T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI (MİNYATÜR) ANASANAT DALI

ŞAKĀ'İKU'N-NU'MÂNİYYE TERCÜMESİ HADÂİKU'R-REYHAN MİNYATÜRLERİNİN RENK VE KOMPOZİSYON AÇISINDAN ÇÖZÜMLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA SOYYİĞİT

110301002

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Latife AKTAN ÖZEL

İstanbul 2013

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI (MİNYATÜR) ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞAKĀ'İKU'N-NU'MÂNİYYE TERCÜMESİ HADÂİKU'R-REYHAN MİNYATÜRLERİNİN RENK VE KOMPOZİSYON AÇISINDAN ÇÖZÜMLENMESİ

DERYA SOYYİĞİT

110301002

Bu tez, 24/06/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Banu MAHİR	Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI	Yrd. Doç. Latife AKTAN ÖZEL
Jüri Başkanı	Jüri Üyesi	Jüri Üyesi

ÖZET

Eş-Şekâ'ikû'n-Nû'mânîyye Fî Ulemai'd-Devleti'l Osmâniye, Taşköprülüzâde Ebu'l Hayr Isâmeddin Ahmet Efendi'nin müellifi olduğu önemli bir eserdir. Âlim ve ulema sınıfından 521 şahsın biyografilerinin ele alındığı bu eser, yazıldığı dönemde büyük bir boşluğu doldurmuştur. Gördüğü yoğun ilgi sebebiyle, pek çok tercümesi ve genişletilmiş zeyilleri hazırlanmıştır.

Muhtesipzâde Belgrâdi Mehmed Hâkî'nin müellif henüz hayattayken kendisinden izin alarak hazırladığı ilk özet tercüme, *Hadâiku'r-Reyhan*'dır. Halen Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Hazine 1263 numarada *Tercüme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ismiyle kayıtlı olan eser, ihtiva ettiği 49 adet minyatürüyle tezimiz için araştırma konusu olarak seçilmiştir.

Tezin ana kısmında, XVII. yüzyılın ilk yarısında minyatür sanatının önemli isimlerinden olan Ressam Nakşî'ye ait 49 adet minyatür ele alınmıştır. Tasvirlerde yer alan şahıslar hakkında kısaca bilgi verilirken, eserdeki biyografi metinlerinden yararlanılmıştır. Kompozisyon ve renk açısından incelenen minyatürlerin her biri ayrı ayrı çizilip, uygulamadaki sıralama numaralarla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Minyatürlerin çizimleriyle ele alınan bu bakış açısının, bundan sonra yapılacak çalışmalara da yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

ABSTRACT

Eş-Şekâ'ikû'n-Nû'mânîyye Fî Ulemai'd-Devleti'l Osmâniye is an important work of Taşköprülüzade Ebu'l-Hayr Isameddin. This work fills an important gap of its period and contains the biographies of 512 people from scientists and scholars. Because of the intense attention it took, there are many translations and broadened appendixes of it.

The first summary translation of the work, *Hadâiku'r-Reyhan*, was prepared by Muhtesipzâde Belgrâdi Mehmed Hâkî during the time of its author. *Tercüme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* was chosen as the subject of our thesis. It is registered in Topkapı Palace Museum Library with the number of H. 1263 and it contains 49 miniatures.

In the main part of the thesis, 49 miniatures of Ressam Nakşî were analysed. Nakşî is one of the important artists of miniature during the first half of seventeenth century. The biographical text from the manuscript was used in order to give short information about the people in the descriptions. The miniatures which were analysed from the point of composition and color were drawn.

We hope that the approach of the study which is based on the drawing of the miniatures will contribute to the future studies in this field.

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğunun ideolojik ve kültürel temellerinin biçimlenmesinde, ulemâ sınıfı önemli bir yere sahip olmuştur. Osmanlı ulemâsı, İslam coğrafyasının farklı topraklarında ve ünlü medreselerinde eğitim görmüş ve Anadolu'ya gelişleri genellikle fetihler sonrasında olmuştur.

Alim ve şeyhler yaşadıkları dönemde halkla yönetim arasında bir harç vazifesi üstlenmiştir. Bu sebeple ulemanın, ilmi ve mesleki hayatlarını ele alan bir biyografi kaynağı olarak, Taşköprülüzâde Ahmed Efendi'nin müellifi olduğu, *Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîye Fî Ulemai'd-Devleti'l Osmâniye* adlı eserin gördüğü ilgi büyük olmuştur. Bu eserin daha büyük kitlelere ulaşmasını sağlayan çalışma ise Muhtesipzâde Mehmed Hâki tarafından kaleme alınan *Hadâiku'r-Reyhan* isimli ilk Türkçe tercümedir.

Tez için seçilen bu tercümenin en dikkat çekici özelliklerinden birisi şüphesiz, Ressam Nakşî'nin kendine has esprili üslubu ile çalıştığı 49 adet minyatürdür. Eserde bulunan tasvirlerden bazıları, Sultan II. Osman döneminin ele alındığı farklı çalışmalarda kullanılmıştır. Genellikle sanat tarihçiler tarafından değerlendirilen bu malzemeler, bahsedilen dönemin tarihini okumak için önemli bir malzeme olmuştur. Bizim onlardan farklı olarak uygulamacı gözüyle değerlendirmeye çalışacağımız bu minyatürler renk ve kompozisyon açısından incelenmek üzere, CD formunda TSMK'nden temin edilmiştir. Ancak çalışma derinleşince, farklı bilgisayarlarda açılan fotoğraflar, farklı renklerde görünmüştür. Minyatürlerin renk açısından sağlıklı ele alınabilmesi için, TSMK'den yeniden alınan iki günlük çalışma izni ile minyatürlerin yakından incelemesi yapılabilmiştir. Eserin kompozisyon açısından değerlendirilebilmesi için 49 adet minyatürün her biri eskiz olarak çizilip, uygulamadaki katmanlar verilen numaralarla belirtilmiştir. Minyatürlerde kullanılan renkler, anlatımda ifade edildiği isimleriyle ikinci bölümün ilgili kısmında renk çizelgesi olarak verilmiştir. Özel bir tasarım eşliğinde Ressam Nakşî'nin resim üslubunun uygulaması yapılıp, eskiz çiziminde ise uygulamalar numaralandırılmıştır.

Yoğun araştırma ve çalışma döneminde desteklerini esirgemeyen danışman hocalarım Yrd. Doç Latife Aktan Özel ve Öğr. Gör. Betül Bilgin'e, araştırma tekniklerini uygulamamda değerli bilgileriyle çalışmamı kolaylaştıran hocam Prof. Dr. M. Hüsrev Subaşı'na, eserle ilgili bazı konularda bilgisine başvurduğum Prof. Dr. Ramazan Şeşen'e, Osmanlıca ve İngilizce çevirilerde ve transkripsiyonda desteğini aldığım iş arkadaşlarım Betül Ayaz, Gülcan Gündüz ve Hatice Ağel'e, IRCICA Genel Direktörü Dr. Halit Eren'e, IRCICA Kütüphanesi Müdürü Abdullah Topaloğlu ve tüm kütüphane çalışanlarına, eseri yakından incelememde bana kolaylık sağlayan TSMK sorumlularına teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu yoğun çalışma temposunda, gösterdikleri sabırla bana maddi manevi destek veren aileme şükranlarımı bir borç bilirim.

Haziran 2013 Beşiktaş Derya Soyyiğit

İÇİNDEKİLER

ÖZET I

ABSTACT II

ÖNSÖZ III

İÇİNDEKİLER IV

KISALTMALAR VII

GİRİŞ 1

1. XVII. YÜZYILIN İLK YARISINDA TÜRK MİNYATÜR SANATINDA ÖNE ÇIKAN RESİMLİ YAZMALAR ve RESSAM NAKŞÎ 5

1.1. XVII. Yüzyılın'ın İlk Yarısında Türk Minyatür Sanatı ve Öne Çıkan Resimli Yazmalar 5

1.1.1. Falnâme 5

1.1.2. Tercüme-i Miftâh-ı Cifrü'l Câmî 7

1.1.3. Destân-ı Ferruh-ı Hümâ 9

1.1.4. Vekâyinâme-i Ali Paşa 10

1.1.5. Divân-ı Nâdiri 11

1.1.6. Şehnâme-i Nâdiri 14

1.1.7. Paşanâme 16

1.2. Ressam Nakşî'nin Hayatı ve Resim Üslubu 17

1.2.1. Ressam Nakşî'nin Hayatı 17

1.2.2. Ressam Nakşî'nin Üslubu 20

2. TSMK 1263 NUMARADA KAYITLI HADÂİKU'R-REYHAN ADLI ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ.....27

2.1. Eserin Şekil Açısından Değerlendirilmesi.....28
2.1.1. Eserin Cilt Açısından Değerlendirilmesi 28
2.1.2..Eserin Hat Açısından Değerlendirilmesi.....30
2.1.3. Eserin Tezhîp Açısından Değerlendirilmesi.....33
2.1.4. Minyatürlü Sayfalarda Yer Alan Osmanlıca Metinlerin Türkçe Transkripsiyon Listesi.....35

2.2. Eserde Yer Alan Minyatürlerin Renk ve Kompozisyon Açısından Değerlendirilmesi.....44
2.2.1. Renk Paleti 48
2.2.2. Tasvir 1. Sultan Orhan'ın Molla Alâeddin el-Esved'i Ziyareti.....50
2.2.3. Tasvir 2. Molla Azam Şeyh Cemâleddin b. Muhammed el-Aksarâyi.....55
2.2.4. Tasvir 3. Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Molla Muhammed Fenari.....58
2.2.5. Tasvir 4. İbnü'l Bezzâzî 65
2.2.6. Tasvir 5. Molla Hasan Paşa.....70
2.2.7. Tasvir 6. Şeyh Ebu'l Hayr Muhammed el-Cezerî 75
2.2.8. Tasvir 7. Molla Abdülvâcid b. Mehmet.....80
2.2.9. Tasvir 8. Şeyh Bedreddin b. Simavna Kadısı.....84
2.2.10. Tasvir 9. Sultan Çelebi Mehmet Han.....89
2.2.11. Tasvir 10. Molla Yakub b. İdris Niğdevî el-Hanefi.....94
2.2.12. Tasvir 11. Şeyh Abdürrahim Merzifonî.....99
2.2.13. Tasvir 12. Şeyh Abdurrahman Çelebi.....103
2.2.14. Tasvir 13. Sultan II. Murad Han.....108
2.2.15. Tasvir 14. Molla Ahmed b. İsmail Gürani 113
2.2.16. Tasvir 15. Molla Hızır Şah.....117
2.2.17. Tasvir 16. Molla Hamza Karamani.....121
2.2.18. Tasvir 17. Molla Balat Kadısı.....125
2.2.19. Tasvir 18. Molla Hüsrev.....129
2.2.20. Tasvir 19. Molla Hayreddin Halil b. Kâsım.....133
2.2.21. Tasvir 20. Fatih'in yanındaki Molla Hocazâde ve Molla Zeyrek.....137

2.2.22. Tasvir 21. Molla Hayâli ile Molla Hocazade'nin Münazarası 142
2.2.23. Tasvir 22. Molla Kastelli'nin, Molla Hocazâde ve Molla Hatibzâde İle Münazarası 146
2.2.24. Tasvir 23. Molla Hatipzade 151
2.2.25. Tasvir 24. Molla Alâeddin'in ziyaretindeki Şeyh Molla Alâeddin 156
2.2.26. Tasvir 25. Molla Ali Kuşçuzâde, Sultan II. Mehmed'e Eserini Sunarken.....159
2.2.27. Tasvir 26. Molla Musannifek 165
2.2.28. Tasvir 27. Molla Hayreddin 169
2.2.29. Tasvir 28. Molla Sinan Paşa.....173
2.2.30 Tasvir 29. Molla Kazasker Ali Çelebi b. Fenâri.....177
2.2.31. Tasvir 30. Molla Muslihuddin Mustafa b. Molla Hüsam.....182
2.2.32. Tasvir 31. Abdurrahman b. Ahmed Camî 186
2.2.33. Tasvir 32. Dede Ömer-i Ruşeni 190
2.2.34. Tasvir 33. Zenbilli Ali Efendi 194
2.2.35. Tasvir 34. Molla Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed Amâsi 199
2.2.36. Tasvir 35. Molla Abdurrahim b. Molla Alaeddin Arabi 204
2.2.37. Tasvir 36. Sultan II. Bayezid ve Molla Seyyid İbrahim 209
2.2.38. Tasvir 37. Rüstem Halife Bursevî.....214
2.2.39. Tasvir 38. Sultan II. Bayezid oğlu Sultan Selim Han 219
2.2.40. Tasvir 39. Kara Âlim ile Molla Abdurrahman b. Seyyid Yusuf b. Hüseyin el Hüseyni 224
2.2.41. Tasvir 40. Molla Arap 228
2.2.42. Tasvir 41. Molla Lami.....233
2.2.43. Tasvir 42. Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han 237
2.2.44. Tasvir 43. Molla Kemal Paşazade 242
2.2.45. Tasvir 44. Molla Sadi Çelebi Lakaplı, Molla Sadullah b. İsa 246
2.2.46. Tasvir 45. Çak Muslihiddin Lakapıyla Ünlü Molla Muslihiddin.....250
2.2.47. Tasvir 46. Molla Ubeydullah b. Yakub.....254
2.2.48. Tasvir 47. Molla Velayet.....258
2.2.49. Tasvir 48. Merkez Halife Namlı Şeyh Muslihiddin Mustafa 263
2.2.50 Tasvir 49. Vezir Gürcü Mehmet Paşa Nakkaş Nakşi ile.....267

2.3. Ressam Nakşi'nin Resim Üslubunun Renk ve Kompozisyon Açısından Özel Tasarım Üzerinde Uygulanması 272
2.3.1. Tasvir 50: Fatih Sultan Mehmed ve Hocası Akşemseddin Fetih Sonrası İstanbul'a Girerken 272

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME 277
KAYNAKÇA 279

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen madde
bk.	Bakınız
c.	Cilt
Ç.	Çizim
D.S.	Derya Soyyiğit
H	Hicri
Haz.	Hazırlayan
IRCICA	İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İSAM	İslam Araştırma Merkezi
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
M	Miladi
Öl.	Ölüm
R.	Resim
s.	Sayfa
sa.	Sayı
S. B. ve diğ.	Serpil Bağcı ve diğerleri
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TO-KAT	Ulusal Toplu Katalog
YÖK	Yüksek Öğrenim Kurumu
vr.	Varak
Yay.	Yayınları
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Osman Gazi'den (M 1299- 1326) başlayarak, Kanûni Sultan Süleyman'a (M 1520- 1566) kadar olan dönemdeki ulema sınıfını, sistematik bir bakış ve kronoloji ile sıralayan ve Osmanlı ilim hayatında önemli bir yere sahip olan *Eş-Şakâ'ikû'n-Nû'mânîyye Fî Ulemai'd-Devleti'l Osmâniye*, Taşköprülüzâde Ebu'l Hayr Isâmeddin Ahmet Efendi'nin çok önemli biyografik eseridir. M 1495 yılında Bursa'da doğan Isâmeddin Ahmed Efendi, Taşköprülü Mustafa Efendi'nin oğludur. Öğrenimini takiben müderrislik ve kadılık vazifelerinde bulunmuş ancak gözlerini kaybedince görevden ayrılmıştır. İstanbul'da M 1561 yılında vefat etmiştir. Fatih'te Âşık Paşa Mahallesi'ndeki Seyyid vilayeti türbesi yanında medfundur [1].

Müellif Taşköprülüzâde tarafından, on tabaka halinde, padişahların saltanat dönemlerine göre sınıflandırılmış olan *Eş-Şakâ'ikû'n-Nû'mânîyye*, M 1299- 1558 tarihleri arasında yaşamış, 150'si şeyh ve 371'i ulema olmak üzere toplam 521, kişinin biyografisini ihtiva eder. Biyografilerin sıralamasında ölüm tarihleri esas alınır. Şahısların, tedris, talim, irşad ve bulundukları vazifeler hakkında bilgiler verilir[2].

Kanûni Sultan Süleyman döneminde yaşamış olan müellif, eserinde devleti idare edenlerle, ulema sınıfının arasındaki ilişkinin medeniyetin şekillenmesindeki etkisini vurgulamaktadır[3]. Müellif Taşköprülüzâde eserin ortaya çıkışındaki etkin sebebi izah ederken, Arap ve İran âlimlerinin menkîbelerini anlatan eserler olduğu halde Osmanlı ulemâsı için daha önce böyle bir çalışma yapılmamış olduğundan bahseder. Zenbillizâde Fudâyi Çelebi'nin ricası üzerine *Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîye'*yi te'lif etmiştir[4]. Eserin adı verilirken Nû'mâni lalelere atıf yapılan adlandırma ile Hanefi ulemâsı ve şeyhlerinin biyografisinin toplanmış olmasına dikkat çekilerek, mezhebin kurucusu Nû'man b. Sabit'le yapılan bağlantıya işaret edilmektedir[5]. İsmindeki anlam hakkında yapılan diğer bir yorum ise, Nû'mân kelimesinin anlamının Türkçede, ölümsüzlük uykusunu simgeleyen gelincik çiçeği olduğu ve bu sebeple biyografisi yazılan kişilerin de ölümsüzleştiği şeklindedir[6].

Müellif Taşköprülüzâde'nin, *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'den başka, tefsir, kelam ve fıkıh gibi İslami bilimlere ait otuza yakın eseri vardır. Ancak bunların içinde en önemlisi, yukarda da bahsi geçen ve günümüzde pek çok ilmi çalışmaya kaynaklık etmiş olan, *Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîyye*'dir. Yazıldığı dönemde biyografi türünün ilk

---

1 Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyat Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973, c. 1, s. 355.

2 Abdülkadir Özcan, "*Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîye"* mad., İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, c. 38, s. 486.

3 Muharrem Tan, *Taşköprülüzade Osmanlı Bilginleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s.15.

4 Abdülkadir Özcan, "*Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîye"* mad., İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, c. 38, s. 485.

5 Abdülkadir Özcan, *agm.*, s. 485.

6 Muharrem Tan, *age.*, s. 15.

örneği olması sebebiyle büyük ilgi görmüştür. Öyle ki eseri kopye ederek geçimini te'min eden kişilerden bahsedilir[7]. İstanbul ve dünya kütüphanelerinde 150'ye yakın nüshasının bulunması, bu rağbetin bir ifadesidir[8]. Taşköprülüzâde'nin bu eserine ait pek çok tercümesi ve geliştirilmiş zeyillerinden bilinenler sırasıyla şöyledir:

Tercümeleri: Muhtesipzâde Belgrâdi Mehmed Hâkî'nin çevirisi olan *Hadâiku'r-Reyhan*; çevireni bilinmeyen *Hakâiku'l-Beyân fi Tercemeti Şakaikı'n-Nûman*; Edirneli Mehmed Mecdi tarafından çevirilen *Hadâiku'ş-Şakaik*; Amasyalı İbrahim b. Ahmed tarafından çevrilen *El Hadâik.*

Zeyilleri: Âşık Çelebi tarafından yazılan *Tetimmetü'ş-Şakâikı'n-Numâniyye*; Ali b. Bâli tarafından yazılan *El Ikdü'l-Manzum fi Zikri Efâdılı'r-Rum*; Nev'i-zâde Atâyi tarafından yazılan *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâik*; Uşşâkizâde Seyyid İbrahim Hasib tarafından yazılan *Uşşâkizâde Zeyli*; Şeyh Mehmed tarafından yazılan, *Vakâyıu'l-Fuzalâ*; Fındıklılı İsmet tarafından yazılan, *Tekmiletü'ş-Şakâik fi Ahvâli'l-Hakâik*'tir[9].

Bunlardan tezimiz için seçilen ve halen Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde mevcut olan nüsha, Muhtesipzâde Belgradî Mehmet Hâki tarafından, müellif hayattayken izin alınıp hazırlanmış olan *Hadâiku'r-Reyhan* adlı ilk özet tercümedir. Bilinen tek resimli nüsha olan bu eser, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*'nda muhtemelen Şakaik'ın tercümesi olduğu anlaşılsın diye, *Tercüme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* olarak kayıtlıdır. Tezin hazırlanması safhasında faydalanılan eserlerde[10] bu isim kullanılmıştır. Ancak Kâtip Çelebi'nin *Kashf al-zunûn*[11] adlı kaynak eserinde de, Agah Sırrı Levend'in referans olarak kullanılan *Türk Edebiyat Tarihi* adlı eserinde de *Hadâiku'r-Reyhan* ismiyle kaydedildiği için tezimizde de bu şekliyle alınması uygun görülmüştür.

TSMK Hazine kısmı 1263 numarada kayıtlı olan tercüme eserin incelediğimiz nüshası, 29,5 x 17,8 cm. ebadında olup, 260 yapraktır. Sultan II. Osman döneminde

---

[7] Tülün Değirmenci, " *Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şaka'iku'n-nu'maniyye*", Bilig, Yaz 2008, s.46., sy.106.

[8] Türkiye'deki kütüphanelere baktığımızda eserin, Beyazıt Devlet Kütüphanesinde 7; Süleymaniye Kütüphanesinde 2; Atıf Efendi Kütüphanesinde 4; Râgıp Paşa Kütüphanesinde 7; İstanbul Millet Kütüphanesinde 2; Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'nde 3; Konya Bölge Kütüphanesi'nde 1; Vahit Paşa Kütüphanesi'nde 3; Halil Hamit Kütüphanesi'nde 2; Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Kütüphanesi'nde 1; Akşehir Kütüphanesi'nde 1; Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 1; İskilip Halk Kütüphanesi'nde 1; Trabzon İl Halk Kütüphanesi'nde 2 adet yazma olmak üzere toplam 37 kopyasını olduğunu görmekteyiz.

[9] Detaylı bilgi için bk. Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyat Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973, c. 1, s. 353- 360.

[10] Süheyl Ünver, *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007; Esin Atıl, "Ahmed Nakşi, an Eclectic Painter of the Early 17th Century", Budapest 1978; Serpil Bağcı, et. al., *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006; Tülün Değirmenci, *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

[11] Bk. Kâtip Çelebi, *Kashf al-zunûn,* Maarif Vekaleti, Ankara 1941- 1943, c. II., s. 1057.

Ahmed Çelebi tarafından yazılmış olan hatimesi[12], esere resimlenmesinden önce ilave edilmiştir. Eserin ortaya çıkmasında emeği olan kişiler burada zikredilir. Bunlar, eserin müellifi Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, Arapça orijinal metni Türkçeye tercüme ederek daha geniş kitlelere taşıyan Mehmed Hâki, eseri tasvirlerle zenginleştirmek üzere ortaya çıkaran, II. Osman dönemi veziri Gürcü Mehmet Paşa ve en son, bulunduğu döneme, yenilikçi bir tasvir anlayışı ile damgasını vuran Nakşî'dir[13]. Eserde Ressam Nakşî'ye ait olan padişah, ulema ve şeyhlerin tasvir edildiği 49 adet minyatür yer almaktadır.

Tezimize konu olan bu eserle ilgili araştırmaya başlandığında, IRCICA, İSAM, YÖK Tez Tarama Merkezi ve TO-KAT'nda kaynak taraması yapılmıştır. Bulunan eserlerin ve ansiklopedilerin ilgili maddelerinin bibliyografyalarından kaynak listesi oluşturulmuştur.

Tezi hazırlamak için kullanılan kaynak listesinde, Prof. Dr. Süheyl Ünver'in, *"Ressam Nakşî Hayatı ve Eserleri"* adlı çalışması, incelemesi yapılacak 49 adet minyatürün nakkaşı Ressam Nakşî'yi tanımamız için önemli bir kaynak olmuştur. Yine Nakşî'nin minyatür üslubu ve eserleri hakkında bilgilerinden faydalandığımız bir başka çalışma, Serpil Bağcı, Filiz Çağman, Günsel Renda ve Zeren Tanındı tarafından hazırlanan "Osmanlı Resim Sanatı" adlı eserdir. Tülün Değirmenci'nin " *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri"* adlı kitaplaştırılmış doktara tezi de yararlandığımız önemli çalışmalardandır. 49 adet minyatür, Muharrem Tan tarafından Arapça nüshadan çevirisi yapılarak *"Taşköprülüzade, Osmanlı Bilginleri, Eş-Şakâyık-ı Numânîyye, fi ulema-i'd-Devleti'l-Osmaniyye"* adını verdiği çalışmasında, eseri görsel anlamda süslemek maksadıyla kullanılmıştır. Esin Atıl tarafından yazılan ve *"Fift International Congress of Turkish Art"* da 1978 yılında yayınlanan, *"Ahmed Nakşî, an Eclectic Painter of the Early 17th Century"* adlı makalede, Nakşî'nin eserleri hakkında bilgi verilmiş, Tercüme-i Şakâ'ikû'n-Nû'mâniyye'den de dört adet minyatürü kullanmıştır.

XVII. yy. minyatürleri II. Osman döneminin tarih olarak değerlendirilmesinde, sanat tarihçiler tarafından kullanılan önemli bir malzeme olmuştur. Bu minyatürlerden bir kısmı, bulunduğu dönemde önemli bir yere sahip olan Ressam Nakşî'nin tasvirleridir. Ancak daha önce pek çok çalışmaya ışık tutan Nakşî ve eserlerinin değerlendirilmesinde bakışımızdaki farklılık, minyatür sanatını uygulamacı gözüyle değerlendirmemiz olacaktır.

Yapılan çalışma iki ana bölüm ve beş alt bölümden oluşmaktadır. Taşköprülüzade'nin *Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîyye* adlı Arapça eseri, tercümeleri ve zeyilleri hakkındaki

---

[12] Hatime kısmında, eseri okuyanların bu eserden çok istifade edecekleri şu şekilde ifade edilmektedir. Eğer eseri Sultanlar okursa geçmiş yöneticilerin iyi uygulamalarından faydalanırlar, vezirler okursa kendilerinden önceki yöneticilerin ulemaya duydukları saygıyı görüp onların bu özelliklerini örnek alırlar, sıradan insanlar okursa onlar da geçmiş yaşantıları okuyup düşünerek güzel halde bulunmaya vesile kılarlar denilmektedir. Bk. Tülün Değirmenci, *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s. 304.

[13] Tülün Değirmenci, "Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şaka'iku'n-nu'maniyye", *Bilig*, Yaz 2008, S. 46., s. 114.

bilgiler Giriş bölümünde verilmiştir. Zira bu bilgiler konuyu anlamak için gereklidir ancak tezimizle doğrudan alakalı değildir.

Tezin ilk bölümünde, minyatürleri incelenecek olan eserle aynı döneme ait, 17. yy resimli yazmalarından bir grup ele alınmış ve dönemin minyatür sanatı kısaca değerlendirilmiştir. Aynı zamanda, hem bu resimli yazmalardaki minyatürlerin bir kısmını, hem de incelenecek olan 49 adet minyatürün tamamını çalışmış olan Ressam Nakşî'nin hayatı ve resim üslubu da yine bu bölümde işlenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, TSMK'nde kayıtlı yazmanın şekil ve muhteva açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Burada eserin cildi, hattı ve tezhibi görseller eşliğinde incelenmiştir. Danışman hocam ile yaptığımız görüşme neticesinde, minyatürlerin alt ve üstünde yer alan Osmanlıca metinlerin transkripsiyonun bir liste halinde verilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Tezin asıl ana bölümü, minyatürlerin renk ve kompozisyon açısından değerlendirildiği ikinci alt bölümdür. Minyatürlerin tamamında kullanılan renklerin kendi içerisinde bir döngüsü bulunmaktadır. Bu renkleri gösteren bir çizelge anlatımda ifade edilecek isimleriyle burada verilmiştir. 49 adet minyatürün konuları, kimleri tasvir ettiği belirlenip, her biri eskiz olarak elde çizilmiş ve çalışılan katmanlara göre numaralandırılmıştır. Bu numaralar verilirken, minyatür sanatının uygulamasında temiz ve ince bir işçilik için gözetilecek olan yukardan aşağı, soldan sağa ve alt katmandan üste doğru ilerleyecek bir mantık yürütülmüştür.

İkinci bölümün üçüncü alt bölümünde Ressam Nakşî'nin resim üslubunu yansıtan özel bir tasarıma yer verilmiştir. Bu çalışma yapılırken Nakşî'nin orijinal tasvirlerine paralel olacak şekilde, üslubunda öne çıkan unsurlar ve renkler kullanılmaya çalışılmıştır. Kompozisyonun eskiz çizimiyle ise uygulamayı sıralayan numaralar verilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme kısmında, tamamlanmış olan çalışmanın neticesinde elde edilenlere yer verilip, konuyla ilgilenenler için faydalı olması ümidiyle tamamlanmıştır.

1. XVII. YÜZYILIN İLK YARISINDA TÜRK MİNYATÜR SANATINDA ÖNE ÇIKAN RESİMLİ YAZMALAR ve RESSAM NAKŞÎ

1.1. XVII. YÜZYILIN İLK YARISINDA TÜRK MİNYATÜR SANATI ve ÖNE ÇIKAN RESİMLİ YAZMALAR

XVII. yüzyıl minyatür sanatı, Sultan I. Ahmed (M 1603-17) ile Sultan II. Osman dönemlerinde (M 1618- 22) hazırlanmış olan albümler ve resimli kitapları ihtiva etmektedir. Özellikle I. Ahmed'in saltanat yıllarında görülen albüm resimleri, tarih konulu minyatürlerden daha fazla ilgi görmüş ve çalışılmıştır. Aşağıda daha geniş ele alacağımız Falnâme en önemli albümlerdendir. Dönemin minyatürlerine genel olarak bakıldığında, disiplinli ve törensel tasarımların değişmeye başladığı söylenebilir. Kompozisyonlar daha sadedir ve doğal hale yakın çalışılmaya başlanmıştır. Yüzlerdeki ifadeler ve kıyafetlerdeki derinlik vurgusu oldukça belirginleşmiştir. Bu değişimin en önemli uygulayıcısı, tezimizde de incelemek üzere ele aldığımız Ressam Nakşî'dir.

XVII. Yüzyılın ilk yarısını minyatür sanatı açısından değerlendirirken öne çıkan resimli eserler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1.1.1. Falnâme

Falnâmelerin; rüyalar, gökteki yıldızlara göre burçlara bakılması, kişilerin dış görünüşleri veya vücut özelliklerine göre karakter belirlenmesi, bir tür imgeyi okuma, yani bilinmeyeni çözülmek veya fal bakmak için kullanıldığı görülmektedir. Ünlü seyyah Evliya Çelebi, Osmanlı'da resimlerin fala bakmak için kullanılışını anlatırken İstanbul'da falciyân-ı musavvir esnafının tek üyesi yaşlı Mehmed Çelebi'den bahseder. Onun Mahmudpaşa'daki dükkânında, iri İstanbul kâğıtlarına yapılmış pehlivanların, padişahların, peygamberlerin ve tuhaf varlıkların tasvirlerine bakarak niyet tutan müşterilerine, bu resimlere uyan şiirlerle nasıl fal baktığını anlatır. Yaşı oldukça geçkin olan bu zatın geçmişde de, Kanûni Sultan Süleyman'ın bizzat taltifine mazhar olduğundan bahseder. Nitekim saray çavuşluğundan, divan vezirliğine kadar yükselen bir devlet adamı olan Kalender Paşa (Öl. 1616), bu türden resimleri bir araya getirip, karşılarına Türkçe fal metinleri koyarak bir *Falnâme* albümü yapmış ve bunu Sultan I. Ahmed'e hediye etmiştir. Eserin önsözünde, resimlerin fala bakmak amacıyla yorumlanmasının neden ve yararlarını anlatmakta, daha sonra bunun kullanılmasında izlenecek yöntemi açıklamaktadır. Kalender Paşa'nın Falnâmesi'nde rastgele bir sayfa açılarak, sağ sayfada yer alan resme uygun, sol sayfada şiir veya metin ile birlikte yorum yapılmaktadır. Buradaki resimler, burç ve gök cisimlerinin, peygamberlerin, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in, imamların, tarihi ve

efsanevi kişiliklerin yaşamlarından ibret alınacak olayları, kıyamet ve ahret konularını canlandırmaktadır[14].

(47,5 x 34,5) cm. gibi alışılmışın dışında bir ebatta genellikle Tebriz ve Kazvin üslubu resimlerden derleme şeklinde toparlanmış olan bu tasvirler, farklı üsluplardadır. 35 adet resimden oluşmuş *Falnâme*'nin ilk iki resmi, iki ünlü Osmanlı nakkaşı tarafından yapılmıştır. Birincisi III. Mehmed, I. Ahmed ve II. Osman dönemlerinde, eserleriyle farklı bir üslup olarak karşımıza çıkan Nakşî'dir. Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nu XV. ve XVI. yy. albümlerinde bulunan Çin resimlerinden kopya edilmiş olan bu resimde, , ünlü İranlı şair Sâdi'nin Çin'de başından geçen bir macera canlandırılmıştır. Sâdi'nin Bostan adlı eserinden alınan konu, Nakşî'nin Çinli rahibi canlandırmasına bağlı olarak değiştirilmiştir (bk. R. 1).

R. 1 TSMK Akkoyunlu ve Safevi albümlerindeki Çin resimlerinden esinlenilen çalışma
(Serpil Bağcı ve diğ. ., *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 192- 193)

Falnâme'deki diğer Osmanlı resmi ise Nakkaş Hasan'ın üslubunu yansıtır. Burada, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennetten kovulması anlatılmaktadır. Başlarında kutsallıklarını simgeleyen altından nur alevleri bulunmaktadır. Çıplaklıklarını yapraklarla örttükleri halde, çiçeklerle donatılmış bir cennet bahçesinde yer almaktadırlar. Havva elinde İslâmi anlatılarda yasak yemiş olarak nitelendirilen

[14] Serpil Bağcı ve diğ.., s. 191- 193.

buğday başağını tutmaktadır. Arkadaki revaklı cennet köşkünün bir kenarında onlara şaşkınlıkla bakan bir melek figürü bulunmaktadır. Ayrıca onların cennetten kovulmasında rolü olduğu düşünülen tavuskuşu ve yılan da minyatürde tasvir edilen figürlerdendir. Bu resmin hemen karşı sayfasında yer alan metinde, büyük üzüntü sonrası hayırlara ulaşılacağı, fal sahibinin kendisi için hayırlı olan büyük bir mevkinin kıymetini bilemeyeceği belirtilir ve onu kötü niyetli kişilere karşı uyarır.

Falnâme'nin konuları arasında Mehdi, Dabbetü'l Arz, Deccal, Cennet, Cehennem gibi kıyamet ve ahretle ilgili temalar da yer almaktadır.

1.1.2. Tercüme-i Miftah-ı Cifrü'l-Câmî

Babüssaade Ağası Gazanfer Ağa aracılığıyla Sultan III. Mehmed'e ithafen Şerif b. Seyyid Muhammed tarafından hazırlanmış, kıyamet ve alametlerinin anlatıldığı bir tercüme eserdir. Aslı II. Murad döneminde Abdurrahman b. Ali el- Bistâmi tarafından yazılmıştır. Şerif b. Muhammed, tercümesine kaynak olarak Hazîne-i Âmire'den çıkan bir kitabı kullandığından bahseder. Eserde kıyamet ve alemetleri, hesap günü vb. konular işlenmiştir[15]. Osmanlı sülalesinin anlatıldığı bölümde, Sultan I. Osman'dan başlayarak portreler, zamanın padişahına kadar yan yana resmedilerek verilmektedir. Şerif'in kullandığı Arapça orjinalde 11 Osmanlı padişahı yer almaktadır ki bu da Sultan II. Selim dönemine tekâbül etmektedir. Büyük ihtimalle padişah II. Mehmed'in hazinesi için hazırlanmış olan Topkapı Sarayı'ndaki bugünkü nüsha, Nakkaş Hasan Paşa ile oluşup gelişen saray üslubundaki resimleri ihtiva etmektedir. Bu tasvirlerden birisi, kıyamet alameti Dabbetü'l-Arz'ın çıkışını anlatmaktadır (bk. R. 2).

Bahsedilen eserin metnine göre kıyamet yaklaştığında gönderilecek olan Dabbe, çok büyüktür ve çeşitli hayvan azalarından oluşmaktadır. Tasvirdeki anlatımda Dabbe, Musa Peygamber'in asasını mü'minlerin yüzüne sürerek onları nurlandıracak, Süleyman Peygamber'in mührünü kâfirlerin yüzüne basarak onları mühürleyecektir. Nakkaş Hasan'a mahsus karakterde, kalın kontürlü sivri tepelerden oluşan doğa tasviri içinde, sanatçının hayal gücünü özgür bir şekilde kullandığı Dabbe, karşısında bekleyen insanların yüzüne mührü basmak üzeredir.

[15] Banu Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 101.

R. 2 Kıyamet alameti Dabbetü'l-Arz'ın çıkışı (S.B., et al., s. 199.)

Tercüme-i Miftah-ı Cifrü'l-Câmi'nin I. Ahmed için yapılmış bir başka nüshası daha vardır. Nakkaş Hasan'ın sanat üslubunun izlendiği görülen eserde, işçilik ve fırça çalışması daha incedir. Tasvirde İsrâfil'in sura üflemesi canlandırılmıştır (bk. R. 3)[16].

[16] Serpil Bağcı, et al., *age*., s. 196- 198.

R. 3 İsrâfil'in sura üflemesi (S.B. et al., s. 199.)

1.1.3. Destân-ı Ferruh-ı Hümâ

Destân-ı Ferruh-ı Hümâ adlı eser Gazanfer Ağa'nın isteğiyle Şerif b. Seyyid Muhammed tarafından *Işknâme* isimli bir aşk öyküsünden yeniden yazılmış, Nakkaş Hasan tarafından resmedilmiştir. İstanbul Üniversitesi koleksiyonunda bulunan 1010 (M 1601- 02) tarihli 34 resimli nüsha, Sultan III. Mehmed'e sunulmak üzere hazırlanmıştır. Nakkaş Hasan burada özgün tasarımlar sergilemiştir. Nûman Şah'ın oğlu Ferruh ile Hıtay hükümdarının kızı Hümâ'nın öyküsü anlatılmaktadır (bk. R. 4)[17].

[17] Serpil Bağcı ve diğ.., *age.*, s 206-207.

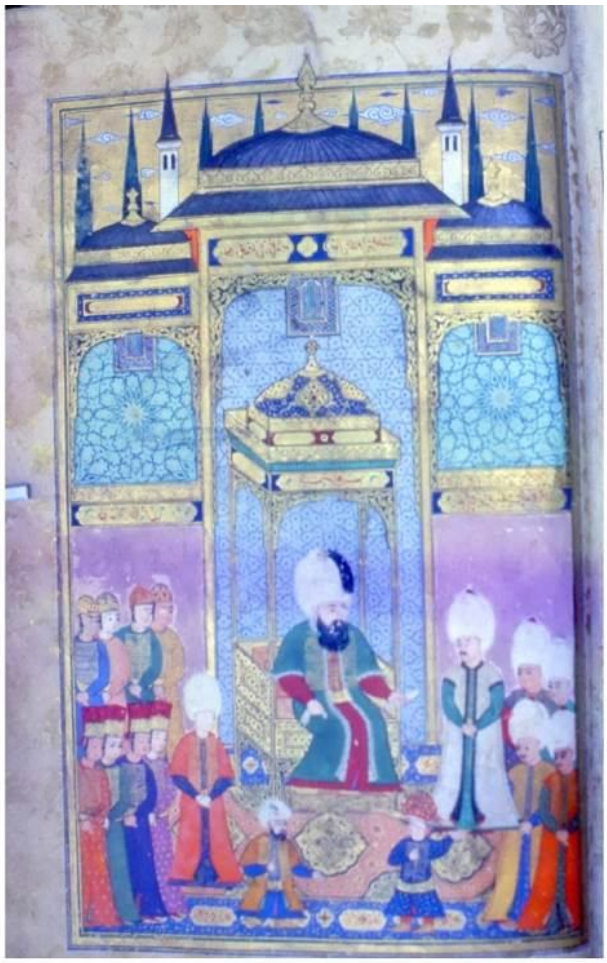

R. 4 Nûman Şah'ın oğlu Ferruh ile Hıtay hükümdarının kızı Hüma'nın öyküsü (S.B. ve diğ, s. 207.)

1.1.4. Vekâyinâme-i Ali Paşa

XVII. yüzyılın ilk yarısında da XVI. yüzyılda olduğu gibi eyalet valilerinin, sefer kumandanları ve veziriazamların başarılarını anlatan Gazânâme (Gazavatnâme) türünde eserler yazılmakta ve resimlenmektedir. Bunlardan birisi de Vekâyinâme-i Ali Paşa'dır. Savaş betimlemelerinin dışında, ordunun yemek molası, ordu pazarı, eğlence meclisi vb. konular işlenmektedir (bk. R. 5) . Vekayinâme-i Ali Paşa'nın minyatürleri üslup açısından III. Mehmed döneminde (M 1595- 1603) geliştirilmiş bir üsluptur. Burada kullanılan renkler genellikle turuncu, mor ve koyu kırmızıdır. Bu minyatürlerdeki mimari ayrıntıyı veren hatlar, III. Mehmed döneminde başlayan tarzın devamıdır[18].

[18] Selçuk Seçkin, "17. yy.'ın Önemli Minyatür Yazması Vekayi-i Ali Paşa", *OTAM Dergisi*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2007, S. 21, s. 109.

R. 5 Malkoç Ali Paşa'nın III. Mehmed'in huzuruna çıkışı (Selçuk Seçkin, "17. yy.'ın Önemli Minyatür Yazması Vekayi-i Ali Paşa", *OTAM Dergisi*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2007, S. 21, s. 115.)

Eserin minyatürlerinin üslup bakımından, iki ayrı sanatkârın elinden çıktığı anlaşılmaktadır. Minyatürlü sayfalarının kenarları halkâr tarzda süslenmiş olup, helezonlar üzerinde, hatâyi, rûmi ve çiçekler kullanılmıştır. Bu halkârların kullanıldığı benzeri bir eser, M 1622 tarihli minyatürlü yazma Şehnâme-i Nâdiri'dir (TSMK H. 1124). Sultan II. Osman döneminde (M 1618- 22) hazırlanmış olan bu eserin minyatürleri, Nakşî ile birlikte birkaç farklı nakkaşın elinden çıkmıştır.

1.1.5. Divân-ı Nâdiri

Müderris, kadı ve kazasker olarak görev yapmış, Nâdiri mahlaslı Mehmed b. Abdülgani'nin (Öl. 1626) eseridir. Şâir ve hattat olan Nâdiri'nin saray çevresiyle olan yakın münasebeti, onun Sultan III. Murad, III. Mehmed ve I. Ahmed'e yazdığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Sultanların dışında, dönemin önemli devlet adamları Babüssaade Ağası Gazanfer Ağa, Server ve Ali Ağalar, Yemen Fatihi Sinan Paşa, Şeyhülislam Mustafa Efendi ve Mirahur Ali Ağalar ile ilgili dizelerin arasında yerleştirilmiş olan resimler, bu kişilerin özel hayatlarından bazı kesitleri

anlatmaktadır. Nâdiri'nin Divanı'nın bu nüshasında tarih bulunmamasına rağmen resimleme tarihi olarak, minyatürlerin konusundan yola çıkılarak I. Ahmed'in Edirne'ye ilk kez geldiği M 1605 tarihi verilebilir. Resimlerde uygulanan üslup özellikleri ise, Nakşî'nin elinden çıktığını göstermektedir (bk. R. 6).

R. 6 I. Ahmed'in Edirne'ye gelişi (S.B. ve diğ.., s. 212.)

R. 6'da Ressam Nakşî, Sultan I. Ahmed'in Edirne'ye gelişiyle ilgili dizelerin arasına, Sultan Ahmed'i gösterişli kıyafetleri ile süslü bir atın üzerinde tasvir tasvir etmiştir.

Yere serilmiş renkli yaygıların üzerinden atıyla geçişinde, yanında peykler ve solakları yer almaktadır. Sultanı izleyip duada bulunan Hasodalı üç ağa ve diğer zevat üst sırada göze çarpmaktadır. Olayı izleyen Edirneliler ise resmin en alt sırasında ve en üst sırasında yerlerini almıştır.

R. 7 Gazenfer Ağa'nın kendi yaptırdığı medreseye gelişi (S.B. ve diğ.., s. 213)

Örnek olarak verilebilecek diğer bir resimde ise (bk. R. 7) şairin eserinin başında övgüyle bahsettiği, Babüssaade ağası Gazanfer Ağa ve yaptırdığı medrese ile ilgili dizeler yer almaktadır. Tasvirde medresenin ismi kapısının üzerine yazılmıştır. Bu medresenin ilk müderrisi, eserin aynı zamanda şairi olan Nâdiri'dir. Resimde üzeri kubbeyle örtülü dershane odasında, müderris Nâdiri'nin karşısında solda talebeler oturmaktadır. Sağ ve sol yanlarda kubbeli öğrenci odaları, sol altta sebil, üst köşelerde ise Bozdağan su kemerleri derinlik anlayışıyla tasvir edilmiştir. Atına binmiş, banisi olduğu medreseye gelmekte olan Gazanfer Ağa resmin sağ alt kısmında yer almaktadır. Bu eserde Ressam Nakşî, dizelerde anlatılmasa bile bizzat şahit olduğu ya da tanıdığı kişileri, kültürel birikimi ve bilgileriyle görsel bir hale dönüştürmüştür[19].

1.1.6. Şehnâme-i Nâdiri

Yukarıda bahsi geçen şair Nâdiri'nin diğer bir eseridir. Sultan III. Mehmed döneminde, Talikzâde'nin şehnameciliğe atanması sonrası, bu alandaki yazılımda farklılıklar görülmeye başlamıştır. Metin bakımından zengin görülmeyen şehnâme, Osmanlı sarayının resimli ve manzum hanedan tarihlerinin son örneğidir. Eserin önsözünde Nâdiri, Sultan II. Osman döneminin (M 1615- 22) olaylarını Firdevsi'nin Şehnâmesi vezninde Türkçe olarak yazmaya karar verdiğini söyler. Firdevsi'nin yaptığı gibi eserine Allah'a, Hz. Muahmmed'e (s.a.v.)'e ve onun Ehl-i Beyt'ine övgülerle başlar ve sonra I. Ahmed'in ölümünü (M 1627) anlatır. II. Osman'ın cülûsunu, Safevi- Osmanlı savaşını, Safevi elçisinin hediyelerle İstanbul'a gelişini, Kaptan-ı Derya Güzelce Ali ve Halil Paşaların deniz savaşlarını, Sultan Osman'ın Hotin seferine gidişini ve Hotin savaşını anlatır. (bk. R. 8).

[19] Serpil Bağcı ve diğ., *age.*, s. 213.

R 8 İran elçisinin Padişah'ın huzuruna hediyelerle çıkması (S.B. ve diğ., s. 208)

İstinsah tarihi belirtilmeyen ve bazı yaprakları tamirli ve eksik olan bu kitabın, resimli nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir. Dokuzu karşılıklı, ikisi tek sayfada resimlenmiştir. Tasvirler farklı sanatkârların elinden çıkmıştır ki bunlardan birisi de Ressam Nakşî'dir. Bu sanatçılardan birisinde XVI. yüzyıl Safevi dönemi İsfahan üslubu kendini gösterir. Kırım Hanı Canbek Giray ile Safevi Ordusu kumandanı Erivanlı Karçagay Han'ın savaşını gösteren tasvirde, Kemine-i Aga Rıza ismini kullanarak, kendisini üçüncü Safevi ressamı Aga Rıza ile özdeşleştirdiğinden bahsedilir. Aynı eserde öne çıkan resimlerden birisi Sultan II. Osman'ın ve devlet erkânının Hotin seferine gidişini gösteren ve ressamın karşılıklı iki sayfada çalıştığı minyatürdür. Sultan Osman devlet erkânının oluşturduğu alayın ortasında, tören giysileri içinde atı üzerindedir. Sultan'ın sol gerisinde ise dönemin Darüssaade Ağası Süleyman yer almaktadır (Öl. 1622). İri beyaz sarıklı devlet erkânı da yoğun bir şekilde ilerlemektedir. Töreni izleyen kadın, erkek ve çocuk grubu alt sırada

yerleştirilmiştir. Üstte solda ise Ressam Nakşî imzasını yansıtan, şehrin binaları uzakta görünmektedir[20] .

1.1.7. Paşanâme

Gazânâme türünün son örneğidir. Sultan IV. Murad'ın (M 1623- 40) Bağdad seferi ve diğer tarihi olaylarının anlatıldığı manzum bir eser olan *Şehinşehnâme-i Murâdi* mevcuttur ancak, resimli bir örneği bulunamamıştır. *Paşanâme*, Kaptan-ı Derya Kenan Paşa'nın Rumeli eyaletinde eşkıyayla ve Kırım Kazaklarıyla Karadeniz'de yapılan savaşları (M 1626- 29) konu almaktadır. Gazânâme türünün son örneği olan bu eserde, beş tasvir yer almaktadır. Bunlardan birisi çift sayfa yapılmıştır ve tahtında oturan Sultan IV. Murad'ı saray erkânıyla tasvir etmektedir. Diğer dört resim tek sayfa şeklindedir. Üçüncüsünde, IV. Murad huzurundaki Kenan Paşa'ya hil'at giydirmektedir. Geri kalan iki resimden biri, seferde olan Kenan Paşa'nın Drama'ya gidişini anlatmaktadır. Arkada ata binmiş mızraklı, önünde teber ve tüfek taşıyan yaya askerler görülmektedir. Resmin üst kısmında bayrak taşıyan atlı askerler ve mehterandan bir grup tepelerin ardından gelirken çizilmiştir. Bölgenin kadın, erkek ve çocuk gayrimüslim halkı farklı hareketlerle sıkıntılarını ifade etmektedirler. Sol kenarda cetvel çizgisinin dışına taşmış bir erkek, elinde alevli bir kabı yukarı kaldırmış bir halde taşımaktadır. Kullanılan figürler, ifadeleri ve tasarımın bütünü Ressam Nakşî'nin üslûbunun buraya taşındığını açıkça göstermektedir (bk. R. 9) [21].

[20] Serpil Bağcı ve diğ., age., s. 214- 215.
[21] Serpil Bağcı ve diğ., age., s. 223.

R 9 Kenan Paşa'nın Drama'ya gidişi (S.B. et al, s. 208)

1.2. RESSAM NAKŞÎ'NİN HAYATI VE RESİM ÜSLÛBU

1.2.1. Ressam Nakşî'nin Hayatı

XVII. asırda nadide eserler veren Nakşî'nin biyografisi hakkında bilgiler oldukça azdır. Nakkaş Nakşî'nin sanatçı kimliği hakkında bazı kaynaklarda farklı özellikleri vurgulanmıştır. Hasan Çelebi tezkeresi, Beyâti tezkeresi, Kâmusu'l Âlâm, Sicilli Osmâni ve Âşık Çelebi tezkeresi (bk. R. 10) gibi kaynaklarda karşımıza çıkan Ahmed

Nakşî'nin İstanbullu olduğu, İstanbul'da yaşayıp önce nakkaşlık yaptığı ve sonra ilmi heyete meylederek Süleymaniye Camii'nde muvakkitlik vazifesinde bulunduğundan bahsedilmektedir[22].

Yine bunlardan Âşık Çelebi tezkeresi'nde nakkaşlığı ile ilgili oldukça mübalağalı bir anlatıma yer verilmektedir. *" Evvela nefis ressamdır. Eline kıl kalem alsa levn-i safha-i semâdan kuyruklu yıldız peydâh olur. Duvarda bir resmeylese, tamam olduğu gibi güya kıl kalem ana tâziyâne olurdu ki âlem-i sûret ü mânayı bir âdemde bulurdu. Yahut kıl kalemi şehber olur ki nakşettüğü perende ânınla havaya pervaz eserdi; bezmi tarh eylese gören mest olur. Dilber resmeylese ehl-i mâ'na sûret-perest olur. Şeker yazsa üstüne nıtâlar zenbûr gibi üşer. Sem' nakşeylese pervâneler güler. Gül yazsa bezm-imeşâmı tâ'tir eser"* [23].

Yukardaki metnin günümüz Türkçesindeki anlamı şöyledir: **"** *Zamânının en maharetli ressamı. Eline fırçayı alıp bir yere sürse, sanki semada bir kuyruklu yıldız peydâh olur. Bir güzelin resmini yapsa herkes ona âşık olur. Şekerin resmini yapsa üzerine sinekler konar, gül resmi yapsa herkes kokusunu alır. Velhasıl resim sanatında bir eşi ancak Mâni'dir."*[24]

Tezimiz için incelenmek üzere seçilen *Hadâiku'r-Reyhan'ın,* Ahmed Çelebi tarafından yazılan hatîme kısmında ise Nakşi'den şöyle bahsedilmektedir:

"*Haberi mütevâtir-i makbul hasebi ile Sâni-i Mâni ve belki Mâni-i Sâni, fenn-i nakş-u tasvirin merd-i meydân-ı me'ârif ve kemâlâtın sühan ü fehm ü nüktedânı Nakşî Beg kalemi ile vâkı'a mutâbık suret-i hale muvâfık uslub-ı garîb üzre nakş u tasvir ve tarz-ı 'acîb üzre tertîb ü tahrir itdürmüşler kim terkü'l-evvel li'l-âhir mefhumu üzere bu ana degin erbâb-ı 'ukûlün bu nakşdan gaflet ve zuhûli garib ve durub-ı emsalde bu nükteler münderic olmuş iken bir ferd-i mühtedi olmamak emr-i ba'id ü acîbdir. Gayet ühu mâ-fi'l-bab bu ma'nâya şey-i ucab dinülmemek sedid olub râh-ı sıdk ve savâbdan ba'id degildür*."[25]

Bu Osmanlıca metinde ise, resimlediği kitabın içeriğini bilerek ve anlayarak yaptığı ifade edilmekte, tasvirlerinin garip üslubu ve acaib tarzı vurgulanmaktadır. Ondan, hem hayranlık hem de şaşkınlıkla bahsedilmektedir[26].

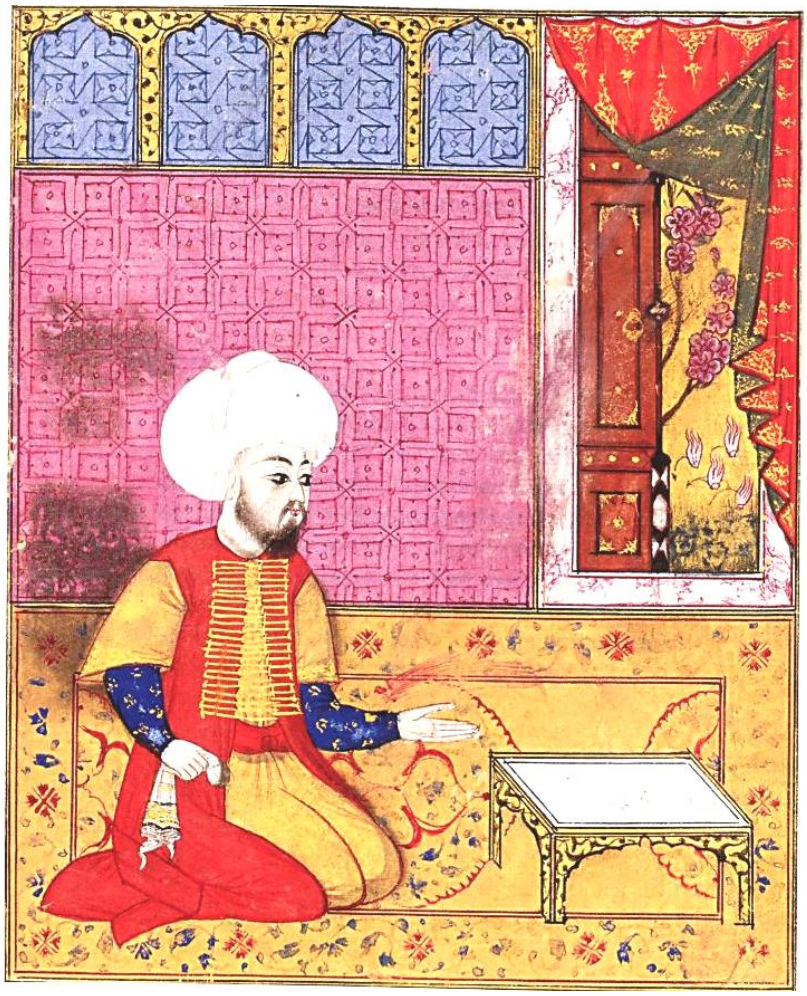
[22] Tezkerelerde bu zatın şiir yazmaktan başka, Astrolojiyle olan meşguliyetinden bahsedilmekte ve erbab-ı fennin Cemşidi sayılmaktadır. Hatta İstanbul'da müneccimler arasında mümtaz olduğundan dolayı Süleymaniye Cami muvakkitliğine yani saatçiliğine seçildiği de belirtilmektedir.

[23] Süheyl Ünver, *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, s. 296.

[24] Süheyl Ünver, *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, s. 294.

[25] Süheyl Ünver, *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, s. 305.

[26] Süheyl Ünver, *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, s. 305.

R. 10 Âşık Çelebi'nin, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ adlı esrindeki Nakşi tasviri
(*Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*", haz: Filiz Kılıç, İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 891.)

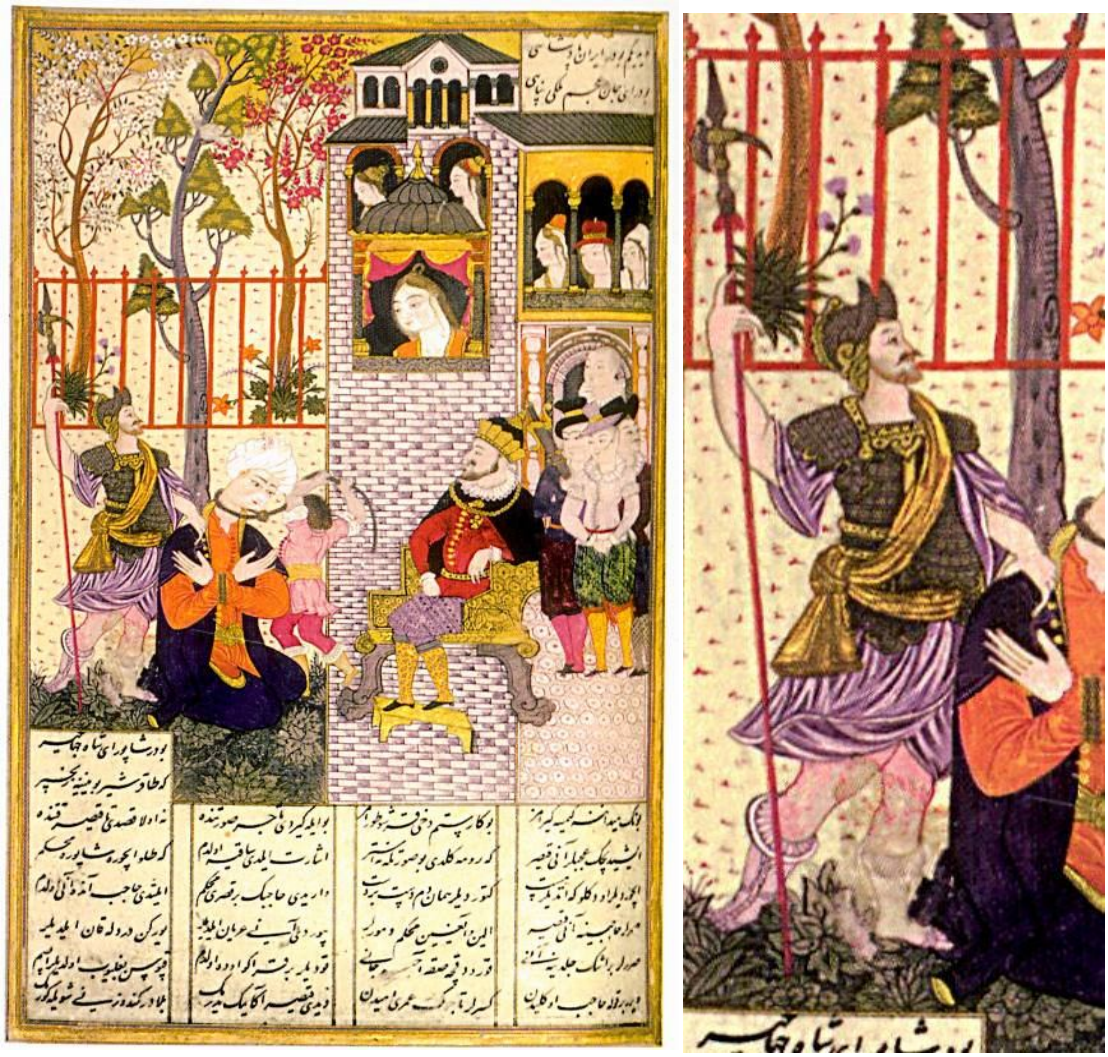
Sanatkârın ne zaman doğduğu hakkında, net bir bilgi olmamakla birlikte, *Hadâiku'r-Reyhan*'a bu resimleri yaptığında Sultan II. Osman (M 1618- 22) hükümdar bulunmaktadır. XVII. Yüzyılın başlarında hazırlanan resimli kitaplarda mevcut olan ve ona has karakteristik unsurları taşıdığı için Nakşî'ye atfedilen resimler oldukça fazladır. Farklı yazmalarda yer alan onlarca resmin, çok yaşlı olmayan bir kişinin verimini yansıttığı muhakkaktır. Bu doğrultuda yukarda bahsi geçen, XVI. yüzyıl şair tezkerelerindeki kişiyle aynı olması mümkün görünmemektedir.

Sanatı XVI. yüzyılda yetişmiş Türk üstadlarından öğrenmiş olmalıdır. Çünkü uyguladığı ekol Osmanlı Türk resim ekolüdür. XVII. Asrın ilk yarısında muhteşem eserlere imza atmış olan sanatkârın üstadı maalesef bilinmemektedir[27].

[27] Süheyl Ünver, *Ressam Nakşî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949, s. 23.

1.2.2. Ressam Nakşî'nin Üslûbu

Ehl-i Hiref teşkilatına bağlı olmadığı bilinen Ressam Nakşî, Saray bürokrasisine yakınlığı sayesinde, Hint ve Çin minyatürleri, Safevi resimleri, Avrupa'nın Rönesans gravürlerine kadar farklı geleneklere mensup ressamların eserlerini görme ve yorumlama imkânına sahip olmuştur. Kimi zaman bu medeniyetlerin ve sanat akımlarının alıntıları kopye ölçüsünde tekrarlanırken, kimi zaman ise kullandığı renklerin seçimi ve özgün tasarımlarıyla farklılığını ortaya koymaktadır. Bu figürlerin arasında görülmemiş kostümler ve ilgi çekici tipleriyle Batılı figürler de yer almaktadır (bk. R. 11)[28].

R. 11 Şapur'un, Rum hükümdarın eline esir düşmesi (S.B. ve diğ.., s. 216.)

[28] Esin Atıl, *"*Ahmed Nakşi, an Eclectic Painter of the Early 17th Century*"*, *Fift International Congress of Turkish Art*, Akademiai Kiado, Budapest 1978, s. 105.

Nakşî, I. Ahmed döneminden (M 1603–17) itibaren eserler vermeye başlamış, ancak asıl yükselişini II. Osman döneminde (M 1618- 22) göstermiştir. Bu dönemin göze çarpan resimlerinde, onun eşsiz ve kişisel stili görülmektedir. Toplam 6 yazma ve 3 albümde yüz on üç eseri bulunmaktadır. Sadece iki yazmada bulunan resimler tamamen onun elinden çıkmış, diğerleri ise başka sanatkârlarla ortak çalışılarak hazırlanmıştır[29].

Saray kütüphanesinde bulunan bir şiir mecmuasının minyatürleri onun ilk eserleri arasında sayılmaktadır. Sanatkâr, daha önceki saray şehnameciliği yapan nakkaşlar gibi, Firdevsi Şahnamesi'nin bir kısım Türkçe nüshalarını resimlemiştir[30]. Bu nüshalardan biri, Mevlevi Derviş Abdi'nin ta'lik hattıyla, Sultan I. Ahmed'in damadı Hafız Paşa (Öl. 1632) için istinsah ettiği nüshadır. Bunun resimlerinin bir kısmını Nakşî yapmıştır. Tasvirlerinden birisi, Şapur'un, Rum (Bizans) hükümdarın eline esir düşmesini anlatmaktadır. (bk. R. 11). Rum hükümdarın oturduğu koltuk, arkada görünen binanın mimari unsurları, kapı ve pencerelerden bakan kadın ve erkekler Nakşî'nin tasvir kimliğini yansıtmaktadır. Aynı eserde anlatım ve çizim tekniği açısından Nakkaş Osman geleneğini sürdüren resimler de mevcuttur[31].

II. Osman döneminin şairi Mehdi, Sultan için Darüssaade Ağası Mustafa Ağa'nın isteği üzerine Firdevsi'nin Şehnâme'sini, Türkçe olarak yeniden mensur[32] halde çevirmiştir. Bu çevirinin tasvirli nüshalarından birisinin ilk cildi Uppsala'dadır[33]. 1029 (M. 1620) tarihli ta'lik hatla istinsah[34] edilmiş olan eserde Nakşî'nin 28 adet resmi mevcuttur.

Kitabın ilk tasviri çift sayfada tasarlanmıştır. Burada Sultan II. Osman sarayın avlusunda tahtında otururken görülmektedir (bk. R. 12). Tahtın önünde, yere madalyonlu iki halı serilmiştir. Sağdaki sayfada muhtemelen Kara Mustafa Ağa olduğu düşünülen kişi ve diğer Karaağaları yer almaktadır. Karaağalarının önünde tek başına duran ağa, kolunun altında bir kitap tutmaktadır. Anlatımı bütünleyen diğer sayfada ise, Sultan'ın tahtının solunda üç Hasodalı ağa ile kenarda grup halinde Akağalar görülmektedir.

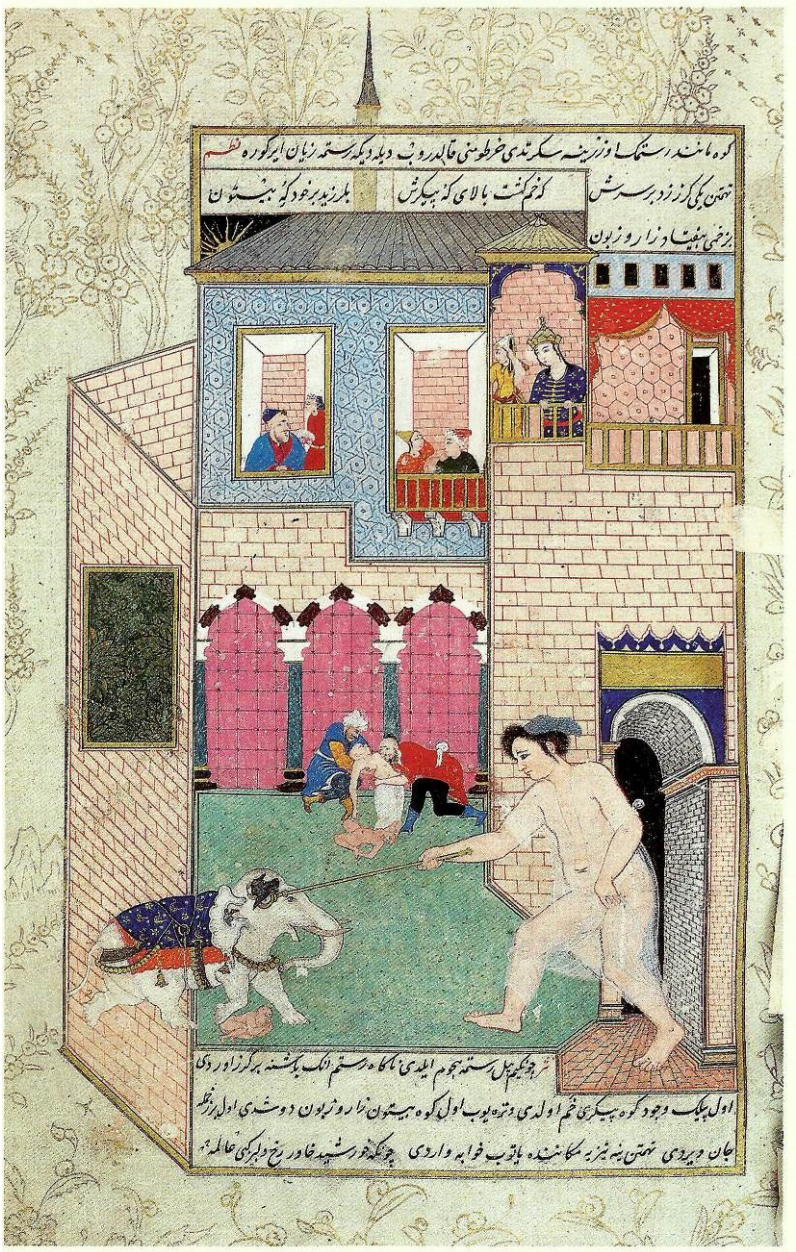
[29] Esin Atıl, *age.,* s. 103.
[30] Halil İnalcık, Günsel Renda, *Osmanlı Medeniyeti*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.924- 925.
[31] Serpil Bağcı, et. al., s. 216- 217.
[32] Mensur: Manzum olmayan, vezinsiz, kafiyesiz söz.
[33] Esin Atıl, *age.*, s. 106.
[34] İstinsah: Yazma bir eserin el yazısı ile çoğaltılması.

R. 12 Sultan II. Osman, sarayın avlusunda tahtında otururken (S.B. ve diğ.., s. 219.)

Şehnâme'de Nakşî'nin fırçasından çıkan tasvirlerden biri ise Rüstem'in beyaz fil ile mücadelesini anlatmaktadır (bk. R. 13). Gecelik ile dışarı fırlamış olan iri yapısıyla Rüstem, karşısında minicik kalan filin başına gürzüyle vurmaktadır. Balkonlardan olayı izleyenler, aşağıda bayılanlar vs. ile Nakşî'nin klasik çizim özellikleri öne çıkmaktadır. Rebiyülevvel 1030 (M. 1621) tarihinde hattat Cevri tarafından ta'lik hatla istinsah edilmiş olan ve St. Petersburg'da çevirisinin ikinci bölümü yer alan Şehnâme-i Firdevsi'deki 29 tasvirin çoğu ressam Nakşî'ye aittir. Yine Paris'te yer alan Mehdi çevirisinin birinci cildinde yer alan iki adet Nakşî resmi dışındaki resimler sonradan eklenmiştir[35].

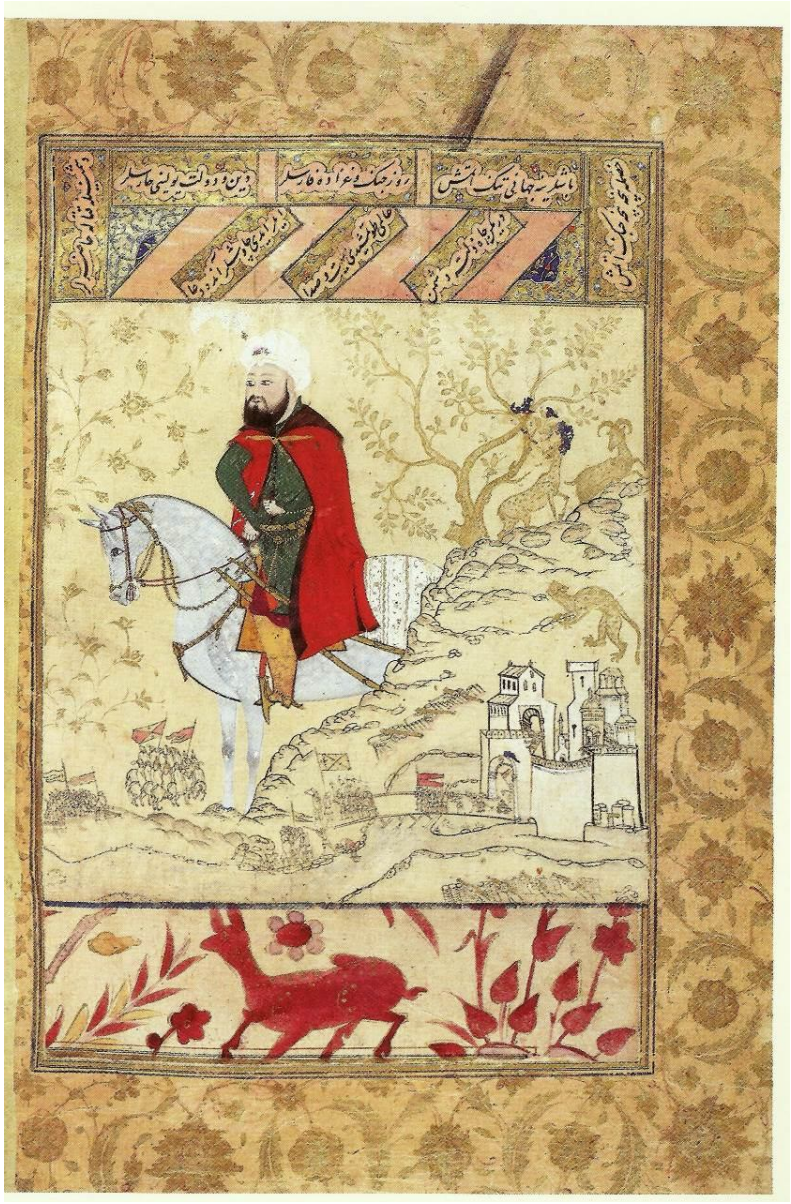
[35] Serpil Bağcı ve diğ., *age*., s. 220-221.

R. 13 Rüstem'in beyaz fil ile mücadelesi (S.B. ve diğ.., s. 218.)

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki albümlerden birinde, altınla halkâr tarzda boyanmış bir ağaç ve yanında yine altından hayvanlar, diğer sol boşlukta ise altından çift tahrir helezonlar arasında, başında sarığı, üzerinde koyu kırmızı pelerini ile tepenin ardından çıkmış olarak bir sultan, atının sırtında görünmektedir (bk. R. 14). Resimde sağdan eğimle inen tepenin hemen ardında, Nakşî'ye özgü derinlik duygusu verilerek çizilmiş kale yer almaktadır. Kaleden çıkmış olan askeri gruplar oldukça

küçük olarak adeta bir askeri olay anlatırmış gibi yerleştirilmiştir. At üzerindeki tasvirin, benzer portreler ışığında III. Mehmed'e ait olduğu ve kalenin de yine sultanla özdeşleşen Eğri Kalesi'ne ait olduğu düşünülmektedir.

R. 14 Eğri Kalesi'nin ardındaki tepeden görünen III. Mehmed (S.B. et al., s. 220).

Nakşî'nin resimlerinde, kişilerin başlarındaki beyaz sarıkların vücutlarına göre oldukça belirgin büyüklükte çizildiği görülmektedir. İnsan vücutları figür olarak hareketlidir. Etnik farklılıkları kıyafetlere ve yüzlerdeki ifadelere yansıtmaktadır. Özellikle sultanlar, bürokrat ve ulema grubu karakterleri, hiyerarşik sınıf gözetilerek,

daha belirgin ve iri bir şekilde tasvir edilmektedir. Onun tasvirlerinde yansıttığı nüktedan yanı, incelemesini yapacağımız *Hadâiku'r-Reyhan'*da ve diğer çalışmalarında da görmek mümkündür. İnsan ve hayvan şekline bürünmüş arka plandaki kayalıklar ve taşlar oldukça ilgi çekicidir (bk. R. 15).

R. 15 Kayalardaki insan ve hayvan figürleri örnekleri (TSMK, H.1263)

Onun bu nüktedan özelliğini yansıtan bir örnek, Haçova Savaşı sırasında Osmanlı ordugâhına kadar giren düşman askerlerini aşçıların tencere, tava ve kepçeleriyle kovalanmalarıdır. Nâdiri'nin Divânı'nda bu savaş adı verilmeden birkaç sözle şiire yansırken, Nakşî'nin fırçasında oldukça detaylı bir görsel zenginliğe dönüşmüştür (bk.R. 16). Resim incelendiğinde, pek çok farklı olayı ve savaş sahnesi bir arada görülmektedir.

Yine çizimlerinde perspektif bakışı belirgin kılmak için özellikle mimari yapıların pencere ve kapılarında kullanılan derinlik denemeleri oldukça yenilikçi bir bakıştır (bk. R. 17). Bu yapılar genellikle bir maket gibi yalın ve beyazdır. Nakşî'nin resimlerinde, bordo, beyaz ve pastel renkler ağırlıklı tercihleri olarak dikkat çekmektedir. Koyu renk giysili insan figürlerini ön plana çıkarmak için arka fonu oluşturan tepe ve bina gibi objelerde özellikle açık renk kullanılmıştır.

R. 16 Haçova Savaşı sırasında Osmanlı ordugahına kadar giren düşman askerleriyle yapılan mücadele (S.B. ve diğ.., s. 221)

Ressam Nakşî'nin üslubunda öne çıkan bir husus da, Safevi, Hint, Çin ve Avrupa'da yapılmış figürlerden alıntı yaparak bunları kendi yorumuyla yeniden kullanmasıdır.

Bunun güzel bir örneği M 1614-16'da hazırlanmış olan *Falnâme* adlı eserde görülmektedir. Metne göre şair Sâdi'yi betimleyen bu figür Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki Akkoyunlu ve Safevi albümlerinde yer alan Çin resimlerinin bir kopyasıdır (bk. R. 1). Nakşî burada Sâdi'nin anlatımındaki öyküyü tasvir etmektedir. Öyküdeki olay Çin'de geçmektedir. Sâdi Çin'de bir tapınakta gördüğü hareket eden bir putun, aslında arkasındaki rahip tarafından oynatıldığını ortaya çıkarır. Sahtekârlıkların da ortaya çıkacağını vurgulayan *Falnâme*'deki bu resimde Nakşî, oldukça ince bir işçilik sergilemektedir. Renklerin uyumu ve desendeki detayların yorumu, orjinaline kıyasla göz alıcıdır. Nakşî'nin esinlendiği ve kısmen kopye ederek kullandığı kaynakların çoğu Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunduğuna göre, tanıdığı üst düzey bürokratlar sayesinde bu kaynakları çok rahat kullandığından bahsedilebilir[36].

R. 17 Nakşi'nin mimaride kullandığı perspektif bakış açısını yansıtan örnekler (TSMK, H. 1263)

Nakşî'nin ressamlık yönünün ne derece kâmil olduğu, tezimizde ele aldığımız, Muhtesipzâde Belgrâdi Mehmed Hâkî'nin tercüme nüshasında yer alan minyatürlerde de görülmektedir. Nakşî burada muhakkak ki önce eseri okumuş daha sonra bütün hünerini göstererek mükemmel terkipler hazırlamıştır. Eserde bilhassa ilk Osmanlı hükümdarlarıyla birlikte âlimleri de tasvir ederken, bulundukları devrin iç ve dış binalarından görüntüleri de icap ettiği ölçüde göstermiştir. Ancak kıyafetlerin çizimlerinde ve renklerde ise daha titiz bir detaylandırma söz konusudur.

[36] Serpil Bağcı ve diğ., *age*., s. 220-221.

2. TSMK H. 1263 NUMARADA KAYITLI HADÂİKU'R-REYHAN ADLI ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ

Tezimizde incelenmek üzere üzere seçilen, *Hadâiku'r-Reyhan*, Veziriazamı Gürcü Mehmed Paşa tarafından resimletilerek (M 1619), Sultan II. Osman'a sunulan nadide eserlerden biridir. Arapça aslının özet tercümesi olan eser, 260 yapraktır. Eserde tasvirleri olanlar da dâhil, 308 âlim ve şeyhin biyografisi yer almaktadır[37]. Yazma eserimizin dış ölçüsü 17 x 30 cm, yazı ve minyatürlü sayfalar için oluşturulan iç altın cetvel ölçüsü ise 9,5 x 17,9 cm'dir.

2.1. ESERİN ŞEKİL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1.1. Eserin Cilt Açısından Değerlendirilmesi

Cilt sanatı, yazma bir eser için onu muhafaza eden koruyucu ve tamamlayıcı özellik taşıdığı kadar, içindeki bilginin donanımını ve güzelliğini de yansıtan bir kapı gibidir[38].

Değerlendirmesini yaptığımız eserin cildi, yerinde görüldüğü üzere, *Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*' nda da bahsedildiği gibi vişneçürüğüdür. Dönemin klasik cilt sanatı özelliklerini yansıtmaktadır. Lâke üzerine kalıp baskıyla yapılmıştır.

[37] Süheyl Ünver, *Ressam Nakşi: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949, s.30.

[38] *Günümüzde Klasik Türk Cilt Sanatı,* Klasik Türk Sanatları Vakfı, İstanbul 2010, Önsöz.

R. 18 *Hadâiku'r-Reyhan*'ın cilt kapağı (TSMK, H. 1263)

Cildi oldukça yıpranmış olduğundan, dışında şu an koruyucu beyaz bir bez bulunmaktadır. Altın zeminli dört köşebendi ve salbekli[39] şemse formunun üzerindeki süslemelerde, Osmanlı sazyolu üslubunun hançer yaprak ve çiçek motifleri kullanılmıştır (bk. R. 18).

[39] Salbek: Şemse formunun iki ucundaki uzantı süse verilen isim.

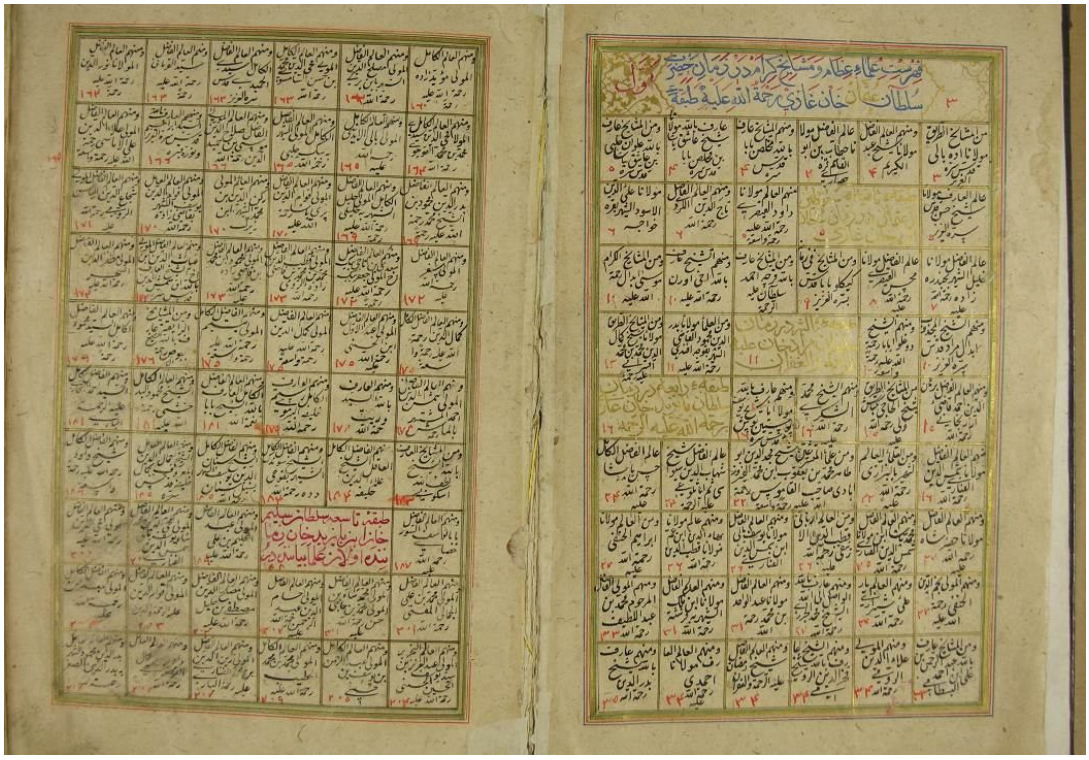
R. 19 *Hadâiku'r-Reyhan*'ın zerefşanlı cilt iç kapağı (TSMK, H. 1263)

Eseri yakından inceleme imkânı bulduğumuzda, miklep[40] ve sertap[41] kısmının olmadığı görülmüştür. Cilt kapağının klasik dış süslemesini, iç kapaktaki açık zemin üzerine yapılmış zerefşan[42] süsleme tamamlamaktadır (bk R. 19).

2.1.2. Eserin Hat Açısından Değerlendirilmesi

Eserde yer alan hat çeşidi, yazmanın başında yer alan içindekiler kısmı da dâhil olmak üzere, genel olarak nesta'liktir. Bazı minyatürlü sayfalarda olduğu gibi, diğer metinli sayfalarda da satır aralarında özensiz bir nesih kullanıldığı görülmektedir. Yine genel olarak yazılar siyah mürekkeple yazılmışken, bazı kısımlarda kırmızı mürekkep, mavi mürekkep ve altın tercih edilmiştir (bk. R. 20- 21).

[40] Miklep: Eski ciltlerde sol kapak üzerinde bulunan ve ön tarafı örten, ucu üçgenimsi katlanabilir bölüme verilen ad.
[41] Sertap: Miklebin açıkta duran kısmına verilen addır.
[42] Zerefşan: Varak altının ufak parçalar halinde serpiştirilmesi ile yapılan süsleme.

R. 20 *Hadâiku'r-Reyhan'*ın "içindekiler" kısmı (TSMK, H. 1263, vr. 1a-1b)

R. 21 *Hadâiku'r-Reyhan'* ın metin kısmı. (TSMK, H. 1263, vr. 7a- 7b.)

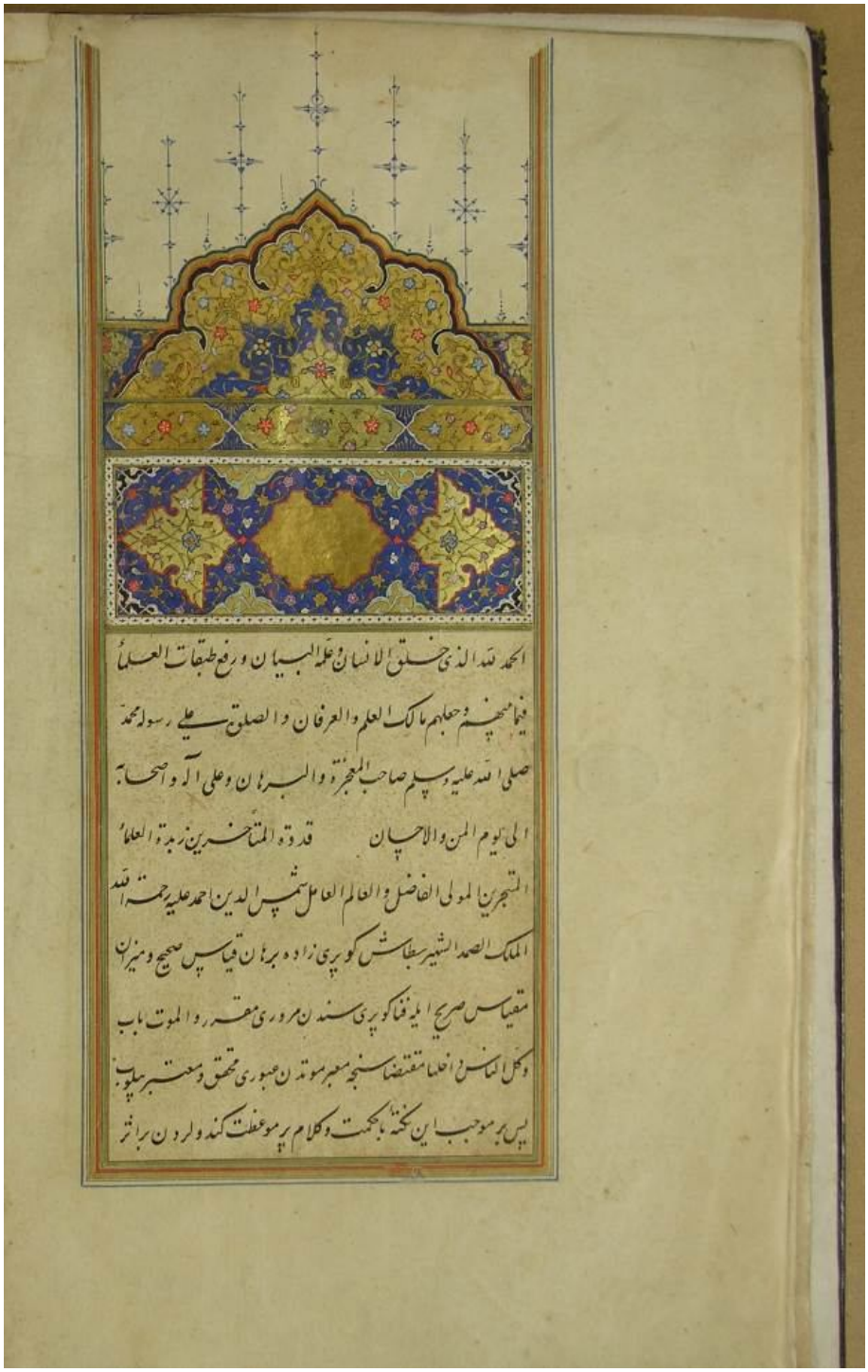
Ayrıca eserde tezhipli serlevha sayfasının arkasında, Sultan III. Selim (M. 1879-1807)'in vakıf mührü[43] bulunmaktadır ve mührün altında kitabın ismi muhtemelen Şakayik Tercümesi olduğunun bilinmesi açısından nesih hatla, *Tercüme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* olarak düşülmüştür (bk. R. 22).

R. 22 *Hadâiku'r-Reyhan'*ın içindeki mühür

[43] Günay Kut, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Kültür ve Tuizm Bakanlığı Yay., Ankara 1984, s. 41-42.

2.1.3. Eserin Tezhip Açısından Değerlendirilmesi

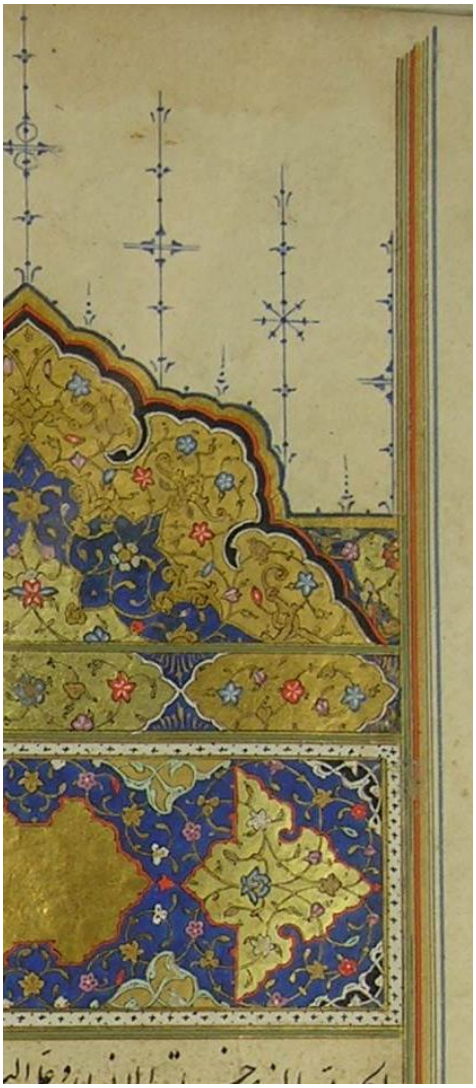

R. 23 *Hadâiku'r-Reyhan*'ın tezhipli serlevhası (TSMK, H. 1263, vr. 6a.)

Osmanlı tezhip sanatı, XVI. yüzyıldaki klasik dönemini, XVII. yüzyıl başlarına kadar sürdürmüştür. XVII. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, batılılaşma akımları

etkisinde, bir değişim sürecine girmiştir. XVI yüzyılın birikimleri, duraklama dönemi olarak kabul edilen bu dönemde korunmuş, büyük bir farklılık yaşanmamıştır. Çokça kullanılan XVI. yüzyılın karakteristik rengi lacivertin yanı sıra, altının kullanımı da oldukça zengindir.

Dönem hakkındaki bu genel değerlendirme ışığında, yakından inceleme şansı bulduğumuz yazma eserin tezhipli, serlevhasının işçiliği çok incedir. Aynı zaman dilimine ait elyazması mushafların, serlevha, zahriye ve surebaşı tezyinatını incelediğimizde, minyatürlerle aynı dönemde yani, (M. 1618- 1620) yılları arasında yapıldığını söylemek mümkündür. Zîra paftalanmış alanlarda, zemin boyamada kullanılan lacivert ve altınla birlikte, siyah renk bu dönem tezhibinde de bizzat görülmektedir. Gerek paftaları oluşturmada kullanılan sarılma rumiler, gerekse helezonlar üzerinde yerleştirilmiş olan hatâyi ve penç çiçeklerin formu, yine bu döneme uygundur (bk. R. 23- 24). M. 1630'lu yıllardan sonra çiçeklerin formunda ve işçiliğin inceliğinde değişimin başladığı görülmektedir.

R. 24 Serlevhadan detay (TSMK, H. 1263, vr. 6a.)

2.1.4. Minyatürlü Sayfalarda Yer Alan Osmanlıca Metinlerin Türkçe Transkripsiyon Listesi

Minyatürlü sayfalar incelenmeye başlandığında, alt ve üst yazı pencerelerinde yer alan Osmanlıca metinlerin, minyatürleri anlatıyor olabileceği düşünülerek tamamı okunmuştur. Okuma esnasında silik olduğu fark edilen harfler parantez içerisine alınmıştır. Bu çerçevelerde bulunan cümlelerin başlangıç ve bitiş kısımlarındaki ifadelerin yarım kaldığı anlaşılmıştır. Zira Osmanlıca metinler, önceki ve sonraki sayfalarla devamlılık arzetmektedir.

Minyatürle metinler arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. Ancak bazılarının yazı penceresine gelen kısımlarının, rastlantısal olarak tasvirle alakalı olduğu okumalar sonucunda fark edilmiştir. Biz ilerde yapılacak başka çalışmalara kaynak teşkil edebileceği düşüncesiyle bu listeyi vermeyi uygun gördük. Listede sol başda yer alan numaralar minyatürlerin yazma eserde yer aldığı varak numaralarını, yanındaki parantez içerisindeki diğer numaralar ise ilgili minyatürün tezde yer aldığı sayfa numarasını göstermektedir.

12 b (s. 50)
Evvelā kādıasker bunlar olmuşdur. Rivāyettir ki Sultān-ı Kāmurān Hażretleri birgün ziyaret hikemiyle ‘Alāuddin el-Esved’in hücresine varırlar. İçeri girdükde

mevlānā-yı mezbūru namazda bulub bir mikdār bāb-ı hücrede tevakkuf idüb, talebeden ba’żı ḥāzirūne “biz dāḫi namaz kılmak dileriz” deyu buyururlar. Pes Mevlānā-yı Ḫalīl.

19 a (s. 55)
Ve fudalādan cem-i kesīr terbiyesi ile neşv ü nemā bulub ifāde ve istifāde zamānında *Keşşāf*’a laṭīf ḥāşiye tahrīr idüb fenn-i meānīden īżāḥ.

ve ‘ilm-i ṭıbba müte‘allik mu’cize īcāz üzre fevāyid-i kesīr hāvī şerḥ yazmışlar. Müşārunileyh Şeyḫ Efendi, *İmām Fahreddīn el-Rāzī* neslindendir.

22 a (s. 60)
Kāmurān Yıldırım el-Gāzī Mevlānā’nın kemal-i fażlinden ma’lūm idinüb türlü türlü ri’ayetler ve gūne gūne himāyetler idüb nazar-ı ālīleriyle manzūr buyurub

mertebe-i vezāretde cemî-i umûru eğer saltanata müte‘allikdir ve eğer mesālih-i Müslīmindir, bunlar ile meşveret iderler imiş. İzn-i Sultān-ı ālişān ile

27 a (s. 65)
Ve mine’l-ulemāi fī zemānihī el-ālim et-tahrīr eş-şehīr bi’l-*Bezzâzī* rahimehullāh

Mevlānā-yı mezkūr *Bezzāzī* ile meşhūr olub fenn-i fıḳha müteallik *Bezzāzi* nām

kitāb bunlarındır. Mezkūr kitābda dikkatler idüb ol kadar deḳāyiḳ
derc itmişdir ki uḳalā mütehayyir olur mesāyil-i gāmıża ki bunda īrād eylemişdir.

30 a (s. 70)
Mütālea ider ve küttābın tahaşşüd ider evvelkisinin hakkında derece-i faẓla yetişmez
Ve ikinci senin? hakkında eklenmeyüb tahṣīl-i faẓl idüb ilimde zī-şān

Kimesne olur dirler, fi'l-vākı' didikleri gibi olub *Mevlānā Hasan Paşa*
Merāh'a şerḥ yazub ve nahivden Misbāḥ'a dahi şerh yazub iftitāḥ ile

34 b (s. 75)
Kezālik Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin eş-Şeyh el-Cezerī Ebu'l Hayr Hażret-i
Şeyḫ bunun hakkında tārihin yedi yüz seksen dokuzu tārīhinde

Mısır'dan geldikde tevellüd idüb hadāset-i sünende 'ilm-i kırāati bi't-temāmi ve'l kemāl
taḥsīl idüb meşāyiḫ-i asra külliye-i icāzet verdiler. Andan sonra karındāşıyla

37 a (s. 80)
mezkūr medrese anlara nisbet ile meşhūrdur. Müşārunileyh ālim ve fāzıl ulūm-ı edebiyyede ve şer'iyye ve 'akliyyede ve ehādīs ve tefâsirde asrının ferîdi

ve devrinin vahīdi olmuş furû'a müte'allik *Nuḳāye* nām metne laṭīf şerḥ yazmışlar
zikr olunan kitābda mesāil-i kayyime derc idüb tārihin sekiz yüz altısında

42 a (s. 84)
asker idüb Sultān-ı Kāmurān Muhammed Hān pādişah oldukda karındāşı
Mūsā'yı katl idüb ve şeyḫi ehli 'īyalle belde-i İznik'te haps idüb

her ayda bin akçe vazife ta'yyün itmiş birkaç günden sonra şeyḫ hapisten
gaybet idüb müyesser İsfendiyar vilāyetine uğrayub azmī vilāyet

47 a (s. 89)
On altıncı yılında taht-ı saltanata cülūs-ı envār-ı adaletleriyle rub'-ı meskūnu
rub' ve ābādan ve şād u handān itmişlerdir.

Ve mine'l -'ulemāi fī zemānihī el-Mevla el-ālim *Burhāneddin Haydar bin*
Muhammed el Havāfī, Mevlānā-yı mezkur Saduddīn et-Teftāzānī şakirdlerindendir
alim.

50 a (s. 94)
Mezkūr Kara Ya‘kūb dimekle meşhūr olub Bilād-ı Karaman’dan Niğde nām kasabadan
imişler. Tārīh-i Hicret’in yedi yüz seksen dokuzunda tevellüd idüb kendi bilādında

ilme iştigāl idüb ilm-i usūlde ve Arabiyette ve fenn-i meānīde mahāret
nam tahsīl idüb *Meṣābih*’e şerh yazub furū‘dan *Medāye* nam metne hāşiye

54 b (s. 99)
Nakl olunur ki, yüz yirmi yaşına girub henüz lihyelerinde beyāż zāhir olmayub
Şeyḫ Zeynuddin ve Hāce ‘Ubeydullah Semerḳandī ve Seyyīd Ḳāsım el Envār hizmetlerine

Yetişüb müsāhabet-i şerifleriyle müşerref olub sonra ba‘zı senede ḥac
itmek müyesser olub Mekke-i Şerîfe’de Şeyh *‘Abdulmu‘ti’* ye mülāḳāt idüb

58 b (s. 103)
Mezkūrun vālīdeleri Şeyh Mir *İlyās* Hazretlerinin kerīmeleri imiş.
Tarīk-i tasavvufu Şeyḫ *Zekeriyyā*’dan ahz idüb kâyimakāmları olmuşlar vālidleri

Gümüş nam kasabadan olmağın, *Gümüşlüzāde* dimekle mülaḳḳab imişler, mezkūr tabīr-i
menāmda kemāl-i mahāret üzre olub āşık ve şūrīde kimesne imiş ve vecd

60 a (s. 108)
Müşarun-ileyh Sultān-ı Kāmurān tārīh-i Hicret’in sekiz yüz yirmi beş tarihinde tahta cülūs idüb envār-ı adāletle cihān-ı nūranī idüb sūret-i dilpezīrleridir ki, tasvīr olundu

Mezkūr vilayetinde tahsīl-i ‘ulūm idüb sonra *Şemsuddin el-Fenârī’*ye

66 b (s. 113)
Varır idi sikātdan mervīdir ki Sultān *Muhammed Hān* zamānında ittifāk-ı birgün ki yevm-i
Arafe idi, gāyetle yağmur yağardı. Padişāh Hazretlerinden çavuş gelüp Mevlānā’ya selam

Getirüp buyururlar ki “yarın teşrīf buyursunlar”. Pes Haẓret-i Mevlānā eğer
“yarın dahi havā böyle olursa varmaya mecālim yoktur eve gelürüm bilhak olmaktan…”

69 b (s. 117)
Medresesin ihsān idüp riāyet bekrān itmişler medrese-i mezkūra elli
akça ile virülüp ve mevlānā-yı mezkūrun şekl-i dil-pezīrleridir ki tasvīr olundu.

Ve ol elli akçe Hz. Mevlānā kabul itmeyüp ben kendü mesārifime yevmiye
On beş akçe kifāyet ider buldum ziyāde olucak ferāğ-ı hātıra noḳṣān verüb

75 a (s. 121)
Mezkūr kendü asrı ulemāsından ulūm-ı şer'iyye ve ehādīs ve tefāsīri
Kırā'at idüb cem'isinde mertebe-i fazle irişüp ilme iştigâli zamānında Kādı *Beydāvī*.

Hazretlerinin tefsīrine hāşiye yazmışlar. Zikr olunan hāşiye cümle ulemā ve katında
makbul ve müstahsīn düşmüştür kendū vatanında tarih-i Hicret'in dokuz yüzünde

77 a (s. 125)
Şerh-i *Miftāh*'a hāşīye yazmışlar el'ān beyne't-talebe mütedāvil ve makbūldür Hāşiye
mezkūrda tahḳiḳāt-ı kesīre ve tedḳīḳāt-ı mühimme īrād edüb müfīd-i kitāb itmiştir.

Ve minhüm el-ālimü'l-fādılü'l-āmil el-Mevlā Ḳādı Ribāt Rahimehullāhu
mezkūr ālim u fādıl zāhid ve müteverri' kimesne olup fenn-i naḥve müte'alliḳ olan

82 a (s. 129)
Libāslar giyüb mubārek bāşına (hazvi) sarucak sarunurlar imiş, Cum'a
günü olub Müslimīn *Ayasofiye* cem' olduklarında mevlānāy-ı mezkūrun ādetleri

mihrāb yanında namāz edā iderler imiş. Geldikde cümle ḥalḳ istiḳbāl idüb
selamlayub mihrāba varınca yol iderler imiş. Sultan *Mehmed* Ḫān hażretleri

86 a (s. 133)
Rivāyet etmişler ve buyurmuşlar ki, Medīne-i Bursa'da unvān-ı tibamızda
Mevlānā Ḫayruddīn'in Sultāniyye'de dersine hāżır olurduk taḳrīri gökcek

muḥaḳḳiḳ ve müdakkik kimesne idi esnāy-ı dersde takrīrīnin letāfetinden
ve kelimātının güzelliğinden bî-iḫtiyār olub dinlerdik lākin tazelikden

90 b (s. 137)
Ol meclisde Hażret-i Sultānın bir yanında Mevlānā *Zeyrek* ve bir yanında
Mevlānā *Seyyid' Ali* calis olmuş pes pādişāh hazretleri *Hoca-zāde*'ye merhaba

"hoş geldin" deyu hitāb idüb anlar dahi Pādişāh-ı ālem-nigāh hażretlerinin

hāk-i pāylerine yüz sürüp du‘ā idüb oturmuşlar. Pes ba‘zı mübāhese

98 a (s. 142)
Mükāleme itmez imiş meğer kelimāt-ı ‘ilmiye ola ittifāk bir gün bir cāmi‘de *Hoca-zāde* ile cem olub mebāhis-i ilmiye iderler havacezadede bu kadar

kudret var iken galebe ider. Kalkub evine geldükde ol mübāhesede hāżır olanlar “bu gün *Hoca-zāde’*ye galebe ittünüz dirler mukābele de iderler

101 a (s. 101)
Hakka mābeyne gelüb mevlānā kendü mu’tadları üzre vāfir ekl edüb andan sonra *Kadızāde*’ye teklif idüb anlar dahi halāsiçün kizbi (i)htiyar

idüb odaya uğramakdan garez ekl-i ma‘cun idi. Sebeb-i müşāhabet olsun deyū mecal yoktur deyu ol bahane ile halās

106 a (s. 151)
Kullarını katl itmişler bu musībetten nice müddet te’līfe ve tasnīfe şurū’ itmemişler ve ḥavāşi-i *Keşşāfa* ḥāşiye yazub kezālik Seyyid Şerifin *Şerḥ-i*

Muḫtaṣara yazdığı ḥāşiye evâyiline ḥāşiye yazmışlar. Baḥs-ı rüyete dahi risāleleri olub *Şerḥ-i Mevāḳif’*in evayiline dahi ḥāşiye yazmışlar

108 a (s. 156)
Şeyh ‘*Alauddīn* gelüb bir gün ziyaret hükmiyle ‘*Ali ‘Arabī*’nin evine varub, Kapu kakub kendüler kapuya gelub şeyhe mülākāt idüb şeyhi alub

mütala‘a itdügi hücreye iletüb ta‘ām hāżır idub ‘ilm-i tasavvufda kelimāt iderler Mevlānā Ali el-Arabī şeyhin kelimātından müncedib olub

113 b (s. 160)
Vaktā kim tamām ettilerse Rum’a teveccüh idüb pes sultān-ı kāmurān habir olub adamlar gönderüb Mevlānā-yı mezkūru ta’ẓimler ile getürmüşler

Geldikde padişāha hediyye tarikiyle ilm-i hesāba müte‘allik bir kitāb tahrīr idüb İsmin *Muhammediyye* komuşlar zikr olunan ilimde bundan müfīd risāle yokdur deyu.

117 b (s. 165)
Mevlānā Celāleddīn Yusuf el-Evbehī’den kıraat itmişler ki mezkūr allāme Taftāzâni şakirdlerindendir ve Celāleddin Yusuf şākirdlerinden

fāżıl ‘allāme ḳutbu’l-milleti ve’d-din Ahmed bin Muhammed bin Mahmud el-İmām el-Hirevî
Hazretlerinden tahsīl-i ilm itmişler ve İmām-ı Azām Ebū Hanīfe mezhebine müte‘alliḳ

121 b (s. 169)
li-uzrin kirāmü’n-nās makbul kabul buyurdular ve Mevlānā-yı mezkūrdan
bu makūle kerāmete müteallik rivāyet çoktur. Kuddise sırruhu şekilleri taşvīr olundu

Ve minhum el-ālimu’l fāzıl Mevlānā Hoca *Ḫayreddin* rahimehullāh
Mevlānā-yı mezkūr Sultān *Mehmed Ḫān*’a muallim olub ve ‘ulūmı kendi aşrı

124 b (s. 173)
Kemāl-i vaktinden ḫātır-ı şerīflerine şukūk-ı şühebât çokluk istīlā idermiş
Bu sebebden tahḳīḳ-i mesāyile çendān mültefit vekiller imiş validleri

Bu hāletten mużattır olub vakt-i melāmet iderler imiş rivāyet iderler ki bir
Gün vālidleriyle bir tabaḳ içinde yahnī yerler imiş ve muṣāḥabet dahī iderler imiş

129 b (s. 177)
Tab‘-ı şāhān sakın olur nāzik
Ḫadd-i rāyet kizbe eyleme cür’et / Rāst-rū ol sözünde ol doğru
rāstlıkla bulur kişi devlet
Ve minhum el-ālimu’l Mevlā Alāuddin Alī bin Yūsuf bin el-Mevlā Şemseddin el-Teftāzāni

132 b (s. 182)
Hāşiye yazub fenn-i inşāda kemāl-i mahāretleri olmağın ahbāba gönderdikleri
mürâselâtı cem‘ idüb risāle itmişler. Mezkūr cemī‘-i ulūmda edebiyyede

ve şer’iyye ve ‘akliyyede māhir olub tarīk-i sūfiyyede dahî ḫatt-ı azīmlerī
vār imiş ve şekl-i dil-pezīrleridir ki, nakş vu tasvīr olundu.

151 b (s. 186)
Ve minhum el-ārif ü billāh eş-şeyhu’s-sāmī Mevlānā Abdurrahmān Cāmi kuddise sırruhu
Hazret-i Şeyḫ Horasān şehirlerinden *Cam*’da vücuda kelüb ilm-i şerīfe kemāl-i iştigal

üzre olub asrının fudalāsından olmuş ba‘dehu meşāyiḫ-i kirāmdan çok kimesne ile

154 b (s. 190)
Gāh Buruâ? ve gah Gence'de sâkin olub ümerādan Emīr Uzun Ḥasan ol tarīhde Tebrīz Sultānı olub Hażret-i şeyḫ'e muḥabbet idüb, şeyḫin maḳāmātı ve kerāmātı hadden ziyāde ma'ārif-i 'ulyāya vāṣil(i)nden olub tarihin sekiz yüz doksan ikisinde fevt olmuşlar.

Tabaḳa-i sāmine Selātin-i Osmān'dan Sultān Bāyezid Ḫān aleyhi'r-rahmeti ve'r rıdvān tārih-i Hicrī'nin sekiz yüz seksen ikisinde taht

159 b (s. 194)
İletüp peş akçesin naks ider Mevlānāy-ı mezkūr bu hāle bi-hużur olub tedrīs-i terk idüb meşāyih-i kirāmdan Şeyḫ Vefā Hazretlerinin hizmet-i şeriflerine varır ba'd-ı müddet

Sultān Mehmed Hān vefāt idüb Vezīr-i mezbūr muktežāyı in māna buyurmuşlar ki

163 a (s. 199)
Sina-i şebābda Sultān Bāyezid Ḫān ile belde-i mezkūrede müsāhābet idüb ba'zı müfsidler Sultān Mehmed'e gamz idüb ḳatline emr ittikde pes Sultān Bāyezid Ḫān ḫabīr
olub emir vāṣıl olmazdan evvel Mevlānā-yı mezkūra on bin akçe harçlık ve sefere

167 b (s. 204)
kimesne olub bir risāle te'lif idüb Seydi Hamīdī sana cevāb yazmışlar.
Ve minhüm el-ālimu'l-fāżılu'l-kāmilu'l āmil el-Mevlā eş-şehīr Bebek Çelebi rahimehullāh

Mezkūr nām Bebek Çelebi (i)le mülaḳḳab olub (a)ndan ve Hatibīzāde'den kırāet idüb (a)ndan sonra ba'zı medārise müderris olub (a)ndan semāniyeye gelüb (a)ndan sonra İstanbul

169 a (s. 209)
hükmiyle varub du'ā istimdād iderdi ve babam deyu söylerdi her bār ki Sultān *Bāyezid* Ḫān ziyāret içün varır idi, şikārdan men' iderdi. İttifāḳ birkaç

gün şikār itmeyüb bunun üzre bir müddet mürūr idüb yine sayd niyyetine azīmet eyleyüb bir bölük āhūyu sürüb Sultān *Bāyezid* Ḫān önüne getürdüklerinde hemen ol şehriyār-ı Kāmurān tīrü kemanın bırakub sıknak? ok atub birisine

182 b (s. 214)
"…Kim idi" deyū sordukda "Hıżır Aleyhisselām" idi deyu buyurdular. Ve hem rivâyet

iderler ki, tārihīn dokuz yüz on yedisinde beyne'n-nās fetret vā'ki' olub
Bursa halkı ızdırāb-ı şedīd ile muzdarib olub hatta karārları firâr mübeddel olması mukarrer
olmuş, bu hālde Hażret-i Şeyhe gelip her tāyife istigāse itmişler. Buyurmuşlar ki, ol cemā'at

191 a (s. 219)
Hümāyun buyurduklarında vāki' olan ulemānın ve sulehānın beyānındadur.
Ve minhum el-ālimu'l-fāzıl el-Mevlā 'Abdülhalim bin 'Ali raḥmetullāhi aleyh

198 a (s. 224)
Ka'be –i kūddimizde gördüm. Ṣalāt-ı 'asrı edā edince Kā'be muḳābelemizden gitmedi ba'de'l-ferāğ görünmez oldu. Mevlānā-yı mezkūrun meşāyih-i kibārdan çok

kimesne ile musāhabeti olub ve kendünün kerāmetine nihāyet olmayub
ulūm-ı zāhirde hod mahāreti hadden füzūn olub, kimesnenin bunlar ile

203 b (s. 229)
Kezālik va'z u nasīhata iştigāl idüb andan Kostantiniyye'ye gelüb va'ẓa iştigāl idüb
Sultān Bāyezid Ḫān hazretleri va'zlarına hāzır olub, küllī meyl idub bī-nihāyet

in'āmlar ve ikrāmlar idüb *Tehzību'ş-Şemāyil* nām kitābı Hażret-i Sultān Bāyezīd nāmına

209 b (s. 233)
Meryem dehrden değil ḥāmil / şol ki rūh-ı ilāhe hemdemdir
Ve min hümūl ālimü'l-fāżılü'l-Mevlā Bedreddīn Mahmud el-tami'ī rahimehullāh

Mezkūr-ı hāl-ı suğrında mebānī-i ulūmu kırāet idüb andan fudalādan aḫaveyn
Ve *Hacı Ḥasan-zāde* hizmetlerine yetişüb anlardan tahṣīl-i ilim idüb andan

213 b (s. 237)
Tārīh-i Hicret'in dokuz yüz yirmi altısı Şevvāli'nde
salṭanat taḥtına cülūs idüb yedi iklīm envār-ı adālet

ve eşia'a-i āsār-ı ma'deletle ruşen-vu tābān ettikleri tārihde vāki'
olan ulemā-i zişan ve şulehā-ı şāhibü'l 'ıyān ve'l-irfānın beyānındadır.

218 b (s. 242)
Ri'āyet idüb ben bu hāli görüb mütehayyīr olub yārāna dedim ki, "umerādan

bu makule-i zī-şān kimesne ve ṣāhib-i unvān kimesnenin bu gelen bilā tereddüd üzerine

geçmek ḫilāf-ı ādet ve terk-i edeb değimlidir". Dediler ki, "bu zī-fakrda gelen mevāliden
Mollā Lüṭfi'dir. Filibe müderrisidir. Ulemāya ta'zīm ve fudalāya terkīm-i ūlā gelmiştir. Eğer kendüsi…"

223 a (s. 246)
Lā yu'add u velā yuḥṣa nefāyis ḥıfz itmişler ilme iştigāllerinde nice resāyil tahrīr idüb *Kādı Beydāvī Hazretleri*'nin tefsīrine hāşiye yazmışlar el-ān beyne'l-ulemā makbūl ü mütedāvildir

Buna rif'at dürür mevāliye / padişāh-ı cihān zamanında
Olalar bunca devlete mâlik / bunca 'ıyş ideler evānında

227 b (s. 250)
Kırk yāşına irişdükde ilme heves idüb sonra belde-i Tire'de müderris olub müderris iken Şeyh Muhammed el- Cemālī ve Şeyh Emīr el-Buḫāri hażretleriyle mülākāt müyesser olub

medreseden ferāgat idüb bi-tāriki't-tekā'ü'd otuz akçe vazife ta'yīn olunmuş evḳātını derse ve tezkire ve ibādete tev'zīi idüb ekser leyālīde

233 b (s. 254)
Ve minhüm el-ālimü'l-āmilu'l fāzil el-Mevlā 'Ubeydullāh İbn Ya'kūb mezkūr asrı ulemāsından kırāat idüb ilm-i şerīfe gāyet iştigalle meşgul

olub andan sonra Şeyh Mahmud hidmetine irişüb andan sonra ba'żı bilāda kādı olub Ḥaleb kādısı dahī olmuş, kādı iken tārīhin dokuz yüz otuz altısında fevt.

250 a (s. 258)
Bimefsā? Şeyh Rahimehullāh mezkūr Kirmāstı nām kasabada tevellüd idüb asrı ulemāsından kırāat idüb Kur'ān-ı Azīm'i ḥıfẓ idüb andan sonra

254 a (s. 263)
…eşşehīr bi Merkez-i Halīfe Evvelā talebeden olub Hıżır Bey oğlu Ahmed Paşa'dan tahsīl-i ilm idüb

andan sûfiyye tārikīne māyil olub meşāyiḫden Şeyh Sünbül Sinān hizmetine vāsıl olub terbiyet-i merdi

259 b (s. 267)
Ve leṭāfet-i zihn-i müstaḳīm iktiżāsı ile delāyil-i ‘akliyyeden ve delāyil-i lafẓiyye makūli
sūret-i mahsūsda ibrāz-ı sehlü’l-fehm vu ruşenter olduğuna muvaffak ve bā ḫaber olub ulemā-yı kibār
ve meşāyiḫ-i zevil’l-i‘tibārı menkūl olan ḫaber-i mütevātir makbūl hasebi
Sāniy-i bānī belki bāni-i sāni fenn-i nakş u taṣvīrin merd-i meydāni ma’ārif ve kemâlâtın ile
semen-i fehm-i nüktedāni Nakşî’nin kalemi ile vākıa mutābık sūret-i hāle muvāfiḳ

2.2. ESERDE YER ALAN MİNYATÜRLERİN RENK VE KOMPOZİSYON AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezimizde incelenmeye çalışılan, *Hadâiku’r-Reyhan* adlı yazmanın kırk dokuz adet minyatürünün yapımında, Ressam Nakşî’nin kendine özgü sanat gücü çok belirgindir. Eserin minyatürleri ekseriyetle, 9,5 x 12 cm’lik bir alan içerisinde çalışılmıştır. Bu minyatürlerde Osmanlı Sultanları ve devrin ulemasının yanı sıra, devlet hizmetinde bulunan vezir ve askeri sınıftan karakterler de görünmektedir. Yaşadıkları dönemin mimari yapısı (bk. R. 28), bitki örtüsü, kıyafetleri gibi konularda bilgi sahibi olmak mümkündür (bk. R. 25- 27).

Doğada kullanılan renklerde bazen gerçeğe yakın tonlar seçilirken, bazen gerçek dışı renkler tercih edilmiştir. Özellikle toprak zeminlerde pembe, eflatun, mavi, sarı gibi renkler kullanılmıştır. Yine kaya ve taşlarda da gerçekten oldukça farklı olarak somon rengi, mavi, pembe gibi renklerle degrade geçişler yapılmıştır.

R. 25 Bitki örtüsünden örnekler (TSMK, H. 1263)

R. 26 Bitki örtüsünden örnekler (TSMK, H. 1263)

Ulemanın kıyafetleri genellikle aynıdır. Kıyafetleri, sarığın altında bulunan tac, iç kıyafet olarak giydikleri entari ve üste giyilen cübbeden oluşmaktadır. Zaman zaman görünen kürk astarlı cübbeler muhtemelen, mevsim değişikliklerinden kaynaklanmaktadır. Bunlardan farklı olarak karşımıza çıkan sırmalı paletlerle süslü kıyafetler saray çalışanlarını yansıtan belirgin işaretlerdendir[44] (bk. R. 27).

R. 27 Saray çalışanları, askeri ve bürokratik kıyafetlerden örnekler (TSMK, H. 1263)

Ressam Nakşî, âlim biyografilerini tasvir ederken, arka fonda kullandığı kurgu genellikle aynıdır. Bu durum, Türk minyatür sanatının genel formatına uygundur. Çünkü asıl vurgulanan şey, anlatılan olaydır. Bu nedenle bitki örtüsü ve doğa ikinci planda kalmaktadır[45]. Uzaklarda görünen bazı mimari yapılar, insan ve hayvan figürü saklı kayalar ve bitkilerle, minyatürler arasında farklılık oluşturulup birbirinden

[44] Süheyl Ünver, *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, s. 300.
[45] Cahide Keskiner, *Minyatür Sanatında Doğa Çizim ve Boyama Teknikleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 10.

ayrılması sağlanmıştır (bk. R. 25, 28). Bu ufak değişiklikler bir kenara bırakıldığında, tasvirlerde vurgulanan husus her zaman biyografisi yapılan kişilerdir.

Türk minyatür sanatında, özellikle iç ve dış mimariden kesit verilirken gerçeğe oldukça yakın çalışıldığı görülür. Muhtemelen kesme taş olan binalarda beyaz tuğla formu kullanılırken, zemini renkli duvarlarda da klasik geometrik desenler tercih edilmiştir. Tasarımlarda, genellikle uzaktaymış hissi verilen yapıların pencerelerinde ve kemerli kapılarında içeri doğru küçülen ve derinleşen bir perspektif söz konusudur (bk. R. 28).

R. 28 Mimari yapılardan örnekler (TSMK, H. 1263)

Minyatürlerde kullanılan renklerin tonlaması ve birbiriyle uyumu, Nakşî'nin başarısını gösteren diğer bir husustur. Bir sayfada farklı paftalarda kullanılan zemin renkleri aynı sayfada figürlerin konturlarında da uyumlu bir şekilde kullanılmakta, böylece sayfanın renk bütünlüğündeki başarı artırmaktadır.

Ressam Nakşî, doğayı aynen resimlemekten kaçınıp kendine özgü bir soyutlamaya gitmiştir. Örneğin gökyüzünde sıvama sarı altın kullanılırken, suyu tasvir edeceği deniz, dere, havuz, çeşme gibi alanlarda sıvama gümüş tercih edilmiştir (bk. R. 29).

R. 29 Gökyüzü, deniz ve dere örneği (TSMK, H. 1263)

Renklendirmede, günümüzde kullanılan ve kuruma sonrası üst üste çalışmaya imkân sunan akrilik boyalara benzer doğal boyalar kullanılmıştır. İçerisine katılan taze yumurta sarısı ile kuruduktan sonra bir daha çözülmeyen bu boyalar suyla inceltilmiş toprak boyalardır. Her seferinde tekrar boya hazırlamak gerektiğinden zamanla yumurta sarısının yerine eritilmiş tutkal kullanılmıştır. Böylece, suda eritilmiş tutkalın içine bir damla pekmez veya iki damla üzüm suyu katılırak kuruduktan sonra tekrar kullanılır hale getirilmiştir[46].

Bu bilgiler çerçevesinde minyatürler kompozisyon açısından değerlendirilirken, uygulamadaki ilerleyiş numara verilerek gösterilmiştir. Tezhip ve minyatür gibi geleneksel İslam sanatlarında, uygulama esnasında gözetilen ve çalışmayı kolaylaştıran işlemlerin düzenli ilerleyişi oldukça önemlidir. Özellikle minyatür sanatında pek çok farklı obje, önde arkada ve üst üste gelecek şekilde çalışılmaya başlandığında bu sıralamaya çok dikkat edilir. Zira sonradan yapılması gereken obje önce çalışılırsa, işçilikte deformasyona sebep olabilir ve bu da çalışmayı zorlaştırır.

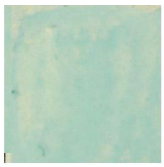
[46] Banu Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 15.

2.2.1. Renk Paleti

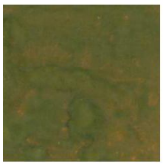
Eserde yer alan minyatürler renk açısından incelenirken, aynı rengin tonunda görülen farklılıklar detaylı bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Burada verilen renk paleti de bu ifadeleri desteklemek amacıyla hazırlanmıştır.

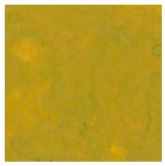

Mint yeşili

Mavi karışık küf yeşili

Mavi karışık açık küf yeşili

Açık küf yeşili

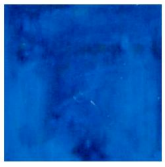

Acı yeşil

Sarı karışık yeşil

Sarı karışık küf yeşili

Koyu yeşil

Siyah karışık koyu yeşil

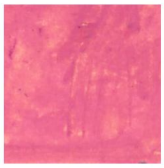

Lacivert

Koyu mavi

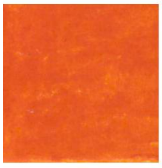

Açık mavi

Gri karışık açık mavi

Vişne rengi

Şeker pembesi

Gül kurusu

Turuncu

Kayısı rengi

Sarı

Limon sarısı

Kirli sarı

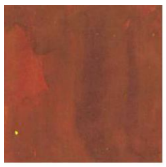
Açık somon

Koyu somon

Koyu gül kurusu

Kızıl kahverengi

Sütlü kahverengi

Aşı kırmızısı

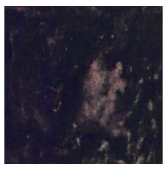
Eflatun

Yeşil karışık siyah

Mavi karışık siyah

Mor karışık siyah

Kahve karışık siyah

2.2.2. Tasvir 1: Sultan Orhan'ın Molla Alâeddin el-Esved'i Ziya

Tasvir 1 Sultan Orhan'ın Molla Alâeddin el-Esved'i Ziyareti

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan Orhan'ın, bir sebeple Molla Alâeddin el-Esved'i ziyaretine gitmesi
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 12 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Ta'lik hattıyla yazılmıştır. Minyatürde pencere üzerinde *"Medrese-i Aliyyu'l Esved ba mekālime-i Sultan Orhan Gāzi"* yazısı bulunmaktadır. Bu yazı ta'lik, nesih benzeri özensiz bir hatla yazılmıştır. Ayrıca yanında mihrap minyatürü resmedilmiş ve *"mihrab "* yazısı yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan konu, Alâeddin el-Esved'i evinde ziyarete giden Sultan Orhan (M 1324- 61)'ın, kendisine ilmi hususlarda yardımcı olacak bir kişi istemesi üzerine, Molla Alâeddin'in en iyi talebelerinden birisi olarak Molla Halil'i ona tavsiye etmesidir.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonun yaklaşık 1/3' lük kısmını oluşturan üstteki alan, bir cami kubbesi şeklinde altın cetvelin dışına taşırılmıştır. Kubbenin sağ yanında, ucu sayfaya sığmadığı için kesik görünen küçük bir minare bulunmaktadır. Bu kubbe ve üstteki iki satırlık yazılı alanın hemen altında iç mekânın çatısını aynı renkte, sıvama beyaz gümüştür. Her ikisinde de gölgelemeler ve detaylandırıcı tahrirler siyaha yakın bir koyu kahve ile yapılmıştır. Kubbenin uç kısmında yer alan alem, sıvama altındandır ve koyu kahverengi tahrir ile detaylandırılmıştır. Minarede zemin rengi olarak beyaz kullanılırken, üzerinde enine belirli aralıklarla kahverengi çizgiler çekilmiştir. Minarenin külahı[47] ve köşeli şerefesinde yer alan pencereler siyahtır. Kubbenin hemen altındaki ince iki altın cetvel arasında küf yeşili bir pervaz bulunmaktadır ve bununla geometrik desenlerle süslenmiş kubbe duvarına geçiş yapılmıştır. Bu kısımda kullanılan renkler, kuzu[48]larda kullanılan turuncu, küf yeşili ve maviyle aynıdır.

İki satırlık yazı sonrası, altın cetvelin altında yer alan iç mekâna ait çatı, ortada belirlenen bir noktadan sağa ve sola doğru eğimli çizilmiş koyu kahverengi dik çizgilerle detaylandırılmıştır. İçerde görünen pencerenin üstünde, "*Medrese-i Aliyyu'l Esved ba mekalime-i Sultan Orhan Gazi*" yazısı yer almaktadır. Pencere ince altın cetvellerle netleştirilmiş olup, küf yeşili bir ara pervaz ile belirginleştirilmiştir. İçerden bakıldığında dış mekân olduğu anlaşılan arka fondaki zemin, üzerine çiçek desenleri çizilmiş sıvama altındandır. İçerdeki görüşmeye şahit olan Molla Halil başında beyaz sarık ve üstünde siyah cübbe ile oldukça sadedir. Hemen sağında gri beyaz tonlama

[47] Minarenin ucundaki koni şeklinde çatı kısmı.
[48] Kuzu: Altın cetvellerin yanında veya iki altın cetvel arasında görünen ince renkli kısım.

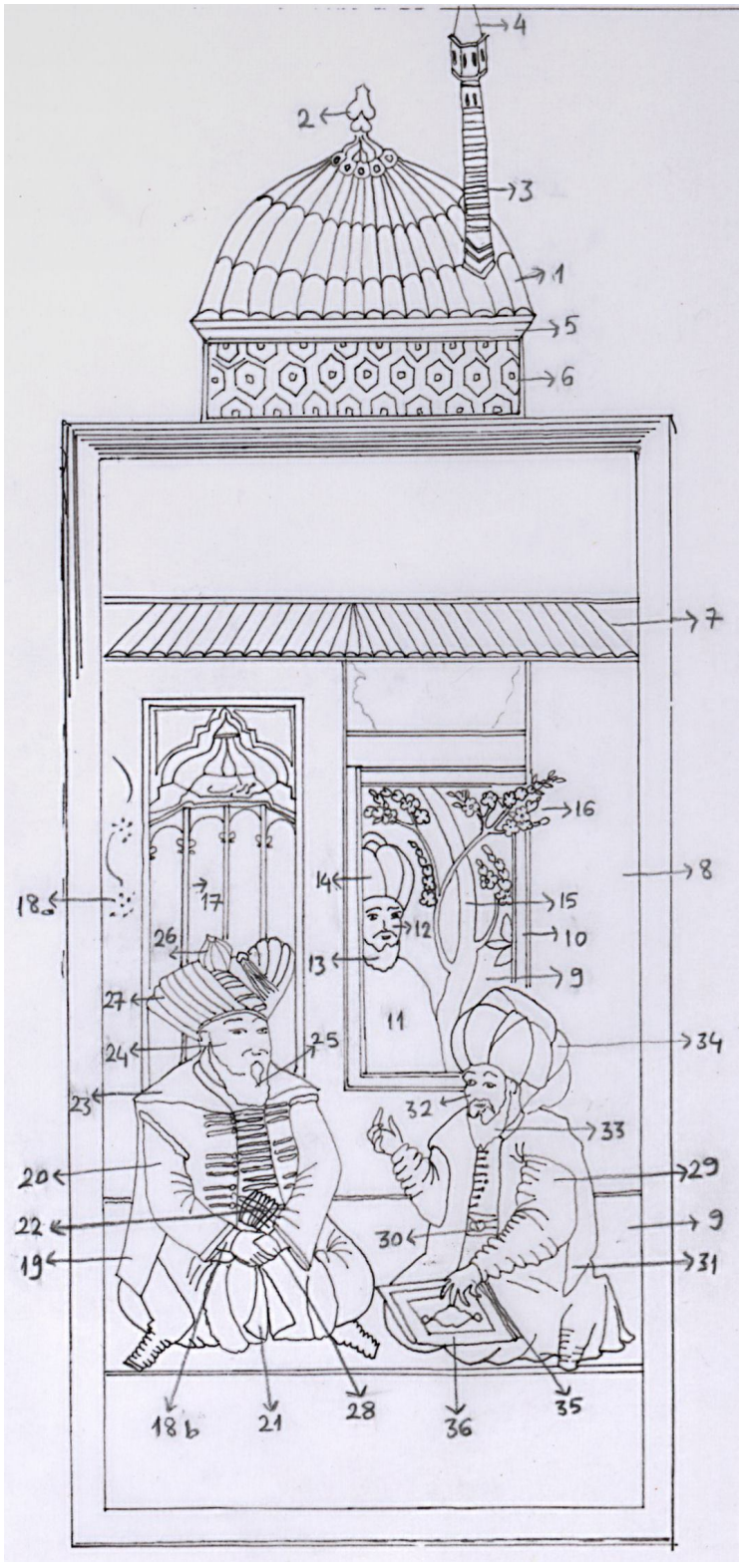
yapılmış ağaç gövdesi bulunmaktadır ve pembe çiçekli dalların bir kısmı içeri kadar uzanmıştır.

Solda bağdaş kurarak oturan Sultan Orhan'ın arkasında, bütünün parçası olarak sade bir şekilde görünen kısım, mihraptır. Mihrap girintisinin dışındaki pervazda kullanılan süslemeler, iki ayrı iplik üstünde dönen rumi ve çift tahrir desen grubudur. Üstte yazısız bir kitabe kısmı bulnurken, "*mihrap"* yazısı altta mihrap girintisinde bir boşluğa sıkıştırılmıştır.

Minyatürde öne çıkan iki figürden Sultan Orhan, bulunduğu makamı yansıtır şekilde gösterişli işlenmiştir. Ellerin bilek kısmında lacivert iç gömlek görünmektedir. Onun üstünde vişne rengi entari bulunmaktadır. Önde uçları kıvrılan entarinin açık somon astarı, buraya bir hareketlilik kazandırmıştır. Belinde vişne rengi, beyaz ve altın çizgili kuşağı görünmektedir. Mint yeşili kaftanın yaka, kol ağızları ve ön kısmında siyah kürk bulunmaktadır. Hem entaride hem de kaftanda yer alan altın paletler görüntüyü oldukça zengin göstermektedir. Altınları ışıltılı hale getirmek için belli yerlerine iğne perdahı yapılmıştır. Başında kırmızı tac üzerine beyaz sarık oldukça düzenli bir simetriyle dolanmıştır. Siyah tüylü altın süslemeli sorgucu ile Sultan Orhan'ın kovuğu tamamlamıştır.

Alâeddin Esved'in kıyafeti çok sadedir. Başında beyaz iri bir kovuk bulunmaktadır. Açık mavi entarinin gölgelendirme taraması ve tahrirleri füme rengindedir, düğmeleri ise laciverttir. Belinde sade bir beyaz kuşak ve üzerinde de yine oldukça sade füme renkte kaftan görünmektedir. Kaftandaki gölgelendirmeler de entarideki açık mavi ile yapılmıştır. Alâeddin Esved'in sol elinde tuttuğu kırmızı renkli kitabın üzeri, altın şemse ve bordürle süslenmiştir. Altının üzerinde yer yer iğne perdahı ile ışıltı verilmiş olan kitabın arasında parmağı durmaktadır ve diğer elinin duruşu da bir konu hakkında izahatta bulunduğunu göstermektedir.

Sultan Orhan ve Alâeddin el-Esved'in oturduğu halı, kiremit rengidir ve üzerinde gücün simgesi çintemani desenleri beyaz ile kahverengi birlikte kullanılarak çalışılmıştır.

Ç. 1 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Minyatür, uygulama sırası açısından değerlendirildiğinde, 1 numara vereceğimiz kısım, kompozisyonda yer alan kubbe zemini olmalıdır. 2 numarada sıvama altın kullanılarak yapılan kubbe alemi ve 3- 4 numaralarda ise minare ile külahı yapılmıştır. Kubbe altındaki, altın cetvel sonrası görünen 5 numaralı küf yeşili pervazın ardından, geometrik desenle süslü kubbe duvarı yer almaktadır. İç mekâna geçiş 7 numaralı cami çatısı ile başlamıştır. İç mekân duvarları zemin teşkil ettiği için diğer objelerden önce yapılmıştır ve 8 numara verilmiştir. İç mekândan dışarıya açılan bir pencere ile görünen sıvama altın arka fon 9 numaradır. Ağaçtaki çiçeklerin altında kalan küf yeşili pencere pervazı 10 numaradır. Molla Halil'in penceden içeri bakarken görünen siyah cübbeli bedeni 11, yüzü 12, cübbenin üstüne inen sakalı 13 ve başındaki beyaz kovuğu ise 14 numaradır. Dijital olarak büyütülüp bakıldığında fırça darbelerinden gri beyaz ağacın daha sonra çalışıldığı anlaşılmaktadır ve 15 numaralı objedir. Pembe bahar dalı çiçekleri ise 16 numara olarak pencere pervazından içeri sarkmıştır. Sultan Orhan'ın arkasında yer alan mihrap süslemeleri, 17 ve 18a numaralı işlerdir.

Sultan Orhan ile Alâeddin el-Esved'in oturdukları yerde aynı hizada çizilmesi, Osmanlı Devletin'de ulemaya verilen değerin gösterilmesi bakımından çok önemlidir. Bunun diğer bir göstergesi de, Sultan Orhan iki elini önünde saygıyla bağlamış halde otururken, Alâeddin el-Esved'in elindeki kitaba da vurgu yapılarak bir konu hakkında izahat verme halinde tasvir edilmesidir. Görüntü büyütülerek bakıldığında, Alâeddin Esved'in elindeki kitabın uç kısmı Sultan Orhan'ın dizinin üstünde görünmektedir. Hem bu sebepten, hem de çalışılan kısmın el altında kalmamasına dikkat edildiğini düşünerek, muhtemelen önce Sultan Orhan'ın çalışıldığını söyleyebiliriz.

Alâeddin el-Esved'e göre çok daha heybetli çizilen Sultan Orhan'ın renklendirilmesinde numarada öncelikli olan kısım 18b olarak bileklerin üstünde yer alan lacivert iç gömlektir. Bunun hemen arkasından çalışılan kısım vişne rengi entari olmalıdır. Ancak burada ellerin önde bağlı pozisyonunu düşünerek, 19 numara ile önce mint yeşili kaftanın, daha sonra 20 numara ile vişne rengi entarinin çalışıldığı söylenebilir. Bağdaş kurmuş şekilde oturan Sultan'ın entarisinin iki ucu dışa doğru kıvrılmış şekilde farklı bir astar rengiyle 21 numara olarak karşımıza çıkmıştır. Beldeki gösterişli kuşak 22 numara, yaka, kolağzı ve kaftanın açık kenarlarında bulunan kürklü kısım 23 numaralı çalışmalardır. Sultan Orhan'ın yüzü 24 numara, giysilerin üzerine inen sakalı 25 numara, başındaki sarığın tacı 26, oldukça simetrik ve düzenli görünen sarığı ve üstüne sarkan tüylü sorgucu 27 numaradır. Elleri en üst katmanda yer almıştır ve 28 numaradır.

Minyatürde öne çıkan diğer kişi dizüstü otururan ve kıyafetiyle oldukça sade görünen Alâeddin el-Esved'dir. Onun iç kıyafeti olarak entarisi 29 numara, beldeki kuşağı 30 numara, üstündeki kaftanı 31 numara, yüzü 32, giysilerin üstüne inen beyaz sakalı 33 numara, başındaki sarığı 34 numaradır. Görüntüye büyütülerek bakıldığında elinde yer alan 36 numara verilmiş kitabın, elden daha sonra çizildiği görülmektedir. Kitabın dışında görünen üç parmağın etrafında bırakılan boşluklar büyük ihtimalle, kırmızı boyanın parmaklara taşması tedirginliğiyle bırakılmıştır.

2.2.3. Tasvir 2: Molla Azam Şeyh Cemâleddin b. Muhammed el-Aksarâyi

Tasvir 2 Molla Azam Şeyh Cemâleddin b. Muhammed el-Aksarâyi

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: İmam Fahreddin Râzi'nin torunlarından olup, dönemin büyük bilginlerinden, Molla Azam Şeyh Cemâleddin b. Muhammed el-Aksarâyi'dir
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 19a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)

Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Minyatürde yer alan kişi Sultan Orhan devri bilginlerinden, İmam Fahreddin Râzi'nin torunlarından Molla Azam Şeyh Cemaleddin b. Muhammed el-Aksarâyi'dir.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Üst yazının hemen altında başlayan minyatürde, arka fonda görünen zemin renkleri oldukça pastel seçmiştir. Şeyh Cemâleddin'in üst kısmında yer alan kayalıklar ve bitki örtüsünün ardındaki gökyüzü sıvama altındır. Ona bitişik bir katman olarak, kayalıkların bir kısmı pembe renkteki zemine yerleştirilirken, diğer bir kısmı da ana zemin rengi olan küf yeşili alana yerleştirilmiştir. Kayalıklardaki renk kullanımı oldukça zengindir. Sarı, mavi, pembe, gri ve yeşil tondaki kayalıklar, insan ve hayvan kafası figürleri ile adeta Ressam Nakşî'nin imzasını taşımaktadırlar. Pembe katmanın en sol ucunda yer alan sarı taş tam bir insan yüzüdür. Onun birkaç kaya yukarısında yer alan sarı bir kuzu kafası da oldukça net bir şekilde göze çarpmaktadır. En üsteki mavi kaya parçası da, yeşil alanda bulunan Şeyh Cemâleddin'in omuz hizasındaki taşlar da yine gözleri yarı kapalı gülümseyen bir ifadeyle dikkat çekicidir.

Minyatürde, Şeyh Cemâleddin yeşil çimen zemin üzerine serilmiş, somon rengi bir kilim üzerinde dizüstü otururken tasvir edilmiştir. Kilim ortadan kesilmiş gibidir ve desenler bütünü tamamlar şekilde köşeleri dönmemektedir. Halının ortasındaki dikdörtgen formun içinde yerleştirilen helezonlar ve üzerindeki çift tahrir desenlerde fırça gayet incedir. Bu desenin bitiminde s kıvrımlarının peş peşe gelmesiyle oluşturulmuş basit desenli bir ara pervaz yer almıştır. Onun hemen dışındaki kırmızı renkte biri rumi, diğeri hatayi desenli çift iplik üzerinde dönen kompozisyonla desen sonlandırılmıştır.

Şeyh Cemâleddin'in yüzündeki detaylar, tendeki gölgelemeler ve ifadedeki derinlik, Ressam Nakşî'nin ince işçiliğinin bir göstergesidir. Başındaki tac laciverttir. Onun üzerine sarılmış oldukça büyük görünen sarık beyazdır. Sarığın hemen altında, alın kısmında görünen siyah örtü boyna kadar inmiştir. Örtüdeki kıvrım yerleri, beyaza dönük açık tonla gölgelendirilmiş, siyaha yakın koyu tonla da tahrirleri çekilerek belirginleştirilmiştir. Üzerindeki cübbe siyaha yakın bir koyu kahvedir. Cübbede, kıvrımlardaki taramalar yine beyazla yapılmış siyahla da kontürler çekilerek görüntü netleştirilmiştir. Oldukça bol görünen kol ağızları önde kenetlenmiş ve eller gösterilmemiştir. Boynun iki yanında omuzlardan aşağı sarkan ve Şeyh Cemâleddin'in tasvirine renk katan yavurağzı şalın sol taraftaki uçları, kıvrımlı bir şekilde görünmektedir. Sol dizinin altında, cübbenin dökümlü kıvrımlarından beyaz

astarının gösterilmesi figüre bir hareketlilik katmıştır. Şeyh Cemâleddin'in önünde dış kapağı turkuaz ve varak süslemeli bir kitap, kapalı halde durmaktadır. Kompozisyonun üst kısmındaki, kayalıkların ardından çıkan ağaçların bir kısmı canlı ve yeşil yapraklı iken bir kısmı kurumuş dallarıyla göze çarpmaktadır.

Ç. 2 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik çizilen sıvama altın gökyüzü 1, kayaların ardında soldaki görünen ağacın gövdesi 2, koyu yeşil yaprakları 3, ortada ve soldaki

ağaçlar 4 ve 5, belirli aralıklarla yerleştirilmiş olan açık mavi, somon rengi ve pembe kayalar 6, şeker pembesi kayalık zemin 7, altta yer alan mavi karışık küf yeşili toprak zemin 8 numara olarak çalışılmıştır.

Yeşil toprak zeminin pembe kayalık alanla kaynaştığı kısımlardaki kayalar 9, Şeyh Cemâleddin'in altındaki gülkurusu halının zemini 10, üzerindeki çift tahrir desenler 11, solda yerde duran kitabın beyaz sayfalı kısmı 12, dışındaki altın ve mint yeşili kısımlar 13, Şeyh Cemâleddin'in yüzünün zemini 14, başındaki beyaz sarık 15, başındaki mavi tac 16, üzerindeki koyu kahverengi cübbe 17, omuzlarından sarkan yavurağzı şal 18, sarığın altındaki siyah örtü 19, yüze inen beyaz sakal ve yüz detayları 20 numara olarak çalışılmıştır.

2.2.4. Tasvir 3: Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Molla Muhammed Fenari

Tasvir 3 Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Molla Muhammed Fenari

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Şemseddin Muhammed b.Hamza b. Muhammed Fenari'nin yanına bir konuda bilgi almak için giden, Sultan Yıldırım Bayezid Han.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 22 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda yer alan kişiler, dönemin Sultanı Yıldırım Bayezid Han (M 1389-1402) ve Arapça ve kıraat ilimleri haricinde başka ilimlerde de maharet sahibi, Molla Şemseddin Muhammed b.Hamza b. Muhammed Fenâri'dir. Oldukça varlıklı olduğu halde sıradan elbiseler giyip başına küçük bir sarık takan Molla Fenâri, Bursa'da kadılık yapmış ve Osmanlı devleti'nin fetva makamı olarak vazifede bulunmuştur. Sultan Yıldırım Bayezid'i cemaatten ayrı kaldığı için uyardığında, Sultan sarayın karşısında bir camii yaptırarak bir daha cemaati terk etmemiştir[49]. Minyatürde Sultan Bayezid'in arkasında mekân olarak görünen yer bu cami olabilir.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

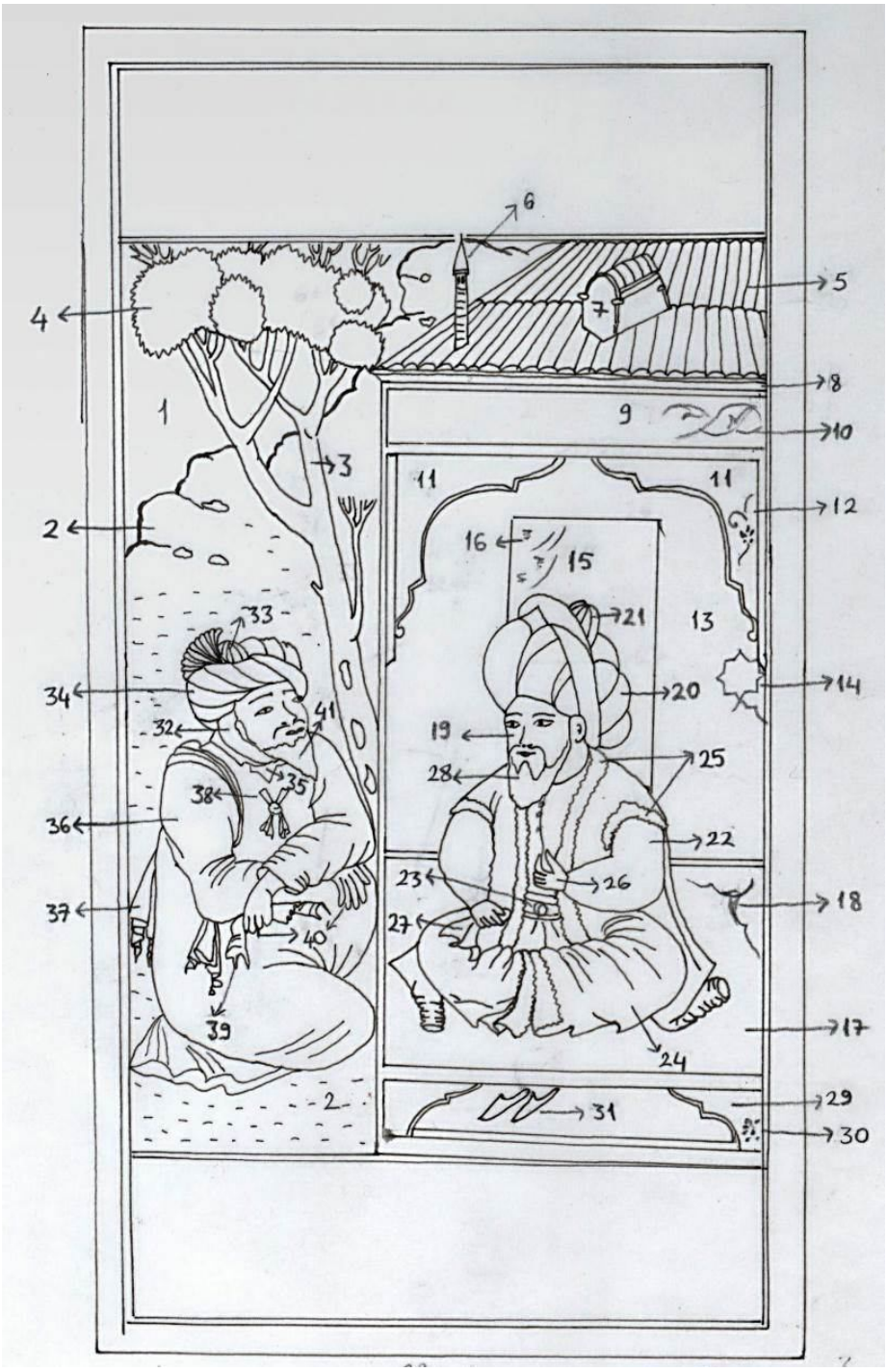
Kompozisyonda zemin rengi olarak küf yeşili kullanılmıştır. Yeşil alanın hemen altında minyatürün üst kısmında klasik bir uygulama olarak sıvama altın görünmektedir. Ağaç kahverengi zemin üzerine yer yer beyazla ışık etkisi verilip, siyaha yakın koyu kahverengi ile de tahrirlenmiştir. Ağacın dallarında öbekler halinde çizilmiş olan yapraklı kısımlarda açıklı koyulu, sarı karışık yeşil kullanılmıştır. Ağacın hemen altında oturan Molla Fenâri'de de görünen baskın renk ağaçtaki kahverengiyle aynıdır. Beyazla ışık verilmiş ve tahrirleri ağaçtaki gibi koyu kahverengi ile çekilmiştir. Kıyafete canlıklık katan omzundaki sarı şal turuncu çizgilerle detaylandırılmıştır. Boyun kısmında açık pembe bir yaka görünmektedir. Yakanın altında kıyafetin üst kısmına ait beyaz düğümlü ip ile, elindeki mendil aynı renktedir. Yine başında yeşil tac üzerine sarılı görünen sarığı da beyazdır ama diğer minyatürlerde göreceğimiz sarıklara göre daha küçüktür. Sakalı az ve beyazdır.

Sultan Bayezid Han'ın arkasındaki fonda görünen yapının çatısı sıvama gümüştür. İki sıra halinde tasarlanıp çatı deseni uygulanan bu kısım bir cami kubbesine benzememektedir. Çatıda solda görünen minik bir minare benzeri görüntü, sonraki bazı kompozisyonlarda da karşımıza çıkacaktır. Muhtemelen baca olarak yerleştirilen figür beyazdır, üzeri açık kahverengi ile tuğla deseni şeklinde tahrirlenmiştir. Yine minik olan külahı çatıyla aynı sıvama gümüştür. Çatıda yer alan başka bir obje üzeri iri benekler çizilerek süslenmiş küçük, somon rengi bir sandıktır. Çatının bitim

[49] Muharrem Tan, *age.*, s. 43- 44.

noktasında iki ince altın cetvel arasına küf yeşili bir ara pervaz yapılmıştır. Hemen altında daha kalın, üzerinde altın üç iplik rumi dönen bordo bir zemin daha yer almaktadır. Daha kalın bir altın cetvelin ardından iki köşebendin zemini, Molla Fenâri'nin omzundaki şalla aynı renk sarıdır. Üzerinde uygulanan süsleyici desen mor renkli rumilerden oluşmaktadır. Sarı köşebendlerin arkasındaki fon pembedir ve üzerinde minyatürlerde kullanılan geçmeli duvar deseni daha koyu bir pembeyle uygulanmıştır. Desenin orta noktalarında minik altın noktacıklar bulunmaktadır.

Sultan Bayezid Han'ın arkasında kapıdaki kırmızı kumaş kıvrımlı yapısıyla görülmektedir. Kıvrım yerleri açık tonla ışıklandırılmış ve koyu kırmızıyla kontörler çekilerek detaylandırılmıştır. Ayrıca kumaş üzerinde altın yaldızlı minik süslemeler bulunmaktadır. Üst kısmında orta kısımda boyada hafif bir dağılma olmuştur. Sultan Yıldırım Bayezid'in oturduğu sedir ya da taht üzerindeki halı açık somon rengiyle, çatıda sandukayla aynıdır. Üzerinde uygulanan çift tahrir desenler mor ve kahverengi kullanılarak yapılmıştır. Sedirin altında iki köşede görünen ayaklarında kullanılan kırmızı yukardaki kumaş kırmızısıyla aynıdır. Orta kısımda lacivert terlikler yeşil zemin üzerinde görünmektedir. Sultan Bayezid Han'ın başındaki tac lacivert ve sarı ile karışık şekilde renklendirilmiştir. Beyaz sarık sade ve büyüktür. Herhangi bir sorguç veya süsleme bulunmamaktadır. Üzerindeki entari laciverttir. Kıvrım yerlerindeki tonlamalar, kaftandaki açık mavi ile yapılmıştır. Belinde küf yeşili sade bir kuşak görünmektedir. Üzerindeki kaftan lila rengindedir, kol, yaka ve açık duran iki kenarında siyah kürk mevcuttur. Elindeki mendilde başındaki sarıkla aynı şekilde beyazdır. Sakalları siyah renkte oldukça ince bir işçilikle taranmıştır.

Ç. 3 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun üst kısmında arka fonda yer alan 1 numaralı zemin sıvama altındandır. Bundan sonraki alt zemin 2 numara olarak açık yeşildir. Bu zeminlerin

üzerine yerleştirilen ilk obje 3 numara ile kahverengi ağaç ve 4 numara ile yeşil yapraklarıdır. Cami çatısı olduğu anlaşılan 5 numaralı zeminin üzerinde, 6 numara ile küçük baca yer almaktadır. Bacanın hemen yanında yer alan sandık 7 numaradır. İnce bir altın cetvelden sonra yer alan 8 numaralı küf yeşili pervazdan, yine altın cetvel sonrası daha kalın bordo bir pervaza geçilmiştir ve 9 numaradır. Bu bordo zemin üzerinde dönen altın üç iplik rumi 10 numaradır. Kalın altın cetvel sonrası iki köşede görünen sarı köşebendler 11, üzerindeki mor Rumiler 12 numaradır. Hemen altından görünen pembe zemin 13, üzerindeki desende 14 numaradır.

Sultan Yıldırım Bayezid'in arkasında görünen kırmızı pencere 15, kumaş kıvrımlarında uygulanan işçilik 16 numaradır. Üzerinde oturduğu sedirde yer alan kilimin zemini 17 numara, üzerindeki helezonlarda dönmekte olan mor ve kahverengi rumi ve çift tahrir formdaki desenler 18 numaradır. Bağdaş kurup otururken sohbet halinde çizilmiş olan Sultan Yıldırım Bayezid'in yüzünün alt zemini renklendirmede 19 numaradır, Başındaki sarığın beyaz kısmı büyükçedir ve 20 numaradır. Zaman zaman yapıldığı gibi burada da tepesindeki lakın 21 numara olarak sarıktan sonra çizildiği, taşan fırça darbelerinden görülmektedir. Lacivert entari 22 numara, belindeki küf yeşili kuşak 23 numaradır. Lila renkte, hafif desenli kaftan 24 numaradır. Kaftanın kürklü kısımları 25 numara, eller 26 numara sağ elindeki mendil 27 numaradır. Kaftanın kürklü yakasına gelen sakallar 28 numaradır.

Sultan Yıldırım Bayezid'in oturduğu sedirin kırmızı bacakları 29, üzerindeki altın desenler 30 numaralı iştir. Sedirin alt ortasındaki boşlukta görünen ayakkabılar 31 numaradır. Molla Fenâri'nin yüzündeki zemin rengi 32 numara, sarığın tepesindeki tac 33, beyaz sarık ise 34 numaradır. Molla Fenâri'nin entarisinin pembe yaka kısmı 35 numaradır. Entari 36, omzundaki sarı şal 37, kıyafetin yakasındaki beyaz düğümlü iplik 38, yine elindeki beyaz mendil de 39 numaradır. Eller 40, yüzdeki beyaz sakallar 41 numaralı uygulama olarak işlenmiştir.

2.2.5. Tasvir 4: İbnü'l Bezzâzî

Tasvir 4 İbnü'l Bezzâzî

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: İbnü'l Bezzâzî künyesiyle meşhur bilgin ve âlim.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 27 a

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Birinci satır Arapça olarak kırmızı mürekkeple ve nesih hattıyla yazılmıştır. Diğer üç satır ise siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır**.**

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, yine Sultan Yıldırım Bayezid Han devri (M 1389-1402) bilgin ve âlimlerinden, Fetâvâ el-Bezzâziyye adlı esere sahip, Hafizuddin Muhammed b. Muhammed el-Kürdî olup, İbnü'l Bezzâzî künyesiyle meşhurdur (Öl. H 827)[50].

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonun en üstteki gökyüzüne gelen kısım sıvama altındandır. Ona hemen bitişik zemin açık pembe ve hemen altında da sarı ağırlıklı açık yeşil zemin yer almaktadır. Pembe zeminin kayalık olan kısımlarında gri lila gölgelemeler yapılmış ve bazılarına canlıymışçasına gözler konularak şekillendirilmiştir. Bu tepeliklerin altında aralıklarla yerleştirilmiş kayalardan, en sağda büyük olan parçadaki hayvan figürü oldukça belirgindir. Pembe zeminin üzerinde daha koyu bir tonuyla, her zaman yapıldığı gibi düzenli sık aralıklarla yerleştirilen küçük çizgi zemin deseni mevcuttur.

İbnü'l Bezzâzî'nin oturduğu yeşil zeminli alanın sol kısmında kıvrılarak aşağı doğru devam eden kurşuni renkte bir dere yer almaktadır. Derenin iki yanına çizilmiş koyu yeşil otlar, sol köşede ve ortada yer alan kayaların arkasında da görülmektedir. Açık yeşil zeminde de üstteki pembe zeminde olduğu gibi daha koyu bir tonla, sıralı benekler çizilmiştir. Sağ alt köşede muhtemelen yukarda görünen talebenin hocasına abdest için getirdiği, sıvama altınla renklendirilmiş bir ibrik ve altlığı yer almaktadır. İbnü'l Bezzâzî'nin arkasında omzunda beyaz peşgir[51] ile bekleyen talebesi görünmektedir.

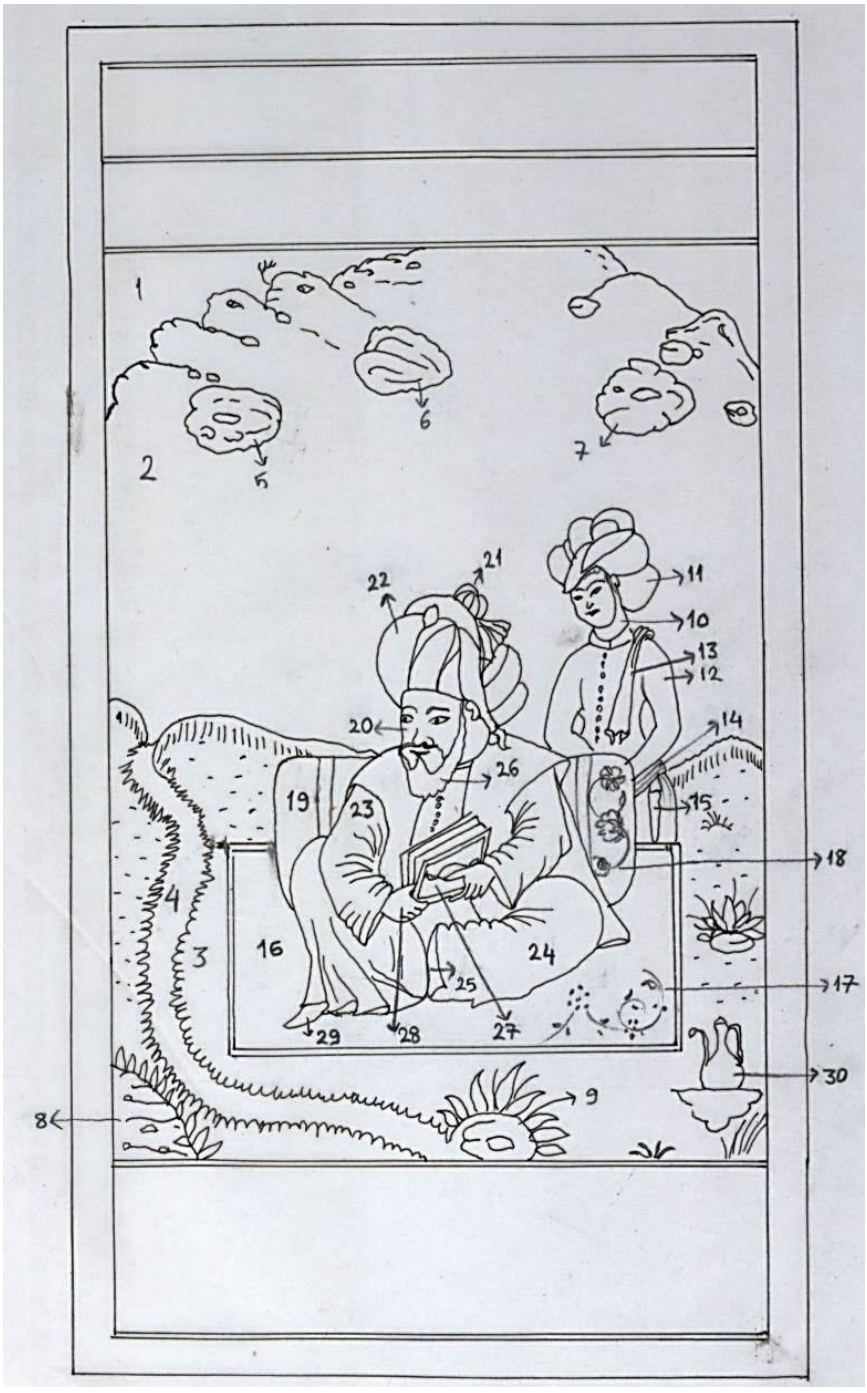
Ressam Nakşî'nin minyatürlerinde uyguladığı hiyerarşi gözeterek yaptığı büyüklük-küçüklük olgusu burada da vardır. Talebesi, hemen arkasında durduğu hocasına göre oldukça küçük çizilmiştir. Üzerinde kirli sarı elbisesi, daha koyu bir tonla tahrirlenmiştir. Önde yakasından beline kadar inen sık düğmeler koyu kırmızı ile renklendirilmiştir. Aynı renk belindeki kuşakta ve asılı duran hançerin kabzasında da kullanılmıştır. Hançerin kılıfı ise yine sıvama altınla renklendirilip siyahla tahrirlenmiştir. Buradaki talebede görünen hançer aksesuar, diğer minyatürlerdeki talebelerde görünmediğinden sıra dışıdır. Başındaki büyük beyaz sarığın altında, çok hafif siyah saçlar görünmektedir. Sarığın ortasında kırmızı mürekkeple yazılmış, okunamayan küçük bir yazı mevcuttur.

---

[50] Muharrem Tan, *age.*, s. 50.
[51] Peşgir: Pamuklu iplikle dokunan havlu.

İbnü'l Bezzâzî'nin oturduğu halı ya da kilim açık somon rengindedir ve etrafına ince altın cetvel çekilmiştir. Helezonlar üzerinde dönen çift tahrir desenler için lapis lacivert ve ara boşluklarda da kırmızı renk kullanılmıştır. Sırtını yaslamak için kullandığı büyük yastık oldukça şıktır. Koyu lapis lacivert zemin boyası üzerine, sıvama altın kullanılan hatayi çiçekler görüntüye zenginlik katmıştır.

Tek dizi üzerine oturan İbnü'l Bezzâzî'nin üzerinde, küf yeşili mintan, onun üzerinde de oldukça sade önü açık, kızıl kahve bir kaftan bulunmaktadır. Mintandaki ışıklı kısımlar beyazla yapılmış, koyu yeşille de kontörler çekilmiştir. Önde yakadan aşağı inen sık aralıklı düğmeler de yine beyazla tonlanmıştır. Kaftanda göze çarpan bir tonlama yapılmamış, onun yerine siyaha yakın bir tonla belirgin kontörler uygulanmıştır. Kıyafetin kıvrımlı yerlerindeki astar yerleri beyazdır. Görünen tek ayağındaki pabuç, yastıkta kullanılan lacivertin biraz açık bir tonudur. Başında yeşil tac üzerine sarılmış, beyaz büyük bir sarık bulunmaktadır. Sarığın bir ucu kıvrımlarıyla, yeşil tacın kenarında görünmektedir. Yüzde ve sakallarda uygulanan işçilik detaylıdır. Elinde tuttuğu altın rengi kitabın arasında muhtemelen, işaretlemek niyetiyle yerleştirilen sağ elin baş parmağı görünmemektedir. Minyatürde akan dere ve özellikle İbnü'l Bezzâzî'nin kaftanındaki, belli kısımlarında boyada bazı dağılmalar olmuştur ama geneli oldukça sağlıklı görünmektedir.

Ç. 4 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun üst kısmında bulunan sıvama altın zemin 1 numaralı alandır. Pembe zemin ve ucundaki kayalıklarda görünen gri lila geçişleriyle bu kısım 2 numaralı

uygulamadır. En altta görünen açık yeşil alan 3 numaralı, solda görünen dere ise 4 numaralı kısımdır. Yukarda görünen ,tek tek ayrı duran kayalıklar 5, 6 ve 7 numara ile, yine canlı figür gibi çalışılmıştır. Yeşil zeminde sol köşede ve derenin bitiş noktasındaki kayalıklar ise 8 ve 9 numaralı çalışmalardır. İbnü'l Bezzâzî'nin arkasında ayakta duran talebesinin yüz ve boyun kısmı 10 numara, başındaki beyaz sarık 11 numaralı kısımlardır.

Görüntü büyütülerek bakıldığında, yüzdeki çalışma sarıktan sonra eklenmiştir. Sarı kıyafet ve kırmızı tahrirleri 12 numaradır. Burada görüntü büyütüldüğünde dikkat çeken bir husus, sonradan çekilen kontörlerden taşan alttaki zemin boyasıdır. Omuzdaki havlu 13 numara, beldeki kuşak 14 numara ve ondan aşağı sarkan hançer ise 15 numara ile çalışılmıştır. İbnü'l Bezzâzî'nin oturduğu kilim altın cetvelle çerçevesi belirlendikten sonra 16 numara, üzerindeki desenler 17 numara olarak işlenmiştir.

İbnü'l Bezzâzî'nin arkasında yaslandığı yastığın sıvama altın desenleri 18 numara, zemin boyası olarak görünen lapis lacivert ise 19 numaradır. İbnü'l Bezzâzî'nin yüzü 20 numara, sarığın tepesindeki küf yeşili tac 21, onun üzerine dolanan beyaz sarık 22 numaradır. Üzerindeki aynı yeşil mintan 23, kızıl kahve kaftan 24 numaradır. Kaftanın kıvrılmış görünen ucu beyaz astarlı kısım 25 numaralı çalışmadır. 26 numara ile kıyafetin üstüne inen sakallar detaylı olarak eklenmiştir. İbnü'l Bezzâzî'nin elindeki altın rengi kitap 27, eller 28, elbisenin altından ucu görünen ayakkabı 29 numaralı çalışmadır. Sağ köşede görünen altın ibrik 30 numara ile çalışılarak kompozisyon bitirilmiştir.

2.2.6. Tasvir 5: Molla Hasan Paşa

Tasvir 5 Molla Hasan Paşa

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan Yıldırım Bayezid dönemi (M 1389- 1402) âlimlerinden Molla Alâeddin el-Esved oğlu Molla Hasan Paşa ile ondan ders alan bir talebesi tasviri.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 30 a

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişiler, dönemin âlimlerinden Molla Alâeddin el-Esved oğlu Molla Hasan Paşa ile ondan ders alan bir talebesidir. Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

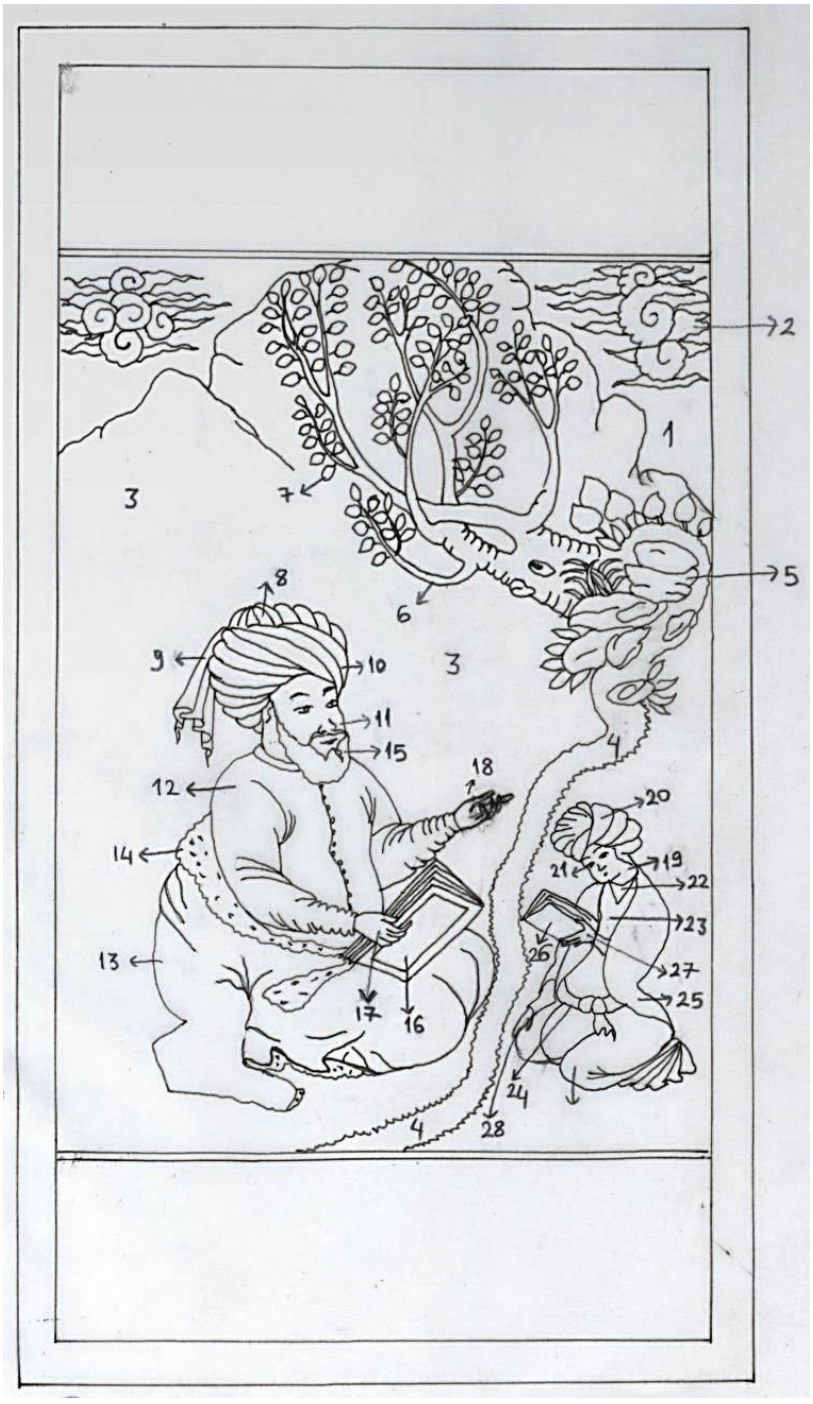
Kompozisyona geçişle birlikte, gökyüzünde zemin dolgusu sıvama altınla yapılmıştır. Sağ ve sol köşelerde kalan boşluklarda iki ayrı bulut kümesi çalışılmış, kızıl kahve ile altın üzerinde gölgelendirmeler yapılarak, koyu kahverengi ile tahrirler çekilmiştir. Bulutlardaki şekil, minyatür sanatında kullanılan klasik bulut formuna göredir. Bir sonraki toprak zemin rengi açık pembedir. Tepelerin uç kısmında, daha koyu tonla gölgeleme yapılmış ve tepenin sol yarısı siyahla konturlanmıştır. Lila renge yakın dalgalanmalar olan toprak zeminde, koyu pembe ile belirli aralıklarla minik çizgi desen uygulaması yapılmıştır. Bu zeminin sağ üst köşesine, olması gereken düz forma aykırı olarak, yan yatmış görünen bir ağaç çizilmiştir. Açık kirli sarı renkteki ağaçta, turuncuya yakın renkle tonlama yapılmış, konturlar koyu kahverengi ile çizilerek görüntü netleştirilmiştir. Dalların uç kısımlarına yerleştirilmiş olan yapraklar koyu yeşildir. Daha açık bir tonla yapraklara yer yer ışık verilmiş ve koyu yeşille tahrirleri çekilmiştir. Ağacın dibinde etrafını saran kayalar ve yeşilliklerin altından akmaya başlayan bir dere aşağıda, cetvel sınırına kadar inmiştir.

Daha önceki kompozisyonda olduğu gibi burada da derede kullanılan renk mavi veya yeşil tonlar yerine sıvama gümüş rengidir. Her iki yanına da, muhtemelen otluk görüntü vermek niyetiyle minik çizgiler sık aralıklarla çizilerek aşağı kadar devam etmiştir. Ağaç dibindeki kayalardan birisi küf yeşilidir. Üzerinde tonlama yapılmış ve siyahla kontür çekilmiştir. Diğer kayalarda kullanılan renk daha açık olmakla beraber, hemen hemen ağaçtaki tonlara yakındır. Dikkatle bakıldığında bazı hayvan suretleri uygulanmış gibi görünmektedir.

Kompozisyonda, pembe zeminde sol boşluğu dolduran figür Molla Hasan Paşa'dır. Karşısında oturan talebesinde kullanılan ölçü, belki ilimde henüz yeni olduğunu göstermek için oldukça küçük tutulmuştur. Kompozisyondaki figürleri yerleştirmede kullanılan bu bakış açısı, Ressam Nakşî'nin minyatürlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Diz üstü oturur pozisyonda çizilmiş olan Molla Hasan Paşa'nın üzerindeki mintanda renk olarak küf yeşili kullanılmıştır. Kumaş kıvrımlarındaki ışık gölgede beyaz kullanılmış, konturlar siyaha yakın bir koyu yeşille çekilmiştir. Önde boyundan bele kadar inen sık aralıklı minik düğmelerde de bu koyu yeşil kullanılmıştır. Omuzlarından çıkartılıp, belinde yığılmış halde görünen siyah kaftanın yakası ve ön açık kenarlarındaki kürk siyah beyaz desenlidir. Beyaz karıştırılarak çok

az tonu açılan siyahla kumaş kıvrımlarındaki ışık verilmiş, daha koyu siyahla da kontürleri çekilmiştir. Başındaki sarığın altında yer alan tac, üzerindeki entaride kullanılandan daha farklı bir yeşildir. Başındaki sarık beyazdır ve birbirine eğimli paralel kumaş kıvrımlarından oluşmuştur. Sarığın bir ucu arka üst kısımdan aşağı sarmış halde bırakılmıştır. Yüz ve sakallardaki işçilik incedir.

Molla Hasan Paşa'nın elinde tuttuğu kitap kırmızı ciltlidir ve diğer elini kullanışından, karşısındaki talebesine bir konuda izahat verdiği anlaşılmaktadır. İki figürün ortasından geçen derenin diğer tarafında yerde yine dizüstü oturan talebe görünmektedir. Talebenin boyun kısmında küf yeşili bir gölek yakası ve onun hemen üstünde de oldukça canlı turuncu renkte bir kıyafet bulunmaktadır. Kıyafetin ayakları örten kumaş kıvrımlarında astar rengi olarak mavi kullanılmıştır. Belinde bağlı olan üzeri çizgili kuşakta renklendirme için, sıvama altın ve koyu kahverengi kullanılmıştır. En üstte giyilmiş olan cübbe koyu kahverengindedir ve kumaş kıvrımlarındaki ışık yine çok hafif beyazla yapılmıştır. Başındaki sarık beyaz renktedir ve henüz talebe olduğu için taçsız görünmektedir. Sarığın orta kısmında okunamayan kırmızı yazıya benzeyen karışık bir görüntü vardır. Yüzdeki kaş, göz ve kulağın önünden sarkan zülüflerde siyah kullanılmıştır.

Ç. 5 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda yer alan üst kısımdaki sıvama altın zemin gökyüzü, 1 numaralı alandır. Sağ ve sol köşe boşluklara yerleştirilip gölgelenmiş ve tahrirlenmiş bulut desenleri 2 numaralı çalışmalardır. Hemen altta yer alan açık pembe zemin 3

numaradır. Tepe kısmının sağ üst köşesinden başlayan beyaz altın dere 4 numaralı alandır. Derenin çıkış noktasını örten değişik renkteki kayalar ve ufak otlar 5 numaralı kısımdır. Açık kahverengi ağaç 6, yaprakları 7 numaralı çalışmadır.

Görüntü büyütülerek bakıldığında, yüzün tahrirlerindeki taşmaların sarığın üzerinde yer aldığı görüldüğünden, Molla Hasan Paşa'nın sarığındaki tac kısmı 8, aşağı sarkan sarığın uç kısmı 9 ve sarığın kovuk kısmı 10 numara olarak yüzden önce çalışılmış olmalıdır. Yüz kısmı 11 numara olarak çalışılmıştır. Üzerindeki yeşil mintan 12 numara, siyah kaftan 13 numara, yaka ve kol uçlarında görünen kürklü kısımlar 14 numaradır. Kıyafetin üstüne düşen siyah sakallar 15 numara, elinde tuttuğu kırmızı kitap 16 numara, eller 17 ve 18 numaralı çalışmalardır.

Derenin sağ tarafında diz üstü oturan talebe figüründe, ilk olarak 19 numara ile yüzün ten kısmı çalışılmıştır. Görüntü büyütüldüğündeki detaylara göre 20 numaralı sarığın üzerine taşan saç ve kaş taramaları 21 numaralı çalışmadır. Kıyafetin yaka kısmında görünen yeşil kısım 22, turuncu kıyafet 23, belindeki kuşak 24, üzerindeki siyah cübbe 25 numaralı çalışmalardır. Elindeki kitap 26, kitabı tuttuğu sol eli 27, diğer eli 28 numara olarak çalışılarak kompozisyon bitirilmiştir.

2.2.7. Tasvir 6: Şeyh Ebu'l Hayr Muhammed el-Cezerî

Tasvir 6 Şeyh Ebu'l Hayr Muhammed el-Cezerî

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan Yıldırım Bayezid Han devri (M 1389- 1402) kıraat ilmi büyük âlimlerinden Şeyh Ebu'l Hayr Muhammed el-Cezerî bir eseri incelerken.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 34 b

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır. Minyatürdeki kitabın sayfalarındaki yazıda "*Allahu rabbi Muhammedunnebiyyi ve'l Islâmu dini ve'l kaşbeti kıblet-i vessalavâti*" ibaresi yer almaktadır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Sultan Yıldırım Bayezid Han devri (M 1389-1402) kıraat ilmi büyük âlimlerinden, Şeyh Ebu'l-Hayr Muhammed el-Cezerî (H 751- 833) bir eseri incelerken tasvir edilmiştir.[52].

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonun en üstteki gökyüzü olarak çalışılan kısmı sıvama altındır. Hemen alt kısmında kâğıt rengine yakın açık sarı toprak zeminin, kayalık uç yükseltileri, üstteki yazının altın cetveline değmektedir. Bu kısımlarda açık pembe ile sulu gölgelendirme yapılıp, siyah kalın konturlarla hatlar belirginleştirilmiştir. Sol köşedeki kayalıkların arkasında, siyah olarak çalışılmış kuru dallı ufak ağaçlar görünmektedir.

Ressam Nakşî'nin kendisine has, kayalardaki canlı figür çalışması, sağ üçüncü kayalıkta oldukça belirgindir. Hemen yanındaki iki tepenin ve çalılıkların boyasında dağılma olmuştur ki sebebi, üzerindeki parmak lekesidir. Tepenin yamaçlarına serpiştirilmiş farklı boyuttaki minik taşlar açık pembe ile renklendirilip, bazılarında sarı gölgelendirmeler yapılmıştır ve konturları ise siyahla çekilmiştir. Sol üstte görünen iki kaya parçasının üzerinde, lale yapraklarına benzeyen, oldukça estetik kıvrımlara sahip yapraklarda küf yeşili kullanılmış, kıvrımlardaki tahrirler koyu yeşille kalın hatlarla çalışılmıştır.

Yalnız başına diz üstü otururken görünen, Şeyh el- Cezerî, kompozisyondaki ana unsurdur. Başındaki beyaz sarık, yapraklarda kullanılan yeşille aynı renkte tac üzerine sarılmıştır. Sakallar, kaşlar ve bıyıklarda kullanılan tonlama kahverengi ve beyaz tarama şeklindedir. İç kıyafeti olan entari, soldaki çiçeklerde kullanılan kahve karışık mavidir. Üzerindeki cübbe mint yeşilidir. Konturlar mavi ile çekilmiştir. Cübbenin kıvrımlı yerlerinden astar rengi beyaz olarak görünmektedir. Esere bizzat yakından büyüteçle bakıldığında, cübbede öndeki, kuşağın alt kısmında kalan kıvrımlı yerinde, beyaz boyada çatlama ve dökülmeler olduğu görülmektedir. Bu dökülmelerin altında cübbe yeşili görünmektedir[53]. Omuzların her iki yanından kumaş kıvrımlı uçlarıyla

[52] Muharrem Tan, *age.*, s. 57.
[53] Çalışmada kullanılan boyalar günümüzün guaj boyaları ve sulu boyalarıyla benzerlik göstermesine Rağmen, altta yer alan beyaz astar renginin kimyasının tespiti önemlidir. Zira uygulamadaki hali, günümüz akrilik boyalarının özelliğini yansıtmaktadır.

aşağı sarkan şal kızıl kahverengidir. Üzerindeki çizgilerde vişne rengi kullanılmış, tahrirler daha koyu renkte, siyaha yakın bir tonla çekilmiştir. Belindeki beyaz kuşak üzerinde, altın rengi aralıklı ince çizgiler çizilmiştir. Sağ yanında görünen yastık vişne rengidir, her iki kenardaki şeritler sarı altınla çalışılmıştır. Yastığın sağındaki kalın altın şerit üzerinde, zencerek çalışılmıştır. Sayfaları açık halde duran kitapta hat yazılar bulunmaktadır.

Şeyh Ebu'l-Hayr Muhammed el-Cezerî'nin üzerinde oturduğu halı dikdörtgen şeklindedir. Orta kısmı eflatun renktedir, ince altın cetvel sonrasında kaysı rengi bir şeritle ikinci renk kullanılmış, altın ince cetvelle halı tamamlanmıştır. Üzerinde dönen çift tahrir desenler yastıkta kullanılan vişne rengi ile çalışılmıştır. Halının sol tarafındaki pembe, sarı renkli kayalarda yine hayvan figürleri göze çarpmaktadır. Arkasından yükselen mavi çeçekler, Şeyh el-Cezerî'nin entarisinde kullanılan renkle aynıdır.

Ç. 6 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetvelinin hemen altında başlayan gökyüzü boşlukları 1 numara ile altın sıvama tekniği ile çalışılmıştır. Kâğıt rengine yakın alttaki açık sarı zemin 2 numaralı boyama alanıdır. Yazı cetveline değecek şekilde yerleştirilmiş olan kayalıkların uç kısımlarındaki sulu geçişli pembe kısımlar ve koyu kahverengi kalın

kontörler 3 numaralı çalışmadır. Aralıklarla yerleştirilmiş ufak tefek ağaç silüetleri de yine koyu kahverengi ile 4 numara olarak işlenmiştir. Ressam Nakşî'ye özgü bir teknikle, çeşitli gizli figürlerin yerleştirildiği kayalık alanın yamacına serpiştirilmiş ufak taş ve kaya parçaları 5 numaralı obje çalışmalarıdır. Bunların hemen altında sol yanda görünen, kıvrımlı uzun yapraklar 6, onun önünde görünen bitişik iki kaya parçası ise 7 numara ile çalışılmış, oldukça koyu kahverengi ile kalın kontörler çekilmiştir.

Uygulama mantığında kolaylık olarak niteleyebileceğimiz, kompozisyonda soldan sağa boyama şekli burada da uygulanmıştır. Sol alt köşede yer alan kaya ve çiçek kümesinde, arka fonda yükselen yapraklar ve mavi çiçekleri 8 numaralı, önde birbirine bitişik farklı renkteki kaya parçaları ise 9 numaralı çalışmalardır. Şeyh el-Cezerî'nin üzerinde oturduğu halıdaki eflatun zemin ve ince altın cetveli 10, hemen devamındaki kaysı rengi ikinci alan ve altın cetveli 11, üzerinde dönen helezonlar ve çift tahrirler ise 12 numaralı çalışmalardır.

Halının sağ üst köşesinde çarpraz olarak yerleştirilmiş olan yastığın üzerinde açık vaziyette duran kitap 13, yastığın altın zeminli şerit süslemeleri 14, vişne rengi kumaş zemini ise 15 numara olarak çalışılmıştır, Şeyh el-Cezerî figürü çalışılırken, görüntü büyütülerek bakıldığında renklendirmede 16 numara ile başındaki tac, 17 numara ile beyaz sarığı ve sonrasında 18 numara ile yüz unsurlarının çalışıldığı görülmektedir. Kıyafetin mavi iç mintanı 19, belindeki beyaz kuşak 20, dışdaki yeşil cübbe 21, kol ağzı ve kumaş kıvrımlarındaki beyaz astarlı kısımlar 22, omuzlardan sarkan kızıl kahve uzun şal 23, yüzden yakaya doğru inen sakallar 24, solda şalı kavramış duran el 25, sağdaki diz üstünde duran el 26 numara sıralamasıyla çalışılarak kompozisyon bitirilmiştir.

2.2.8. Tasvir 7: Molla Abdülvâcid b. Mehmet

Tasvir 7 Molla Abdülvâcid b. Mehmet

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Kütahya Medresesi hocalarından Molla Abdülvâcid b. Mehmet, talebesiyle ders yaparken.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 37 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda, Sultan Yıldırım Bayezid Han devri (M 1389-1402) âlimlerinden, Kütahya Medresesi hocalarından Molla Abdülvâcid b. Mehmet talebesiyle ders yaparken tasvir edilmişir.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonun en üst kısımda, sıvama altın gökyüzü bulunmaktadır. Sağ ve solda mühre ile yerleri belirlenmiş olan bulutlar çalışılmadan bırakılmış. Hemen altında orta tepe noktası ile altın cetvele değen mat ve yer yer dalgalanmaların göründüğü eflatun zemin yer almaktadır, üzerindeki aralıklı benek desenler lapistir. Bu toprak zeminin tepe noktalarında beyaz ve sulu vişne rengi gölgelemeler yapılmış, kalın sınır tahrirleri ve üzerindeki kuru ağaç fideleri koyu kahverengi ile çalışılmıştır. Seyrek aralıklarla yerleştirilmiş kayalarda farklı bir renk kullanımına gidilmemiş, sadece çiçek diplerinde görünen kayalarda açık kahverengi ile tonlamalar yapılmıştır. Bu çiçek kümelerinden birinde renk olarak sarı, diğerinde turuncu kullanılmıştır.

Kompozisyonda yer alan iki figür, kullanılacak alanda yerleştirildiğinde, Molla Abdülvâcid b. Mehmet tam orta noktada yer alırken talebesi solda cetvel çizgisine taşacak kadar kenara alınmıştır. Böyle yapılmasının sebebi muhtemelen, asıl vurgu yapılan kişinin Molla Abdülvâcid b. Mehmet olmasıdır. Soldaki talebe figüründe görünen başlık, diğer minyatürlerden oldukça farklı kalpak şeklindedir. Üstte sıvama altın renkli külahın kenarları kürklüdür. Üzerindeki mint yeşili kıyafetin konturlar, düğmeleri ve belindeki kuşak aynı mavidir. Kuşağın önündeki toka altın üzerine iğne perdahı uygulamalıdır. Ayak kısmında görünen kumaş iç astarı turuncudur. Elinde derste okuduğu kitabın cilt kapağı aşı kırmızısı rengindedir.

Talebesine ders veren Molla Abdülvâcid b. Mehmet, zeminde kaysı rengi bir halı üzerinde oturmaktadır. Halının üzerindeki desenler, üstteki kaftanla aynı renk siyahtır. Molla Abdülvâcid'in başındaki beyaz sarığın içindeki tac yeşil renktedir. İçindeki entari mavidir. Konturlar ve düğmelerde koyu lapis kullanılmıştır. Belindeki kuşak, sarıktaki tacın yeşili ile aynıdır. Üzerindeki cübbe koyu yeşil ağırlıklı siyahtır. Cübbenin iç astarı, yaka ve kol ağızları beyaz siyah desenli kürktendir. Elinde tuttuğu kitabın cildi sıvama altındır.

Ç. 7 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

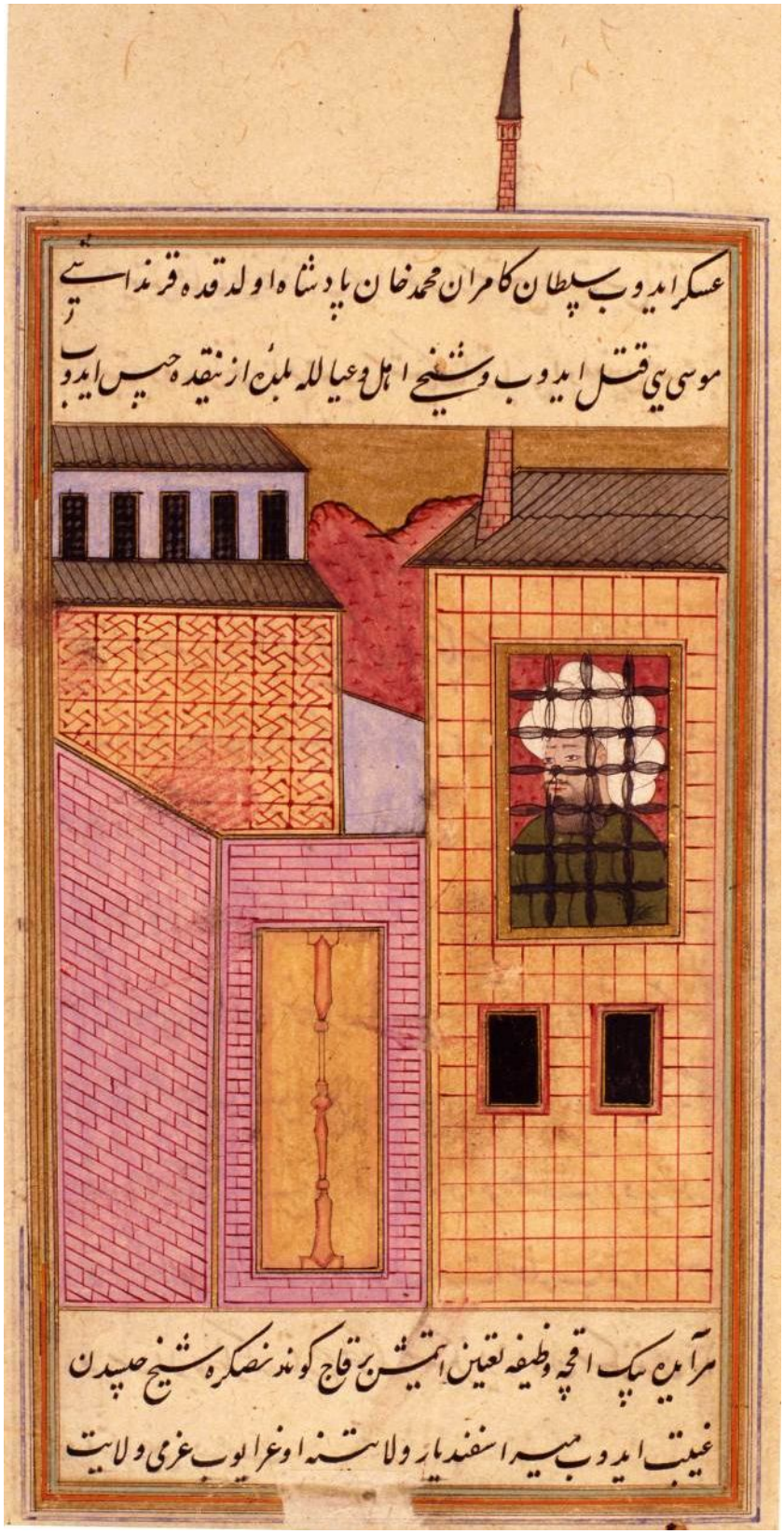
Kompozisyonda yer alan üst kısımdaki sıvama altın gökyüzü, 1 numaralı, hemen alt kısmında doldurulmuş olan eflatun geniş zemin 2 numaralı alandır. Üstteki yazı cetveline değen eflatun zemin üzerindeki koyu kahverengi kalın konturlar 3, üzerindeki kuru dallı ağaçlar 4 numaralı çalışmalardır. Tepenin yamacında solda

görünen çiçek kümesinde, ikili kaya parçası 5, arkasındaki yapraklar 6, sarı hatayi çiçekleri ise 7 numaralardır. Onun sağ yanında yer alan diğer kaya grubu 8, ardında yükselen dilimli yapraklar 9, turuncu penç çiçekler ve minik tomurcukları 10 numaralı çalışmalardır. Solda cetvel çizgisine bitiştirilen talebe figüründe yüzün zemin rengi 11, başlığın altın renkli külahı 12, kürklü dış kalpak kısmı 13, yüzdeki çalışmalar 14 numara olarak uygulaması yapılan kısımlardır.

Yeşil kıyafeti, mavi konturları ve öndeki sıralı mavi düğmeleri 15, belindeki altın toka ve ayak kısmında görünen turuncu astar 16, lacivert kuşağı 17 numaralardır. Sağ elinde, yukarı doğru tuttuğu kırmızı kaplı kitap 18, kitap arasında kalmış görünen parmağıyla sağ el 19, sol el ise 20 numaralı çalışmalardır. Sağ yanda oturan Molla Abdülvâcid'in altındaki halının dış altın cetveli 21, kaysı rengi zemini 22, üzerindeki dönen siyah helezonlardaki rumi ve çift tahrir çiçek desenleri 23 numaralı uygulamalardır.

Görüntü büyütülerek bakıldığında Molla Abdülvâcid'in başındaki beyaz sarık 24, tepesindeki yeşil tac 25, yüzün astar rengi ve üzerindeki sakal haricindeki kısımlar 26 numaralı çalışmalardır. Figürün üzerinde yer alan mavi entari, koyu renk konturları ve aynı renk düğmeleri 27, belindeki kuşak 28, üzerindeki siyah cübbe 29, cübbenin görünen kürklü kısımları 30, yüzdeki sakallar 31 numara olarak uygulanmıştır. Her iki eliyle beraber yukarı doğru kaldırdığı altın rengi kitap 32, sağ ve sol eller ise 33 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.9. Tasvir 8: Şeyh Bedreddin b. Simavna Kadısı

Tasvir 8 Şeyh Bedreddin b. Simavna Kadısı

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan Yıldırım Bayezid Han devri (M 1389-1402) alimlerinden Şeyh Bedreddin b. Simavna Kadısı'nın İznik'te hapsedilme görüntüsü
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 42 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

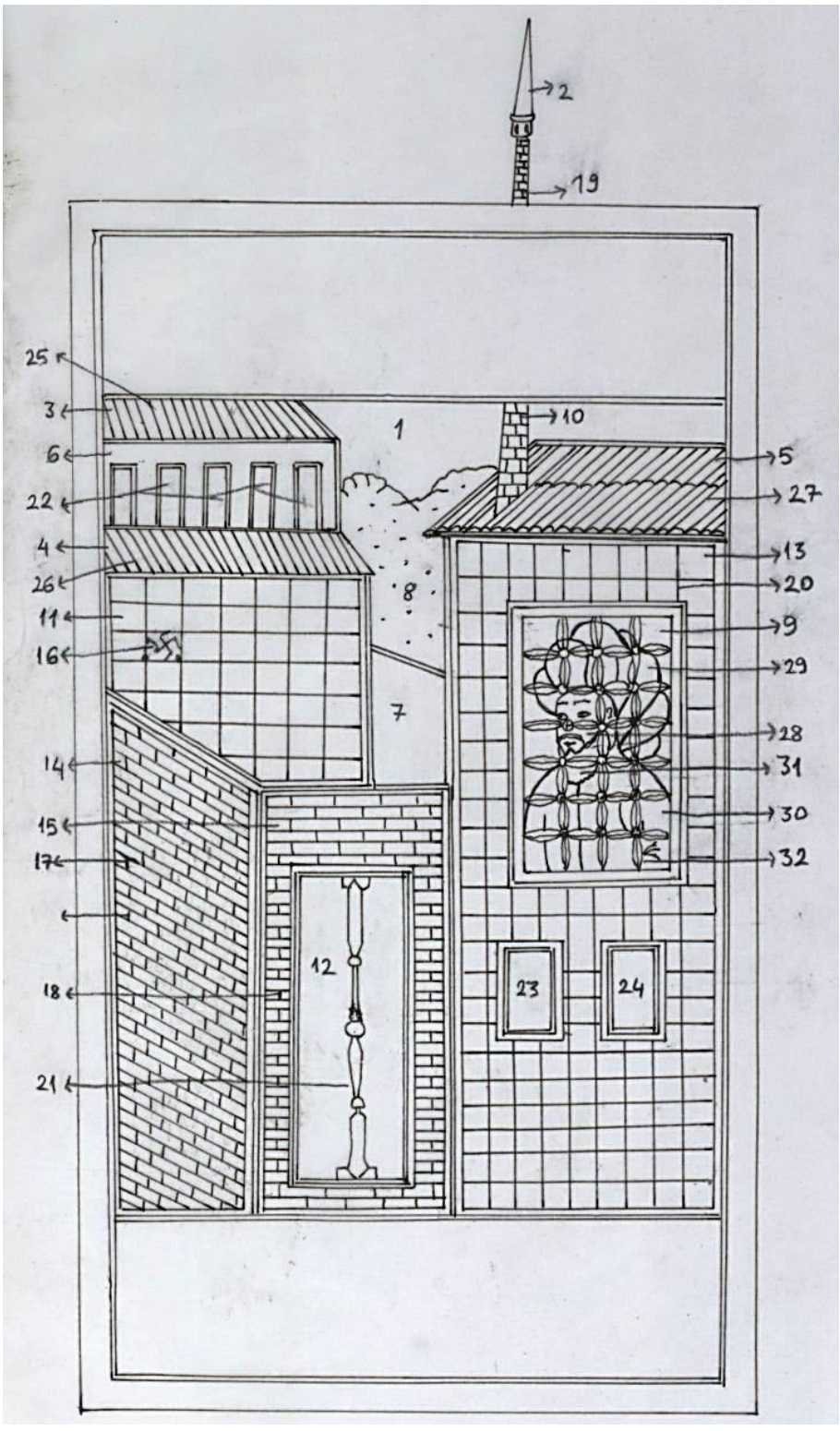
Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi Sultan Yıldırım Bayezid Han devri (M 1389-1402) tanınmış âlimlerinden Şeyh Bedreddin b. Simavna Kadısı'dır. Sultan Osman torunlarından Musa Çelebi sultan olduğunda, Şeyh Bedreddin'i kazasker olarak görevlendirmiş, ancak kardeşi Mehmet Çelebi Musa Çelebi'yi öldürdüğü gibi Şeyhi de görevden alarak eşi ve çocuklarıyla birlikte İznik'te hapse atmıştır. Kaleden kaçmayı başaran Şeyh Bedreddin, Osmanlı toprakları dışına çıkamaz ve Zağra'ya yerleşir. Ancak burada da fesat çevrelerinin kışkırtmaları sonucu Sultan Mehmet onu yakalatır ve idam ettirir.

Kompozisyon diğer minyatürlerden farklı olarak Şeyh Bedreddin'in hapsedildiği binalar bir bütün olarak çizilip tasarlanmıştır. En üstte gökyüzü kısmı diğer minyatürlerde olduğu gibi sıvama altındır. Onun hemen altında görünen gül kurusu zemin rengi aynı zamansa, Şeyh Bedreddin'in hapis olarak çizildiği pencerenin de arka fon rengidir. Tepe kısımlarında koyu kahverengi ile konturlar çizilmiş, toprak zeminlerde yapılan, aralıklı ufak çizgiler daha koyu tonla çalışılmıştır. Bu renkle aynı zamanda tepenin uç kısmındaki gölgelemeler de yapılmıştır. Sağda ve solda yer alan binaların çatıları gümüştür. Çatı formu vermek üzere çizilen paralel çizgilerde, siyaha yakın koyu renk kullanılmıştır. Şeyh Bedreddin'in hapis bulunduğu binanın çatısında yer alan figür diğer bazı minyatürlerin çatısında bulunan bacalardan farklı olarak oldukça büyük ve uzun çizilip, yukarda yazı alanının dışına taşırılmıştır. Bu sebeple muhtemelen baca değil, minare olarak tasarlanmış olabilir.

Toprak zeminde kullanılan gülkurusu renk oldukça sulu olarak minarede kullanılmış, tuğla döşemesi formundaki düz çizgilerde ise aynı rengin koyu tonuyla çalışılmıştır. Sol üstte yer alan ve beş demir parmaklıklı penceresi bulunan binanın rengi, açık mavidir. Aynı mavi renk gülkurusu zeminin bitiş noktasında bulunan duvarda da kullanılmıştır. Bu duvarın sağ ve solunda yer alan duvarların yanı sıra, açık pembe zeminde yer alan uzun dikdörtgen pencerenin arka fonunda da, kâğıt rengine yakın, oldukça açık tonda kirli sarı renk tercih edilmiştir. Bu pencerenin içerisinde görünen ve ortasına yerleştirilmiş olan uzun silindirli obje, birbirine birleştirilmiş farklı parçalardan oluşmaktadır. Ancak bu görüntünün ne olduğu anlaşılmamaktadır. Sol altta açık pembe renkli duvarın iki cepheli çizilmiş olduğunu gerek perspektif olarak çizilmesinden, gerekse tuğla çizgilerinin hemen yan duvardan farklı yönde yerleştiriliş

vurgusundan anlaşılmaktadır. Hem bu duvarda, hem de diğer duvarların üzerindeki geometrik ve cetvel desenli süslemeler için aynı koyu gülkurusu renk kullanılmıştır. Şeyh Bedreddin'in üzgün bir ifadeyle demir pencere parmaklıkları ardındaki görüntüsünde, başında beyaz bir kovuk, üzerinde ise acı koyu yeşil kıyafetle tasvir edilmiştir. Kompozisyonun bazı kısımlarında boyada yer yer tahribat görülmektedir.

Ç. 8 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun geneline hâkim olan görüntü, cetvel çizimlerine dayanan mimari bir yapıdır. Bu sebeple muhtemelen, önce 0,5 mm. kalınlıktaki altın cetvellerle birbirinden ayrılan duvar bölmeleri yerleştirilip, sonra renklendirmeye geçilmiştir. Yukardan aşağıya ve soldan sağa doğru bir çalışma düzeni düşünülürse zemin renklendirmesindeki sıralama şu şekilde gelişmiş olmalıdır. Altın cetveller sonrası doldurulan sıvama altın gökyüzü 1 numara, Sol üstteki iki çatı 3, 4 ve sağdaki geniş tek çatı gümüş olarak 5 numaralı çalışmalardır. 6 ve 7 numaralı zeminler, beş siyah pencereli sol üst duvar ile bu duvarın devamı olan ve hemen ortada görünen başka bir parçadır ve çok açık mavi kullanılmıştır.

Gülkurusu pembe toprak zemin 8 numaradır. Şeyh Bedreddin'in arkasında görünen aynı renkteki duvar 9, yine aynı rengin sulu açık tonda kullanıldığı minare zemini ise 10 numaradır. Solda geometrik geçmelerle süslü açık sarı renkli duvar, aynı renkde hemen altta görünen dikdörtgen pencerenin arka fonu ve Şeyh Bedreddin'in yer aldığı duvar sırasıyla 11, 12, ve 13 numaralı çalışmalardır. Sol altta görünen, çizim şeklinden köşe duvarı olduğu anlaşılan açık pembe duvarlar sırasıyla 14 ve 15 numaralı alanlardır. Bu kısım sonrası muhtemelen çatı kontürlerinden önce duvar desenlerine geçilmiştir. Çünkü minarenin çatıya birleşen en alt tuğla çizgileri, çatı çizgisinin altında kalmış görünmektedir. Bu bağlamda, soldaki 11 numaralı açık sarı duvarın üzerindeki geometrik geçme desenler 16, altındaki perspektif açılı pembe duvarın tuğla çizimleri 17, yan duvardaki duvar çizimleri 18, minaredeki tuğla formu 19, hemen alttaki sarı duvarın kırmızı cetvel desenleri 20 numara olarak çalışılmıştır.

Kompozisyonun ortasında yer alan dikdörtgen pencerenin içinde görünen obje aynı kırmızının sulu bir şekilde gölgeli kullanımıyla 21 numaradır. Sol üstteki beş adet küçük pencere ve sağ alt köşedeki iki siyah pencere zemini sırasıyla 22, 23 ve 24 numaralı kısımlardır. Burada kullanılan siyah ile çatıların kontürleri, 25, 26, 27 numaralı çalışma olarak çizilmiştir. Demir parmaklıklı pencere ardında görünen Şeyh Bedreddin'in yüzü 28, başındaki beyaz sarık 29, üzerindeki acı yeşil cübbe 30, sakallar 31 ve nihayet üstte görünen parmaklıklar 32 numara ile çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.10. Tasvir 9: Sultan Çelebi Mehmet Han

Tasvir 9 Sultan Çelebi Mehmet Han

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Tasvirde görülen Sultan Çelebi Mehmet Han'dır.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 47 a

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: Üst kısımda yer alan ilk iki satır siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır. Güzel yazılmış olan ta'lik hattına karşılık, üçüncü satır ile dördüncü satırın bir kısmında mürekkep yerine altın kullanılmıştır. Altın ile yazılmış kısımda, çok özenilmemiş Arapça nesih farkılılık arzetmektedir .

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde görülen kişi (M 1413-1421) yılları arasında hüküm sürmüş olan, Sultan Çelebi Mehmet Han'dır. Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda göze çarpan başlıca unsur, her iki yanda akan çeşmeleri ve üstte pencereleriyle görkemli bir mimari yapı içerinde tahtta oturan Sultan Çelebi Mehmed'tir. Mimari unsurların kullanıldığı birkaç minyatürden birisidir. Yapının, gümüş çatısı üstteki yazı cetveline değmektedir. Çatının üzerinde, daha önceki çatılarda uygulaması görülen paralel çizgiler mühre ile çizilmiş ancak kontürleri çekilerek belirginleştirilmemiştir. Sağ ve sol üst boşluklarda açık hava olarak çizilmiş olan kısımlar sıvama sarı altındır.

Ana çatının altında yer alan eflatun duvarlar üzerindeki geometrik desenlerdeki çizgiler lapis ve pembe renklerle çalışılmış orta noktalarına altın meşime noktaları konularak iğne perdahı yapılmıştır. Bu duvarın orta noktasında yer alan dikdörtgen yüksek pencere ile sağ ve sol yan duvarlardaki küçük pencerelerden arkadaki yeşil doğa manzarası görünmektedir. Ortadaki yüksek pencereden, üzerinde pembe çiçeklerin yer aldığı bahar dalı ağaç görünmektedir. Her iki yanda yer alan küçük pencerelerde, çimenlik yeşil alan üzerine yerleştirilmiş olan yan yana sıralı servi ağaçlarının, yan duvarla aynı açık somon rengi gövdelerinin yanı sıra, yeşil alanlarının bir kısmı görünürken uç kısımları, yukarda açık sur görünümde çizilen yapıdan taşırılarak devam edilmiştir. İki tarafa yerleştirilmiş pencerelerin altın çerçeveleri 3mm. gibi oldukça kalın şekilde çizilmiştir. Mühre ile desen çizilmiş tahrirlenmemiştir.

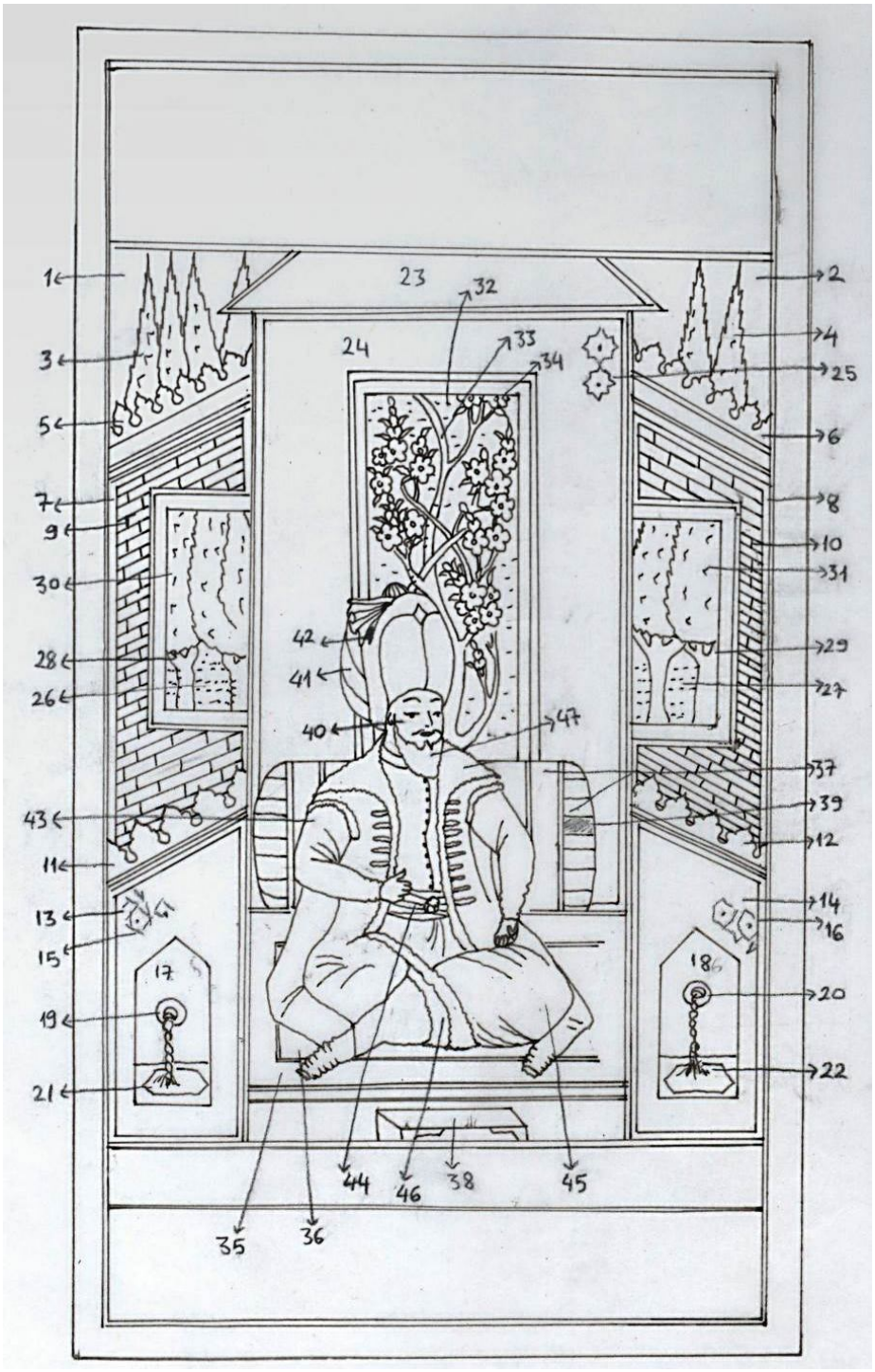
Sağ ve sol duvarların üst kısmında sık aralıklarla yerleştirilen paftalı sur görüntüsü, açık mavi renkte çalışılıp tahrirleri lacivertle çekilmiş, boşluklara kırmızı çift tahrir çiçekler yerleştirilmiştir. Yan duvarlar perspektifli bir açıyla yerleştirilmiş olmasına rağmen pencereleri, orta yüksek pencereye uyumlu şekilde onunla aynı düzlemdedir. Duvarlarda çok açık somon rengi kullanmış olup, tuğla desenlerin tahrirleri ve sulu gölgelemeleri koyu tonuyla çalışılmıştır.

Yukarda uygulamasını gördüğümüz sık paftalardan oluşan sur görüntüsü bu kez sıvama sarı altın olarak çalışılmış ve somon rengi duvardan buna geçilmiştir. Sıvama altının üzerine, iğne perdahı ile nokta şeklinde pençler yapılmıştır. Sonrasındaki alan,

altta yine perspektif çizimli açık mavi renkli çeşme duvarlarıdır ve muuhtemelen çinidir. Üzerindeki geometrik desenler lapisle çizilmiş, desenin orta boşluklarına altın noktalar konulup iğne perdahı ile ışıltı verilmiştir. Tepesi üçgen formda beyaz çeşme oyuntuları muhtemelen mermerdir ve musluklar sıvama altın olarak çalışılmıştır. Her iki yanda akan bu çeşmelerin suyu olukta birikir halde beyaz sıvama gümüştür.

Sultan Çelebi Mehmed, dışta turuncu bir pervaz ve ortada lapis renk kullanılan bir halı serili tahtta oturmaktadır. Aşağıda, ortada noktada sıvama altından bir tabure görünmektedir. Sultanın arkasında yaslandığı yastık koyu kırmızı olup, yanlarında sıvama altından kalın şeritler bulunmaktadır. Bu şeritlere dik yerleştirilmiş enine altın şeritlerle süsleme tamamlanmıştır.

Bağdaş kurmuş halde oturan Sultan Çelebi Mehmet'in üzerindeki entari, fildişi beyazıdır. Bunun üstüne giydiği kaftanı da aynı renkte olup, yaka, kol ağızları ve öndeki açık kısımlarda siyah samur kürkle kıyafet zenginleştirilmiştir. Belindeki kuşakta küf yeşili kullanılmıştır. Baştaki kovuk da aynı renkte oldukça sade olup, kenarda görünen ufak sıvama altın sorguçla görüntü kısmen zenginleştirilmiştir.

Ç. 9 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun geneline hakim olan görüntü, cetvel çizimlerine dayanan mimari bir yapıdır. Bu sebeple muhtemelen, önce 0,5 mm. kalınlıktaki altın cetvellerle, her biri

mimari bütünlüğün parçası duvar bölmeleri birbirinden ayrılmış, sonra renklendirmeye geçilmiştir. Bu bağlamda yukardan aşağı doğru gelişen bir numaralandırma yapılması muhtemelen en doğru sıralama şeklidir. Bunu yaparken aynı zamanda kompozisyondaki simetrik unsurların gözetilmesi önemlidir.

Kompozisyonun üst sağ ve sol köşelerindeki sıvama altın zemin gökyüzü 1 ve 2 numaralardır. Altın zemin üzerinde uçları görünen servi ağaçları 3 ve 4 numaralı çalışmalardır. Yine sağlı ve sollu açık mavi renkte tepelik formundaki sur görüntüsü 5 ve 6 numaralardır. Kalın altın ara pervaz sonrası perspektif yerleştirilmiş açık somon rengi duvarlar 7 ve 8, üzerindeki daha koyu tonla çizilmiş tuğla çizgileri ise 9 ve 10 numaralardır. Somon rengi bu duvarın hemen altında yer alan ikinci tepelik formundaki kısım 11 ve 12 numaralı çalışmalardır. Açık mavi çeşme duvarları yine sağ ve sol ilerleyişle 13 ve 14 numaralar, üzerindeki lapis geçme desenleri ise 15 ve 16 numaralardır.

Çeşmelerin mermer beyaz orta alanları 17 ve 18, sıvama altın muslukları 19 ve 20, sıvama gümüş renkte akan suyu ise 21 ve 22 numaralı kısımlardır. Aynı renkteki sağ ve sol simetrik alanların, aynı anda çalışıldığı düşünüldüğünde, kompozisyonun orta deseni, üstte cetvel çizgisine bitişik, sıvama gümüş çatı ile devam etmektedir ve 23 numaralı kısımdır. Altta devam eden eflatun duvar 24, üzerindeki geometrik desenler 25 numaralı çalışmalardır. Sol ve sağ pencerelerde arka fonda görünen yeşil alan 26 ve 27, açık somon renginde ağaç gövdeleri 28 ve 29, ağaçların devamı olup,yarısı görünen yeşil kısımlar 30 ve 31 numaralı çalışmalardır. Ortadaki büyük pencereden görünen yeşil arka fon 32, sütlü kahve ağaç gövdesi 33, pembe bahardalı çiçekleri 34 numaralardır.

Sultan Çelebi Mehmet'in oturduğu tahtta serili halının turuncu bordürü 35, lacivert orta alanı 36, arkasında sırtını yasladığı yastığın sıvama altın şeritleri 37, tahtın hemen altında görünen küçük altın renkli tabure 38 numaralı çalışmalardır. Yastığın koyu kırmızı kumaş rengi 39, Sultan Mehmet'in yüzünün zemini 40, başındaki büyük kovuğu 41, minik sıvama altın sorgucu 42 numaralardır. Üzerindeki fildişi renkli entari 43, belindeki küf rengi kuşak 44, yine fildişi renkteki kaftan 45, siyah samur kürkleri 46 numaralı kısımlardır. Çalışma muhtemelen, yüzden aşağı doğru sarkmış olan işçiliği ince sakalın 47 numara olarak çalışılması ile tamamlanmıştır.

2.2.11. Tasvir 10: Molla Yakub b. İdris Niğdevî el-Hanefi

Tasvir 10 Molla Yakub b. İdris Niğdevî el-Hanefi

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Yakub b. İdris Niğdevî el-Hanefi talebesiyle ders yaparken.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 50 a

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Tasvirde yer alan kişi, Sultan Çelebi Mehmed devri (M 1413- 1421) tanınmış âlimlerinden, Molla Yakub b. İdris Niğdevî el-Hanefi olup, Kara Yakub lakabıyla meşhurdur. Minyatürde Molla Yakub'un elinde beyaz sayfalarıyla temiz bir defter, karşısında ise, elindeki yazı setini hocasına uzatan bir talebe yer almaktadır. Diğer minyatürlerde olduğu gibi yine, sıvama altın kullanılan bir gökyüzü en üst kısımda yer almaktadır. Sağdaki geniş olan tarafta koyu kahverengi tahrirlerle bulut kümesi çalışılmıştır.

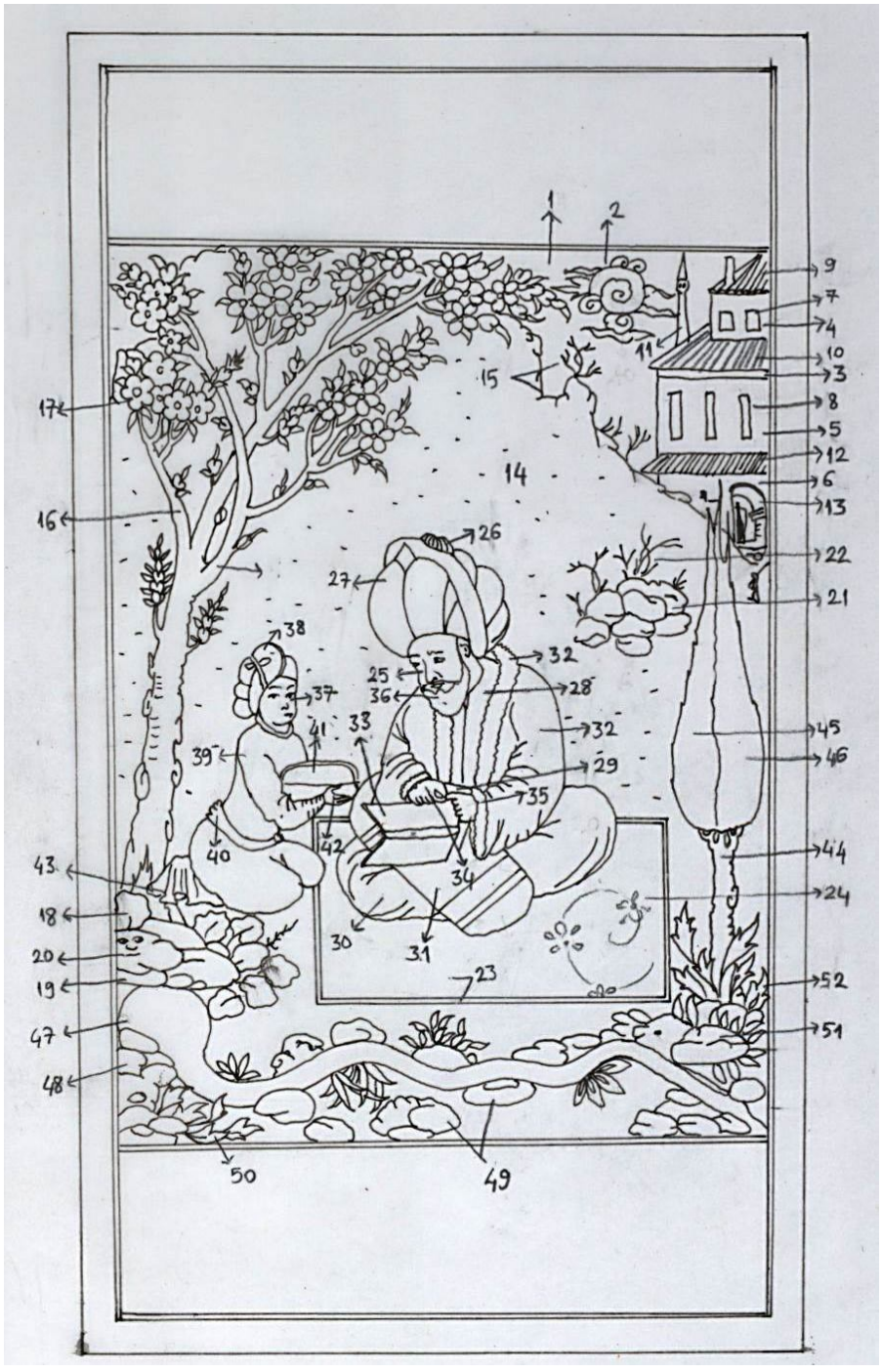
Üst yazı cetveline bitişik toprak zeminde eflatun kullanılmıştır. Üzerindeki benekler lacivertle yapılmış, tepenin sağ ve sol yamaçlarındaki kontürler ve kuru ağaçlar koyu kahverengi ile çalışılmıştır. Sağ köşede tepenin ardında çatısında minik bacası görünen bina üç katlı olarak çizilmiştir. Fildişi beyazı binanın duvarlarındaki taş döşemesinin tahrirleri ve sulu gölgelemeleri, açık kahverengi ile yapılmıştır. Çatılar sıvama gümüştür ve tahrirleri siyahla çekilmiştir.

Üst kattaki kare iki pencere ve alt kattaki uzun dikdörtgen pencereler siyahtır. Kapı kısmından içeriye perspektif olarak uzanan görüntü, XVII. yy. minyatürlerine Ressam Nakşî ile giren bir yeniliktir. Uzaklık kavramını yansıtan diğer bir görüntü ise kapının alt kısmında siyah bir silüet olarak seçilen minik insan tasviridir. Yine tepenin yamacında ve aşağıdaki derenin kenarında hayvan ve insan suretinde çizilmiş kayalar da Ressam Nakşî'ye has çizginin yansımalarıdır.

Sol cetvel çizgisine yakın açık somon rengi ağaç, koyu kahverengi ile kontürlenmiştir. Üzerindeki bahar dallarında kullanılan çiçekler beyazdır. Orta meşimelerinde kirli sarı kullanılmıştır. Yapraklar küf yeşilidir. Ağacın alt kısmındaki kaya parçalarında ve kayanın dibinden akarak uzayan sıvama gümüş derenin kenarındaki kayalarda açık mavi, somon ve küf yeşili kullanılmıştır. Dere minyatürde sol alt köşeden başlayıp, sağ köşeden çıkarak son bulmaktadır.

Bağdaş kurarak ağacın gölgesi altında oturan Molla Yakub'un altındaki halı bulanık koyu kahverengidir. Üzerinde dönen helezon ve desenler vişne rengidir. Molla Yakub'un başındaki tac mint yeşilidir. Başındaki büyük sarık beyazdır. İçindeki entari bulanık siyah renktedir ve tahrirleri daha koyu siyahla çekilmiştir. Üzerindeki cübbe küf yeşilidir, kontürleri ise lapis lacivertle çekilmiştir. Yaka ve kol ağızlarında

kahverengi kürklü kısımları bulunmaktadır. Elindeki defterin altına destek olsun diye dizine yerleştirilmiş olan yastık aşı kırmızısıdır.
Sol yanda dizüstü oturan talebenin entarisi laciverttir, kontürleri ise siyahla çekilmiştir. Belindeki kuşak gülkurusudur. Ayak kısımlarındaki kumaş kıvrımlarında görünen astar rengi beyazdır. Başındaki sarık ta yine aynı şekilde beyazdır. Elinde tuttuğu yazı takımı sıvama altın olarak çalışılmıştır.

Ç. 10 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda 1 numara, üstte görünen sıvama altın gökyüzüdür. Gökyüzünde sağ boşlukta çalışılmış olan bulut kümesi 2 numaradır. Sağ köşede yapılan üç katlı beyaz

binanın ince altın cetvelleri 3, beyaz kargir duvarları yukardan aşağı doğru 4, 5 ve 6; siyah pencereleri 7, 8 numaralardır. En üstteki gümüş çatı ve bacası 9, orta sıradaki çatı 10, solundaki minik baca 11, en alt çatı 12, iç içe gölgelendirmelerle perspektif hissi verilen kapı 13 numaralardır. Tepe noktası üst yazı cetveline değen açık eflatun toprak zemin 14, üst sınırlarında çekilen koyu kahverengi tahrirler ve kuru ağaç dalları 15 numaradır. Sayfanın sol kenar çizgisine yakın çizilmiş olan somon rengi ağaç 16, bahar dalı çiçekleri ve yaprakları ise 17 numaradır.

Ağacın alt kısmında kayaların dibinde görünen geniş yapraklar 18, görünen açık mavi kayalar 19, somon rengi insan suretindeki kaya ise 20 numaradır. Evin alt kısmında sağda yer alan üzerinde hayvan figürü bulunan açık kahverengi kaya kümesi 21, koyu kahverengi tahrirleri ve üzerinde görünen kuru dallar 22 numaradır.

Molla Yakub'un altındaki halının ince altın cetveli ve bulanık mat kahverengi halı 23 numara, üzerindeki çift tahrir desenler 24 numaradır. Molla Yakub'un yüzündeki ten rengi 25, başındaki sarığın tacı 26, beyaz kısmı 27 numaralı çalışmalardır. İçindeki siyah entari ve belindeki kuşak 28, yeşil kaftanın soldaki diz kısmı 30, kucağındaki kırmızı yastık 31, kaftanın diğer kısımları ve kürklü yaka ve kol ağızları 32, elindeki beyaz defter 33 numaradır. Eller 34 ve 35 numara olarak çalışılmıştır. Kıyafetin üzerine inen sakallar ve yüz ise 36 numaradır.

Solda oturan talebe figürünün yüzü 37, başındaki ufak sarık 38, üzerindeki lacivert entari 39, belindeki gülkurusu kuşak 40, elinde tuttuğu sıvama altın kalemlik 41, elleri 42, ayak kısmındaki beyaz astar kumaş 43 numaralı çalışmadır. Sağdaki kavak ağacının mavi tonlu küf yeşili 44, ağacın sol tarafı 45, sağdaki farklı tonu 46 numaralı kısımdır. Soldaki ağacın dibindeki kayaların altından çıkan gümüş rengindeki dere 47, kenarlarında yerleştirilmiş hayvan suretleri de bulunan taşlar 48 ve 49, taşların diplerindeki yeşil yapraklar 50 numaralı çalışmalardır. Sağdaki kavak ağacının dibinde yer alan kayalar 51 ve etrafındaki yapraklar 52 numara olarak çalışılmış ve kompoziyon tamamlanmıştır.

2.2.12. Tasvir 11: Şeyh Abdürrahim Merzifonî

Tasvir 11 Şeyh Abdürrahim Merzifonî

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Şiirleri ile ünlü Şeyh Abdürrahim Merzifonî, şiir yazarken.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 54 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan kişi, Sultan Mehmet dönemi şeyhlerinden, Şeyh Abdürrahim Merzifonî (M 1385- 1465)'dir. Aşkın halleri üzerine Türkçe yazdığı şiirleri vardır.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler,turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

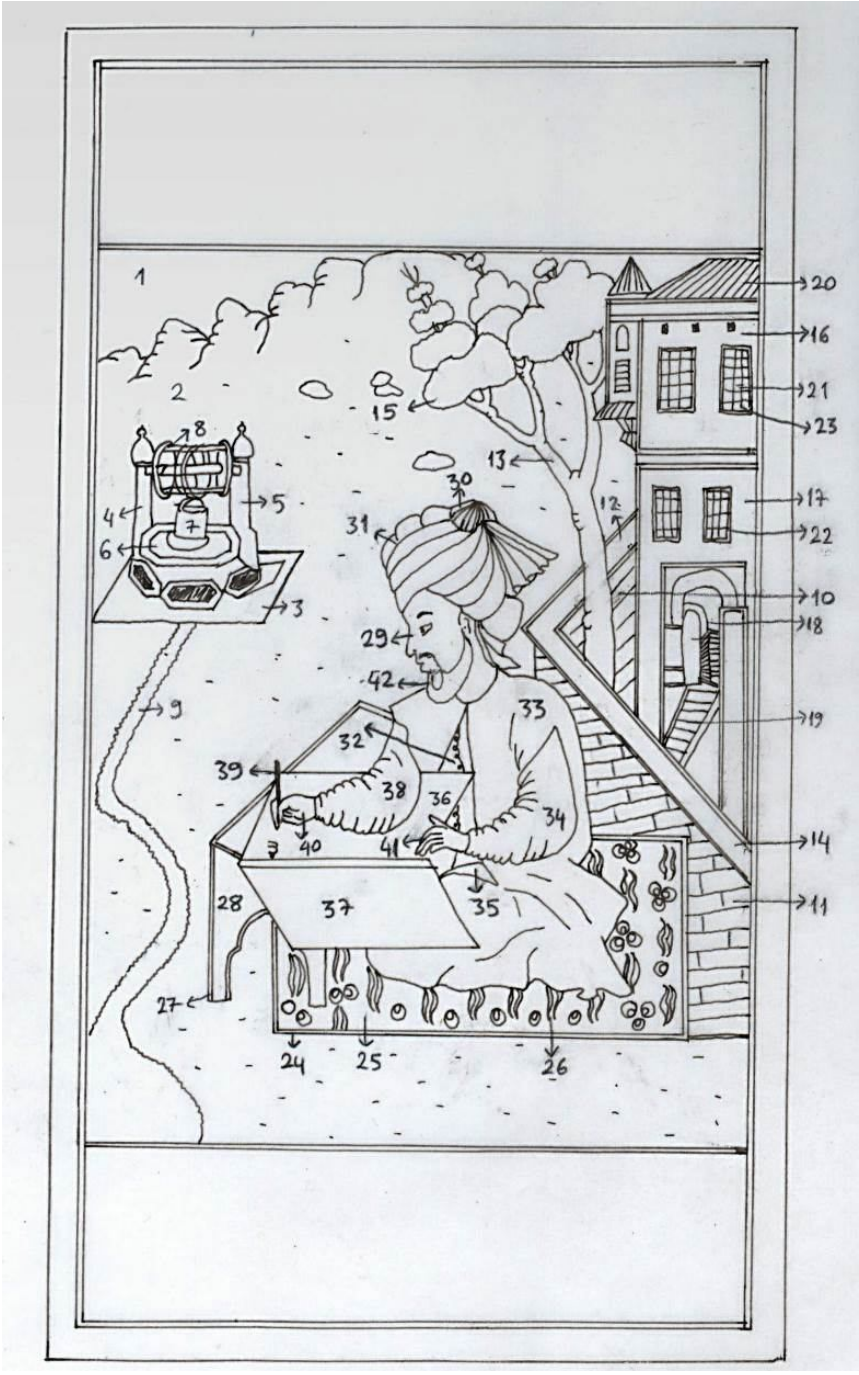
Kompozisyonda sol köşede yer alan sıvama altın gökyüzü, üzerine mühre ile bulutların yerleri tespit edildiği halde tahrir ve gölgelemesi yapılmamıştır. Toprak zeminde açık pembe kullanılmış, tepelerin uç kısımlarındaki tahrirler ve üzerindeki noktalı desenler aşı kırmızısı ile çekilmiştir. Solda cetvel çizgisine bitişik olarak görünen, ince altın cetvellerle duvar kesitleri belirlenerek boyaması yapılan, iki katlı ve cumbalı bina muhtemelen kargirdir[54]. Pencere parmaklıklarında ve cumbanın alt kısmında turuncu renkle görüntüye canlılık katılmıştır. Binanın girişinde oldukça muntazam çizilmiş olan beyaz merdivenlerle, perspektif bir bakışla çalışılmış olan kemerli ulaşılmaktadır. Daha öncede gördüğümüz bu yöntem Ressam Nakşî'nin minyatür sanatına soktuğu perspektif anlayışın bir yansımasıdır. Binayı çevreleyen yüksek duvarlarda açık somon rengi kullanılmıştır. Bu duvardaki tuğla dokusunun çizgilerinde sulu turuncu kullanılıp beyaz çizgilerle de görüntüye bir ışık verilmiştir. Üstteki köşe dönen basamaklı şerit gümüş rengindedir.

Bahçe duvarının içinde açık yeşil gövdesi ve koyu yaprakları ile büyük bir ağaç yükselmektedir. Ağaçların yaprak tahrirleri daha koyu bir tonla çekilmiştir. Solda mimari yapının sınırları dışına yerleştirilmiş olan beyaz çıkrıklı kuyu minyatüre farklılık getirmiştir. Kuyunun dibinden çıkan ufak bir dere sol alt köşede gölet halinde bitirilmiştir. Kuyu dibindeki altıgen üç haznede ve derede su görüntüsü için sıvama gümüş kullanılmıştır.

Limon sarısı halı üzerindeki çintemani desenlerinde turuncu kullanılmıştır. Şeyh Merzifonî'nin önündeki büyük sehpanın sınırları ince altın cetvellerle belirginleştirilip, açık somon rengi ile boyanmıştır. Yer yer oksitlenmeler görünmektedir. Şeyh Merzifonî'nin başındaki tac aşı kırmızısı, sarığı ise beyazdır. Üzerindeki entari mint yeşili olup kumaş kıvrımlarındaki kontürler mavi ile çizilmiştir. Beyazla kıvrım yerlerinde derinlik oluşturulmuştur. Üzerindeki cübbe mor karışık siyahtır. Kumaşın görünen bazı kıvrımlı yerlerindeki kumaş astar rengi

[54] Kargir bina: Doğal ya da yapay taş ve blokların harç adi verilen bağlayıcı malzemelerle veya harçsız olarak örülmesiyle oluşturulan yapı elemanlarına verilen addır.

turuncudur. Şeyh Merzifonî elindeki kamışla, önündeki beyaz deftere "*Allah*" lafzı yazmıştır. Ancak burada enteresan olan şey, yazı yönünün gidişatının Arapça yazı yönüne ters olmasıdır. Bu defterin köşelerinde de yer yer oksitlenme mevcuttur.

Ç. 11 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda 1 numara, sol üst köşede görünen sıvama altın gökyüzüdür. Açık pembe toprak zemin, tepelerin uç kısımlarındaki aşı kırmızısı kontürler ve zemindeki minik benekler 2 numaradır. Minyatür uygulamasında kolaylık bağlamında, soldan sağa ve yukardan aşağı renklendirme yapıldığı düşünüldüğünde, tepenin hemen sol yamacında görünen beyaz taş ya da mermer kuyunun kare zemini 3, iki yandaki minik sütunları 4 ve 5, köşegen havuz yükseltisi 6, alttaki kova 7, üstteki çıkrık 8 numaralı çalışmalardır. Kompozisyondaki objelerin üst üste gelen katmanlarına göre, sağ üstte yer alan beyaz binanın yüksek çevirme duvarları 10, 11 üstteki gümüş rengi köşeli parça ise 12 numaralı kısımlardır.

Görüntü büyütülerek bakıldığında açık yeşil tonda boyanan ağaç gövdesi ve dalları 13 numara ile çalışıldıktan sonra, duvarın ikinci gümüş rengi dönen duvar kısmı 14 numara olarak çalışılmıştır. Yine altta kalan katman olarak ağacın uçlarındaki yapraklı kısımları 15 numaralı kısımdır. Altın cetvel çizgileri çekildikten sonra boyaması yapılan üç katlı binanın beyaz cephe duvarları sırasıyla 16, 17 ve 18 numaralı kısımlardır. Perspektif çizgilerle şekillenen kemerli duvarlara birleşen beyaz merdiven basamakları 19 numaradır. Sıvama gümüş külah çatı ve düz çatı 20, pencerelerin karanlık iç kısımları, alt ve üst katlarda 21 ve 22 numara olarak çalışılmıştır. Üzerindeki turuncu demir parmaklıklar 23 numaralı kısımdır.

Şeyh Merzifonî'nin üzerinde oturduğu halının ince altın cetveli 24, sarı rengi 25, üzerindeki turuncu çintemani desenleri ise 26 numaralı çalışmalardır. Hemen solundaki sehpanın ince altın cetvelleri 27, açık somon rengi boyaması ise 28 numaradır. Şeyh Merzifonî'nin yüzündeki ten kısmı 29, başındaki aşı kırmızısı tac 30, beyaz sarığı ise 31 numaralı kısımlardır. Kompozisyonda buradan itibaren alt ve üst katman gözetilerek bir boyama şekli takip edilmiştir. Mint yeşili entarinin ön kısmı 32, mor karışık siyah cübbesi 33, sağdaki kol 34, turuncu kaftan astarı 35, açık beyaz defterin yaprakları 36 ve 37, solda görünen kol 38, elindeki kamış 39, kamış tutan el 40, defterin üzerinde görünen diğer el de 41, kıyafetin üzerine düşen sakallar 42 numara olarak çalışılarak tasvir tamamlanmıştır.

2.2.13. Tasvir 12: Şeyh Abdurrahman Çelebi

Tasvir 12 Şeyh Abdurrahman Çelebi

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan Çelebi Mehmed Han (M 1413- 1421) döneminin tanınmış sufilerinden Şeyh Abdurrahman Çelebi.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 58 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Sultan Çelebi Mehmed Han (M 1413- 1421) döneminin tanınmış sufilerinden, Gümüşlüoğlu lakabıyla da tanınan, Şeyh Abdurrahman Çelebi'dir.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler,turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Bu kompozisyonda daha önce gördüklerimizden farklı bir uygulama yapılarak, gökyüzünde sıvama beyaz gümüş kullanılıp, yan yana sıralanan bulutlarda sıvama sarı altın tercih edilmiştir. Tahrirler ise koyu kahverengi ile çekilmiştir.

Toprak zemin mavi karışık küf yeşilidir. Tepelerin uçlarında eflatun ve açık mavi ile gölgelendirmeler yapılarak, kontürleri yine koyu kahverengi ile kalın çizgilerle çekilmiştir. Buradaki tepe ve kaya parçalarında, diğer minyatürlerde gördüğümüz insan veya hayvan suretleri görünmemektedir. Yukardaki gölgelemelerin aynısı, tepenin yamacındaki taş ve kaya parçalarında da kullanılmıştır. Yine yamaçlarda ve alt köşelerde görünen yaprak kümlerinde sarı karışık küf yeşili kullanılmıştır. Musikisever ve şair bir şahsiyet olan Şeyh Abdurrahman Çelebi'nin, aynı zamanda rüya tabirinde de maharetli olduğu belirtilmektedir[55]. Yüzlerdeki ifadelere bakılırsa muhtemelen burada da, yorumlamak üzere karşısındaki kişinin anlattığı rüyayı dinliyor olabilir.

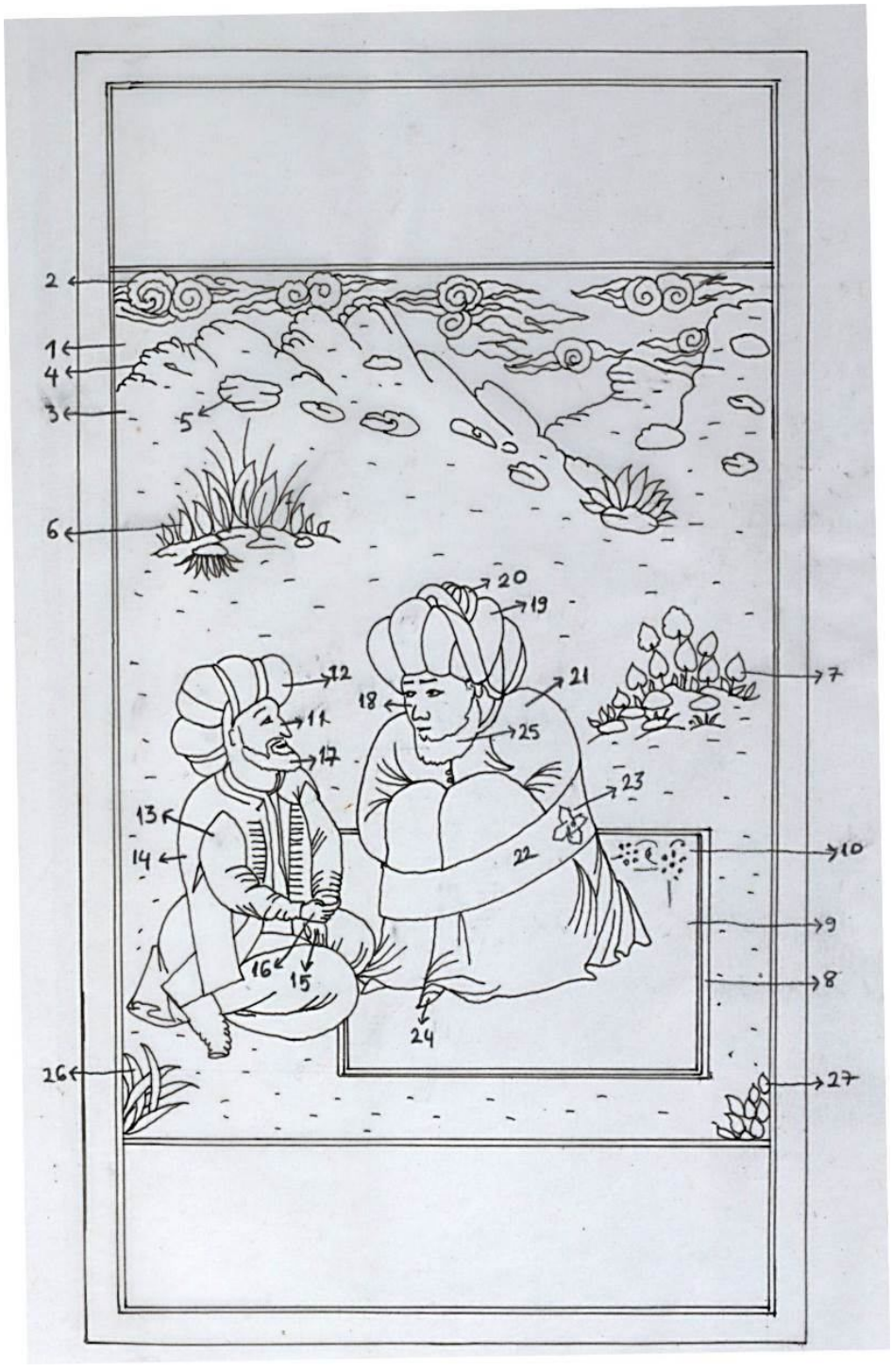
Yerdeki halı açık tonda kızıl kahverengi olup üzerinde sarı altından rumi ve çift tahrir süslemeler bulunmaktadır. Şeyh Abdurrahman Çelebi bu halının üzerinde, daha önceki minyatürlerde görülenden farklı bir şekilde, kollarını göğsünde birleştirip, dizlerini karnına çekerek oturmuştur. Etrafını bir çember gibi sıkıca saran, sıvama altından geniş bir kuşak oldukça ilginçtir. Üzerinde geçme zencerek deseni uygulanmıştır.

Şeyh Abdurrahman Çelebi'nin üzerindeki cübbe sarı karışık küf yeşilidir ve lacivertle tahrirlenmiştir. Başındaki sarık beyaz, ortasında görünen tac ise laciverttir. Etek ucundan çıkan pabuçlar da tacdaki lacivertle aynıdır.

Yanındaki şahıs diz üstü ve elleri önünde saygıyla bağlı bir şekilde oturmaktadır. Başındaki beyaz sarığın ortasında tac yoktur veya oturuşundaki açının ön cepheden

[55] Muharrem Tan, *age.*, s. 86.

gösterilmesinden kaynaklanıyor olabilir. İç entarisi eflatun olup, lacivertle tahrirlenmiştir. Üzerindeki cübbe limon sarısıdır ve kontürleri halıdaki kızıl kahve ile çekilmiştir. Kaftanın şeklinin çok sade olmadığına bakılırsa devlet erkânından bir şahıs olabilir. Sakallarının siyahlığından dolayı, yaş itibariyle karşısında oturan Şeyh Abdurrahman Çelebi'den oldukça genç olduğu söylenebilir. Ressam Nakşî'nin yüzde ve gözlerde uyguladığı ifade ve işçilik, diğer minyatürlerde olduğu gibi burada çok maharetlidir.

Ç. 12 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

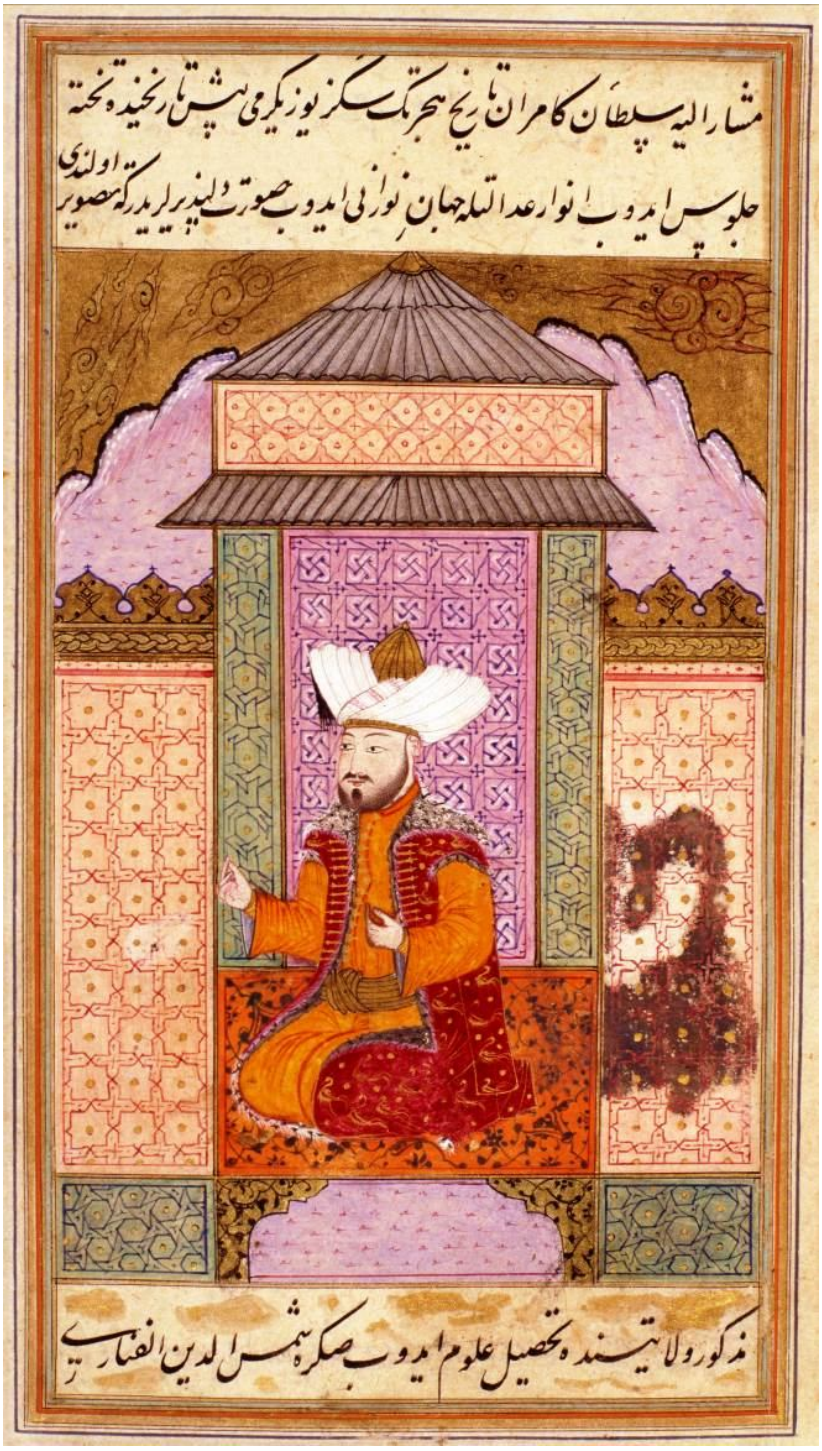
Kompozisyonun en üst kısmında çalışılan sıvama gümüş gökyüzü 1 numaradır. Yan yana sık aralıklarla yerleştirilmiş olan sıvama sarı altın bulutlar ve kontürleri 2 numaradır. Açık küf yeşili toprak zemin 3, teperlin uçlarındaki gölgeleme ve kalın

kontürler 4 numaradır. Tepenin yamacına serpiştirilmiş kaya parçaları ise soldan sağa doğru 5, ardında görünen farklı şekillerdeki yapraklar 6 ve 7 numaralı çalışmalardır.

Şeyh Abdurrahman Çelebi'nin altında serili dikdörtgen halının altın cetveli 8, kızıl kahve zemin rengi 9, üzerindeki desenler 10 numaradır. Görüntü büyütüldüğünde anlaşıldığı kadarıyla, uygulamada da kolaylık olacağı üzere soldaki figür önce çalışılmıştır. Yüz bölgesi 11, başındaki beyaz sarık 12, içindeki eflatun entari 13, üzerindeki sarı cübbe 14, birbirini kavramış ellerden alttaki görünen 15, üstteki ise 16, yüzdeki kıyafet üzerine inen sakalları ise 17 numaradır.

Bir sonraki çalışılan figür Abdurrahman Çelebi'dir. Yüz bölgesi sakal hariç 18, zaman zaman değişik sıralamayla çalışıldığı üzere burada da lacivert tac 19, üzerindeki beyaz sarık 20 numaradır. Küf yeşili kıyafet 21, üzerindeki sarı sıvama altın kuşak 22 ve desenleri ise 23 numara olarak çalışılmıştır. Etek uçlarından görünen lacivert ayakkabılar 24, kıyafetin üzerine inen beyaz uzun sakallar ise 25 numaradır. Kompozisyonun sağ ve sol alt köşelerindeki boşluklara çizilen yeşil yapraklar 26 ve 27 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.14. Tasvir 13: Sultan II. Murad Han

Tasvir 13 Sultan II. Murad Han

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan Mehmed Çelebi oğlu Sultan II. Murad Han (M 1421- 1444)
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 60 a

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 13 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve tek satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere üç satır halinde, siyah mürekkep kullanılarak ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi 1421-1444 tarihleri arasında hüküm sürmüş olan, Sultan Mehmed Çelebi oğlu Sultan II. Murad Han'dır.

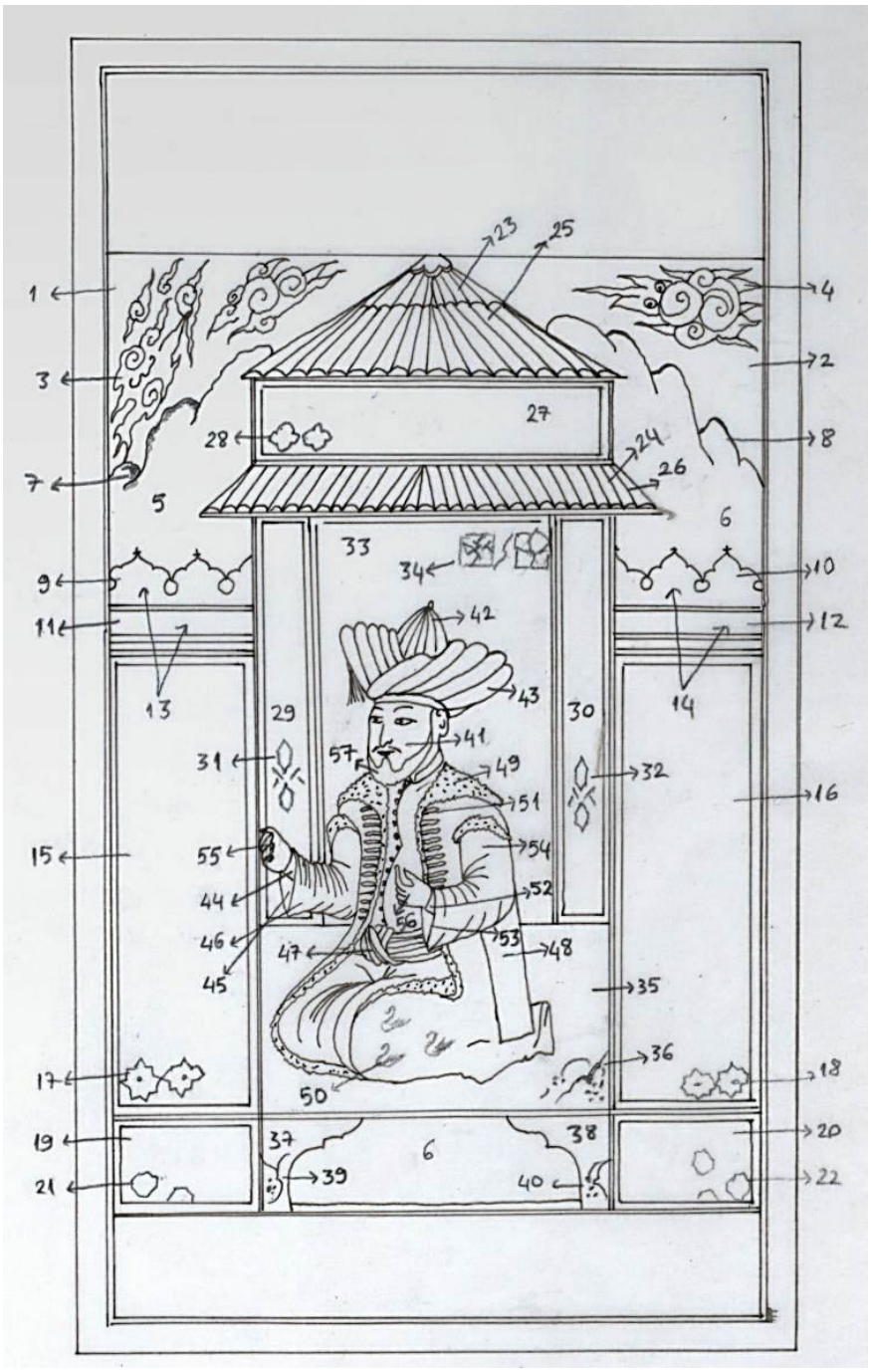
Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Diğer Sulan tasvirli minyatürde olduğu gibi (Tasvir 9, s. 103) burada da kompozisyon, mimari bir yapı formuna oturtulmuştur. Sıvama sarı altın gökyüzünde sağ ve sol tarafta bulut kümeleri çalışılmış, gölgelemeleri ve tahrirleri koyu kahverengi ile çekilmiştir. Hemen alttaki tabaka açık eflatun toprak zemindir. Tepe kısımlarında sulu lacivertle ve kıvamlı beyazla gölgeleme ve ışık çalışılmış, oldukça kalın çizgilerle tepe kontürleri çekilmiştir.

Mimari yapının üçgen formundaki sıvama gümüş çatısı, kompozisyonu ortalayarak üst yazı cetveline değmektedir. Sivri uç kısmında sıvama sarı altın tepe kısmı mevcuttur. Çatılarda, paralel dik çizgilerle oluşturulan desen çalışması bulut tahririndeki koyu kahverengi ile yapılmıştır. Çatının hemen altında yer alan, açık somon dikdörtgen duvar cephesinin geometrik desenlerinde çizgiler daha koyu bir tonuyla çalışılmıştır. Bunun altında az yüksekte uzun ikinci çatı yer almaktadır. Çatının altında, birbirine paralel üç dik parçadan oluşan bir duvar bulunmaktadır. Bunlardan ortadaki parça eflatun olup, üzerindeki geometrik geçmeli süslemelerde lacivert kullanılmış, beyaz çizgilerle de derinlik artırılmıştır. Eflatun duvarın sağ ve solunda küf yeşili ince uzun duvarlarda da yine geçmeli farklı geometrik desenler kullanılıp tahrirleri lacivertle çekilmiş, orta boşluklarına sarı altın noktalar yerleştirilmiştir. Kompozisyonda, bu iki yeşil duvarın sağ ve solunda arka planda kalan duvarlarda, sayfada daha önce kullanılan aynı renk somonla zemin boyanıp, üzerindeki geometrik desenler, daha koyu bir tonla çalışılmıştır. Burada da desen orta boşluklarında, altın noktalar yerleştirilmiştir. Sultanların tasvir edildiği minyatürlerde genellikle kullanılan tepelik formundaki, sur benzeri desen burada da kullanılmıştır. Sağ ve soldaki somon rengi duvarların üzerinde sıvama altından zencerek desenli bir ara pervaz sonrası, yine sıvama altınla bu tepelik formundaki desenler çalışılmıştır. Kontürler ve içine yerleştirilen çift tahrir desenlerde koyu kahverengi kullanılmıştır.

Kompozisyonun tam ortasında dizüstü otururken tasvir edilen Sultan Murad Han'ın altındaki taht üzerinde turuncu bir halı serilidir. Üzerindeki rumi ve çift tahrir süslemeler yine lacivertle yapılmıştır. Tahtın iki yanındaki dendanlı ayak kısımlarında

sıvama altın kullanılıp, üzerindeki çift tahrir süslemeler koyu kahverengi ile çalışılmıştır. Taht ayaklarının sağ ve solunda kalan kare boşluklarda, küf yeşili zemin rengi üzerine, lacivert geometrik süslemeler yapılmıştır. Tahtta oturan Sultan Murad Han'ın ellerindeki hareketliliğe bakılırsa muhtemelen bir şeyler izah etmektedir. Üzerinde, portakal rengi bir iç entari bulunmaktadır ve yakasından beline kadar altın düğmeler sıralanmıştır. Kol ağızlarından görünen ayrı bir iç gömlek de yine aynı renktedir. Kontür çizgileri turuncu ile çalışılmıştır. Kolların uç kısmında astar rengi olarak eflatun kullanılmıştır. Belindeki kalın kuşak sıvama sarı altındır. Tahrirleri koyu kahverengi ile çekilmiştir. Yaka ve kol ağızları dışında astarının da kürkle kaplı olduğu görünen, koyu kırmızı kaftan oldukça gösterişlidir. Üzerine sarı altınla kuğu desenleri çalışılmıştır. Ayrıca kaftanın yakasından aşağı doğru sık aralıklarla çizilen altın paletler de kıyafetin görkemini artırmaktadır. Başındaki sıvama altın külahın üzerine dolanan destar oldukça muntazamdır. Destarın sol tarafından sorgucun siyah tüylü ucu görünmektedir.

Ç. 13 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun geneline hâkim olan görüntü, cetvel çizimlerine dayanan mimari bir yapıdır. Bu sebeple muhtemelen, önce 0,5 mm. kalınlıktaki altın cetvellerle, her biri mimari bütünlüğün parçası duvar bölmeleri birbirinden ayrılmış, sonra renklendirmeye geçilmiştir. Bu bağlamda yukardan aşağı doğru gelişen bir numaralandırma yapılması muhtemelen en doğru sıralama şeklidir. Bunu yaparken aynı zamanda kompozisyondaki simetrik unsurların gözetilmesi önemlidir. Kompozisyonun üst sağ ve sol köşelerindeki sıvama altın zemin gökyüzü 1 ve 2 numaralardır. Solda yamaca paralel düşey duran bulutta yeşil altın gölgeleme vardır ve 3 numaradır. Sağdaki bulutlar ise 4 numaradır.

Eflatun toprak zemin sağ ve sol simetrisiyle 5 ve 6, uç noktalarda yapılan eflatun beyaz tonlamalar ise 7 ve 8 numaralardır. Sıvama altın tepelik formundaki desenler sağlı ve sollu 9 ve 10, zencirek desenli yeşil altın ara pervaz 11 ve 12, üzerinde görünen çift tahrir süsleme ve zencirek çalışması 13 ve 14 numaralı işlerdir. Yan cetvellere bitişik somon paftalar 15 ve 16, üzerindeki geometrik desenler 17 ve 18 numaralardır. Alt köşelerdeki küf yeşili paftalar 19 ve 20, üstündeki geçme desenler 21 ve 22 numaralardır.

Mimari mekânın ana yapısı, sıvama gümüş üçgen çatının altında yer alan kısımdır. İki kat halinde görünen çatılar 23 ve 24, üzerindeki paralel çizgilerden oluşan çatı deseni 25 ve 26 numaradır. İki çatı arasındaki somon rengi dikdörtgen duvar zemini 27, üzerindeki süslemeler 28 numaralı kısımlardır. İkinci çatının altındaki sağ ve solda yer alan küf yeşili dik alanlar 29 ve 30, üstündeki geometrik süslemeler 31 ve 32 numaralı çalışmalardır.

Sultan Murad'ın tam arkasında yer alan açık eflatun zemin 33, lacivertle çizilmiş geometrik geçmeli desenler 34 numaradır. Tahtın üzerinde serili turuncu halı 35, üzerindeki çift tahrir süslemeler 36, tahtın sıvama altın dendanlı ayakları 37 ve 38, üzerindeki süslemeleri 39 ve 40 numaralı çalışmalardır.

Kompozisyonun tam ortasında tek figür olarak yer alan, Sultan Murad Han'ın yüzündeki ten rengi zemin 41, başındaki sıvama altın külah 42, üzerindeki muntazam sarılmış destar ve yandan ucu görünen sorguç püskülü 43 numaralı kısımlardır. Sultanın kıyafetinde sağdaki kol hariç, kol ağzından görünen iç gömlek 44, kolun görünen eflatun iç astar kumaşı 45, portakal rengi entari 46, belindeki sıvama altın kuşak 47, koyu kırmızı kaftan kumaşı 48, kaftanın kürklü kısımları 49, üzerindeki altın kuğu desenleri 50, kaftanın yaka kısmındaki altın palet şeritler 51, kompozisyonun gelişimine göre çalışma sırası sonraya bırakılan sağda yer alan kolun, bilekteki iç gömleği 52, eflatun astar kısmı 53, portakal rengi kıyafet 54 numara olarak çalışılmıştır. Eller 55 ve 56 numaralı kısımlardır. Yakadan aşağı sarkan sakallar 57 numara olarak oldukça ince bir işçilikle taranarak, kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.15. Tasvir 14: Molla Ahmed b. İsmail Gürani

Tasvir 14 Molla Ahmed b. İsmail Gürani

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan II. Murad Han (M 1421- 1444) dönemi ulemasından, Molla Ahmed b. İsmail Gürani

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 66 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

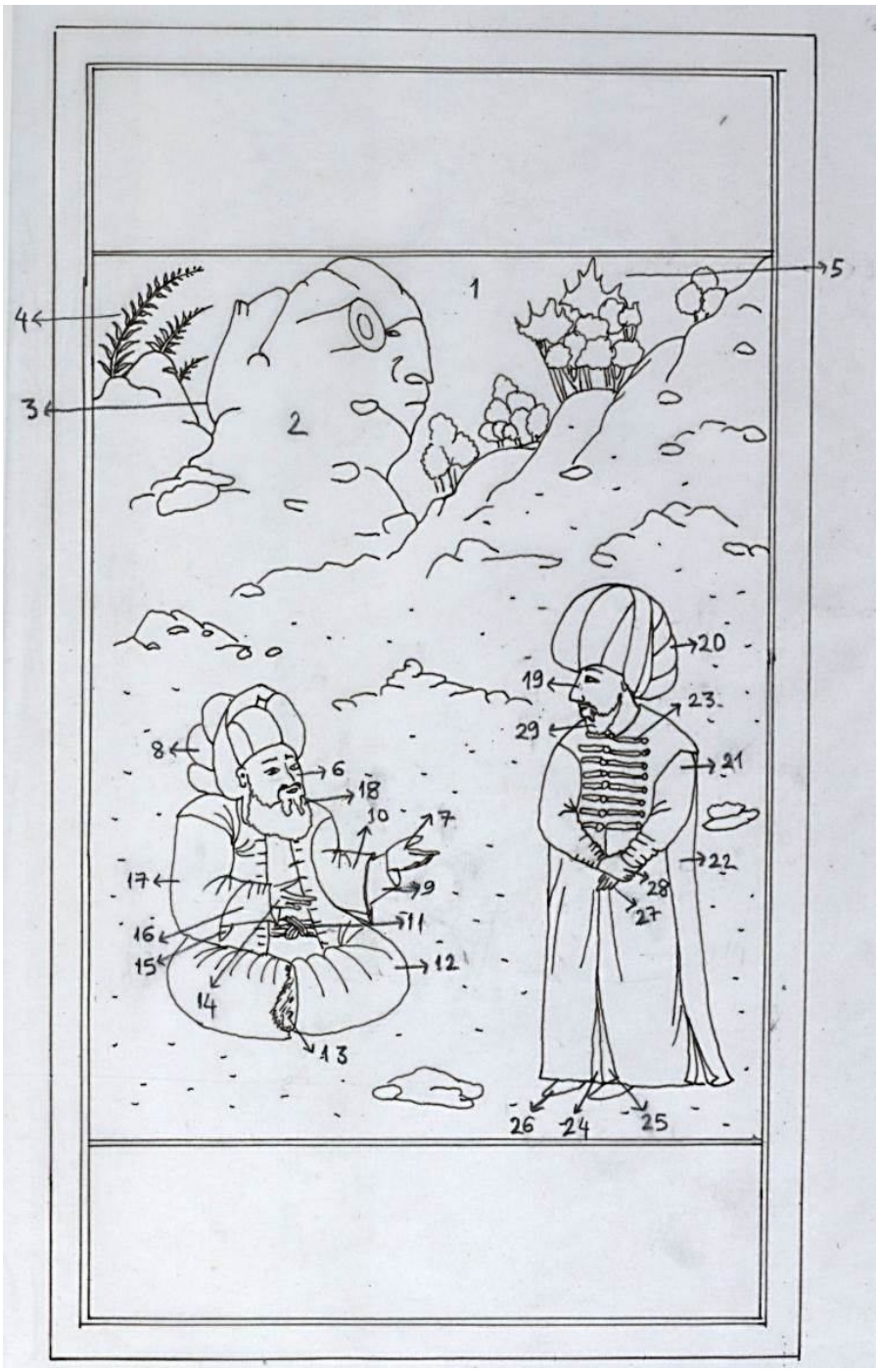
Tasvirde yer alan kişi, Sultan Murad devri (M 1421- 1444), fıkıh âlimlerinden Molla Ahmed b. İsmail Gürani'dir (M 1410- 1488). Sultan Murad'ın verdiği geniş yetkilerle görevlendirilmiş, oğlu Şehzade Mehmed'in eğitimiyle uğraşmış, hocası olmuştur. Tasvirde anlatılan hikâyeden şöyle bahsedilir. Sultan Fatih'in oğlu Sultan Bayezid, saltanatı döneminde yağmurlu bir günde gönderdiği saray hizmetçisi ile onu saraya davet eder. Molla Gürani "*heryerin çamur olduğunu, papuçlarının çamur olmasını istemediği için yağmurlu olursa gelemiyeceğini söyler*". Görevli bunu Sultana iletince kendisine, " *Sultanın selamı olduğunu ve pabuçlarının batmaması için kendisinin atından indiği yerde inmesine müsaade ettiğini söyler*". Vefatına kadar üç sultanın dönemini yaşamış, Sultan Bayezid'in katıldığı cenaze merasimiyle İstanbul'a defnedilmiştir[56].

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonun en üst kısımda sıvama altın gökyüzü bulunmaktadır. Kayalık ve toprak alanda çok açık pembe kullanılmıştır. Kayadaki en büyük parça belirgin bir insan kafası olarak tasarlanmıştır. Tepenin üst kısımlarında yeşil ve koyu yeşil tonlarda çalışılmış ufak ağaçlar görünmektedir. Sağdaki bu ağaç kümesi eğer uzaklık düşüncesiyle böyle küçük çalışıldıysa, tepenin sağındaki çalıların onlarla aynı büyüklükte çizilmesi ilginçtir. Tepelerdeki kalın kontürler siyaha yakın çok koyu yeşille çekilmiştir. Toprak zemindeki noktalamalı desen çok sulu aşı kırmızı ile yapılmıştır. Kompozisyonda, sol tarafta bağdaş kurmuş bir şekilde oturan Molla Gürani görünmektedir. Başında büyük beyaz bir sarık bulunmaktadır. Üzerindeki kıyafet oldukça sadedir. Kol ağızlarından kirli sarı renkte görünen iç gömleğin üzerinde, yeşil karışık siyah entari bulunmaktadır. Belindeki beyaz kuşak rengi, kol ağızlarında görünen astar rengiyle aynıdır. En dış kıyafet olan küf yeşili cübbenin kontürleri siyah entari rengiyle çekilmiştir. Sağ taraftaki gözün boyasında deformasyon olmuştur. Ellerdeki hareketlilikten, karşısındaki kişiye bir şeyler anlattığı görülmektedir. Karşısında muhtemelen saray çalışanı olan şahsın kıyafeti oldukça gösterişlidir. Molla Gürani'nin karşısında elleri önde bağlı büyük bir saygıyla onu dinlemektedir. Başında beyaz büyük bir kovuk görünmektedir. İçindeki entari kirli sarıdır. Tahrirleri aşı kırmızı ise çekilmiş olan kıyafetin üzerinde altınla süsleme yapılmış, iğne perdahı ile de ışıltı verilmiştir. Üzerindeki kaftan aşı kırmızısıdır. Tahrirleri daha koyu bir tonla çekilmiştir. Etek kısımlarında görünen astar kumaşı yandaki siyah cübbe rengiyle aynıdır. Ayrıca altın süslemeli sarı kıyafette

[56] Muharrem Tan, *age.*, s. 98.

kıvrımlardan görünmektedir. Kaftan, yaka kısmından bele kadar sıvama altın paletlerle süslenmiştir. Kıyafetin altında görünen ayakkabılar da kirli sarıdır. Şahsın sakalları kızıl tonlarda ince bir işçilikle çalışılmıştır.

Ç. 14 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:
Kompozisyonda sıvama altın gökyüzü 1 numarlı kısımdır. Açık pembe insan kafası görünümünde kayanın da olduğu bölümler ve toprak zemin 2 numara, kayaların kenarına ve yer yer toprak zemindeki ufak tepeciklere çekilen kalın tahrirler ile pembe noktalamalar 3, sol üst köşede, farklı boyda üç sıra halinde görünen koyu yeşil fideler 4, tepenin sağ üstünde yamaç boyu aşağı doğru sıralanan minik ağaçlar 5 numaralı çalışmalardır.

Kompozisyonda sağ alt kısımda bağdaş kurarak oturmakta olan Molla Gürani'nin yüzünün zemini 6, görüntü büyütülerek bakıldığında anlaşıldığı kadarıyla sağdaki el 7, başındaki sarık 8, solda yer alan kol hariç, kıyafetin kol ağzından görünen sarı iç gömleği 9, siyah entari 10, belindeki beyaz kuşak 11, yeşil cübbe 12, öndeki kürklü kısım 13, solda görünen el 14, kol ağzındaki beyaz astar kumaş 15, sarı iç gömlek 16, siyah entari 17, beyaz gölgelemelerle çalışılmış uzun sakal 18 numara olarak çalışılmıştır.

Sağ tarafta ayakta görünen şahsın yüzü 19, başındaki beyaz sarık 20, üstündeki açık sarı entari 21, aşı kırmızısı kaftan 22, yakadan aşağı doğru sıralanan altın şeritli paletler ve kollardaki sarı altın süslemeler 23, eteklerde görünen altın yaldızlı astar kıvrımları 24, siyah astar kıvrımları 25, sarı ayakkabılar 26, alttaki el 27, onu kavrayan üstteki el 28 ve kızıl sakallar 29 numara çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.16. Tasvir 15: Molla Hızır Şah

Tasvir 15 Molla Hızır Şah

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Hızır Şah, talebesi ile ders yaparken
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 69 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)

Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

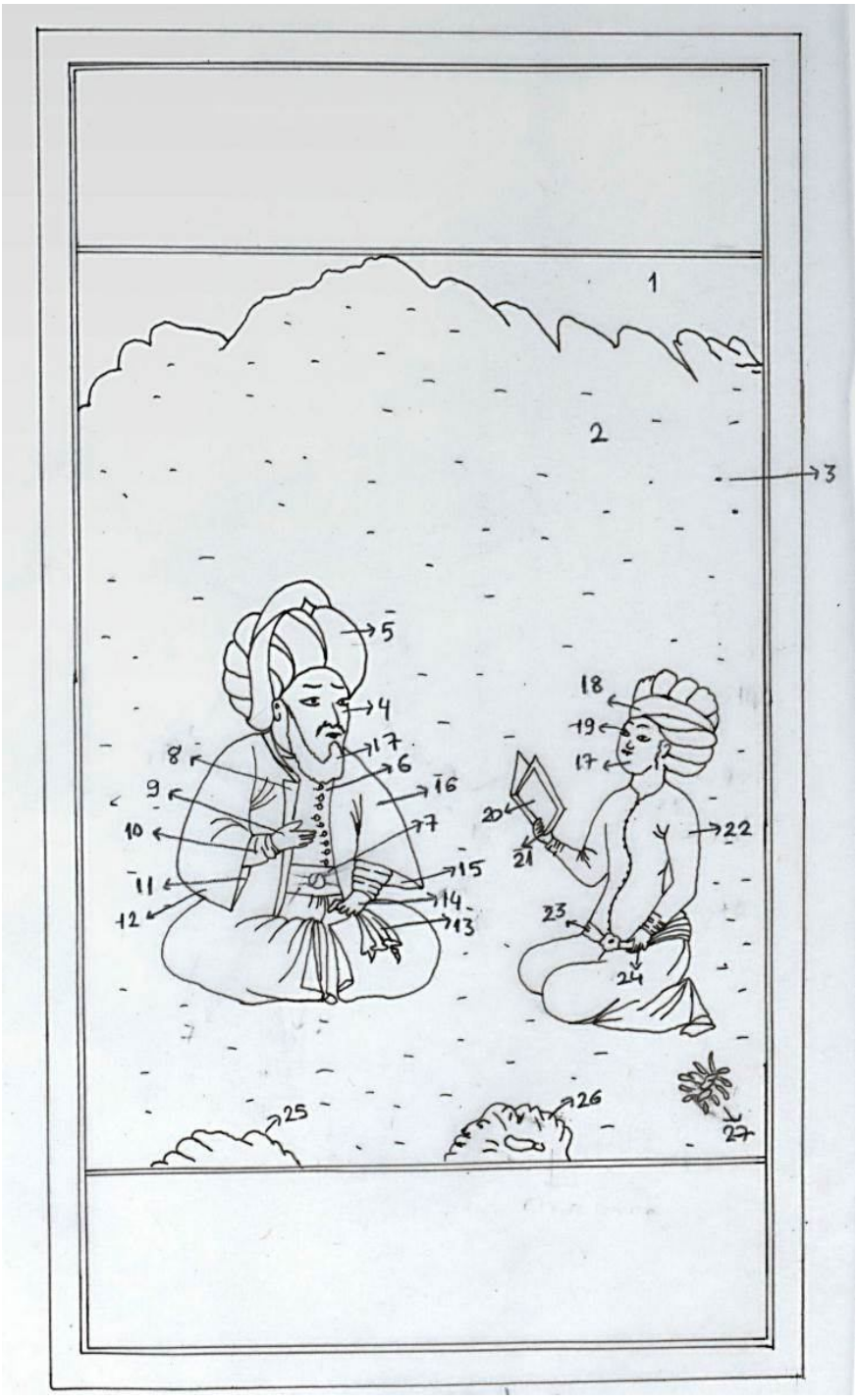
Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Murat dönemi (M 1421- 1444) alimlerinden, Bursa'da ikamet etmiş olan, Molla Hızır Şah (Ö. 1449)'dır. Ömrü ilimle geçmiş, Sultan Murad Han'ın tahsis ettiği maaşı reddederek, kanaatle geçimini temin etmeyi tercih etmiştir.

Sayfa düzeninde minyatürle birlikte üst ve alt pencere yazıları için kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda, sıvama altın gökyüzünün hemen altında eflatun geniş bir toprak zemin yer almaktadır. Daha önceki minyatürlere göre çok daha sadedir. Boş bırakılan bu tepede ne bir kaya ne de yaprak çalışılmamıştır. Tepelerdeki kalın kontürler çekilirken, altın zeminden bir parça tepeye dâhil edilmiş gibi görünse de, yapılan şey aslında, kirli sarı renkle uçlara gölge verilmesidir. Toprak zemindeki noktalamalar çok sulu kırmızı ile yapılmıştır.

Molla Hızır Şah solda yerde bağdaş kurmuş oturmakta, karşısındaki talebeyle ders yapmaktadır. Başında beyaz büyük bir sarık bulunmaktadır. Üzerindeki kirli sarı entarinin kontürleri ve düğmeleri sulu kırmızı ile çalışılmıştır. Koyu mor cübbesinin, yaka ve kol ağızlarında görünen astar kumaşında, açık mavi kullanılmıştır. Belindeki kuşak kısmen oksitlenmiş haldedir ve beyazdır. Sağda görünen elinde tuttuğu mendilde de aynı şekilde beyaz kullanılmıştır.

Hemen sağında görünen talebe diz üstü oturmaktadır. Hocasına okuduğu sıvama altın kapaklı kitabı, sağ elinde yukarda tutmaktadır. Muhtemelen hem oturuş şekli hem de kitaptaki ilme hürmeten bu şekilde tasvir edilmektedir. Başındaki sarık beyazdır. Üzerindeki entari turuncu olup, kontürleri ve yakadan bele kadar inen sık düğmeleri kırmızı ile çalışılmıştır. Belindeki kuşak sıvama altın ve kırmızı çizgilidir. Boş duran eliyle kuşağını tutmaktadır. Talebenin yüzü diğer minyatürlerdeki yüz şeklinden farklı olarak, Orta Asyalı görünümündedir. Alt cetvel çizgisine bitişik çalışılan kirli sarı, iki kaya parçasından sağdaki, oldukça ilginçtir ve iki cepheli insan yüzü tasvir edilmiştir. Sağda ufak taşların etrafına minik yapraklar çizilmiş ancak boyanmamıştır.

Ç. 15 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda çalışılan ilk kısım 1 numara ile sıvama altın gökyüzüdür. Eflatun toprak zemin 2, üzerindeki noktalar 3 numaralı çalışmalardır. Toprak zeminde oturan Molla Hızır Şah'ın yüzünün zemini 4, başındaki sarık 5, içindeki kirli sarı entari 6,

belindeki beyaz kuşak 7, mor cübbenin kollar hariç, kumaş kıvrımlarında görünen açık mavi astar kısımları 8, sol tarafta yukarda görünen el 9, sarı iç kıyafet 10, açık mavi astar 11, mor cübbenin solda görünen yarısı 12, eldeki mendil 13, mendili tutan el 14, kol ağzındaki mavi astar 15, mor cübbenin sağdaki kısmı 16, kıyafetin üzerine inen sakal ve yüz 17 numara olarak çalışılmıştır.

Sağ tarafta oturan talebe figürünün yüzündeki ten zemini17, başındaki sarık 18, yüzü ve saçlar 19, elindeki kitap 20, kitabı tutan eli 21, üzerindeki turuncu kıyafet ve düğmeleri 22, belindeki yaldızlı kuşak 23, kuşağı tutan el 24 numaralı kısımlardır. Alttaki altın cetvele bitişik olarak çizilen kirli sarı kaya parçalarından soldaki 25, iki yüzlü insan sureti işlenen kaya 26, minik taşlar ve etrafına çizilip boyanmamış olan yapraklar 27 numara olarak çalışılmış ve kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.17. Tasvir 16: Molla Hamza Karamani

Tasvir 16 Molla Hamza Karamani

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Hamza Karamani bir eseri incelerken

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 75 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde görünen kişi, Sultan II. Murat döneminin (M 1421- 1444), tefsir, hadis ve fıkıh âlimlerinden Molla Hamza Karamani'dir. Şeyh Beydavii'nin tefsirine yazdığı haşiyeler, ulema katında büyük ilgi görmüştür. Hicri 900'lerin başında vefat ettmiştir[57].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dâhil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda sıvama altın gökyüzünün altında, gri karışık küf yeşili toprak zemin yer almaktadır. Tepenin uç kısımlarında ve taşlarda sulu vişne rengi ve beyaz ile gölgelemeler yapılmıştır. Kontürleri çekilirkern, tepelerin birkaç tanesi hariç hemen hepsinde insan yüzleri çalışılmıştır. Bunun dışında kompozisyondaki boş zemini dolduran nadir objeden birisi de sağ köşedeki eflatun, beyaz ve somon renklerle tonlanan kaya ve ardında yükselen sarı ağırlıklı yeşil yapraklardır.

Kayanın yakınında, dizüstü otururken yandan tasvir edilen, Molla Hamza Karamani'nin elinde okuduğu bir kitap bulunmaktadır. Başındaki tac yapraklarda kullanılmış olan sarı ağırlıklı yeşildir. Destardan çıkan uç kısımları solda kısa olarak görünmektedir. Yazmanın orjinalinde yüzde bir deformasyon olmamasına rağmen, kullandığımız CD'deki görüntüde sol gözü silik çıkmıştır. Sakal ve arkadan uzun bir örgü ile omuza düşen saç oldukça ince bir işçilikle çalışılmıştır ve siyahtır. Molla Hamza Karamani'nin içindeki entari açık mavidir ve tahrirleri lacivertle çekilmiştir. Üzerindeki cübbe vişne rengidir ve daha koyu bir tonla kumaşta desenler çalışılmıştır. Kumaşın, yaka, etek uçları ve kol gibi kıvrımlı yerlerinde görünen astar kumaşı, baştaki taçla aynı renk yeşildir. Tek tasvir ihtiva eden kompozisyon, bu şekilde tamamlanmıştır.

[57] Muharrem Tan, *age.*, s. 107.

Ç. 16 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda, üst yazı çetvelinin hemen alt sınırında, sıvama altın gökyüzü 1 numaradır. Küf yeşili toprak zemin 2, vişne rengi ve beyaz gölgeler 3, insan sureti görüntüleri ve diğer kısımların tahrirleri 4 numara olarak çalışılmıştır. Sol alt köşede

yer alan eflatun ve somon tonlama yapılan kayanın ardındaki yapraklar 5, kaya 6, kontürleri ise 7 numaradır. Dizüstü oturmakta olan Molla Hamza Karamani'nin görüntüsü büyütülerek bakıldığında, yüzündeki ten rengi 8, başındaki destar 9, yeşil tac ise sonradan 10 numara olarak çalışılmıştır. Açık mavi entarinin düğmeli ön kısmı 11, elindeki kitap 12, sağ eli 13, kitabın arasında duran sol el 14, solda görünen kolun mavi zemini 15, sağ tarafta görünen kolun mavi zemini ise 16 numaradır. Vişne rengi cübbe 17, kumaş kıvrımlarındaki yeşil astarlık kumaş 18 numaradır. Yüz ve sakal 19, omuzdaki saç 20 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.18. Tasvir 17: Molla Hamza Karamani

Tasvir 17 Molla Balat Kadısı

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Molla Balat Kadısı lakabıyla meşhur âlim, bir konu hakkında karşısındaki kişi ile konuşurken.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 77 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Üst kısımdaki iki satır ve altta dördüncü satır, ta'lik hattıyla yazılmıştır. Üçüncü satırdaki, Arapça metin altınla ve nesih hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

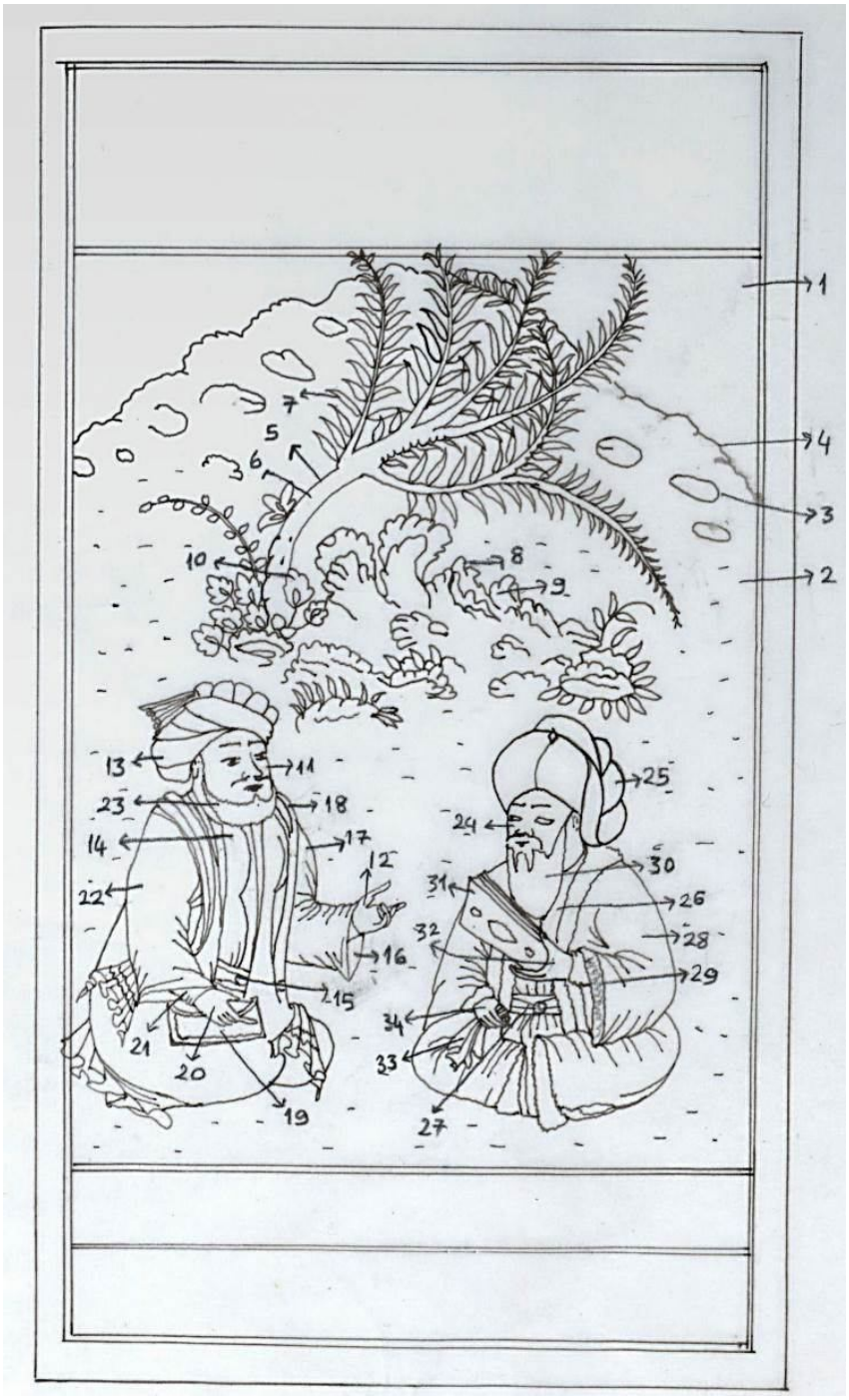
Tasvirdeki kişi, Taşköprülüzade tarafından biyografisi kısaca verilmiş olan, Sultan II. Murad devri (M 1421- 1444) âlimlerinden, Molla Balat Kadısı lakabıyla meşhur kişidir. Özellikle nahiv[58] ilmindeki çalışmaları ile tanınmıştır.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda sıvama altın gökyüzünün hemen altında, açık şeker pembesi toprak zemin yer almaktadır. Tepe noktalarında beyazla tonlama yapılmış, kalın kontürleri koyu kahverengi ile çekilmiştir. Üzerindeki nokta desen ve yuvarlak kaya görüntüleri sulu kırmızı ile yapılmıştır. Tepenin yamacında, diğerlerinden farklı çalışılmış bir kaya kümesi ve sağa doğru yatan bir ağaç bulunmaktadır. Kayalarda mavi, sarı ve somon gibi farklı renkler bir arada kullanılarak tonlama yapılmıştır. Kontürler kalın şekilde koyu kahverengi ile çekilmiştir.

Ağacın gövdesinde kullanılan renk, kayada da kullanılan açık somondur. Kontürler koyu kahverengi ile çalışılmıştır. Ağacın dallarındaki sık aralıklı uzun ince yapraklarda, koyu yeşil ve sarı karışık yeşil renk kullanılmıştır. Aynı yeşil tonlamaları, kayaların etrafındaki çeşitli yapraklarda da görülmektedir. Aşağıda oturan iki figürden soldaki, muhtemelen elinde kabını tuttuğu kitap hakkında Molla Balat Kadısı ile görüşmektedir. Bu şahsın başındaki sarık beyazdır ve tacı yoktur. Kıyafetindeki entari açık mavi, üzerindeki cübbe çok açık limon sarısı, belindeki kuşağı ve omuzlarından iki yana sarkan şal somon rengidir. Hem şalın hem de sarı cübbenin kontürleri daha koyu tonla çekilmiştir. Yüzünde kullanılan sakal ve kaş rengi de yine aynı renktir. Elinde tuttuğu kitap kabı muhtemelen Molla Balat Kadısı'nın elinde tuttuğu kırmızı kitaba aittir. Molla Balat Kadısı'nın başındaki beyaz sarık, daha önce gördüklerimizle aynıdır. İçindeki entari laciverttir, tahrirlerde daha koyu bir ton kullanılmıştır. Üzerindeki mint yeşili cübbenin astarı, yaka ve kol ağızları siyah kürktür. Sağ elinde, beyaz üzerine kırmızı çizgili bir mendil tutmaktadır. CD görüntüsünde gözün birisi silik çıkmıştır. Ayrıca sol elinin üstünden aşağı doğru, soluk bir hat şeklinde inen, boya deformasyonu görünmektedir.

[58] Nahiv: Kelimelerin cümle içindeki görevlerini, dizilimini inceleyen bilim dalı.

Ç. 17 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1, şeker pembesi toprak zemin 2, yamacında serpiştirilmiş yuvarlar kaya kontürleri ve zemindeki sulu kırmızı noktalamalar 3, tepenin koyu kahverengi kalın kontürleri 4 numaralı çalışmadır. Yamaçtaki ağaç ve kaya öbeğindeki işçiliğe, görüntüyü büyüterek

baktığımızda, açıkça belli olan bir uygulama dikkat çekicidir. Burada önce ağaç, kaya topluluğu ve yaprakların kontürleri çekilip, sonra renklendirmeleri yapılmıştır. Yalnız kayaların son kalın kontürleri sonradan çekilmiş olabilir. Bu bağlamda ağacın gövde ve yaprak kontürleri 5, gövde renklendirmesi 6, yaprakların boyanması 7, kayalardaki mavi, sarı ve somon renkli gölgelemeler 8, son kalın tahrirler 9, ağacın altında kayaların arkasındaki yayvan yapraklar 10 numara olarak çalışılmış olmalıdır.

Altta oturan iki figürden soldaki şahsın yüzünün ten rengi zemini 11, aynı renkte sağ tarafta görünen el 12, başındaki beyaz sarık 13, içindeki açık mavi entari 14, belindeki somon rengi kuşak 15, cübbenin kumaş kıvrımlarından ve kol ağzından görünen beyaz astarlık kısmı 16, açık limon sarısı cübbe 17, omuzlardan sarkan somon şal 18 numaralı çalışmalardır. Görüntü büyütülerek bakıldığında kontür çizgilerinin birbiriyle çakıştığı yerlerden anlaşıldığına göre, soldaki kolun uygulamada sonraya bırakıldığı söylenebilir. Buna göre, elindeki kitap kabı 19, solda kabı tutan el 20, bu kolun bilekte görünen mavi kısmı 21, şalın üstünde kalan soldaki bu kolun sarı cübbe kısmı 22, kıyafetin üzerine inen sakallar ve yüz 23 numara olarak çalışılmıştır.

Sağda bağdaş kurmuş bir şekilde oturan Molla Balat Kadısı'nın yüzündeki ten rengi 24, başındaki beyaz büyük sarık 25, içindeki lacivert entari 26, belindeki beyaz kuşak 27, üzerindeki mint yeşili kaftan 28, kaftanın astarı olup yaka ve kol ağızlarından görünen siyah kürklü kısım 29, yüz ve kıyafetin üzerine inen siyah sakal 30, elindeki kırmızı kitap 31, kitabı tutan sol eli 32, diğer elindeki mendil 33, mendili tutan sağ eli 34 numara olarak çalışılıp kompozisyon bitirilmiştir.

2.2.19. Tasvir 18: Molla Balat Kadısı

Tasvir 18 Molla Hüsrev

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Hüsrev namiyle meşhur, Muhammed b. Feramuz'dur.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 82 a

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

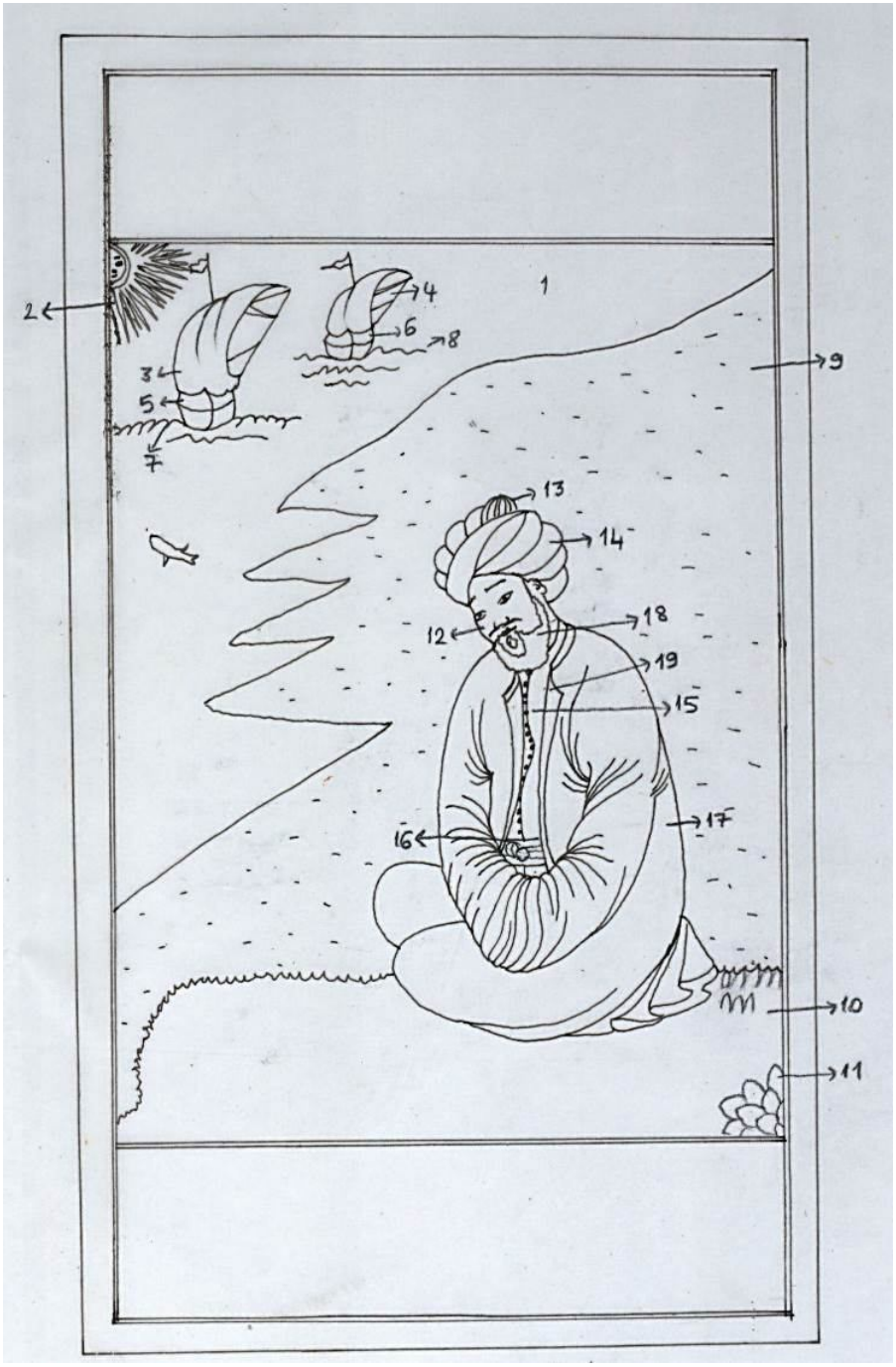
Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Mehmed dönemi (M 1451- 1481) âlimlerinden, Molla Hüsrev namiyle meşhur, Muhammed b. Feramuz'dur. Pek çok vazifelerle meşgul olmuştur ki bunlardan birisi de tasvirin alt ve üst metin kısmında bahsedildiği üzere, Ayasofya Medresesi müderrisliğidir. Ancak tasvirde anlatılan muhtemelen şudur; Rivayete göre Sultan II. Mehmed bir ziyafet vermiş, Molla Gürani'yi de ziyafete davet etmiştir. Yemekte oturacağı yerin belirlenmesinde arka planda kaldığını düşünen ve gönlü kırılan Molla Hüsrev, bir gemiye binerek Bursa'ya yerleşmiş orada bir medrese kurarak ders vermeye devam etmiştir. Sultan Mehmed'in pişman olarak onu geri davet etmesi üzerine İstanbul'a dönmüştür[59].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Üst yazının altın cetveline bitişik olarak sıvama beyaz gümüş olarak, çarpraz aşağı kadar inen geniş alan bu kez denizdir. Sol köşede perçemleri ve yüzüyle detaylı çalışılmış olan ufak bir güneş görünmektedir. Güneşin ışıklarında turuncu ve mint yeşili kullanılmıştır. Molla Hüsrev'in gemiyle İstanbul'dan ayrılışını göstermek için olsa gerek, uzaklardaymış gibi görünen iki adet yelkenli geminin, yelkeninde beyaz, ahşap kısmında ise siyah kullanılmıştır. Denizde aşağılara doğru sulu kırmızı ile bir balık çizilmiş ancak çalışılmadan bırakılmıştır.

Sağdaki toprak zemin, kâğıt rengine yakın, çok açık sarıdır. Üzerindeki noktalamalar sulu turuncu ile yapılmıştır. Molla Hüsrev'in altındaki geniş yeşil zemin, koyu yeşildir. Üzrindeki yapraklar siyaha yakın açık yeşille tahrirlenmiştir. Katmerli penç görünümünde ve yan yana dizilerek uzun şeritler halinde dönen yapraklar kullanılmıştır. Yeşil zemin üzerinde oturan Molla Hüsrev'in başındaki tac mint yeşilidir. Beyaz sarığı oldukça sadedir. İçindeki entari, yoğun sarı karıştırılmış yeşildir. Belindeki kuşak da başındaki tacla aynı mint yeşilidir. Üzerindeki cübbe oldukça sade açık mavidir. Konturları lacivertle çekilmiştir. Cübbenin kumaş kıvrımlarında görünen astarlık kısmı, daha önce zemin renginde görülen şeker pembesi ile aynıdır. Önünde bağlamış olduğu elleri, oldukça bol görünen cübbesinde saklıdır. Yüzünde çok üzgün bir ifade tasvir edilmiş olan Molla Hüsrev'in oldukça ince işçilikle çalışılmış sakalı siyahtır ama beyaz ile tonlama yapılmıştır. Sol taraftaki gözün koyu göz rengi belirsizdir.

[59] Muharrem Tan, *age.*, s. 119.

Ç. 18 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda sayfaya çarpraz yerleştirilen, sıvama beyaz gümüşten deniz kısmı 1, sol köşedeki güneşin yüz figürü ve turuncu, mint yeşili ışıkları 2, yelkenli geminin

beyaz yelken kısımları 3 ve 4, siyah ahşap gövdeleri 5 ve 6, dalgalar 7 ve 8 numara olarak çalışılmıştır. Sağdaki çok açık sarı toprak zemin 9, alttaki yeşil zemin 10, üzerindeki yapraklar 11 numaralı kısımdır. Bu yeşil zemin üzerinde dizüstü oturan Molla Hüsrev'in yüzündeki ten rengi 12, başındaki mint yeşili tac 13, üzerindeki beyaz sarık 14, içindeki sarı ağırlıklı yeşil entari 15, belindeki yeşil kuşak 16, üzerindeki açık mavi cübbe 17, kıyafetin üzerine inen sakal ve yüz 18 numaralı çalışmalardır. Görüntü büyütüldüğünde fark edilen, sakalı bölen, yaka kısmındaki pembe cübbe astarı ve diğer astarlı kısımlar muhtemelen daha sonra çalışılmıştır ve 19 numaradır.

2.2.20. Tasvir 19: Molla Hüsrev

Resim 19 Molla Hayreddin Halil b. Kâsım

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Hayreddin Halil b. Kâsım'ın, iki genç talebesi Molla Hocazâde ve Şeyh Abdürrahim ile yaptığı ders.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 86 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde anlatılan kişi, Sultan II. Mehmed devri (M 1451- 1481) belâgat, usûl, tefsîr, hadîs ve fıkıh ilimleri büyük âlimlerinden, Molla Hayreddin Halil b. Kasım'dır (Öl. 879). Taşköprülüzade'nin "*Babamın dedesi*" diye bahsettiği bu zat, Sultan Fatih'in Sahn Medreseleri'nde ders vermesi talebini reddetmiş, Kastamonu'nun Küre kazasına yerleşmiş, orada halka vaaz etmiş ve orada vefat etmiştir. Minyatürün metin kısmında da bahsedildiği gibi, çok güzel ders verdiği için, talebeleri tarafından her zaman merak ve ilgiyle beklenen bir hoca olduğu ifade edilir[60].

Sayfa düzeni, altın cetveller ve kuzu iplikleri diğer sayfalarla aynıdır. Kompozisyonun üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü kısmı, sağ ve sol köşelerde yer almaktadır. Bu altın zeminin sol köşesinde kızıl kahve rengi (kiremit rengi), üzeri yapraklı küçük bir ağaç, sağ köşede yine kçük bir altın ve üç adet kuş görünmektedir. Şeker pembesi toprak zeminin tepe noktalarında açık mavi tonlama yapılıp, koyu kahverengi ile kalın kontürleri çekilmiştir.

Üzerindeki noktalar sulu aşı kırmızı ile çalışılmıştır. Oturdukları zemindeki renklilik, daha önceki zeminlere göre oldukça karışıktır. Mavi karışık küf yeşili zeminde, katmerli penç motiflerine benzeyen, farklı renklerde uygulamalar yapılmıştır. Bunların bazısında beyaz ve lacivert, bazısında kiremit rengi ve bazılarında da açık kahve ve aşı kırmızısı kullanılmıştır. Kayalarda ise mavi, lacivert, turuncu ve pembe renkler görünmektedir.

Kompozisyonda oturan üç figür görünmektedir. Bunlardan sağda bağdaş kurmuş oturan Molla Hayreddin'in başında beyaz büyük bir sarık, üzerinde sarı ağırlıklı küf yeşili cübbe ve içinde de lacivert entari görünmektedir. Entarinin kontürleri koyu lacivertle, cübbeninkiler ise sulu lacivertle çekilmiştir. Belindeki kuşakta cübbedeki yeşil kullanılmıştır. Cübbenin kumaş kıvrımlarında ve kol ağızlarında görünen astar rengi beyazdır. Elinde tuttuğu kitap aşı kırmızısıdır. Kıyafetin üzerine inen sakalı beyazdır. Muhtemelen metinde bahsedildiği üzere, Molla Hayreddin'in anlattığı dersin ne kadar keyifli olduğunu yandaki iki şahsın gülmesi anlatmaktadır. Dizüstü saygıyla oturan karakterlerin elinde de kitapları olduğuna bakılırsa, hocalarından ders alan talebeler olmalılar. Arkada görünen kişinin başında beyaz sarık, üzerinde açık mavi cübbe, içinde ise kiremit rengi entari görünmektedir. Belindeki kuşak açık somon, elindeki kitap kapağı ise küf yeşilidir. Onun önünde oturan kişinin, başındaki beyaz sarık diğeriyle aynıdır. Üzerindeki cübbe yeşil karışık siyahtır. Kontürleri siyahla çekilmiştir. İçindeki entari çok açık sarıdır. Belindeki kuşak ta yanındaki kişiyle aynı renk açık somondur. Elindeki kitabın cilt kapağı Molla Hayreddin'in cübbesindeki lacivertle aynıdır. Her iki şahsın da sakalları koyu kahverengidir.

[60] Muharrem Tan, *age.*, s. 123.

Ç. 19 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun uygulanmasında kolaylık açısından, yukardan aşağı ve soldan sağa bir tekniğin gözetildiği düşünülürse, sıvama altın gökyüzü 1, Sol köşedeki kızıl kahverengi ağaç 2, yaprakları 3, sağda yakalanma korkusuyla arkasına bakan öndeki beyaz kuş 4, ikinci beyaz kuş 5, onu yakalayan kartal 6, sağdaki kızıl kahve ağaç 7, mint yeşili yaprakları 8, şeker pembesi toprak zemin 9, tepenin uçlarındaki açık mavi

gölgelemeler ve kalın koyu kahverengi kontürler 10 numara olarak çalışılmıştır. Oturdukları zemindeki küf yeşili kısım 11, üzerindeki penç formunda farklı renklerdeki yaprakların tamamı 12, ortadaki kayanın etrafındaki yassı koyu yeşil yapraklar 13, iki kayadan arka plandaki pembe kaya 14, öndeki sarı, mavi tonlu kaya 15, sağ köşedeki kayanın arkasındaki yassı yapraklar 16, arka plandaki pembe kaya 17, öndeki küçük sarı, turuncu, lacivert tonlamalı küçük kaya 18 numaralı uygulamalardır.

Kompoziyondaki sağda görünen iki figürden arkada kalan kişinin yüzündeki ten rengi 19, başındaki beyaz sarık 20, içindeki kızıl kahve entari 21, belindeki kuşak 22, üzerindeki açık mavi cübbe 23, kumaş kıvrımlarındaki beyaz astar yerleri 24, elindeki küf yeşili kitap 25, kitabı tutan el 26, diğer el 27, yüz ve sakal 28 numara olarak çalışılmıştır.

Önde duran ikinci figürün ten rengi yüz zemini 29, başındaki sarık 30, içindeki çok açık sarı entari 31, belindeki kuşak 32, kol ağzındaki beyaz astar 33, koyu yeşil karışık siyah cübbe 34, elindeki lacivert kitap 35, kitabı tutan eli 36, sağda dizinde duran el 37, yüz ve sakal 38 numaralı kısımlardır.

Sağda bağdaş kurmuş oturur halde çizilen Molla Hayreddin'in yüz zemini 39, başındaki büyü beyaz sarık 40, içindeki lacivert entari 41, belindeki beyaza yakın açık yeşil kuşak 42, üzerindeki sarı ağırlıklı yeşil cübbe 43, beyaz cübbe astarları 44, elindeki kırmızı kitap 45, kitabı tutan el 46, sağda göğüs hizasında duran diğer el 47, yüzdeki beyaz sakal 48 numara olarak çalışılmıştır. Şimdiye kadar incelediğimiz 19 minyatürden ilk kez burada hayvan figürleri kullanılmıştır. Bunlardan diğeri de Molla Hayreddin'in sağ omuzu hizasında görünen, silik haldeki üç adet arı ya da sinek tasviridir.

2.2.21. Tasvir 20: Molla Hayreddin Halil b. Kâsım

Tavir 20 Fatih'in yanındaki Molla Hocazâde ve Molla Zeyrek

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Hocazâde, Fatih Sultan Mehmet'in huzurunda Molla Zeyrek ile münâzara ederken

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 90 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı da minyatürün alt kısmında cetvelle ayrılmış alana olmak üzere, dört satır halinde, ta'lik hattıyla yazılmıştır. Elif harfleri ve bazı noktalar ya altınla yazılmış ya da silinmiş görünümündedir.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Molla Hocazâde lakabıyla ünlü Molla Muslihuddin Mustafa b. Salih el-Bursevî'dir (Öl. M.1488). Sultan II. Murad döneminde 6 sene müderrislik yapmış, Sultan II. Mehmed'in tahta çıkışından itibaren (M 1451- 1481), onun ulemaya gösterdiği büyük saygıdan nasiplenmiştir. Minyatürdeki yazılı metinde hikâyeden şöyle bahsedilir[61].

Molla Hocazâde, Sultan Fatih'le görüşmek için yola çıktığında Edirne yakınlarında Vezir Mahmud Paşa ile karşılaşır. Vezir Mahmud Paşa onu Sultan'ın huzurunda yapılmakta olan münazaraya götürür ve Sultan Fatih ile tanıştırır. Kenarda Molla Seyidi Ali'nin yanına oturan Molla Hocazâde, Molla Seyidi Ali ile Molla Zeyrek'in tartışmasında, verdiği cevaplarla Molla Zeyrek'i susturmayı başarır. Sultan II. Mehmed'in "*Senin sözünün artık hükmü kalmamıştır*" demesi üzerine Molla Zeyrek izin isteyerek mekândan ayrılır. Ancak minyatürdeki kişilerin önceki ve sonraki minyatürlerden sağlaması yapıldığında, minyatürde anlatılan hikaye Taşköprülüzade'nin biyografi anlatımında geçen ikinci münazara hikayesine uymaktadır. Çünkü minyatürde sol altta oturan kişi bizce Molla Seyidi Ali değil daha önce Tasvir 18'de gördüğümüz Molla Hüsrev'dir. Bahsi geçen diğer hikâyeye göre, Molla Hocazâde, bir konu hakkındaki sorusunu Molla Zeyrek'e gönderip cevaplamasını ister. Molla Zeyrek cevabını yazınca, iki âlim Sultan Fatih'in huzurunda münazara için bir araya gelirler. Onlara hakemlik edecek kişilerden birisi daha önce minyatüründen tanıdığımız Molla Hüsrev diğeri de Vezir Mahmud Paşa'dır. Aralarındaki hararetli tartışmalar tam yedi gün sürer ve sonunda Molla Hocazade, Molla Zeyrek'e ilmiyle galip gelir. Bu olaydan sonra Sultan Fatih'e gücenen Molla Zeyrek, İstanbul'u terk ederek Bursa'ya yerleşir.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Üst yazının altın cetvelinin hemen altında, sıvama sarı altın gökyüzü yer almaktadır. Sol köşede yer alan bulut kümesinde açık mavi zemin rengine, lacivertle kalın kontur uygulanmıştır. Orta noktası yazı cetveline değen, çok açık limon sarısı toprak zeminin uç noktalarında acı yeşille sulu gölgeleme yapılıp, aynı koyu yeşille konturları

[61] Muharrem Tan, *age.*, s. 127.

çekilmiştir. Hem kaya görüntülerinde, hem de toprak zeminin üzerindeki noktalamalarda yine sulu koyu yeşil görünmektedir. Kompozisyonun ortasında yan cetvellere değecek şekilde yerleştirilmiş olan halı, altın cetvelle sınırlandırılıp, zemininde turuncu kullanılmıştır. Çintemani[62] deseninde görülen, altın, açık mavi ve siyahla turuncunun baskın hali kırılmıştır.

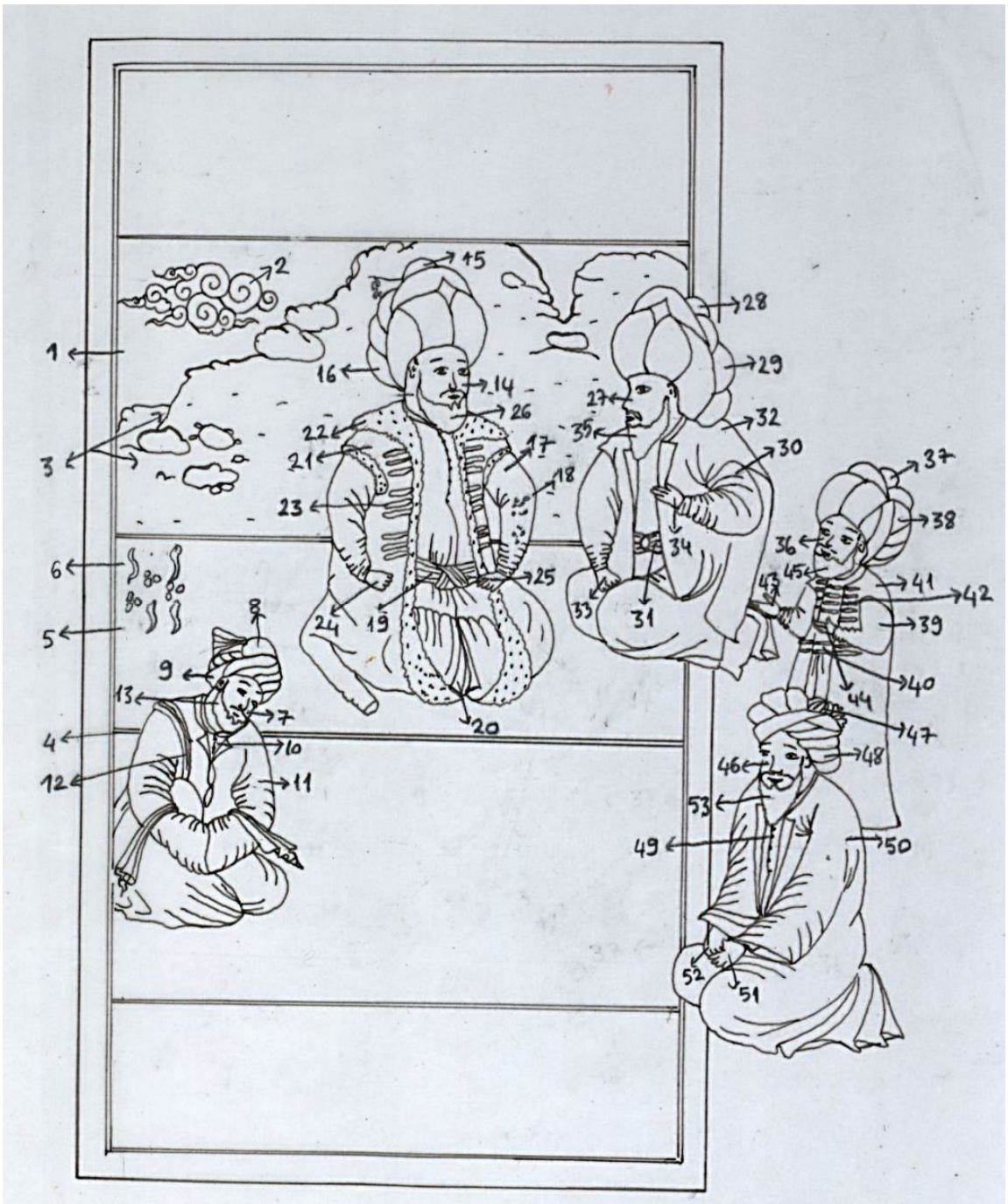
Nadiren yapılan bir uygulama ile kompozisyondaki kalabalığı yerleştirmede, cetvel sınırının dışına taşılarak sağdaki sayfa boşluğundan faydalanılmıştır. Ressam Nakşî'nin uygulamalarında kullandığı hiyerarşik bakış açısı burada da yine belirgindir. Diğerlerine göre daha görkemli ve büyük çalışılan Sultan Fatih'in yanındaki ulema, nisbeten daha ufak ve oldukça sade çalışılmıştır. Hele devlet idaresinde makam sahibi Vezir Mahmud Paşa dikkat çekici şekilde ufak görünmektedir.

Güç ve iktidarın sembollerinden kabul edilen çintemani deseniyle süslenmiş halının tam ortasında Sultan Fatih Han, bağdaş kurmuş bir şekilde oturmaktadır. Oturuşundaki duruş, gücünü yansıtır şekildedir. Başındaki aşı kırmızısı tacın üzerine sarılı destar(sarık), beyaz ve büyüktür. Sarığın ucu tacın solundan çıkartılmış ve altın şeritlerle süslenmiştir. Konturları kaftanın vişnerengiyle çekilmiş olan, içteki eflatun entarinin üzerindeki süslemeler sıvama altınla yapılmıştır. Önde, ayak hizasındaki kumaş kıvrımında kullanılan astar rengi küf yeşilidir. Üzerindeki kaftan vişne rengi olup yaka ve kol ağızları ve öndeki kıvrımlı kısımlardan, beyaz siyah desenli astar kürk görünmektedir. Yakadan aşağı doğru sıralanan dokuz sıra palet sıvama altındır. Belindeki kuşak kirli sarı renk kullanılıp, tahrirleri sulu vişne rengi ile çekilmiştir.

Bir sonraki minyatürde Molla Hocazade figürü, en sağda önde oturan kişi ile aynıdır. Bu sebeple, minyatürde Fatih Sultan Mehmed Han'ın solunda oturan şahsın, Molla Zeyrek olduğu söylenebilir. Molla Zeyrek'in başında, sarı ağırlıklı küf yeşili tac ve beyaz sarık bulunmaktadır. İçinde mint yeşili entari, belinde beyaz kuşak, Üzerinde ise altın tonunda kirli sarı cübbe bulunmaktadır. Entarinin konturları lacivert, cübbeninki ise koyu kahverengi ile çekilmiştir. Molla Zeyrek'in yanında oldukça ufak ebatta, Vezir Mahmut Paşa ayakta görünmektedir. Başında aşı kırmızısı tac, büyük beyaz sarık, içinde turuncu entari, belinde eflatun kuşak ve üzerinde de lacivert cübbe bulunmaktadır. Tıpkı Sultan Fatih'in kaftanında olduğu gibi onunda önünde, altın şeritlerden paletler sıralanmıştır. Ellerindeki hareketlilikten olaya müdahil olduğu anlaşılmaktadır. Onun alt kısmında diz üstü oturan şahıs Molla Hocazade'dir. Molla Zeyrek'in rahat görünen tavrına karşılık, Molla Hocazade'nin duruşu oldukça mahcuptur. Başında mint yeşili tac, üzerine sarılı beyaz destar, içinde koyu kahverengi entari, üzerinde koyu acı yeşil cübbe bulunmaktadır. Sakalının siyah olmasına bakılırsa Molla Zeyrek'ten yaşça epey küçük olmalıdır. Uzakta tam karşısında oturan kişi, iki hakemden biri olan Molla Hüsrev'dir. Muhtemelen, rahat tanınabilmesi ve minyatürler arasında bağlantı kurmada kolaylık olması açısından Molla Hüsrev burada da yine, daha önceki minyatüründe gördüğümüz kıyafetle aynı çalışılmıştır. Yalnızca başlığı farklı renktedir. Aşı kırmızısı tac üzerine sarılan destarın

[62] Çintemani: Uygurlarda Buda'nın üç gücünü simgeleyen üç benek ve pars dalgası, Osmanlılarda da aynı şekilde gücün ve iktidarın sembolü olarak kullanılmıştır.

acı yeşil olması, bu ana kadar ilk kez görülen bir uygulamadır. Oturuşunda mahzun tavır dışında, içindeki kirli sarı entari, üzerindeki açık mavi cübbe, önceki görüntüyle örtüşmektedir. Cübbenin konturu lacivertle çekilmiştir. Entarinin konturları gibi, omzundan aşağı sarkan koyu kahverengi şalın konturlarında da kullanılan renk vişne rengidir.

Ç. 20 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Önceki minyatürlerden oldukça kalabalık görünen minyatürümüzde genel doğa formatı yine aynıdır. Üstte sıvama altın gökyüzü 1, sol köşedeki açık mavi bulu kümesi 2, çok açık limon sarısı toprak zemin, tepe uçlarındaki acı yeşille gölgeleme ve kontürler 3, kompozisyonun ortasındaki halının ince altın cetvelleri 4, turuncu renkteki zemini 5, üzerindeki çintemani deseni 6 numaralı kısımlardır.

Soldan sağa doğru bir sıralama gözetildiği düşünülürse, en solda oturan Molla Hüsrev muhtemelen ilk figürdür. Yüzündeki ten rengi zemin 7, başındaki kırmızı tac 8, üzerinde sarılı yeşil destar 9, içindeki kirli sarı entari 10, üzerindeki açık mavi cübbe 11, omzundan sarkan kahverengi uzun şal 12, yüzü ve sakalı 13 numaralı çalışmalardır.

Bir sonraki figür Fatih Sultan Mehmed'in yüzündeki ten rengi 14, başındaki aşı kırmızısı tac 15, üzerindeki beyaz sarık 16, üzerindeki eflatun entari 17, altın kumaş süslemeleri 18, belindeki kirli sarı kuşak 19,öndeki açık yeşil kumaş astarı 20, üzerindeki vişne rengi kaftan 21, beyaz üzerine siyah benekli kaftanın astar kürkü 22, yakadan aşağı doğru sıralanan altın şeritler 23, sol ve sağ eller 24 ve 25, yüz ve sakal 26 numaralı uygulamalardır. Onun yanında oturan Molla Zeyrek'in yüz zemini 27, başındaki yeşil tac 28, üzerindeki beyaz sarık 29, içindeki mint yeşili entari 30, belindeki kuşak 31, üstündeki kirli sarı cübbe 32, eller 33 ve 34, yüz ile sakal 35 numaralı kısımlardır.

Aşağıda ayakta duran figür, Vezir Mahmud Paşa bir sonraki figürdür. Yüzünün zemini 36, başındaki aşı kırmızısı tac 37, beyaz sarığı 38, turuncu entari 39, belindeki eflatun kuşak 40, üstündeki lacivert cübbe 41, altın şeritler 42, eller 43 ve 44, sakal ve yüz 45 numaralı çalışmalardır. Minyatürdeki son figür, en önde dizüstü oturur pozisyonda görünen Molla Hocazade'dir. Molla Hocazade'nin yüzünün zemini 46, kırmızı tac 47, başındaki beyaz sarık 48, içindeki kahverengi entari 49, üzerindeki acı yeşil cübbe 50, elleri 51 ve 52, yüz ve sakal ise 53 numara olarak çalışılmış ve kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.22. Tasvir 21: Fatih'in yanındaki Molla Hocazâde ve Molla Zeyrek

Tasvir 21 Molla Hayâli ile Molla Hocazade'nin Münazarası

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Hayâli, Molla Hocazade ile bir münazara yaparken

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 98 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Mehmet devrinin alimlerinden Molla Hayâli lakabıyla meşhur, Molla Şemseddin Ahmet b. Musa'dır (M 1448- 1481). Minyatürdeki ikinci şahıs, bir önceki minyatürden de tanıdığımız devrin büyük âlimlerinden Molla Hocazâde'dir. Muhtemelen bir konu hakkında münazara yapmaktadırlar. Taşköprülüzade'nin biyografi metninde bahsedildiğine göre, Sultan Fatih'in kendisini atadığı vazifeye, hacca gideceği için başlamaz, ancak hac dönüşü başladığı vazifede birkaç yıl çalıştıktan sonra otuz üç yaşında vefat eder. Rivayete göre bir münazarada, Molla Hocazâde'ye galip geldiği için, ilmi ünü bakımından ondan duyduğu korkudan, Molla Hayali yatakta rahat uyumamıştır. Onun vefat haberini aldıktan sonra, *" Artık sırtüstü yatabilirim"* demiştir. Yine rivayete göre, Molla Hayâli, sürekli ilimle meşgul olup, bir gün içinde sadece bir öğün yemek yediği için çok zayıf bünyede bir insandır[63].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Bu genel çerçeveleme sonrası, kompozisyonu incelemeye başladığımızda, yine sıvama altın gökyüzü karşımıza çıkmaktadır. Mekânın geneline hâkim olan görüntü, oldukça sade ve boş bir doğadır. Gökyüzünden, somon rengi geniş toprak bir zemine geçilmektedir. Toprak zeminin üst kısmı, turuncu ve mavi gölgeleme yapılıp koyu kahverengi ile kontürleri çekilen kayalardan oluşmaktadır. Oturdukları zeminde kullanılan renk koyu acı yeşildir. Solda Molla Hocazade'nin karşısında oturan ve bahsedildiği gibi ufak tefek görünen, Molla Hayali'nin başındaki sarık beyazdır. İçindeki entari mint yeşili, kol ağzından görünen astar kısmı eflatundur. Belindeki kuşakta astarla aynı renktedir. Üzerindeki cübbe açık mavi, kontürleri laciverttir. Üzerindeki cübbenin görünen astar rengi ise kirli sarıdır. Karşısındaki Molla Hocazade'nin başındaki sarık da beyazdır. İçindeki entari kirli sarı, kontürleri turuncu ile çekilmiştir. Belindeki kuşak zemindeki yeşille aynı yeşildir. Üzerindeki cübbe eflatun, kontürleri hem mavi, hem de sulu kırmızı ile çekilmiştir. Sakalı oldukça siyah ve gürdür. Gözlerdeki siliklik CD'den kaynaklanmaktadır.

[63] Muharrem Tan, *age.*, s. 153.

Ç. 21 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda sıvama altın gökyüzü 1 numaralı alandır. Hemen altında açık somon toprak zemin 2, tepelerin uç kısımlarındaki kayalarda uygulanan mavi ve içteki turuncu gölgelemeler 3 ve 4, koyu kahverengi ile çekilen kontürler 5, aşağıdaki yeşil çimenlik zemin 6, üzerindeki koyu acı yeşil yaprak formları 7, Sayfanın solundaki Molla Hayali'nin yüzündeki zemin 8, başındaki beyaz sarık 9, üzerindeki yeşil entari 10, belindeki kuşak ve aynı renkteki astar kısmı 11, cübbenin kirli sarı astar kısmı 12, eller 13 ve 14, üzerindeki mavi cübbe 15, sakal ve yüz 16 numara olarak çalışılmıştır. Karşısında Molla Hocazade'nin yüz zemini 17, Görüntü büyütülerek bakıldığında eller 18 ve 19, başındaki beyaz sarık 20, içindeki sarı entari 21, belindeki yeşil kuşak 22, üzerindeki eflatun cübbe 23, kıyafetin üzerine inen siyah sakal ve yüz 24 numara olarak çalışılıp, kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.23. Tasvir 22: Molla Kastelli'nin, Molla Hocazâde ve Molla Hatibzâde İle Münazarası

Tasvir 22 Molla Kastelli'nin, Molla Hocazâde ve Molla Hatibzâde İle Münazarası

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Kastelli'nin, Molla Hocazâde ve Molla Hatibzâde ile yaptığı bir sohbet ve münazara
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 101 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Molla Kestelâni lakabıyla ünlü, Sultan II. Mehmet devri (M1451- 1481) âlimlerinden Molla Muslihiddin Mustafa Kestelâni'dir (Öl. H.901). Sultan Fatih devri kurulan ve en yüksek düzey eğitim verilen, Sahn-ı Semân Medreseleri müderrisidir. Dönemin veziri Karamanlı Mehmet Paşa, gücünden ve ilminden korktuğu Molla Kestelli'yi başkentten uzaklaştırmak için, Sultan II. Mehmed'i çeşitli sözlerle ikna ederek, onun Rumeli Kazaskeri olarak atanmasını sağlar. Ancak Molla Kestelli bunu kabul etmez. Bunun üzerine Vezir bizzat kendisi giderek onu ikna eder. Önceki ve sonraki minyatür karakterlerinin benzerliklerinden yola çıkarak biyografide anlatılan ve tasvirle örtüşen hikâye şu olmalıdır; Vezir olan Molla Sinan Paşa'nın evi genellikle, ilim meclislerine dönüşmekteydi. Burada da, bir akşam sohbetinde Molla Hocazâde, Molla Hatibzâde ve Molla Kestelli'nin bir mevzu hakkında yaptığı sohbet ve münazara anlatılmaktadır. Ancak minyatürün alt ve üstünde yer alan satırlar yine biyografi metninde bahsi geçen başka bir hikâyeden bahseder ki o da şöyledir; Molla Kestelli, Molla Musannifek'in cenazesinde bulunan Molla Manisazade ve Molla Kadızâde'yi evine yatıya davet eder. Molla Kadızâde yakın olan evine gidip geleceğini söyler. Afyon sakızı alışkanlığı olan Molla Kestelli, akşam misafirlerine bunu ısrarla ikram edince, Molla Kadızâde yalan söylemek zorunda kalır ve eve gittiğinde aldığını ileri sürerek yemez, Molla Manisazade ise küçük bir parça almak zorunda kalır. Ama başında da belirttiğimiz gibi yazılı metinden ziyade, görsel malzeme kritiğiyle ilk hikâyenin minyatüre daha uygun olduğu söylenebilir[64].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

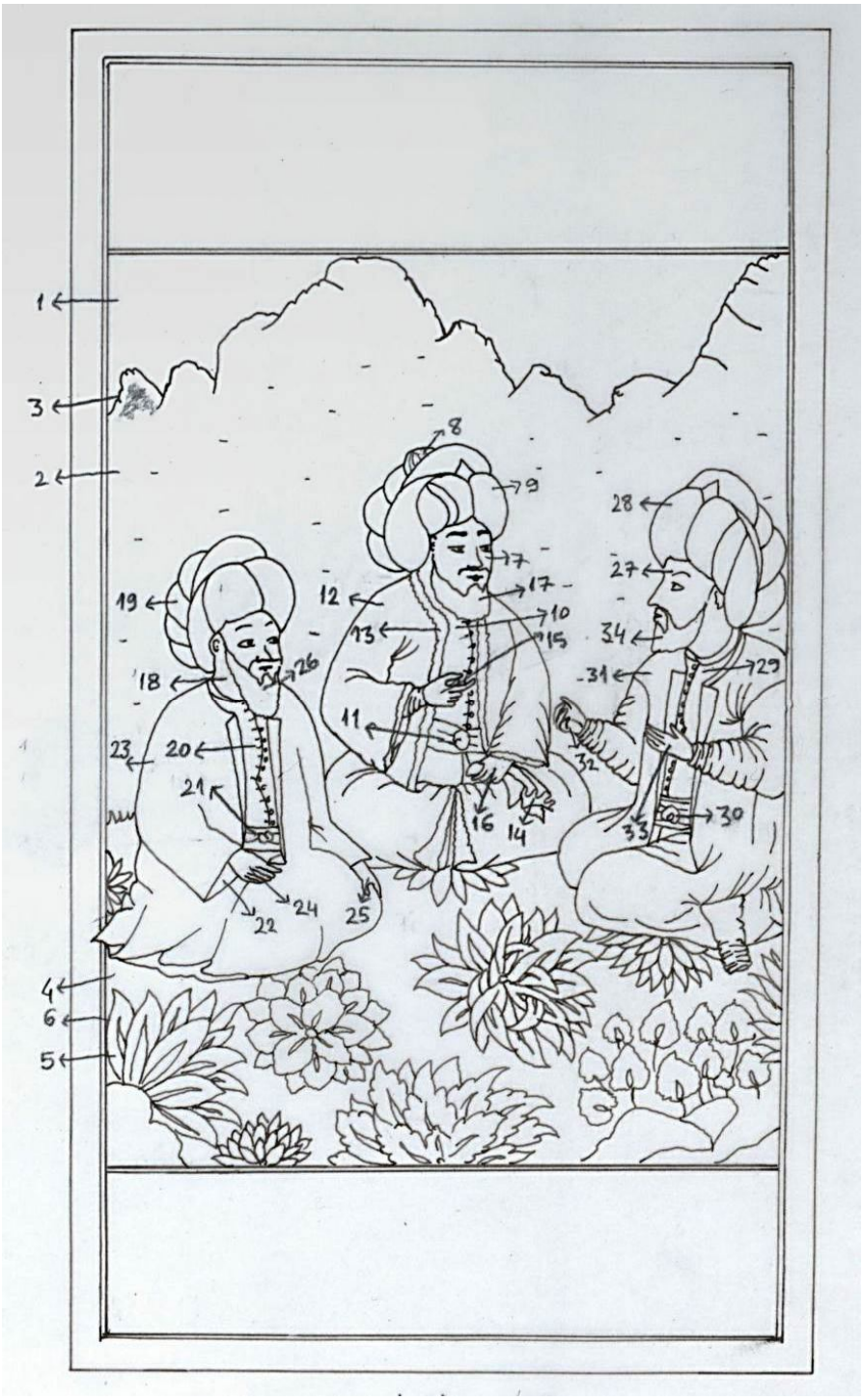
Bu genel çerçeveleme sonrası, kompozisyonu incelemeye başladığımızda görülmektedir ki, kullanılan mekân ev yerine, yine bir doğa ortamıdır. Yukarda, üst yazı cetveline bitişik, sıvama sarı altın gökyüzü yer almaktadır. Hemen altında yer alan, çok açık pembe toprak zemininin tepe noktalarını gölgelemede sulu şeker pembesi kullanılıp, kontürleri siyahla çekilmiştir. Zemindeki noktalamalar da aynı

[64] Muharrem Tan, *age.*, s. 141.

pembe sulu kullanılarak yapılmıştır. Alttaki oturdukları yeşil alana geçişte kullanılan zemin rengi, sarı karışık yeşildir. Üzerindeki penç formuna yakın yaprak desenlerinde ise kirli sarı kullanılıp, kontürleri acı yeşille çekilmiştir.

Bir sonraki minyatürdeki benzerlik dikkate alınırsa, ortada oturan şahıs muhtemelen Molla Hatibzade'dir ve uygulamada arkada göründüğü için ilk çalışılan figürdür. Başındaki tac yeşil karışık siyah, sarık ise beyazdır. İçindeki entari yeşil zeminde kullanılan kirli sarı ile aynıdır ve düğmeler ile kontürleri acı yeşille çalışılmıştır. Belindeki kuşak ve elindeki mendil beyazdır. Üzerindeki cübbe açık mavi, kontürleri laciverttir. Kol, yaka ve kıvrımlı yerlerden görünen içindeki astar kürkde, yeşil karışık kahve rengi kullanılmıştır. Ten rengi de sakalı da açık kızıldır.

Minyatürde solda oturan kişi, bir önceki minyatürden tanıdığımız Molla Hocazade'dir. Başındaki sarık beyazdır ancak tac görünmemektedir. İçindeki sarı cübbe Molla Hatibzade'ninki ile aynıdır. Belindeki kuşak beyazdır. Üzerindeki cübbenin rengi yeşil karışık siyah içindeki astarı ise şeker pembesidir. Cübbenin uçları hafifçe cetvelin üzerine taşırılmıştır. Sağ cetvel çizgisine bitişik çizilen üçüncü figür Molla Kestelli'dir. Üzerindeki kıyafette başındaki sarık gibi beyazdır. Sadece belindeki kuşağın rengi, altın rengine yakın sarıdır. Sakalı ise kumraldır.

1
3
2
8
9
28
27
19
12
17
10
13
15
34
18
26
29
31
11
23
20
32
21
16
14
33
30
22
24
25
4
6
5

Ç. 22 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi

Kompozisyona renklendirme açısından baktığımızda sıvama altın gökyüzü 1, alttaki açk pembe toprak zemin 2, tepelerin uçlarındaki sulu gölgeleme ve siyah kontürler 3, aşağıda oturdukları yeşil zemin 4, üzerindeki kirli sarı yapraklar 5, acı yeşil tahrirler 6 numaralı çalışmalardır. Üç figürden ortada yer alan Molla Hatibzade'nin yüzünün ten rengi 7, başındaki tac 8, beyaz sarık 9, içindeki kirli sarı entari 10, belindeki beyaz kuşak 11, üstündeki açık mavi cüppe 12, kürk astarı 13, elindeki mendil 14, eller 15 ve 16, yüz ve sakal 17 numaralı uygulamalardır.

Sayfanın solundaki Molla Hocazade'nin yüz rengi 18, sarığı 19, içindeki kirli sarı entari 20, belindeki beyaz kuşak 21, şeker pembesi astar rengi 22, üzerindeki siyah cübbe 23, eller 24 ve 25, yüz ve sakal ise 26 numaralı kısımlardır. Sağda oldukça sade beyaz kıyafetiyle karşımıza çıkan Molla Kestelli'nin yüzünün ten rengi 27, başındaki beyaz sarık 28, içindeki beyaz entari 29, belindeki altın renginde sarı kuşak 30, üstündeki cübbe 31, eller 32 ve 33, yüz ve sakal 34 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.24. Tasvir 23: Molla Hatipzade

Tasvir 23 Molla Hatipzade

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan II. Bayezid ile arasında çıkan bir sıkıntı sonrası yazdığı risaleyi, Vezir İbrahim Paşa vasıtasıyla Sultana göndermiş ancak geciken mükâfat yüzünden üzülmüş olan, Molla Hatipzade.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 106 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Mehmed ve Sultan II. Bayezid Han (M 1481- 1512) devrinin fazilet ve kemal ehli alimlerinden, Molla Hatibzâde lakabıyla ünlü, Molla Muhyiddin Mehmed'tir (Öl. H.901). Bir münazara meclisinde Sultan II. Bayezid'e tamamen ters düşen bir fikri sonuç ortaya çıkınca, Sultan buna çok üzülür. Bunun üzerine konu hakkında bir risale kaleme alan Molla Hatibzâde bunu Vezir İbrahim Paşa ile Sultan'a gönderir. Ancak fikirlerine çok kızdığı için bunu kâğıda döktüğüne daha fazla öfkelenip, Vezir İbrahim Paşa'ya onu ülkeden kovduğunu ifade eder. Bu durumdan habersiz Molla Hatibzâde, Sultandan yazdığı risale karşılığında ödül beklemekte ancak geciktiği için üzülmektedir. Durumu ona izah etmekte zorlanan Vezir İbrahim Paşa kendi şahsi parasından on bin dirhemi Sultan adına ona gönderir. Zamanla Sultana da aldığı kararı unutturur[65].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda, üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzünün hemen altında, çok açık somon toprak zemin yer almaktadır. Oldukça sulu tonlamayla, tepelerin uçlarında vişne rengi gölgeleme yapılıp siyahla kontürleri çekilmiştir. Ortada görünen iki figürün altında bu kez halı veya yeşillik bir zemin görülmemektedir. Uygulamadaki metod kolaylığı açısından, önce soldaki figürün çalışılması daha doğru olsa da, Molla Hatibzâde'nin cübbesinin kolu, yanındaki oturan kişinin dizine taşmaktadır. Bu yüzden, öncelikli figür muhtemelen, sağda oturan kişidir.

Sayfanın sağındaki şahsın başındaki tacı yeşildir. Başındaki sarık ulemaya has şekildedir ve beyazdır. İçindeki entari sarı karışık yeşildir. Belindeki kuşakta görülen grilik, muhtemelen oksitlenmedendir. Üzerindeki açık mavi cübbenin kontürleri lacivertle çekilmiştir. Astar rengi ise sulu vişne rengidir. Sağ elinde tuttuğu kitabın kapağı, şemse motifiyle süslüdür ve laciverttir. Daha önce çizilen figürlere nazaran yüzündeki çizim tam bir profildir. Sakalı ise beyazdır. Yukarda anlatılan hikâyede de bahsedildiği şekilde, diğer figür olan, Molla Hatibzade oldukça üzgün tasvir edilmiştir. Yanındaki şahıs, kıyafeti ve elinde okuduğu kitaba bakılırsa büyük ihtimal

[65] Muharrem Tan, *age.*, s. 146.

ulemadan biridir. Bağdaş kurmuş bir şekilde oturan, Molla Hatibzâde'nin başındaki tac acı yeşil karışık siyahtır. Beyaz sarığında gri ile çok hafif gölgeleme yapılmıştır. İçindeki entari mavi karışık acı yeşildir kontürleri daha koyu tonla çekilmiştir. Onun üzerinde görünen cübbe açık mavi, kontürleri ise laciverttir. Otururken kollarına destek verdiği, kucağındaki yastık vişne rengidir, üzerindeki süslemelerde hatayi grubu çift tahrir desenler altınla çalışılmıştır. En üst kıyafet kayısı rengidir, kontüründe görünen ton yastıktaki vişne rengi ile aynıdır. Yaka ve kol ağzında görünen kürk astarda, beyaz üzerine gri nokta tarama ile çalışılmıştır.

Ç. 23 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi

Kompozisyonda, sıvama altın zemin 1, hemen altında yer alan çok açık somon rengi toprak zemin 2, tepenin ucundaki gölgeleme ve siyah kontür 3 numaradır. Altta kalan

figür soldaki olduğu için önce çalışılandır. Yüzündeki ten rengi zemin 4, başındaki tac 5, beyaz sarık 6, elindeki lacivert kitap 7, kitabı tutan el 8, içindeki sarı karşık yeşil mintan 9, belindeki gri kuşak (muhtemelen oksitlendiği için) 10, cübbe astarları 11, açık mavi cübbe 12, sol el 13, yüze inen beyaz sakal 14 numaralı kısımlardır.

Hemen yanda oturan Molla Hatibzade'nin yüzündeki ten rengi 15, başındaki tac 16, beyaz sarık 17, sakalın hemen altındaki entariye ait yeşil alan 18, yastığın altındaki alan ise 19 numaradır. Kollarda görünen açık mavi cübbe 20, kaysı rengi dış cübbe 21, beyaz gri kürklü kısımlar 22, kucağındaki vişne rengi yastık 23, üzerindeki çift tahrir süslemeler 24, sağda görünen kol 25,üstteki diğer kol 26, kıyafetin üzerine inen siyah sakal ve yüz 27 numaralı çalışmadır.

2.2.25. Tasvir 24: Molla Alâeddin'in ziyaretindeki Şeyh Molla Alâeddin

Tasvir 24 Molla Alâeddin'in ziyaretindeki Şeyh Molla Alâeddin

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Alâeddin'in evine tesadüfen misafir olarak gelmiş olan, Halvetiye şeyhi Alaeddin'in sohbetinden etkilenişi
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 108 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Mehmed dönemi ve sonrasında Sultan II. Bayezid dönemi âlimlerinden olan, Molla Alâeddin el-Arâbi'dir. Halvetiye Şeyhi Alâeddin'in tesadüfen, Molla Alâeddin'in evine gelişini ve onun sohbetinden, Molla Alâeddin'in etkilenişini anlatmaktadır[66].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

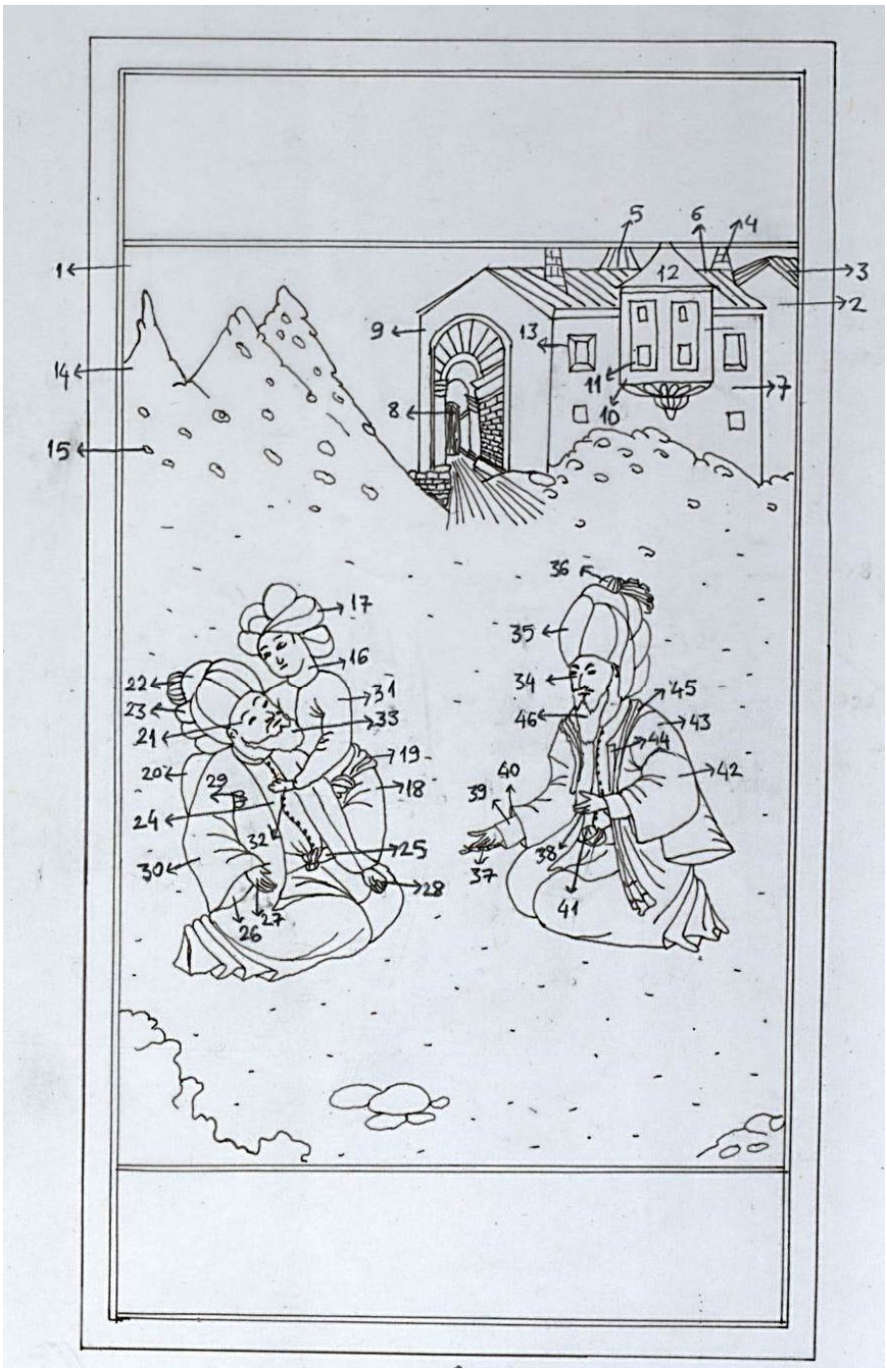
Üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzünden sonra, çalışılan kısım sağdaki binalardır. Binanın genel şekli batı tarzındadır ancak ön cephede cumba benzeri iki katlı bir çıkıntı bulunmaktadır. Duvar cephelerinde farklı renkler kullanılmıştır. Tuğlalarda gölgeler tarama tekniğiyle çalışılmıştır. Bir duvarda açık somon, birinde beyaz, cumbada kullanılan renk ise daha koyu somondur. Arkada, öndeki cumba çatısının aynısı görünmektedir. Düz çatıda koyu somon, külah şeklindeki cumba çatılarında ise sıvama gümüş kullanılmıştır. İki adet yarım bacanın zemini açık pembe olup tuğla deseninde sulu vişne rengi kullanılmıştır.

Ressam Nakşî'ye özgü perspektif uygulama, iç içe devam eden ve gittikçe küçülen kemerli kapıda oldukça belirgindir. Üst katta büyük ve altta daha küçük görünen pencerelerde ise siyah kullanılmıştır. Sivri tepeleri olan, lila karışık çok açık pembe toprak zeminin yamaçlarında, sulu tonlamayla somon ve küf yeşili kayalar çalışılıp, tepedeki kontürler lacivertle çekilmiştir.

Aşağıda toprak zeminde oturmakta olan üç tasvirden ilk çalışılanı, arka fondaki cezbelenen hocasını düşmesin diye tutan talebe olmalıdır. Talebenin başındaki sarık beyazdır. Üzerindeki entari kirli sarıdır ve kontürleri sulu kırmızı ile çekilmiştir. Belindeki kuşak mint yeşilidir onun tahrirleri de lacivertle çekilmiştir. Hocası Molla Alâeddin'in başındaki tac acı yeşildir. İçindeki entari açık mavidir. Düğmeleri ve kontürleri üzerindeki cübbenin lacivertiyle çekilmiştir. Belindeki kuşak beyaz, cübbesinin astarı işe mint yeşilidir. Karşılarında sohbette bulunan Şeyh Alâeddin'in başındaki tac mint yeşilidir. Beyaz sarığı oldukça büyüktür ve bazı tasvirlerde

[66] Muharrem Tan, *age.*, s. 148.

görülen, sarığın ucunu dışarıda bırakma burada da vardır. Kol ağızlarından görünen iç gömlek kirli sarıdır. Bir sonraki entarisi yeşil yeşil karışık siyahtır. Üzerindeki kaftan ise acı yeşil olup, kontürleri içteki entarinin siyahı ile çalışılmıştır. Kıyafetlerinin görünen astar kısımları şeker pembesidir. Kompozisyonun sol alt köşesinde, muhtemelen bir kaya grubu için sulu tahrir çizimi yapılmış, ancak daha sonra uygulamaktan vazgeçilmiştir.

Ç. 24 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda en üstte yer alan sıvama altın gökyüzü 1 numaradır. Sağ köşede yer alan bina grubundan, sağ cetvele bitişik arkada kalan bina 2, çatısı 3 numaradır.Ön cephede bulunan binanın arkada kalan bacası ve külah çatısı 4 ve 5, diğer enine uzun çatı ve baca 6, binanın ön duvarı 7, yandaki kemerli içeri doğru küçülen koridor 8, buranın dış duvar kısmı 9, ön cephede cumbanın somon duvarı 10, beyaz dikdörtgen pencereli kısımlar 11, sıvama gümüş üçgen çatısı 12, binanın siyah pencereleri 13 numara olarak çalışılmıştır.

Çok açık pembe toprak zemin, sol üst köşede görünen sivri tepelerle birlikte 14, tepelerin yamaçlarına bolca serpiştirilmiş ufak kaya parçaları ise 15 numaralı çalışmalardır. Aşağıda yer alan üç figürden hocasını tutan talebesi arkada yer aldığı için muhtemelen öncelikli çalışılmıştır. Bu bağlamda, yüzünün ten zemini 16, başındaki sarık 17, kirli sarı kıyafetin sol kolu hariç diğer kısımları 18, belindeki yeşil kuşak 19, hocasının arkasında destek olarak koyduğu dizi 20 numaralı kısımlardır. Cezbelenip kendinden geçen hocası Molla Alâeddin'in yüz zemini 21, başındaki gri tac 22, beyaz sarık 23, içindeki açık mavi entari 24, belindeki beyaz kuşak 25, cübbenin kol ve etek kısmında görünen yeşil astarı 26, sağ ve sol eli 27 ve 28, talebenin koltuk arasına koyduğu eli 29, kıyafeti tamamlayan üzerindeki lacivert cübbesi 30, talebenin hocasının üzerinde kalan diğer kolu ve eli 31 ve 32, Molla Alâeddin'in sakalı ve yüzü 33 numara olarak çalışılmıştır.

Son figür olarak, karşıda sohbette bulunan Şeyh Alâeddin'in yüz rengi 34, beyaz sarık öncelikli olarak 35, taşmalara bakılırsa yeşil tac 36 numara olarak daha sonra çalışılmıştır. Görüntü büyütülerek bakıldığında sağ ve sol el 37 ve 38, kol ağızlarından görünen sarı iç gömlek 39, astar kısımları 40, belindeki beyaz kuşak 41, üzerindeki siyah entari 42, en üstteki yeşil cübbe 43, pembe astarları 44, boynundaki beyaz çizgili şal 45 ve kıyafetin üzerine inen uzun sakal 46 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.26. Tasvir 25: Molla Ali Kuşçuzâde, Sultan II. Mehmed'e Eserini Sunarken

Tasvir 25 Molla Ali Kuşçuzâde, Sultan II. Mehmed'e Eserini Sunarken

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Devrin âlimlerinden, Molla Ali Kuşçuzâde, Sultan II. Mehmed'e hesap ilmine dair kendi eseri olan *Muhammediye* adlı risaleyi takdim ederken
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 113 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde anlatılan olay, kompozisyonun alt ve üstündeki metinle de örtüşen, devrin alimlerinden, Molla Ali Kuşçuzâde'nin, Sultan II. Mehmed'e hesap ilmine dair kendi eseri olan *Muhammediye* adlı risaleyi takdim etmesidir.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dâhil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

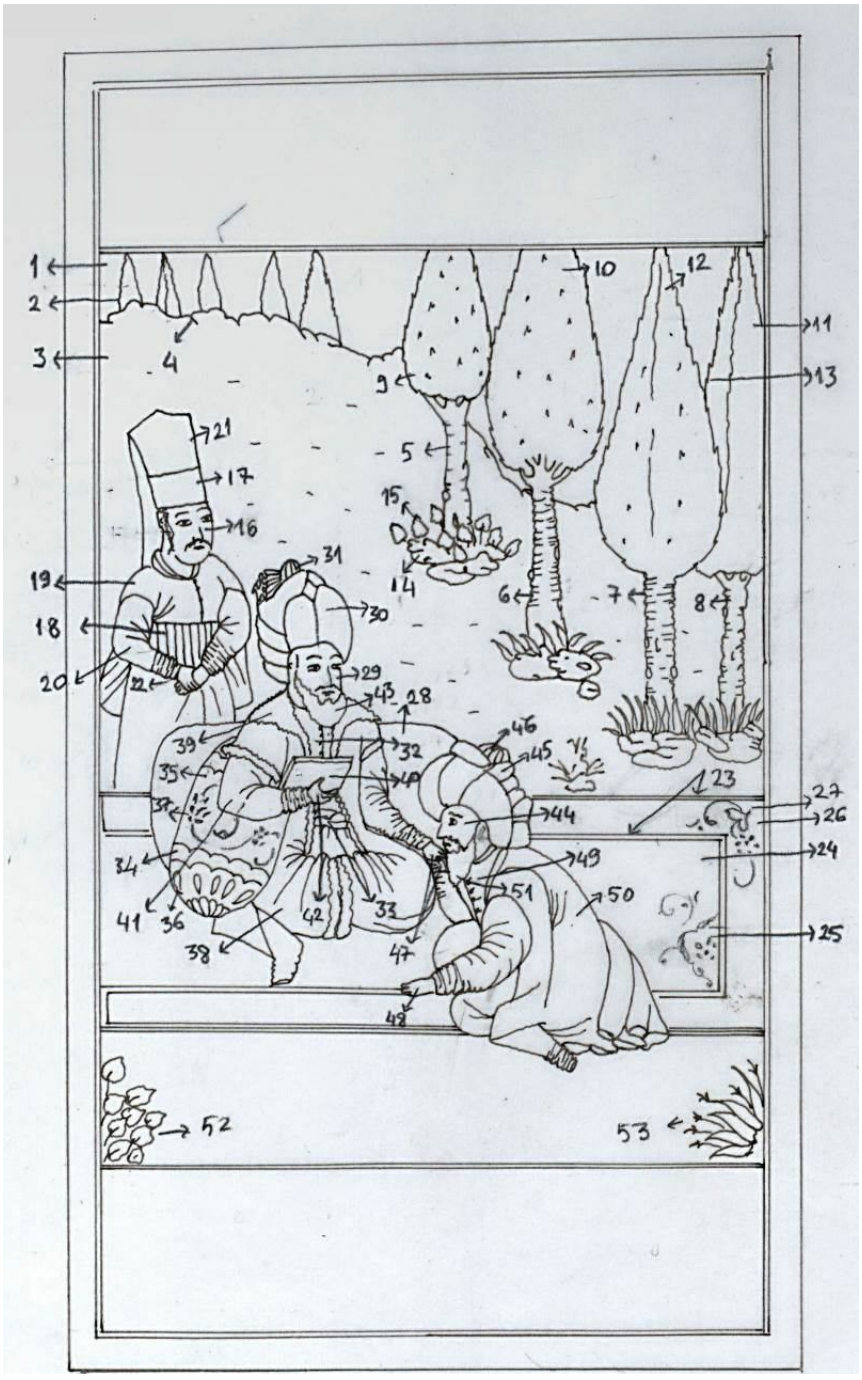
Sol köşeden dar başlayıp, aşağı doğru genişleyerek inen gökyüzü boşluğunda, yine sıvama altın kullanılmıştır. Bu zeminden hemen sonra, çok açık somon rengi toprak zemine geçilmektedir. Toprak zemindeki nokta boşluk doldurmaları sulu pembe ile yapılıp tepe kontürleri koyu kahverengi ile çekilmiştir. Tepenin ardında yalnızca uçları görünen yan yana sıralı beş adet servi ağacı bulunmaktadır. Ön cephede yamaçtan aşağı doğru sıralanan serviler ise dört adettir. Gövdelerinde kullanılan gri renk, daha önce çatı ve derelerde kullanılan sıvama gümüşe benzese de, esere bakıldığında da anlaşılamadığından net değildir. Öndeki ağaçlardan yukardan ikincisinin gövdesi oldukça sulu çalışıldığından, arka fon tamamen görünmektedir. Buna karşın diğer ağaç gövdelerindeki boya kapatıcı kıvamdadır. Ağaçların gövdelerinde beyaza yakın açık mavi ile ışık verilip, siyaha yakın koyu yeşille kontürleri çekilmiştir. Aynı yeşil ağaç diplerindeki kayalara bitişik yapraklarda da kullanılmıştır. Ağaçların yapraklı kısımlarındaki zemin rengi sarı karışık yeşildir. Yaprak ve dış çerçeve tahriri acı yeşille çalışılmıştır. Kayalarda ise açık mavi ve pembe hâkimdir.

Aşağıda Sultan Fatih'in oturduğu zemine serili olan halı kompozisyonun enine kesmekte, onun altında da toprak zemin bir miktar daha devam etmektedir. Kompozisyonda yer alan üç figürden ilk çalışılanı arka fonda, elleri önünde saygıyla bağlı bir şekilde ayakta duran yeniçeri askeridir. Başındaki askeri şapkanın başa takılan kısmında, sıvama altın bir şerit, arkasından beline doğru uzayan vişne rengi külahı bulunmaktadır. İçindeki entari açık mavi, dışındaki askeri kıyafet ise, her zaman kullanılan lacivertin beyaz karıştırılmış tonudur. Kontürler yine koyu lacivertle çekilip, kumaş kıvrımlarında derinlik için açık mavi ile çalışılmıştır. Belindeki askeri kıyafeti tamamlayan çok kalın kuşakta sıvama altın kullanılmıştır. Onun önünde oturan Sultan Fatih'in başındaki tac vişne rengidir. Beyaz sarığının ucu, tacın kenarından açıkta bırakılmıştır. Kıyafeti oldukça sadedir. İçindeki entari mint yeşilidir ve kontürleri mavi ile çekilmiştir. Belindeki kuşak sıvama altındır. Üzerindeki sarı karışık yeşil kaftanın kumaş kıvrımlarında, sarısı yoğun küf yeşili ile ışık verilip, acı

yeşille de tahrirler çekilmiştir. Kaftanın yaka ve kol ağızlarında görünen astar kürkü koyu yeşil karışık siyahtır. Elinde tuttuğu, Molla Ali Kuşçuzade'nin sunduğu kitap, vişne rengidir. Sultan Fatih'in arkasındaki yatık aşı kırmızısıdır. Kolunun altındaki küçük yastık ise daha renkli ve gösterişlidir. Kenarlarındaki kalın şeritlerde ve uçlarında sıvama altın kullanılmıştır.

Zemindeki açık pembe rengin üzerinde, lacivert ve vişne rengi ile çalışılmış çift tahrir hatayi grubu süslemeler bulunmaktadır. Alttaki halıda hâkim renk, açık mavidir. Üzerindeki rumi ve hatayi grubu süslemeler yine lacivertle çalışılmıştır. İnce bir altın cetvel sonrası, dışında dönen sarı bordürle halı tamamlanmıştır. Halının üzerindeki kızıl kahve süslemede, rumi tepelikler arasında döne, çift tahrir tek iplik desen kullanılmıştır.

Kompozisyondaki son figür, Fatih Sultan Mehmed'in elini öpen Molla Ali Kuşçuzâde'dir. Başındaki tac koyu gri, sarık ise beyazdır. İçindeki entari açık tonda şeker pembesi, kontürleri ve düğmeleri ise vişne rengidir. Üzerindeki kızıl kahverengi cübbenin kontürleri hem vişne rengi, hem de koyu kahverengi ile çalışılmıştır. Kompozisyonun bazı kısımlarında zeminde kararma ve boyada dökülmeler vardır. Bu deformasyon en çok, Molla Ali Kuşçuzâde'nin sakal ve yaka kısmında görülmektedir.

Ç. 25 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda, üstyazı cetvelinin altında yer alan ve sol köşeden dar başlayıp aşağı doğru genişleyerek çalışılan sıvama altın gökyüzü 1 numaralı kısımdır. Tepenin ardında kalan 4 ağacın yapraklı tepe kısımları 2, çok açık somon rengi toprak zemin

üstve alttaki ince kısım da dahil 3, koyu kahverengi tepe kontürleri 4, tepenin yamacından aşağı doğru sıralanan ağaçlar 5, 6, 7 ve 8, üzerindeki yeşil yaprakları 9, 10, en sağdaki 11, önde görünen ağacınki 12, koyu yeşil kontürleri 13 numaralardır. Önündeki mavi ve somon kayalar 14, etraflarında farklı şekillerdeki yapraklar 15 numaralı kısımlardır. Solda ayakta duran yeniçerinin yüzü ve perçemi 16, başındaki şapkanın altın kalın şeridi 17, belindeki kalın kuşak 18, üzerindeki lacivert kıyafet 19, açık mavi entari 20, başındaki başlığın vişne rengi kısmı 21, sol ve sağ eller 22 numara olarak çalışılmıştır.

Yerde serili halının altın cetvelleri 23, açık mavi zemin 24, üzerindeki desen 25, dışındaki sarı zemin 26, üzerindeki desen 27, Fatih Sultan Mehmed'in arkasındaki kırmızı yastık 28, yüzünün ten rengi 29, başındaki sarık 30, tepesindeki tac 31, mint yeşili entari 32, önündeki kuşak 33, kolunun altındaki yastığın altın şeritleri ve uçları 34, pembe zemin 35, üzerindeki desenler 36 ve 37, yeşil kaftan 38, kürklü astar 39, elindeki vişne rengi kitap 40, yastığın üzerinde kalan kol 41, kitabı tutan el 42, kıyafetin üzerine inen sakal 43 numara olarak çalışılmıştır.

Yerde oturan Molla Ali Kuşçuzade'nin yüzü 44, başındaki sarık 45, üzerindeki tac 46, Sultan Fatih'in tuttuğu eliyle birlikte sağ eli 47, diğer eli 48, içindeki pembe entari 49, üzerindeki kızıl kahverengi cübbe 50, kıyafetin üzerindeki sakal 51 numaralı kısımlardır. Sağ ve sol köşelerde yer alan koyu yeşil yapraklar 52 ve 53 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.27. Tasvir 26: Molla Musannifek

Tasvir 26 Molla Musannifek

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: II. Mehmed devri âlimlerinden Molla Musannifek

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 117 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, II. Mehmed devri alimlerinden Molla Musannifek'tir (H 803-875). Küçük yaştan itibaren çok sayıda eseri te'lif ettiği için bu lakapla anılmaktadır. İmam Fahreddin Râzi'nin torunlarındandır. Minyatürün alt ve üst yazılarında da bahsedildiği üzere, Allame Teftazâni'nin öğrencilerinden olan Molla Celaleddin Yusuf el-Evbehi'den ve Şafii fıkhı alimlerinden Abdülaziz al- Ebherî'den dersler almıştır[67].

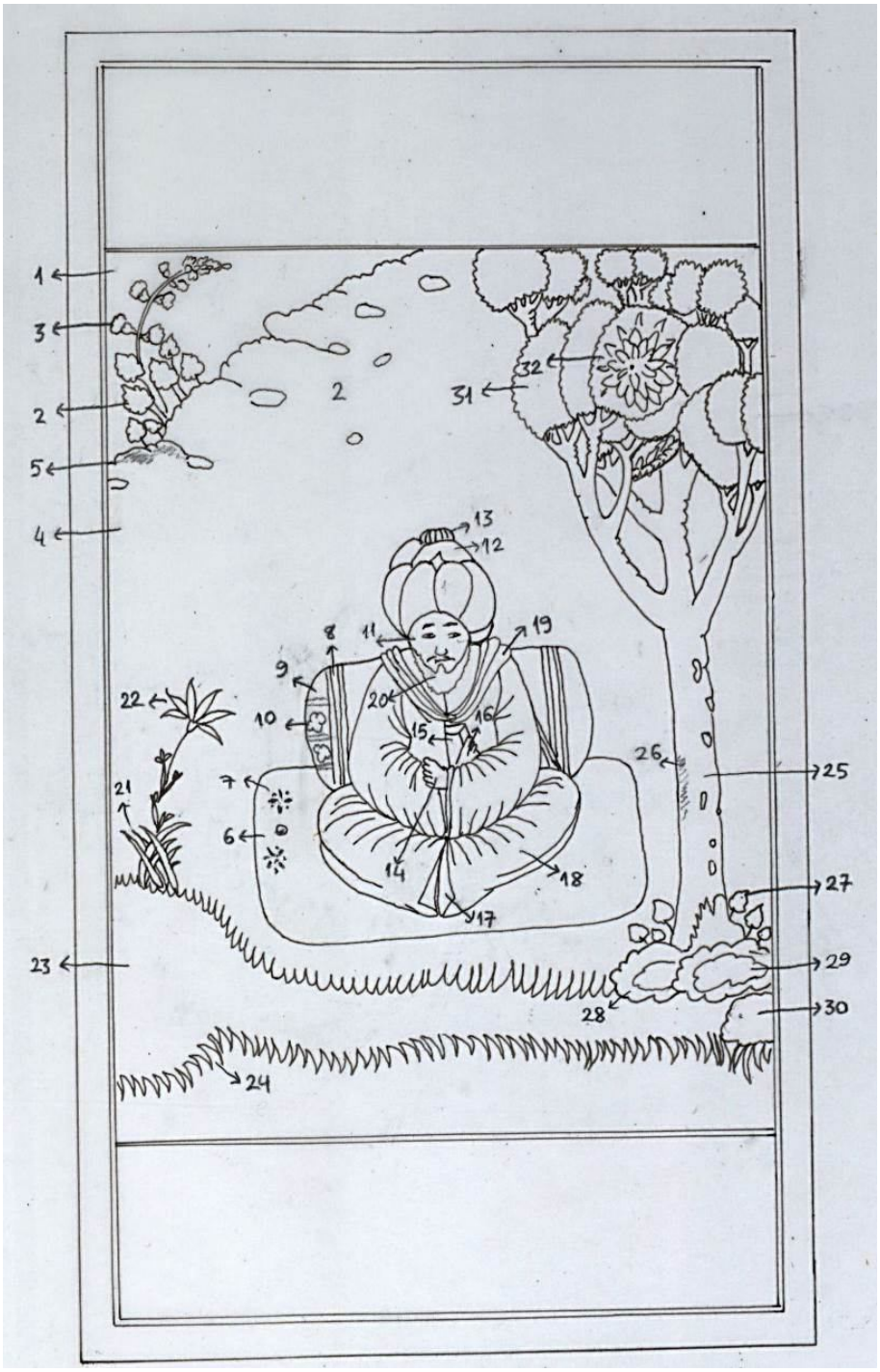
Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Üst yazı cetvelinin altında, sağ ve sol köşelerde sıvama altın gökyüzü altın bulunmaktadır. Orta tepe noktası cetvele değen, kağıt rengine yakın çok açık somon toprak zeminin tepe uçlarında sulu beyaz tonlama yapılmış, kontürler koyu kahverengi ile çekilmiştir. Tepenin sağ tarafında geniş bir alanda oksitlenme görünmektedir Yamacına serpiştirilmiş taşlarda daha koyu somun kullanılmıştır. Tepenin solunda, açık pembe çiçekli bir dal ve etrafında yassı koyu yeşil yapraklar bulunmaktadır. Yerde vişne rengi minderin üzerindeki süslemeler altınla yapılıp, iğne perdahı ile ışıltı verilmiştir. Molla Musannifek'in arkasında yaslandığı sarı ağırlıklı açık yeşil yastığın üzerinde altın süslemeler vardır. Tahrirleri koyu yeşille çekilmiştir. Molla Musannifek'in başındaki tac mit yeşili, sarık beyazdır. Üzerindeki cübbe açık mavi, kontürleri laciverttir. Cübbenin astar rengi yine mint yeşilidir. Omuzlarından aşağı sarkan şal kızıl kahverengidir. Yarısı göğüs kısmında cübbesinin içinde duran kitap cildi, aşı kırmızısıdır.

Molla Musannifek'in önünde kompozisyonun enince uzanan dere, sıvama gümüştür. Sol ucunda görünen turuncu zambağın yapraklarında acı yeşil kullanılmıştır. Derenin kenarındaki sık aralıklı sivri yapraklarda aynı yeşildir ve aralarında altın sarısı yapraklar yer almaktadır. Sağda derenin sonundaki kayada pembe ve küf yeşili ile tonlama yapılıp, tahrirleri siyahla şekilmiştir.

Kayaların arkasından yukarı doğru büyük olarak çalışılan ağacın gövdesi sıvama gümüş renginde guaj boyadır. Sulu beyazla tonlama yapılıp, kontürlerinde genellikle tek taraflı kalın siyahla renk kullanılmıştır. Öbek öbek çizilen yapraklarda, sarı karışık yeşil kullanılıp, tahrirleri de acı yeşille çekilmiştir. Ağacın tepe noktasında arka fonda altın zemin görünmektedir.

[67] Muharrem Tan, *age.*, s. 155.

Ç. 26 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1, Sol üst köşedeki geniş yapraklar 2, açık pembe çiçekleri 3, çok açık somon rengi toprak zemin 4, tepe noktalarındaki beyaz tonlama ve koyu kahverengi kontürler 5 numara olarak

çalışılmıştır. Molla Musannifek'in üzerinde oturduğu vişne rengi minder 6, üzerindeki altın süslemeler 7, arkasında yaslandığı yastığın ince altın şeritleri 8, küf yeşili zemin 9, üzerinde koyu yeşille sulu çalışılan desenler 10 numaralı kısımlardır.

Molla Musannifek'in yüzünün ten rengi 11, başındaki beyaz sarık 12, üstündeki yeşil tac 13, üstte görünen el 14, kırmızı kitap 15, kitabı tutan el 16, cübbenin yeşil astar kısımları 17, açık mavi cübbe 18, omuzlarındaki kızıl kahverengi şal 19, kıyafetin üzerine inen sakal ve yüz kısmı 20 numara olarak çalışılmıştır.

Solda derenin kenarında duran turuncu çiçeğin uzun yaprakları 21, çiçek kısmı 22, sıvama gümüş dere 23, kenarındaki yapraklar 24, sağda derenin diğer ucunda üst cetvel çizgisine kadar yükselen ağacın gri gövdesi 25, beyaz tonlama ve bazı yerlerinde görünen siyah kontürler 26, ağacın dibindeki yapraklar 27, kayalardan arkada kalan 28, ona bitişik duran 29, onun yanında duran son kaya ise 30 numaralı kısımlardır. Ağacın tepesindeki öbek yaprakların zemin rengi 31, penç merkezinden etrafa dağılan koyu yeşil yaprak kontürleri ise 32 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.28. Tasvir 27: Molla Hayreddin

Tasvir 27 . Molla Hayreddin

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Tasvirde yer alan kişi, II. Mehmed'in hocalığını yapmış, ilim bakımından yüksek âlimlerden Molla Hayreddin'dir.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 121 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, II. Mehmed'in hocalığını yapmış, ilim bakımından yüksek fazilet ehli olup, tatlı sohbetleriyle hürmet gören, Molla Hayreddin'dir. Sultan Fatih'in saltanatının son yıllarında vefat etmiştir[68].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonun en üst kısmında yer alan gökyüzü, yine sıvama altındır. Mavi karışık açık gri zeminin uç noktasında yer alan, sık aralıklı sivri tepelerde sulu pembe ve sulu mavi ile tonlama yapılıp, siyahla kalın konturlar çekilmiştir. Tepelerin yamaçlarındaki kayalarda da sulu pembe gölgeleme yapılıp, konturlar mavi ile çekilmiştir. Sağda ve solda, tepelerin uçlarına yerleştirilen kuru ağaçlar da yine siyahla çalışılmıştır. Kompozisyonda oturan üç figür dışında, başka bir uygulama olmadığından görüntü oldukça sadedir.

Gördüğü hürmete bakıldığında, muhtemelen Molla Hayreddin solda oturan kişidir. Başındaki tac acı yeşil, sarığı beyazdır. İçindeki entari sarı karışık küf yeşilidir, konturları acı yeşille çalışılmıştır. Üzerindeki cübbe ise, yeşil karışık siyahtır. Kol ağızlarından görünen astar rengi de omzundan sarkan şal gibi beyazdır. Yerde eğilmiş halde, Molla Hayreddin'in elini öpen şahıs görüntü itibariyle aynı yaştaymış gibi dursa da, gösterdiği hürmetin sebebi muhtemelen bir hoca talebe ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu şahsın başındaki tac, lila karışık mavi, sarığı ise beyazdır. İçindeki entari mint yeşilidir ve aynı yeşil, üzerindeki açık şeker pembesi cübbenin eteklerinden de görünmektedir. Cübbenin tahrirleri ve üzerindeki çok hafif desenler aynı rengin koyu tonuyla çalışılmıştır. Sağda bu sahneyi saygıyla izleyen figürün, başındaki tac kırmızı, sarığı ve omzundan sarkan şalı beyazdır. Üzerindeki cübbe mavi karışık yeşildir ve konturları yandaki cübbenin siyahı ile aynı renktir. Bu cübbenin kumaşında da yine sulu ve oldukça silik bir tonda desen çalışması yapılmıştır. Cübbenin etek uçlarından beyaz kumaş astarı görünmektedir.

[68] Muharrem Tan, *age.*, s. 159

Ç. 27 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda en üstte yer alan sıvama altın gökyüzü 1, gri toprak zemin 2, tepelerin uçlarındaki sulu pembe ve mavi tonlama 3, kalın siyah konturlar 4, sağ ve sol tepelerin uçlarındaki kuru ağaçlar 5, tepelerin eteklerindeki kaya parçaları 6 numaralı çalışmalardır.

Kompozisyonda oturan üç figürden soldaki Molla Hayreddin'in yüzünün zemini 7, görüntü büyütüldüğünde anlaşıldığı kadarıyla beyaz sarık 8, üzerindeki yeşil tac 9, üzerindeki siyah cübbe 10, omzundaki beyaz şal 11, tutulan sağ eli 12, diğer eli 13, kol ağızlarındaki beyaz astar kısmı 14, görüntüde en üst kat olarak çalışılan, yeşil entarili kol ve diğer yeşil kısımlar 15, beyaz sakalı ve yüzü 16 numaralı uygulamalardır.

Ortadaki figürün çizgileri diğer figürün üzerinde göründüğü için, sağda arkada kalan kişi daha önce çalışılmıştır. Bu durumda, yüzünün ten rengi 17, başındaki kırmızı tac 18, beyaz sarık 19, üzerindeki yeşil cübbe 20, omuzlarından aşağı sarkan beyaz şal 21, kıyafetin üzerine inen sakal ve yüz 22 numaralı kısımlardır. Ortada Molla Hayreddin'in elini öpen şahsın yüzünün zemini 23, başındaki mavi tac 24, beyaz sarık 25, yeşil entari 26, etek uçlarındaki yeşil kısımlar 27, üzerindeki pembe cübbe 28, beyaz sakalı ve yüzü 29, eli ise 30 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.29. Tasvir 28: Molla Sinan Paşa

Tasvir 28 Molla Sinan Paşa

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Bazı ilmi konularda kendisine kızan babası tarafından eleştirilen, Molla Sinan Paşa.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 124 b

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Molla Sinan Paşa lakabıyla tanınan, Sultan II. Mehmet döneminde, akli ve şer'i ilimler üzerine araştırmalar yapan, Molla Sinanuddin Yusuf b. Molla Hızır Bey b. Celaleddin'dir (Ö. H.891). Minyatürde anlatılan konu özetle şöyledir; Meseleleri tahkik yönünden kendisini eleştiren babası, birlikte yemek yedikleri bir sırada ona *" Kuşku ve şüpheler seni öyle bir dereceye getirmiş ki bu durumda bakır kaptan bile kuşkulanabilirsin*" der. Oğlu Molla Sinan Paşa da cevaben *"Tabi olabilir, çünkü duyular yanılabilir"* cevabını verince, babası kızarak et tabağını oğlunun kafasına geçirir[69].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Tasarlanan mekân yine bir ev ya da kapalı alan yerine doğa ortamıdır. Üstteki sıvama altın gökyüzü sol ve sağ boşluklarda görünmektedir. Mavi karışık küf yeşili toprak zeminin tepe noktalarında sulu vişne rengi ile gölgeleme yapılıp, konturlar siyahla çekilmiştir. Kayalarda da aynı renklendirme uygulanmış, bazılarında açık somon rengi kullanılmıştır. Soldaki birkaç kayada yüz şekli görünmektedir. Sağ alt köşede pembeve somon tonlama yapılan büyük bir kayanın kenarlarında, gri taşlar dizilidir. Etrafındaki yassı yapraklarda acı yeşil ve kirli sarı ile renklendirme yapılmıştır. Çiçeklerde ise vişne renginin açık ve koyu tonları kullanılmıştır.

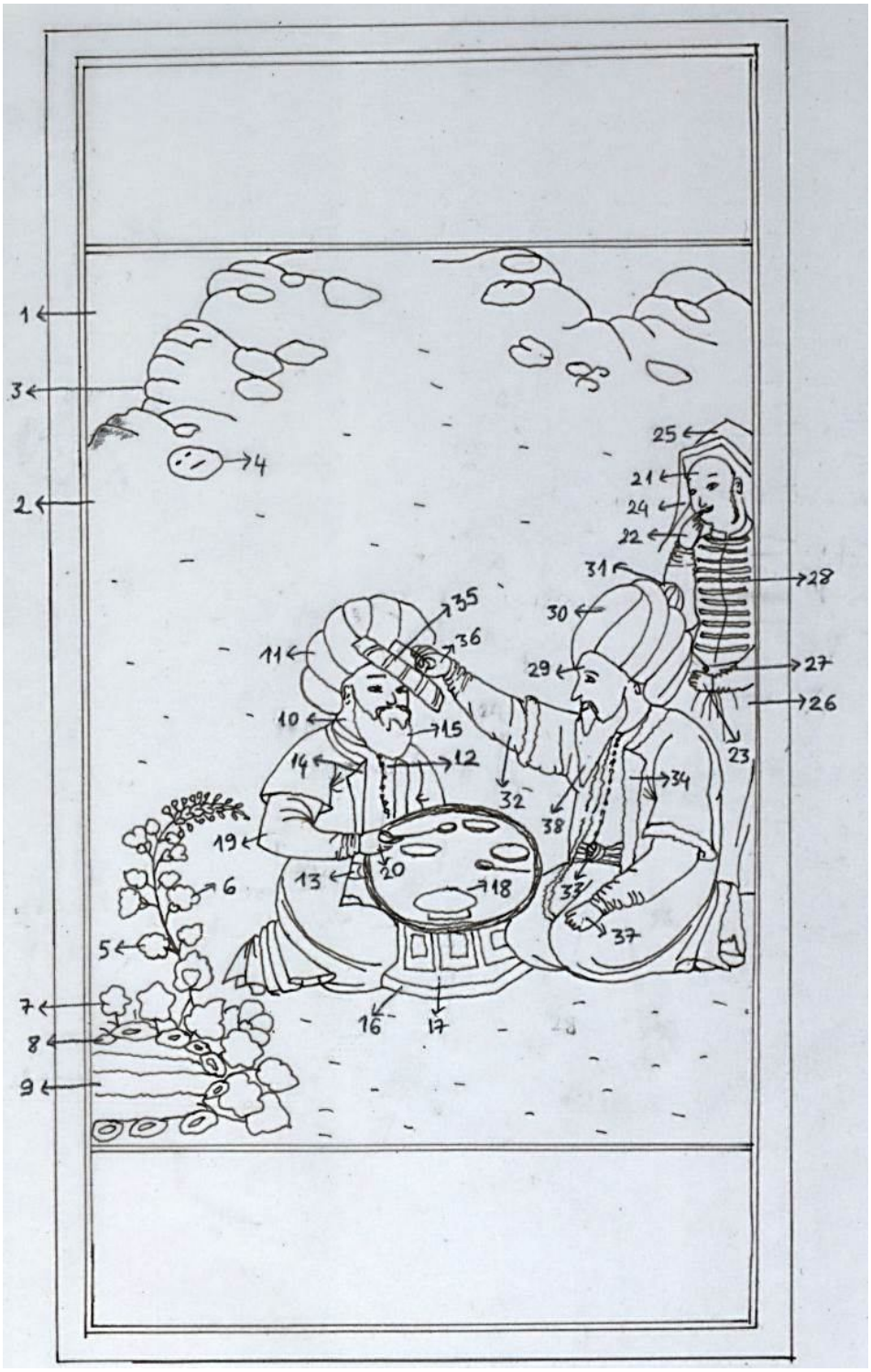
Kompozisyonda yer alan üç figürden soldaki Molla Sinan Paşa'dır. Başındaki sarık beyazdır. İçindeki kirli sarı entarinin konturları ve düğmeleri turuncu ile çalışılmıştır. Belindeki kuşak vişne rengidir. Kuşağın etrafında siyah oksitlenme görünmektedir. Üzerindeki mavi cübbe ve beyaz astar kumaşının konturları koyu mavidir. Alnından akan kan hikâyeyi doğrulamaktadır.

Karşısında oturan babasının başındaki tac gri, sarık beyazdır. İçindeki entari açık somondur. Düğme ve konturları yandaki turuncu ile çalışılmıştır. Belindeki kuşak beyazdır. Üzerindeki cübbe eflatun, konturları ise laciverttir. Yaka ve kollarda görünen kürklü astarının rengi siyahtır.

Arkada yaşanan olaya şaşkınlıkla bakan hizmetlinin**,** başlığının şekli oldukça değişiktir. Alt kısmında mint yeşili, üst kısmında ise vişne rengi kullanılmıştır. Üzerinde altın süsleme vardır. Üzerindeki turuncu kıyafetin kontürleri vişne rengiyle çekilmiştir. Önünde yakadan bele kadar inen paletlerdeki malzeme sıvama altındır. Belindeki kuşak başlığındakiyle aynıdır. Önlerinde duran ayaklı tepsi, sıvama altın ve

[69] Muharrem Tan, *age.*, s. 162.

gümüşle çalışılmıştır. Üzerinde duran bardak, tabak, kaşık ve konturlarda siyah kullanılmıştır.

Ç. 28 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst cetvel çizgisine bitişik sıvama altın gökyüzü 1, küf yeşili toprak zemin 2, tepelerin uç noktalarındaki vişne rengi sulu gölgeleme 3, tepenin yamacındaki kayalar 4, sol alt köşedeki çiçeğin geniş yaprakları 5, vişne rengi çiçekleri 6, kayanın etrafındaki yapraklar 7, öndeki küçük taşlar 8, ortadaki büyük kaya 9 numaralı kısımlardır.

Molla Sinan Paşa'nın yüzünün zemini 10, sarığı 11, içindeki sarı entari (sağ kolu hariç) 12, belindeki kuşak 13, cübbenin beyaz astar kısımları 14, beyaz sakal 15, önündeki ayaklı sofranın sıvama altın kısımları 16, sıvama gümüş kısımları 17, üzerindeki tabak, kaşık vs. 18, Molla Sinan Paşa'nın üstte görünen sağ kol ve eli, 19 ve 20 numara olarak çalışılmıştır.

Ayakta duran figür, arka planda durduğu için çalışılan ikinci kişidir. Yüzünün ten zemini, yüzü ve perçemleri 21, başındaki şapkanın iç astarı mint yeşili, arada ince lacivert şerit sonrası görünen vişne rengi kısım 25, turuncu emtari 26, belindeki kuşak 27, önündeki altın şeritler 28 numaralı uygulamalardır. Molla Sinan Paşa'nın babası Molla Hızır Bey'in yüz zemini 29, başındaki sarık 30, siyah tac 31, somon rengi entari 32, belindeki beyaz kuşak 33, cübbenin kürkü 34, sağ elindeki tencere kapağı 35, onu tutan eli 36, diğer eli 37 ve sakalı da 38 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.30. Tasvir 29: Molla Kazasker Ali Çelebi b. Fenâri

Tasvir 29 Molla Kazasker Ali Çelebi b. Fenâri

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: II. Mehmed devri âlimlerinden, Molla Kazasker Ali Çelebi b. Fenâri'dir.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 129 b

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 13 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Üstte iki satır ortadan altın cetvelle ayrılarak şiir formunda ta'lik hattıyla ve siyah mürekkeple yazılmışken, minyatürün hemen altında yine altın cetvelle ayrılmış alanda yer alan tek satırlık yazı ise Arapça olarak mavi mürekkeple ve nesih hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, II. Mehmed devri âlimlerinden olup Molla Fenâri torunlarından, Molla Kazasker Ali Çelebi b. Fenâri'dir (Öl. H 903). Sultan II. Bayezit döneminde de ilimle meşguliyetini sürdürmüş olup, Bursa'da müderrislik yapıp talebe yetiştirmiştir. Matematik ilimlerinin tamamında ve Kelam, Usul, Fıkıh, Belagat ilimlerinde de büyük ilim sahibidir. Rumeli kazaskerliği görevinden azledildikten sonra, Bursa'nın yukarısında Uludağ'da bulunan evinde ilimle meşguliyetine devam etmiştir. Taşköprülüzade'nin biyografisinde, Molla Ali Çelebi'nin hafızasında on binden fazla beyit olduğundan bahsedilmektedir[70]. Muhtemelen bu sebeple, minyatürün üstteki metin kısmına iki satılık bir beyit yazılmıştır.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dâhil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Burada yazı için açılan alanlarda farklı bir düzenlemeye gidilip, üstte verilen iki beyit dik altın cetvellerle birbirinden ayrılmıştır. Alttaki yazı alanı da bir satırlık tutulmuştur.

Tasvirde üstte gökyüzü yine sıvama altınla çalışılmıştır. Muhtemelen Molla Ali Çelebi'nin Uludağ'da bulunan evi, kompozisyonda dik bir yamacın tepesine yerleştirilen evle vurgulanmaktadır. Solda, yamacın dibinde yer alan ağacın üst yaprakları yazı alanının içine taşırılarak kompozisyona hareketlilik katılmıştır. Sol köşede yer alan ağacın kalın gövdesinde, zemin rengi olarak çok açık kahverengi, tonlamada gri ve açık mavi kullanılıp konturları siyahla çekilmiştir. Üzerindeki yapraklar öbekler halinde çalışılmıştır. Zemininde sarı karışık yeşil üzerinde yapraklar koyu yeşille tahrirlenmiştir.

Ağacın altından yukarı doğru yükselen kayalarda, Ahmed Nakşî'nin insan sureti yerleştirmeleri yine karşımıza çıkmaktadır. Kayalarda, açık mavi, küf yeşili, somon ve sulu vişne rengi ile oldukça zengin bir tonlama yapılıp konturlar siyahla çalışılmıştır. Kayaların altında devam eden toprak zemin çok açık pembedir. Yukarda sağ köşede, tepenin en yüksek noktasında iki katlı, beyaz tuğla döşemeli kargir bir bina görünmektedir. Cumbalı evin çatısında somon rengi kullanılmıştır. Çatıların alt kenarlarında sıvama gümüş ince pervazlar bulunmaktadır. Önde görünen kemerli kapıdaki derinlik de yine Ressam Nakşî'nin imzası gibidir. Çatıların arkasında yükselen ağaçlar ise uzaklık anlayışını yansıtmaktadır.

[70] Muharrem Tan, *age.*, s. 170.

Kompozisyonun en alt kısmında yer alan yeşillik zeminde, yukardaki ağaçların tonları kullanılmıştır. Kompozisyonda yer alan iki figürden çimenlik zeminde ayakta duran muhtemelen Molla Ali Çelebi'nin talebelerindendir. Başında beyaz sarık, üzerinde lacivert entari bulunmaktadır. Entarinin kıvrılan kumaş kısımlarında kaysı sarısı astar rengi görünmektedir. Belindeki kuşak mint yeşilidir. Büyük olasılıkla, bir şey sormak için elinde açık tuttuğu kitap cildi ise aşı kırmızısıdır.

Yerde bağdaş kurmuş oturan Molla Ali Çelebi'nin başındaki tac yeşil, sarığı beyazdır. İçindeki entari mint yeşili olup, düğmeleri ve konturları lacivertle çalışılmıştır. Üzerindeki cübbe ise acı yeşil karışık siyahtır ve kıvrımlı kumaş kısımlarında turuncu astar görünmektedir. Elinde tuttuğu kitap yanda figürde kullanılan lacivertle aynıdır.

Ç. 29 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik, sıvama altın gökyüzü 1, sol üst köşedeki ağacın gövdesi 2, yeşil yapraklı kısmı 3, dibindeki uzun yapraklar 4 numaralı

kısımlardır. Görüntü büyütülerek detaylara bakıldığında, sağ üst köşedeki beyaz binanın zemini ve tuğla deseni 5, sol başdaki külah çatı 6, yandaki düz çatı 7, öndeki külah çatı 8, arkadaki ağaçlar 9 numara olarak çalışılmıştır. Üstteki kayaların zemininden aşağı kadar inen açık pembe toprak alan 10, kayalarda oldukça zengin yapılan tonlamalar 11, siyah tahrirler ise 12 numaradır.

Sağda boşluk doldurmak için yerleştirilmiş ufak bir yaprak kümesi 13, aşağıdaki yeşil çimenlik zemin 14, üzerindeki koyu yeşil yapraklar ise 15 numaralı uygulamadır. Ayakta duran figürün yüzü 16, başındaki beyaz sarığı 17, üzerindeki lacivert entari 18, kıvrım kısımlardan görünen kaysı rengi astar 19, belindeki kuşak 20, elindeki kırmızı kaplı kitap 21 ve onu tutan eller ise 22 numaralı çalışmalardır.

Diğer figür, yerde oturan Molla Ali Çelebi'nin yüz zemini 23, başındaki beyaz sarık 24, yeşil tac 25, içindeki mint yeşili entari 26, belindeki beyaz kuşak 27, cübbenin kıvrımlı kısımlarından görünen turuncu astarı 28, üzerindeki siyah cübbe 29, elindeki lacivert kitap 30,kitabı tutan sağ ve sol el 31, kıyafetin üzerine inen beyaz sakal 32 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.31. Tasvir 30: Molla Muslihuddin Mustafa b. Molla Hüsam

Tasvir 30 Molla Muslihuddin Mustafa b. Molla Hüsam

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Şer'i ilimlerde olduğu kadar, sufi hallerinden dolayı da tanınan, Molla Muslihuddin Mustafa b. Molla Hüsam

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 132 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün hemen altında, altın cetvelle ayrılmış alanda yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirdeki kişi, Molla Hüsamzâde lakabıyla tanınan, Molla Muslihuddin Mustafa b. Molla Hüsam'dır. Kendisi şer'i ilimlerde olduğu kadar, sufi hallerinde de tanınan bir zattır. Bursa'da ikamet etmiş, müderrislik ve müftülük vazifelerinde bulunmuştur. Taşköprülüzade'nin biyografi metninde bahsedilen ve minyatür sayfasındaki metinle de örtüşen anlatıma göre, İnşâ ilmindeki yeteneği, yakın çevresine gönderdiği mektuplarda görünmektedir[71]. Ayrıca sufilerle olan muhabbetinin, hayatına da yansıdığından bahsedilmektedir.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

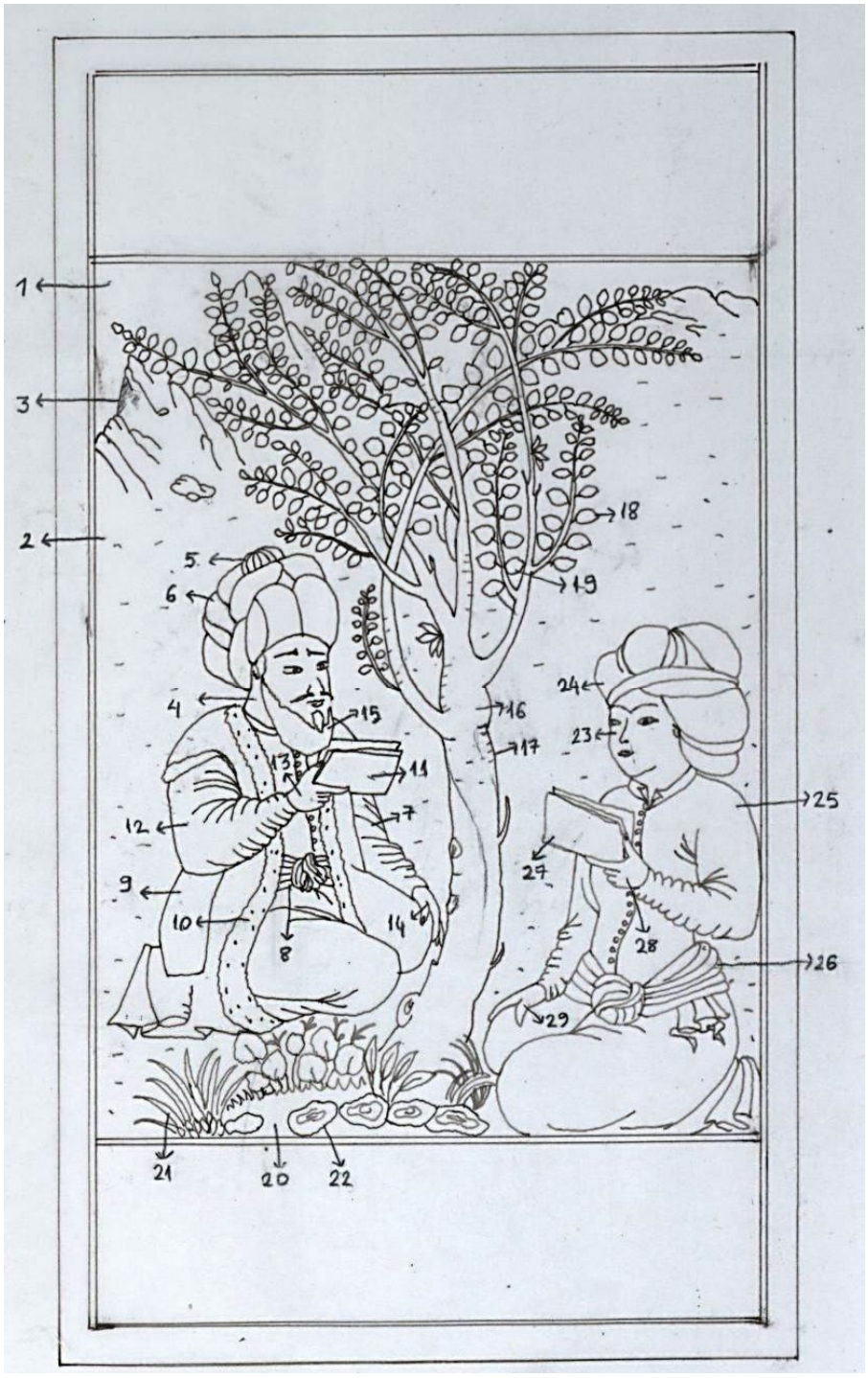
Minyatürdeki kompozisyon, üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü ile başlamaktadır. Hemen alt kısmında yer alan açık mavi toprak zeminin tepe kısımlarında lacivert tarama ile gölgeleme yapılıp aynı renkle konturları çekilmiştir. Toprak zemindeki nokta desenlerde aynı lacivertin sulu kullanımıyla yapılmıştır. Kompozisyonda yer alan iki figürün ortasından yükselen ağaç, alt ve üst yazı cetvelleri arasında oldukça büyük çalışılmıştır. Ağacın gövdesinde zemin rengi kahverengidir. Üzerinde vişne rengi ile nokta ve minik çizgilerle desen uygulanıp, tahrirleri lacivertle çekilmiştir. Yapraklarda kullanılan sarıya bakılırsa ağaç muhtemelen sonbahar mevsimindedir. Sarı yaprakların konturlarında kızıl kahve, koyu yeşil diğer yapraklarda ise lacivert kullanılmıştır. Ağacın dibinde bir yeşillik kümesi bulunmaktadır. Ön kısımda yan yana dizilmiş taşlarda somon rengi ve şeker pembesi ile tonlama yapılmıştır.

Solda, ağacın altında oturan Molla Hüsamzade'nin başındaki tac acı yeşil, sarığı ise beyazdır. İçindeki entari mercan rengidir. Kumaş kıvrımlarında tonlama için beyaz kullanılıp, konturları ve düğmeleri sulu vişne rengi ile çalışılmıştır. Belindeki mint yeşili kuşağın tahrirleri ise laciverttir. Üzerindeki cübbenin bulanık koyu kahverengisi, yandaki ağacın koyusudur. Konturları vişne rengi ile çekilen cübbenin yaka ve kollarından görünen kürk astarı, beyaz üzerine siyah benekli samur kürkdür. Elinde okuduğu kitabın cildi aşı kırmızısıdır.

Ağacın diğer tarafında, sağda oturan genç talebenin başındaki sarık beyazdır. Sarığın hemen önünde çok küçük ve silikhalde görünen kırmızı yazı okunamamaktadır.

[71] Muharrem Tan, *age.*, s. 175.

Üzerindeki entari yapraklardaki sarı ile aynıdır. Konturları sulu vişne rengi ile çekilmiştir. Belindeki kalın kuşakta, şeker pembesi ve beyazla tonlama yapılıp konturlar yine vişne rengi ile çekilmiştir. Kuşağın tahrirlerinde kısmen sulu olarak lacivert de bulunmaktadır. Elinde tuttuğu kitabın rengi, konturlarda sulu olarak kullanılan lacivertle aynıdır.

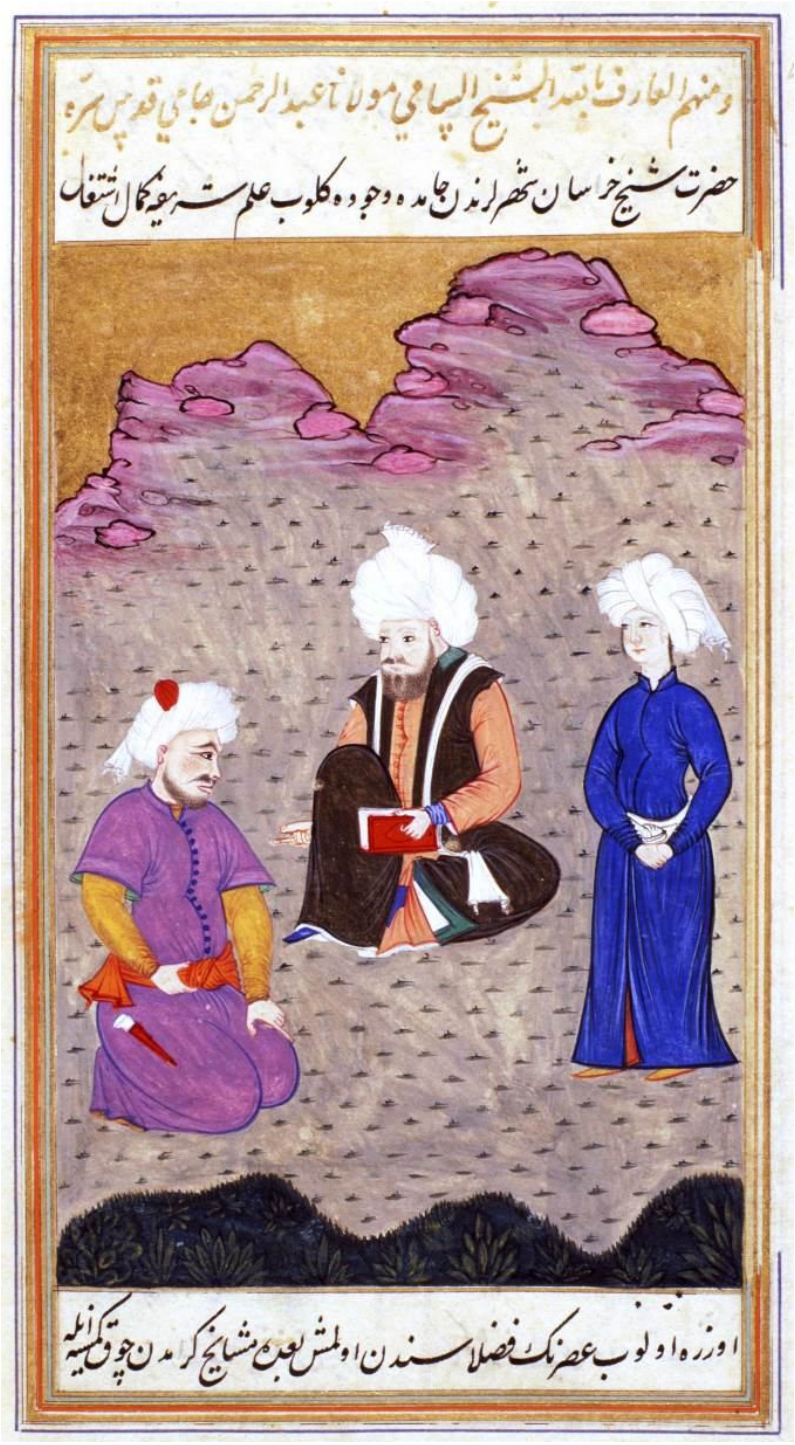
Ç. 30 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda sıvama altın gökyüzü 1, alttaki açık mavi toprak zemin 2, lacivert tarama gölgeleme ve kontürleri 3, Molla Hüsamzade'nin yüzünün ten zemini 4, başındaki yeşil tac 5, beyaz sarık 6, somon rengi entari 7, mint yeşili kuşak 8, kahverengi cübbe 9, cübbenin kürkü 10, elindeki kırmızı kitap 11, sağ kolu ve sağ eli 12 ve 13, sol eli 14, kıyafetin üzerine inen sakal 15 numaralı kısımlardır.

Kompozisyonun ortasında alt ve üst iki cetvel çizgisi arasında yükselmiş olan ağacın kahverengi gövdesi 16, üzerindeki vişne rengi desen ve lacivert konturlar 17, sarı ve yeşil yapraklar 18 ve 19, zeminde, ağacın dibinde görünen yeşil alan 20, yapraklar 21, yan yana dizili taşlar 22 numaralı çalışmalardır. Ağacın sağ tarafında oturan talebenin yüzü 23, başındaki beyaz sarık 24, üzerindeki sarı entari 25, belindeki pembe kuşak 26, elindeki lacivert kitap 27, kitabı tutan el 28 ve diğer el 29 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.32. Tasvir 31: Abdurrahman b. Ahmed Camî

Tasvir 31 Abdurrahman b. Ahmed Camî

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: İlimde yüksek mevkıye sahip, Horasan'ın Cam kazasında doğmuş olan Abdurrahman b. Ahmed Camî bir konu hakkında bilgi verirken görülmekte.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 151 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 13 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Altın cetvelle ayrılmış olan üst kısımdaki ilk satır ta'lik hatla ve altın mürekkeple yazılmışken, ikinci satır ve minyatürün hemen altında yer alan tek satırlık yazı siyah mürekkeple ve yine ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirdeki kişi, Horasan'ın Cam kazasında doğmuş olan Abdurrahman b. Ahmed Camî'dir (Öl. H.898). İlimdeki yüksek mevkii sebebiyle Sultan II. Bayezid (M 1389-1402) tarafından bizzat İstanbul'a davet edilmiştir. Ancak yolda Anadolu'da taun hastalığı salgınını işitince geri dönmüştür. Sultanın isteği üzerine bir konuda risale yazıp göndermiş ancak, risale eline ulaşmadan Sultan II. Mehmed vefaat etmiştir.

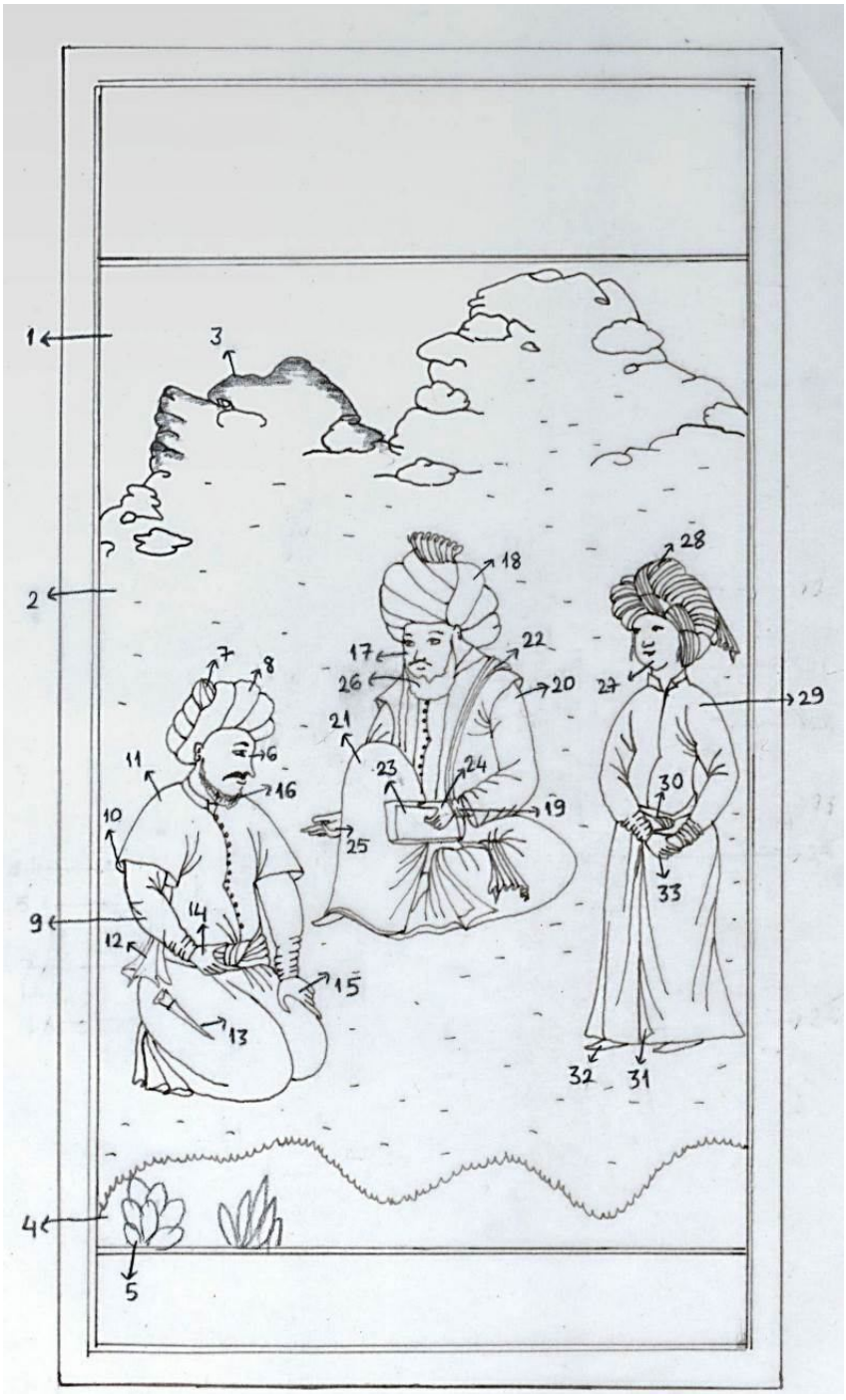
Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Yazı için açılan pencerelerde bir farklılığa gidilip, alt pencerede satır sayısı teke indirilmiştir.

Üst yazı cetveline bitişik gökyüzü sıvama altındır. Hemen altında yer alan gri karışık küf yeşili toprak zeminin tepesindeki kayalıklarda, sulu vişne rengi ile tonlama yapılmıştır. Nakşî'ye mahsus kayalarda insan ve hayvan figürü çalışması oldukça belirgin şekilde görülmektedir. Siyah konturları çekilmiş olan kayaların, sağ tarafı bir insan kafasını, sol tarafı ise bir köpek kafasını oluşturmuştur.

Kompozisyondaki üç figürden soldaki dizüstü oturmaktadır. Üzerindeki kıyafetler ve dizüstü saygıyla oturuş şekli, daha önce görülen talebe tasvirlerinden çok farklı olmamasına karşın, belinden sarkan kama, daha önce ulema veya talebede kullanılan bir obje değildir. Bu yüzden, ortada oturan Molla Camî'nin karşısındaki kişi hakkında net bir yorum yapmak zordur. Başındaki tac aşı kırmızısı, sarık ise beyazdır. İçindeki gömlek kirli sarıdır ve konturları turuncu ile çekilmiştir. Üzerindeki entari eflatun, düğmeler ve konturlar lacivertle çekilmiştir. Entarinin kol ağızlarından görünen astar rengi küf yeşilidir. Belindeki kuşak turuncu, tahrirleri ve belindeki kamanın kılıfı aşı kırmızıdır.

Ortada bağdaş kurmuş oturan Molla Camî'nin başındaki sarık beyazdır. En içteki gömleğin kol ağızlarından görünen rengi açık mavi, konturları laciverttir. İçindeki entari somon rengi, konturları aşı kırmızısıdır. Üzerindeki cübbe koyu kahverengi karışık siyahtır. Kumaş kıvrımlarında açık mavi ile ışık verilip, tahrirler siyahla çekilmiştir. Yaka ve etek ucundan mint yeşili astar görünmektedir. Ayakkabıların rengi laciverttir. Elindeki kitab aşı kırmızısıdır. Molla Camî'nin yüzündeki ifade, el hareketi ve elindeki kitaba bakıldığında, muhtemelen karşısındaki kişiye bir soru hakkında cevap vermektedir.

Sağ tarafta ayakta duran, Molla Camî'nin genç talebesinin başındaki sarık beyaz, üzerindeki lacivert entarinin kumaş katlarındaki ışık, açık mavi ile verilip konturlar siyaha yakın tonla çekilmiştir. Etek ucundaki astar kısmı turuncu, ayakkabıları kirli sarıdır. Belindeki kuşak ise beyazdır.

Ç. 31 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetvelinin hemen altında yer alan sıvama altın gökyüzü 1, Gri karışık küf yeşili toprak zemin 2, Tepelerin uç kısımlarında yer alan kayalık zeminin eflatun tonlaması ve siyah konturları 3, kompozisyonun en alt kısmında yer alan çok koyu yeşil zemin 4, üzerindeki daha açık tondaki yapraklar 5 numaralı kısımlardır.

Uygulama kolaylığı açısından en soldaki figür muhtemelen ilk çalışılan tasvirdir. Dizüstü oturan şahsın yüzünün zemini 6, başındaki aşı kırmızısı tac 7, beyaz sarık 8, içindeki kirli sarı gömlek 9, eflatun cübbe 11, kol kısımlarındaki yeşil astar daha önce çalışılıp 10 numaralı kısımdır. Belindeki turuncu kuşak 12, aşı kırmızısı kabza 13, kuşağı tutan el 14, diğer eli 15, yüz ve sakal kısmı 16 numaralı çalışmalardır.

Ortada oturan Molla Camî'nin yüzünün zemini 17, başındaki sarık 18, sol bileğinden görünen mavi gömlek 19, somon rengi entari 20, siyah cübbe 21, omzundaki beyaz şal 22, elindeki kitap 23, kitabı tutan el 24, diğer el 25, kıyafetin üzerine inen sakal 26 numaralı uygulamalardır.

Sağda ayakta duran talebenin yüzü 27, başındaki beyaz sarık 28, üzerindeki lacivert entari 29, belindeki beyaz kuşak 30, turuncu astar kumaş 31, kirli sarı ayakkabıları 32, eller ise 33 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.33. Tasvir 32: Dede Ömer-i Ruşeni

Tasvir 32 Dede Ömer-i Ruşeni

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Gençliğinde Bursa'da ilim tahsil etmiş, sonra ilim tahsili için İran'a giderken Şirvan vilayetinde Seyyid Yahya Şirvânî'nin hizmetine girmiş olan, Dede

Ömer-i Ruşenî
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 154 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 11 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün hemen üst kısmında altın cetvelle ayrılmış olan alan içindeki üç satır siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır. Minyatürün alt kısmında altın cetvelle ayrılmış olan kısımdaki dördüncü satır kırmızı, beşinci satır mavi mürekkeple ve nesih hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan kişi, Dede Ömer-i Ruşeni'dir. Gençliğinde Bursa'da ilim tahsil etmiş, eğlence ve insanları hicivle çok uğraşmıştır. Sonra ilim tahsili için İran'a gitmeye karar vermiştir. Yolculuğunda Şirvan vilayetinde Seyyid Yahya Şirvânî'nin hizmetine girip tevbe etmiştir. Bu dönemde riyazet[72] ilmiyle meşgul olmuş Berdaa, Gence ve Karaağaç'ta yaşamıştır. Tebriz valisi Uzun Hasan'dan büyük hürmet görmüştür[73].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Yazı için açılan pencerelerde bir farklılığa gidilip, üst pencerede satır sayısı üçe çıkarılmıştır.

Kompozisyonda yazı cetvelinin hemen altında sıvama altın gökyüzü görünmektedir. Daha sonraki alan, kağıt rengine yakın, çok açık lila toprak zemindir. Daha koyu tonlu lila renk, altta dalga halinde görünmektedir. Tepe konturları ve kaya parçalarının tahrirleri siyahla çekilmiştir. Kompozisyonda yer alan iki figürden soldaki muhtemelen Dede Ömer-i Ruşeni karşısındaki de kendisinden etkilendiği, Seyyid Yahya Şirvânî'dir. Vücud dili ve mimikleri oldukça abartılı çalışılan Dede Ömer'in başındaki sarık beyazdır. Üzerindeki entari küf yeşilidir. Konturları ve düğmeleri yandaki cübbenin siyahıyla çekilmiştir. Belindeki kuşak beyazdır. Belinin arka kısmında zemin boyasında bir deformasyon oluşmuştur.

Dede Ömer-i Ruşeni'nin karşısında oturan Seyyid Yahya Şirvânî'nin başında tac görünmemektedir ve sarığı beyazdır. İçindeki entari açık sütlü kahverengidir, tahrirleri ise somonla çekilmiştir. Entarinin boyasında oksitlenme, kararma görünmektedir. Belindeki kuşak beyaz, üzerindeki cübbe ise koyu yeşil karışık siyahtır. Kumaş kıvrımlarından görünen astar rengi kirli sarıdır. Özellikle Seyyid Yahya Şirvânî'nin sakalındaki tarama işçilik çok incedir. CD'deki görüntüde göz silinmiş gibi görünmektedir ancak, orijinal yazmada bir eksiklik yoktur.

[72] Riyâzet, verâ ve takvâ ile olur. Takvâ, haramlardan sakınmaktır. Verâ, haramlarla birlikte, mübâhları ihtiyaçtan fazla kullanmaktan sakınmaktır.
[73] Muharrem Tan, *age.*, s. 213.

Ç. 32 (D.S. 2012)

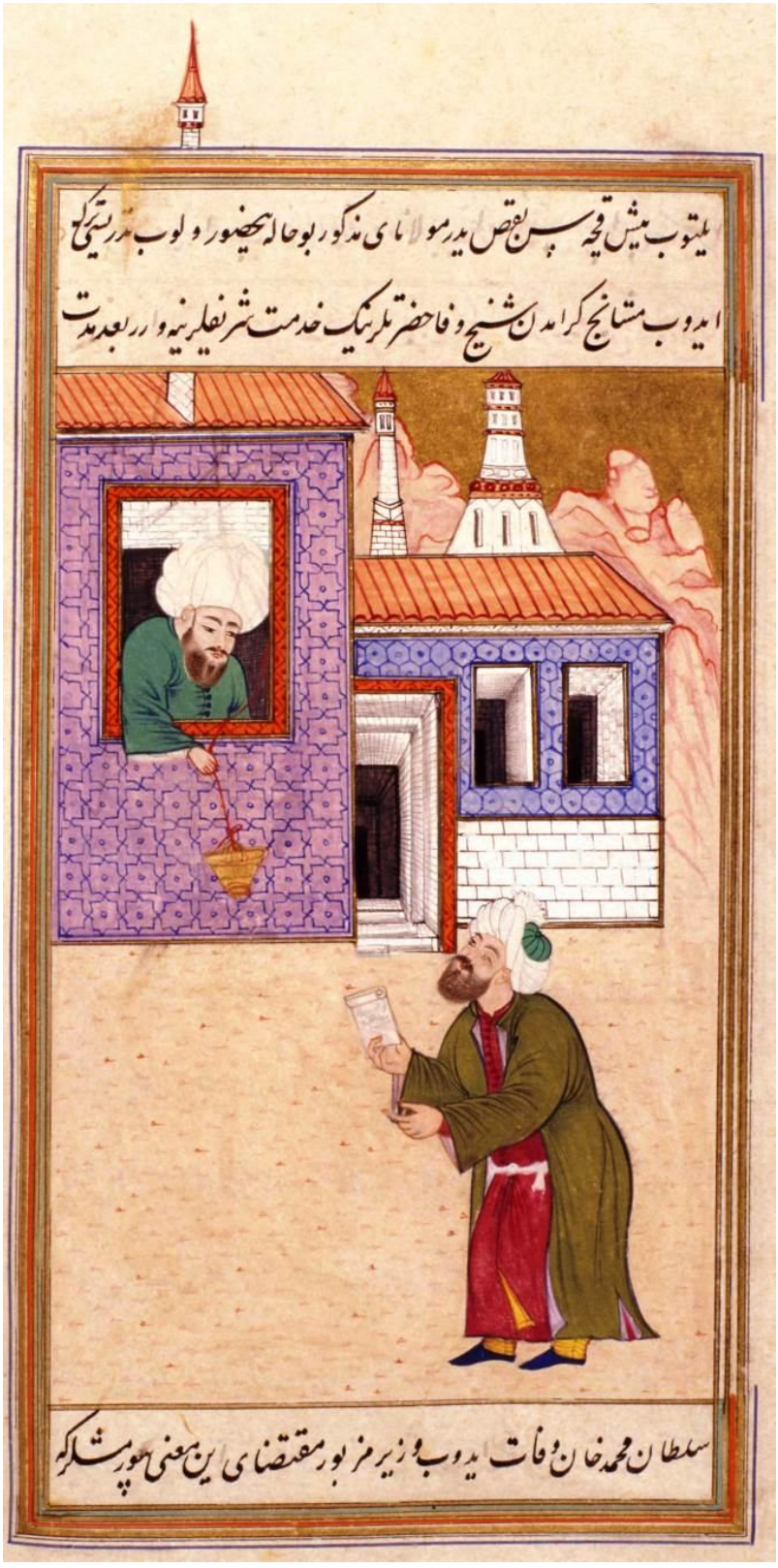
Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst cetvel satırının hemen altında görünen sıvama altın gökyüzü 1, açık lila toprak zemin 2, siyah konturları ve kayalar 3 numaralı kısımlardır. Aşağıda yer alan iki figürden soldaki Dede Ömer-i Ruşeni'nin yüzünün zemini 4, başındaki beyaz sarık 5, üzerindeki küf yeşili entari 6, belindeki beyaz kuşak 7, etek uçlarında

görünen beyaz astar kısımları 8, siyah sakalları 9, sakalın üzerinde görünen elleri 10 ve 11 numaralı çalışmalardır.

Karşısında oturan Seyyid Yahya Şirvânî'nin yüz zemini 12, başındaki beyaz sarık 13, içindeki açık kahverengi entari 14, belindeki kuşak 15, kol ağızları ve etek uçlarında görünen kirli sarı kumaş astarı 16, üzerindeki siyah cübbe 17, sağ ve sol eller 18 ve 19, kıyafetin üzerine inen sakalı 20 numaralı uygulama olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.34. Tasvir 33: Zenbilli Ali Efendi

Tasvir 33 Zenbilli Ali Efendi

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: İlminden faydalanmak için gelip soru soranlara, evinin üst katından zenbille fetva sarkıtan, Zenbilli Ali Efendi
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 159 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 13 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün altın cetvelle ayrılmış olan üst kısmındaki iki satırlık yazı siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır. Minyatürün alt kısmında altın cetvelle ayrılmış olan alandaki tek satırlık yazı da yine siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Zenbilli Ali Efendi lakabıyla meşhur, Molla Alâeddin Ali b. Ahmed b. Mehmet Cemâlî'dir (Ö. H.932). Tasvirde yer alan hikâyeye göre, Sultan II. Mehmet'in veziri, Karamanlı Mehmet Paşa vezir olunca, Sinan Paşa ile olan dostluğuna kızdığı, Molla Zenbilli Ali Efendi'yi cezalandırmak için maaşını 5 dirhem indirip, başka göreve verir. Bunun üzerine görevi bırakmış olan Zenbilli Ali Efendi, evinin üst katında oturur, camda her daim asılı olan zembile halk tarafından konulan suallere fetva vererek cevaplar ve tekrar aşağı sarkıtır.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.'lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Yazı için açılan pencerelerde bir farklılığa gidilip, alt penceredeki yazı satırı teke indirilmiştir. Kompozisyonun sağ üst köşesinde sıvama altın gökyüzü yer almaktadır. Sol üst köşede, Zenbilli Ali Efendi'nin evinin çatısı üst yazı cetveline bitişiktir. Kompozisyon tasarımında nadir yapılan, cetvel dışına görüntü taşırılması olayı burada da uygulanmıştır. Soldaki bina grubunun çatısında, orta noktaya yerleştirilen minarenin külahı cetvel çizgilerinin dışına taşırılmıştır.

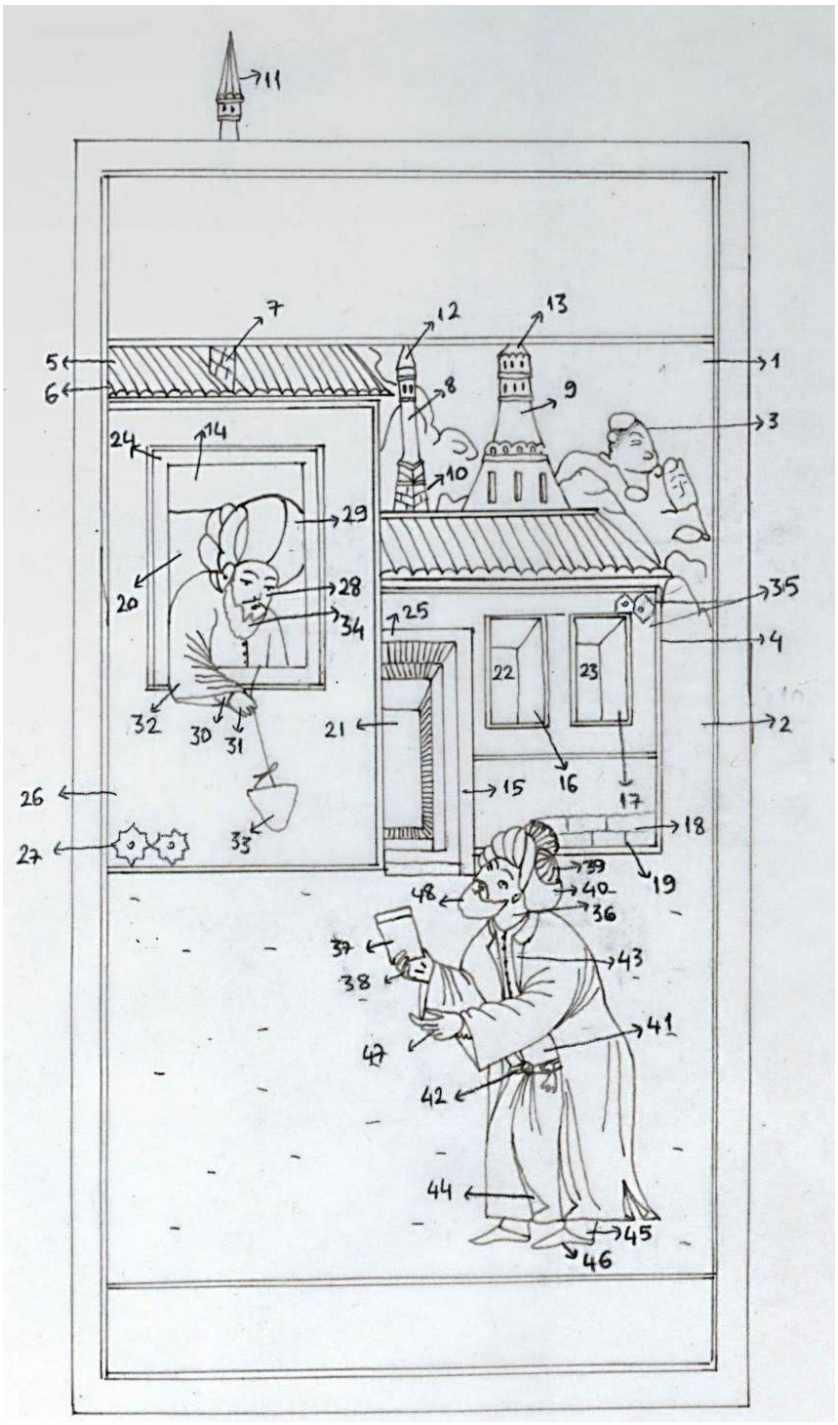
Toprak zeminde kullanılan renk çok açık somondur. Tepe noktalarında belirgin şekilde görünen insan kafası figürlerinde, gölgelemeler ve tahrirler sulu aşı kırmızısı ile yapılmıştır. Binaların çatı zemininde somon rengi kullanılıp, üzerindeki konturlar aşı kırmızının sulu haliyle çalışılmıştır. Binaların kapı ve pencerelerinde, iç içe devam edip küçülen perspektif uygulama şekli, Nakşî'ye has bir üslupla yine karşımızadır. Yalnız kapıda kemer yerine dikdörtgen form tercih edilmiştir. Sağdaki binanın çatısının sağ başında görünen kuleye benzer bir yapı dikkat çekicidir. Ayrıca bunun haricinde iki ayrı bacanın çalışılması da ilginçtir. Bacalarda, kulede ve binanın bazı kısımlarında beyaz kesme taş görüntüsü vardır.

Sol tarafta Zenbilli Ali Efendi'nin göründüğü duvar cephesinde lila zemin rengi üzerine, lacivert geometrik formlar çalışılmıştır. Pencerenin kenarındaki iki ince altın

cetvel arasına pervaz rengi olarak turuncu kullanılıp, üzerinde ters üçgen süslemelr aşı kırmızısı ile yapılmıştır. Elindeki zembili[74] aşağıda bekleyen şahsa sarkıtan Zenbilli Ali Efendi'nin camdan, göğüs hizasından yukarısı görünmektedir. Başındaki sarık beyaz, üzerindeki entari mint yeşilidir ve konturları lacivertle çekilmiştir. Penceren içeride, Zenbilli Ali Efendi'nin arkasında yer alan fon, sağdaki binalarla aynı şekilde yansıtılıp, siyah fonun üst kısmında beyaz kesme duvar görüntüsü verilmiştir. Elindeki zenbilin ipi kırmızı, sepeti ise kirli sarıdır.

Sağ taraftaki binanın duvar rengi açık mavi olup üzerine çalışılan geometrik desenleri ise laciverttir. İki adet pencerenin kenarlarında ince altın pervazı vardır. Pencerelerin iç kısmında, beyaz taş duvar ve sonrasındaki griden siyaha doğru küçülen perspektif bakış dikdörtgen kapıda da uygulanmıştır. Kapının önündeki üç basamakla içeri doğru giriş belirgindir. Yalnız kapının etrafındaki pervazda diğer binanın penceresindeki turuncu pervaz kullanılmıştır. Aşağıdan yukarı bakarak zenbile not koyacak olan şahsın başındaki tac mint yeşili, sarığı ise beyazdır. İçindeki entarinin zemini vişne rengi, düğmeleri ve konturları ise kırmızıdır. Kumaşının astar rengi altta paçalarında görünen parlak sarı ile aynıdır. Üzerindeki cübbe sarı karışık küf yeşili olup kumaş kıvrımlarındaki konturları acı yeşille tahrirlenmiştir. Astar rengi ise açık liladır. Belindeki kuşak beyaz, ayaklarındaki pabuçları ise laciverttir. Her iki figürün de sakalları ve yüzü kahverengi tonlarda, oldukça ince işçilikle çalışılmıştır.

[74] Zenbil: Hasırdan örülmüş saplı çanta.

Ç. 33 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

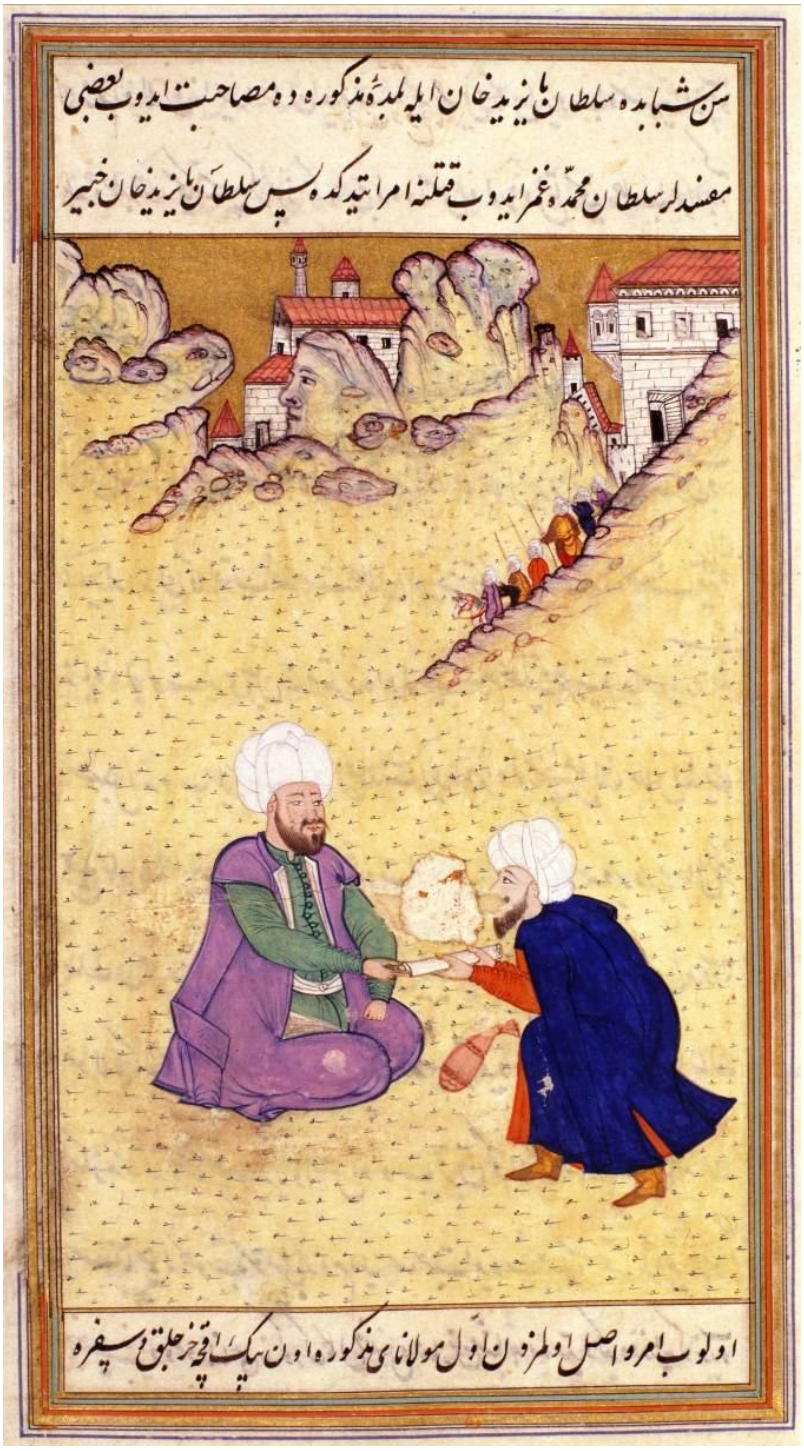
Kompozisyonda, sağ üst köşedeki sıvama altın gökyüzü 1, açık somon rengi toprak zemin 2, tepe noktalarında insan kafası figürlerinin yer aldığı kayalık kısımlardaki gölgeleme ve konturlar 3 numaralı çalışmalardır.

Bina grubunun çerçevelerini belirleyen sıvama altın cetvelleri 4, soldaki binanın somon çatı zemini 5, üzerindeki konturları 6, minarenin beyaz zemini 7, yandaki küçük minare ve kulenin beyaz zemini 8 ve 9, üzerlerindeki tuğla desenleri 10, sol üstte cetvel sınırlarının dışına taşmış olan bacanın somon rengi külahı 11, yandaki baca ve kulenin somon çatıları 12 ve 13 numaralı kısımlardır.

Zenbilli Ali Efendi'nin bulunduğu pencerenin ve yandaki diğer iki pencerenin iç kısımlarında derinlik duygusu verilen beyaz kısımlar 15, 16 ve 17, sağdaki binanın beyaz tuğla formlu kısmı zemin ve deseniyle 18 ve 19, pencerelerin içindeki siyah kısımları ise 20, 21, 22 ve 23 numaralı uygulamalardır. Zenbilli Ali Efendi'nin bulunduğu pencerenin ve yandaki kapının turuncu pervazları ile üzerinde kırmızı ile çalışılan süslemesi 24 ve 25, kirli lila rengi duvar zemini 26, üzerindeki geometrik desenler 27 numaralardır.

Pencereden yarısı görünen Zenbilli Ali Efendi'nin yüzünün zemini 28, başındaki beyaz sarık 29, kolun bileğinden görünen beyaz kısım 30, eli 31, mint yeşili entari 32, elinden sarkıttığı sarı zenbili 33, kıyafetin üstüne inen sakalı 34 numaradır. Sağda arka planda kalan binanın açık mavi ön cephe duvarı ve üzerindeki geometrik desenler 35, aşağıda elindeki kâğıdı yukarı vermeye çalışan figürün yüzünün zemini 36, elindeki beyaz kâğıt 37, görüntü büyütülerek bakıldığında kağıdı tutan el 38, başındaki tac 39, beyaz sarığı 40, içindeki vişne rengi entari 41, belindeki kuşak 42, üzerindeki cübbenin kıvrımlı yerlerde görünen lila astar kumaşı 43, entarinin etek kısmındaki sarı astar ve sarı paçaları 44 ve 45, ayağındaki lacivert pabuçlar 46, sol eli 47, sakal ve yüzü 48 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.35. Tasvir 34: Molla Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed Amâsi

Tasvir 34 Molla Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed Amâsi

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Gençlik yıllarında Şehzade Bayezid'in dostlarından, Molla Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed Amâsi, hayatını kurtararak kendisine yardım eden Şehzade Bayezid ile birlikte
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 163 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 13 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün altın cetvelle ayrılmış olan üst kısmındaki iki satırlık yazı siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır. Minyatürün alt kısmında yine altın cetvelle ayrılmış olan alandaki tek satırlık yazı da siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, devrin akli ilimlerinin yanı sıra, nakli ilimlerde ve edebi ilimlerde de üstün vasıflara sahip Molla Abdurrahman b. Ali b. Müeyyed Amâsi'dir (Ö. H.922). Gençlik yıllarında Amasya sancağında bulunan Şehzade II. Bayezid ile olan yakın dostluğu, bazı fesat çevrelerince Sultan II. Mehmed'e farklı anlatılmıştır. Onun hakkında verilen ölüm emrini erken haber alan Şehzade Bayezid, para ve yol yardımı yaparak, kaçmasını sağlamıştır[75]. Kompozisyonun alt ve üstündeki metinle örtüşen hikâyenin kurgusu da bu konu üzerine yapılmıştır.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Yazı için açılan pencerelerde bir farklılığa gidilip, alt penceredeki yazı satırı teke indirilmiştir. Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik olarak görünen gökyüzü kısmı sıvama altındır. Hemen altında yer alan, parlak sarı karışık küf yeşili zeminin, tepe noktalarındaki figüratif kayalıklarda mavi ağırlıklı küf yeşili ve lila renklerle gölgeleme yapılıp konturları siyahla çekilmiştir. Kayalardaki uygulamada göze çarpan insan ve hayvan başları, Nakşî'nin oldukça farklı ve espirili tarzını yine sergilemektedir.

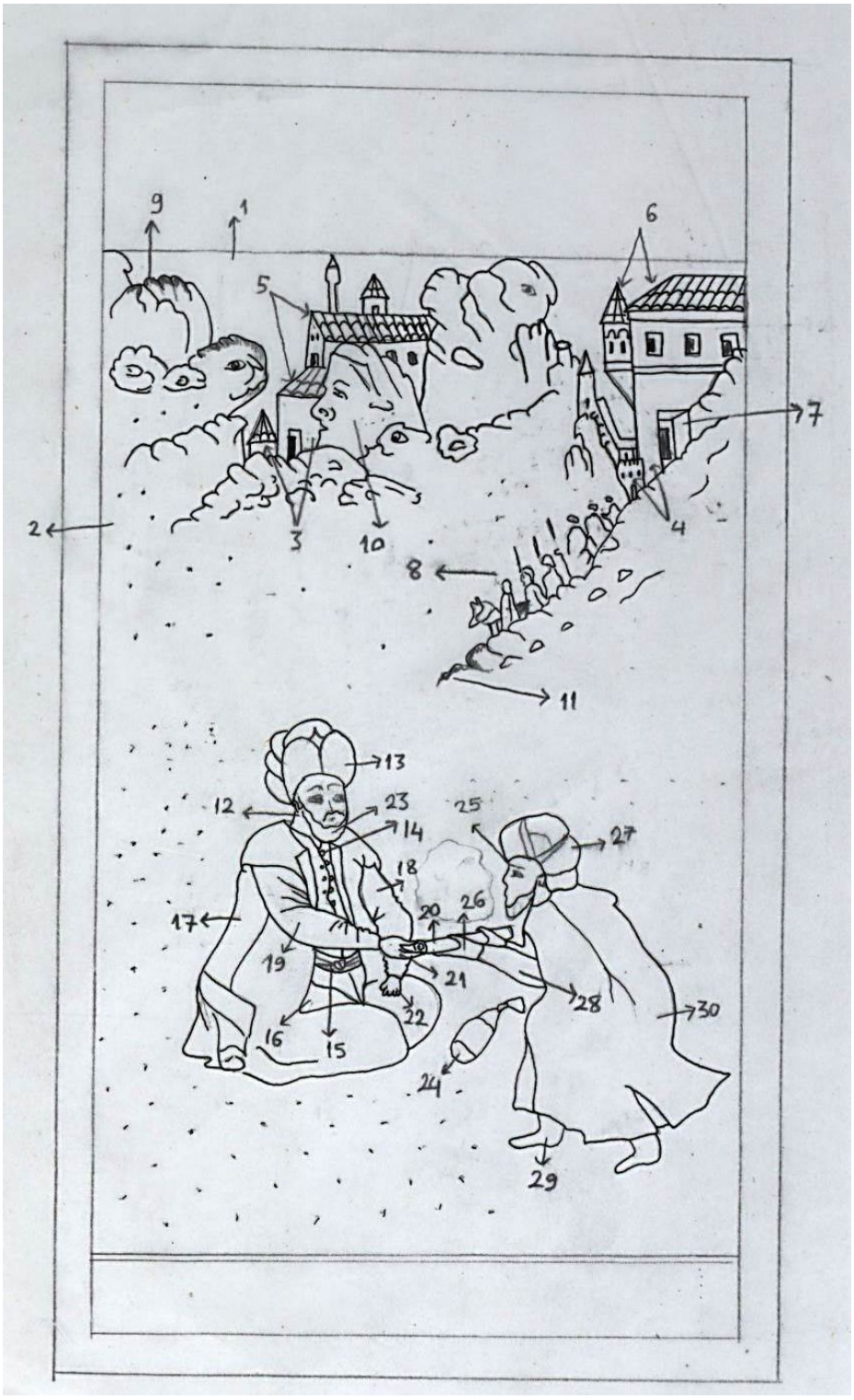
Kayaların arkasındaki bina grubu, küçük çalışılarak, uzakta olduğu yansıtılmıştır. Muhtemelen beyaz kesme taş olarak çalışılan binalar, bacası, cumbası ve külah çatılarıyla Türk İslam mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. Orijinal boyutunda oldukça küçük olan bu kısımdaki detaylar bir hayli incedir. Kapı ve pencerelerinde içeri doğru uygulanan derinlikle de perspektif vurgusu yapılmıştır. Sağda tepenin ardında, oldukça minik çalışılan altı tane atlı figürde de uzaklık vurgusu yine belirgindir. Sivil kıyafetli oldukları göz önünde bulundurulduğunda, muhtemelen Molla Amâsi'nin kaçmasıyla ilgili olarak kompozisyona yerleştirilmişlerdir. Çok küçük çalışılan bu figürlerin detayları da hayret verici inceliktedir.

Ortada toprak zeminde oturan iki figürden yüzü bize dönük olan Şehzade Bayezid'in kıyafeti ve sarığı oldukça sadedir. Daha önceki kompozisyonların hiçbirisinde kıyafet bu kadar sade yansıtılmamıştır. Başındaki sarık beyazdır. İçindeki mint yeşili

[75] Muharrem Tan, *age.*, s. 234.

entarinin konturları lacivertle çekilmiştir. Belindeki kuşak ve eflatun cübbenin iç astarı da sarıkla aynı şekilde beyazdır. Cübbenin konturları da yine lacivertle çalışılmıştır.

Karşısında arkası dönük çizilen kişi Molla Amâsi'dir. Muhtemelen, Şehzade Bayezid, yerde duran somon rengi kesede, Taşköprülüzade'nin metin kısmında bahsettiği üzere 10 bin dirhem altın ve yol ihtiyaçlarını kendisine vermektedir. Molla Amâsi'nin başındaki sarık beyazdır. Üzerindeki cübbe lacivert, içindeki entari ise turuncudur. Ayaklarındaki çizmeler kirli sarı ile çalışılmıştır. İki figürün ortasında görünen, eserin kâğıdındaki delinme kısmen tamir edilmiştir.

Ç. 34 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü kısmı 1, açık limon küfü yeşili toprak zemin 2, üstte figüratif kayaların ardında birbirine bitişik devam eden ve muhtemelen kesme taş olan binaların beyaz zeminleri ve tuğla desenli işçilikleri soldan sağa doğru 3 ve 4, üstlerindeki çatıların somon rengi zemin ve çatı desenleri 5 ve 6, içeriye doğru derinlik hissi verilen pencere ve kapılar 7, sağ üstte tepenin ardında yamaçtan aşağı doğru sıralanan altı adet atlı 8, Kayaların uçlarına işlenen insan ve hayvan başlarındaki tonlama ve konturlar 9 ile 10, atlıların önündeki yamaç tonlaması ve konturu 11 numaralı kısımlardır.

Ortada yer alan iki figürden solda yer alan Şehzade Bayezid'in yüz zemini 12, başındaki sarık 13, içindeki mint yeşili entari 14, belindeki beyaz kuşak 15, cübbenin kumaş kıvrımlarında görünen beyaz astar kısımları 16, eflatun cübbe 17, arkadaki sol kolu 18, önde görünen sağ kolu 19, tuttuğu rulo kağıt 20, eller 21 ve 22, kıyafetin üzerine inen kahverengi sakal ve yüzün çalışılması 23 numaralı uygulamalardır.

Yerde görünen somon rengi para kesesi 24 numaradır. Sağda arkası dönük olup başı profilden görünen, Molla Amâsi'nin yüzünün zemini ve ince işçiliği 25, rulo kağıdı alan elleri 26, başındaki beyaz sarık 27, turuncu entari 28, ayaklarındaki kirli sarı çizmeler 29, üzerindeki lacivert cübbe ise 30 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.36. Tasvir 35: Molla Abdurrahim b. Molla Alaeddin Arabi

Tasvir 35 Molla Abdurrahim b. Molla Alaeddin Arabi

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Molla Bebek Çelebi lakabıyla meşhur, Sultan II. Bayezid döneminin fazilet ve kemalat alimlerinden Molla Abdurrahim b. Molla Alaeddin Arabi'dir.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 167 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Altın cetvelle ayrılmış olan üst kısımdaki ilk satır siyah mürekkeple, ikinci satır ise kırmızı mürekkeple ta'lik yazılmıştır. Minyatürün hemen altındaki iki satır yazı da yine siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, babası tarafından takılan, Molla Bebek Çelebi lakabıyla meşhur, Sultan II. Bayezid döneminin fazilet ve kemal ehli âlimlerinden Molla Abdurrahim b. Molla Alâeddin Arabî'dir (Öl. H.923). İlk eğitimini babasından alıp, Molla Hatibzâde ile devam etmiştir. Sahn Medreselerinde müderrislik yapmıştır.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dâhil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Üst yazı cetveline bitişik gökyüzü sıvama altındır. Toprak ve kayalık zemin rengi koyu şeker pembesi olup üzerindeki noktalar ve tepe kısımlarındaki konturlar sulu vişne rengi ile çekilmiştir. Tepenin ardında sağ ve solda görünen servi ağaçlarında ışık gölge derinliği için açık ve koyu yeşil kullanılmıştır.

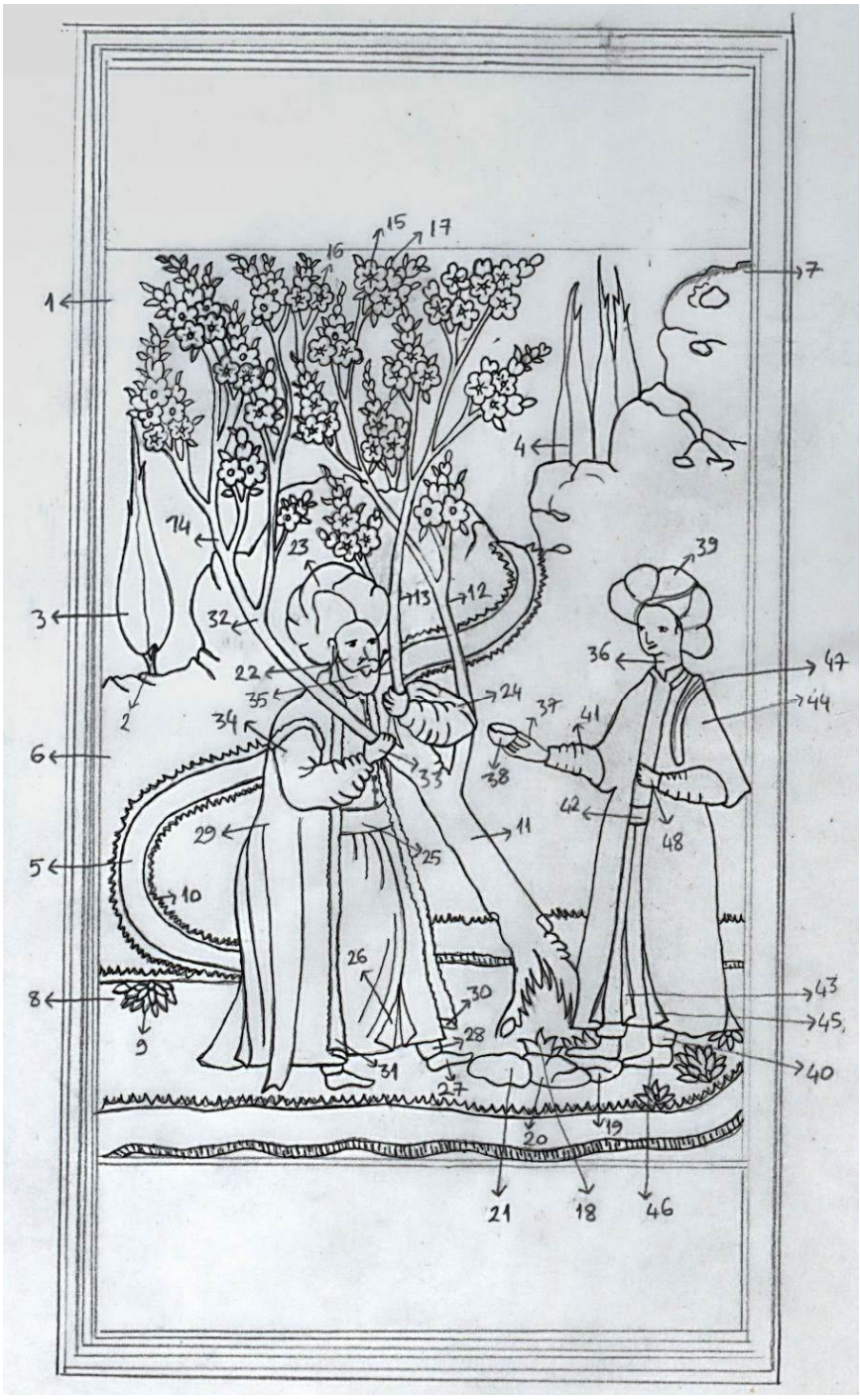
Yukardan tepenin orta noktasından aşağı doğru kıvrılarak inen ve S formunda son bulan dere, beyaz sıvama gümüştür. Mühre ile üzerine dalga deseni çalışılmıştır. Esere yakından bakıldığında, aşağıda derenin önündeki zemin açık yeşildir. Daha sonra yaprak öbeklerinin tahrirleri koyu yeşille belirlenip, ara boşluklarda acı yeşille zeminde tonlama yapılmıştır.

Molla Bebek Çelebi'nin ayaktayken dallarına tutunduğu ağacın boyu, üst yazı cetveline kadar uzatılmıştır. Kompozisyona canlılık katan bu ağacın gövdesi somon rengidir ve konturları vişne rengi ile çekilmiştir. Bahar dallarındaki çiçeklerin rengi beyaz, orta meşimeleri[76] turuncu olup, konturları sulu vişne rengidir. Kenarlarındaki minik yapraklarda acı yeşil kullanılmıştır. Ağacın dibindeki taşlarda lila, somon rengi ve açık mavi kullanılıp, sulu gölgelemesi ve konturu vişne rengi ile çalışılmıştır.

Molla Bebek Çelebi'nin başındaki sarık ve belindeki kuşak beyazdır. İçindeki entari mint yeşili olup, kumaş kıvrımlarında beyazla ışık verilmiştir. Konturları ise koyu laciverttir. Entarinin öndeki kıvrımlı kısmından görünen kaysı sarısı renk ayaklarındaki ayakkabılarıyla aynıdır. Üzerindeki kaftan çok açık sarı, tahrirleri ise oldukça sulu kullanılan vişne rengidir. Kol ağızlarından ve öndeki açık kısımlarından görünen kaftanın kürk astarı koyu kahverengidir. Ayrıca etek uçlarından görünen eflatun kısımlar muhtemelen kaftanın iç astarıdır.

[76] Meşime: Tezhipte kullanılan şekliyle, çiçeklerin orta noktasındaki tohum kesesine verilen ad.

Karşısında, elindeki beyaz kâse ile kendisine içecek sunan genç talebesi yer almaktadır. Talebenin başındaki sarık beyazdır. İçindeki entari turuncu olup konturları aşı kırmızısı ile çekilmiştir. Entarinin etek ucundan görünen astarı mint yeşilidir. Üzerindeki cübbe mavi karışık siyahtır. Onun kıvrımlı kısımlarından görünen astar rengi ise ayakkabılarıyla aynı kaysı sarısıdır. Belindeki kuşak ve omzundaki peşgir ise beyazdır. Peşgirde sulu vişne renginden çizgili desen görünmektedir. Altta görünen paçaları ise aşı kırmızısıdır.

Ç. 35 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

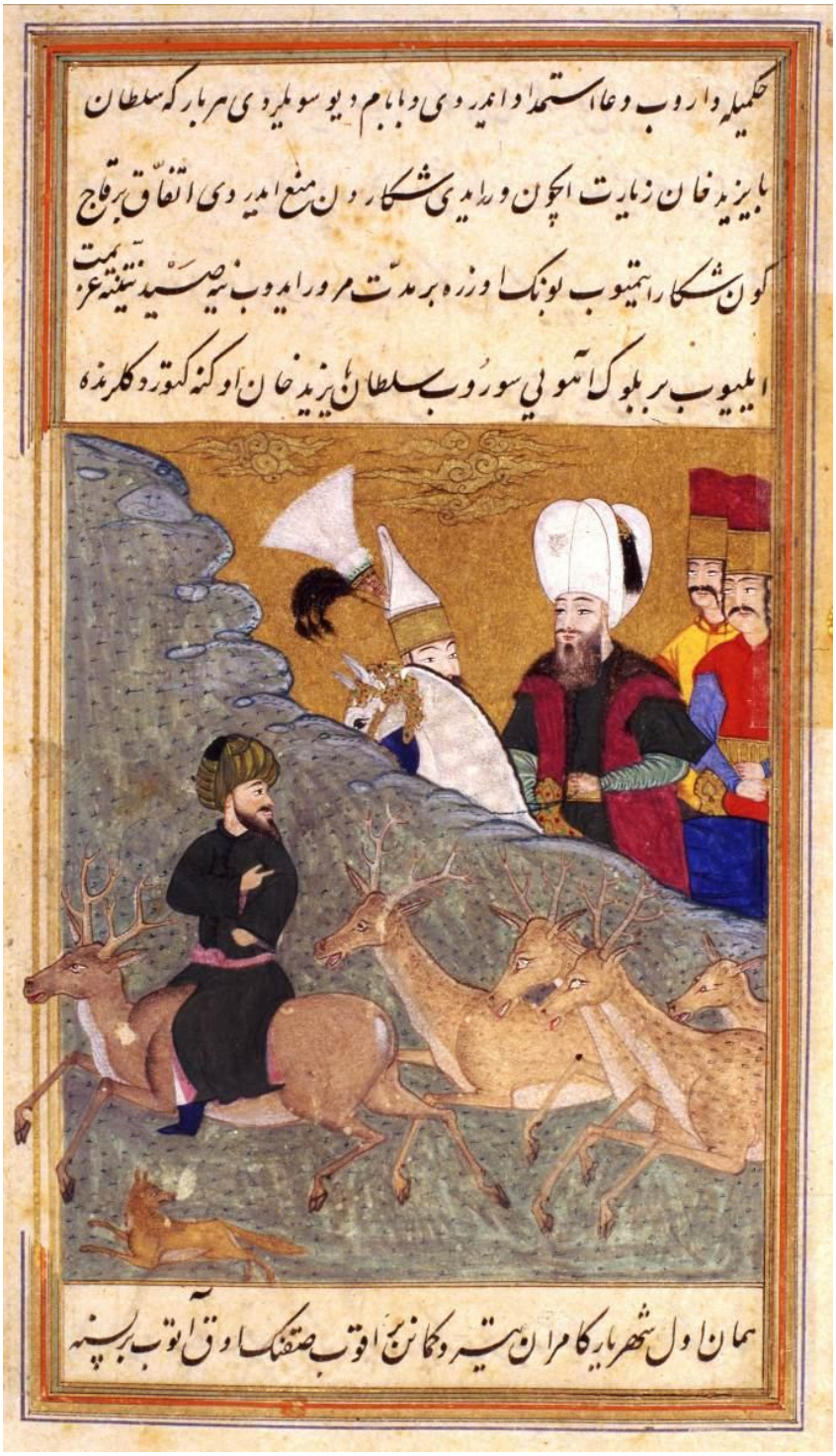
Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik olarak yer alan sıvama altın gökyüzü 1, sol üst köşede tepenin ardında görünen servi ağacının gövdesi ve yapraklı kısmı 2 ve 3, sağ köşede uçları görünen üç adet servi ağacının yapraklı kısmı 4, üstte tepenin

ortasından aşağı doğru kıvrılarak inen sıvama gümüş dere 5, şeker pembesi toprak zemin 6, tepelerde sulu vişne rengi ile yapılan tonlama ve konturlar 7, aşağıda yer alan yeşil zemin ve üzerindeki katmerli penç formunda yapraklar 8 ve 9, derenin kenarındaki minik yapraklar 10, somon rengi ağacın gövdesi 11, en solda Molla Bebek Çelebi'nin önündeymiş gibi görünen dalı hariç, sağ ve orta dalı 12 ve 13, soldaki dalın üst kısmı 14, beyaz çiçekleri 15, turuncu meşimeleri 16, acı yeşil minik yaprakları 17 numaralı kısımlardır.

Aşağıda ağacın dibinde yer alan taşların arkasındaki yapraklar 18, açık mavi, somon rengi ve eflatun taşlar 19, 20 ve 21 numaralı uygulamalardır. Şimdiye kadar görünen ulema çizimlerinden oldukça farklı bir formatta solda ayakta duran Molla Bebek Çelebi'nin yüzünün zemini 22, başındaki beyaz sarık 23, içindeki mint yeşili entarinin gövdesi ve ağaca doladığı sol kolu 24, belindeki beyaz kuşak 25, entarinin sarı astarı 26, ayakkabıları 27, mavi karışık siyah şalvar paçaları 28, üzerindeki sarı kaftan 29, etek uçlarındaki eflatun astar rengi 30, içindeki kürk astar 31, ağacın 14 numaralı dalının Molla Bebek Çelebi tarafından tutulan kısmı 32, ağacı tutan elleri 33, en üst katman olarak önde görünen sağ kolunun mint yeşili entari zemini 34, kahverengi sakalı ve yüzü 35 numaralı çalışmalardır.

Sağda hocasına içecek uzatan genç talebenin yüzü 36, uzattığı eli 37, minik kase 38, başındaki beyaz sarık 39, altındaki aşı kırmızısı paçalar 40, içindeki turuncu entari 41, belindeki beyaz kuşak 42, entarinin kıvrılan yeşil astarı 43, üzerindeki siyah cübbe 44, etek uçlarındaki kirli sarı astar kısımları 45, aynı renkteki ayakkabıları 46, omzundaki peşgir 47, sol eli 48 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.37. Tasvir 36: Sultan II. Bayezid ve Molla Seyyid İbrahim

Tasvir 36 Sultan II. Bayezid ve Molla Seyyid İbrahim

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Kendisine büyük hürmet gösteren Sultan II. Bayezid ve ona kerametini gösteren Molla Seyyid İbrahim.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 169 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 11 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün üst kısmında, diğer minyatürlerde yazı için ayrılmış olan alandan farklı olarak dört satır siyah mürekkeple yazılmış ta'lik hat bulunurken alt kısımda yine ta'lik tek satır yazı yer almaktadır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Yazmanın en renkli minyatürlerinden birisidir. Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Bayezid dönemi âlimlerinden olup, Şehzade II. Bayezid (M 1481- 1512)'in kendisine, baba diyecek kadar büyük hürmet gösterdiği, Molla Seyyid İbrahim'dir (Öl. H.935). Molla Seyyid, şehzadenin ava düşkünlüğünü engellemek için ona öğüt vermiş ancak, bir zaman sonra bunu göz ardı eden Şehzadeyi, kerametiyle durdurmuştur. Olay şöyle gelişir; Şehzade II. Bayezid bir gün ava çıkar. Avda kendisinin önüne sürülen ceylan sürüsünden birinin sırtında Molla Seyyid İbrahim'i görünce, neden avlanmadığını soranlara durumu "Babamı ceylanlardan birinin sırtında gördüm, bana kızdı" diyerek ifade eder. Molla Seyyid İbrahim, müderrislik ve müftülük vazifelerinde bulunmuş, sonraları insanlardan uzakta, ilim ve ibadetle meşgul olarak doksan küsur yaşında vefat etmiştir[77].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Minyatürlü bu sayfada, yazı için ayrılan pencerelerde farklılığa gidilerek yazılar üstte dört, altta ise tek satıra yerleştirilmiştir.

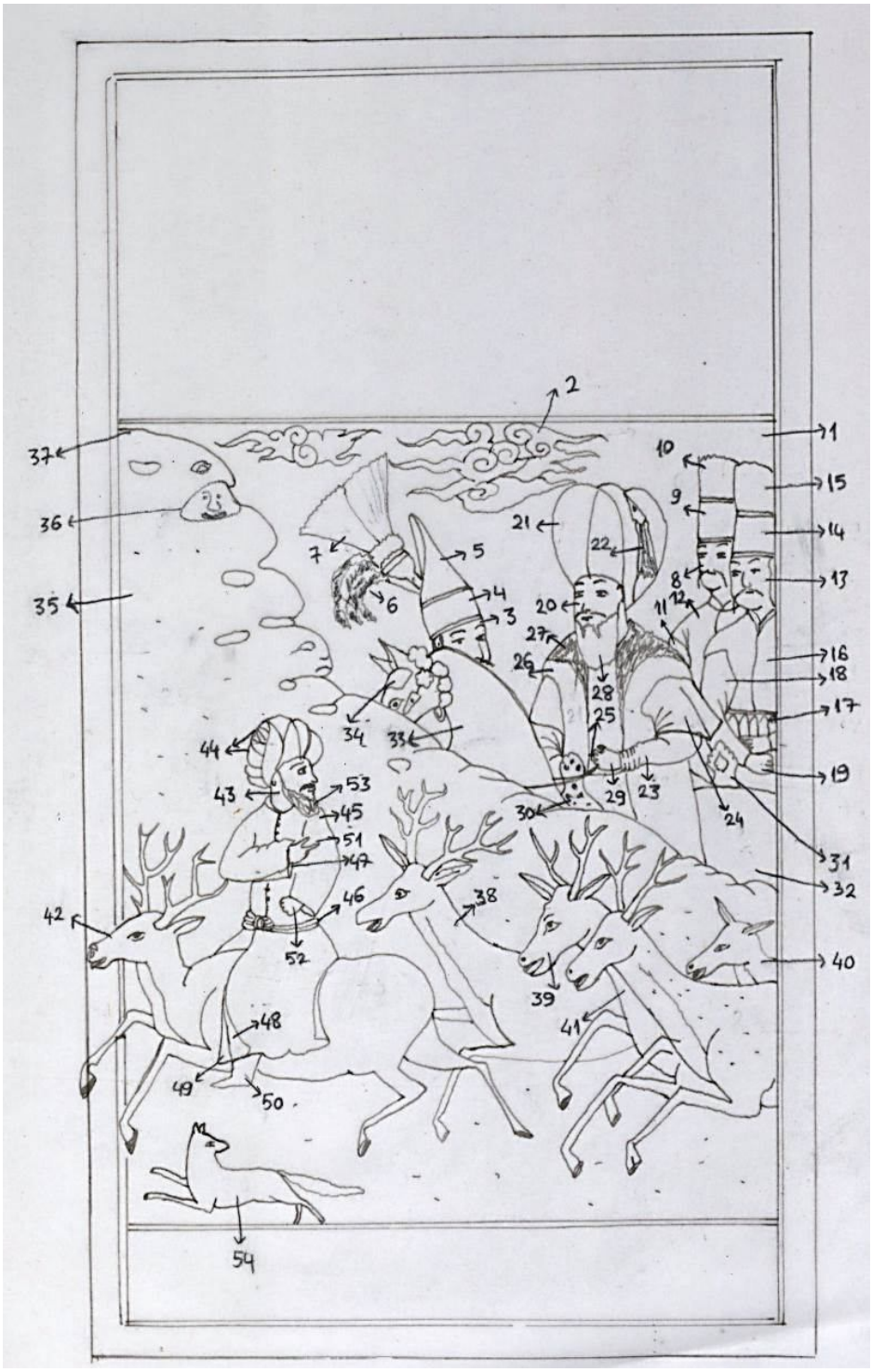
Üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü sarı altın, üzerindeki bulut kümeleri ise yeşil altındır. Bulutların konturları koyu kahverengi ile çekilmiştir. Hemen altında devam eden toprak zemin lacivert karışık küf yeşilidir. Bu lacivert muhtemelen, sol üst köşedeki insan ve hayvan figürü saklı tepelerin tahrirlerinde ve toprak zeminin üzerindeki nokta desende kullanılanla aynıdır. Tepelerin uçlarında açık mavi renk ile tonlama yapılmıştır. Tepenin ardında Sultan II. Bayezid, avda kendisine refakat eden askerleriyle birlikte görünmektedir.

Sultan II. Bayezid'in, kısmen görünen beyaz atının eğeri ve başlığı sıvama yeşil altın üzerine mücevher taşlarla süslüdür. Görüntüye oldukça hoş bir zenginlik katmıştır. Başındaki beyaz sarığın sağından sarkan siyah tüylü mücevher sorguç da yine aynı şekilde gösterişlidir. Sultan Bayezid'in içindeki gömlek küf yeşilidir. Kumaş kıvrımlarında beyazla ışık verilip konturları acı yeşille çekilmiştir. Üzerindeki entari siyaha yakın acı yeşildir. Belindeki kuşak sıvama altındır. Vişne rengi kaftanının kürklü kısımları kahverengi karışık siyahtır. Önde görünen tek eliyle atının yularını tutmaktadır. Atın arka kısmındaki örtüde lacivert kullanılmıştır.

[77] Muharrem Tan, *age.*, s. 242.

Sultan II. Bayezid'in ardında, hemen solunda görünen askerin başlığı beyaz külah şeklindedir ve başlığın solunda, siyah tüylü bir sorguç ve büyük yelpaze şeklinde bir parçası bulunmaktadır. Arkasındaki iki askerin başlıklarının ise alt tarafı yine yandaki ile aynı kalın sıvama altındır. Üstte devam eden kısım ise vişne rengindedir. Kıyafetlerinde birinde sarı ve turuncu, diğerinde ise aşı kırmızısı ve mavi kullanılmıştır. Öndeki askerin belinde sıvama altın kalın bir kemer bulunmaktadır. Askerlerin atları görünmemektedir.

Hikâyede anlatılan Geyikli Baba lakaplı, Molla Seyyid İbrahim, tepenin ön cephesinde bir geyiğin sırtında giderken, başını Sultan II. Bayezid'e çevirmiş bakmaktadır. Bu geyik cetvel çizgilerinin dışına taşırılarak sayfaya bir hareketlilik katılmıştır. Arkasından geyik sürüsünün kalabalığını yansıtan dört geyik de kompozisyonda uygun şekilde yerleştirilmiştir. Geyiklerin zemin rengi sütlü kahverengidir. Koyu kahverengi ile nokta tarama yapılıp, konturları kızıl kahve ile çekilmiştir. Taramalardaki işçilik muazzamdır. Aynı tarama tekniği yukardaki beyaz atta da kullanılmıştır. Geyikli Baba'nın başındaki tac siyah, sarığı ise yeşildir. Bu şimdiye kadar karşımıza çıkan ikinci renkli sarıktır. Oldukça sade görünen Molla Seyyid İbrahim'in üzerindeki entari yeşil karışık siyah, belindeki kuşak ve entarinin astarı gülkurusu, ayakkabıları ise laciverttir. Yüzündeki ifade, el ve başının duruşuna bakıldığında Sultan II. Bayezid'e bir şeyler söylediği açıkça görünmektedir. Sağ alt köşede koşmakta olan, avda kullanılan bir tazı ile kompozisyon tamamlanmıştır.

Ç. 36 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

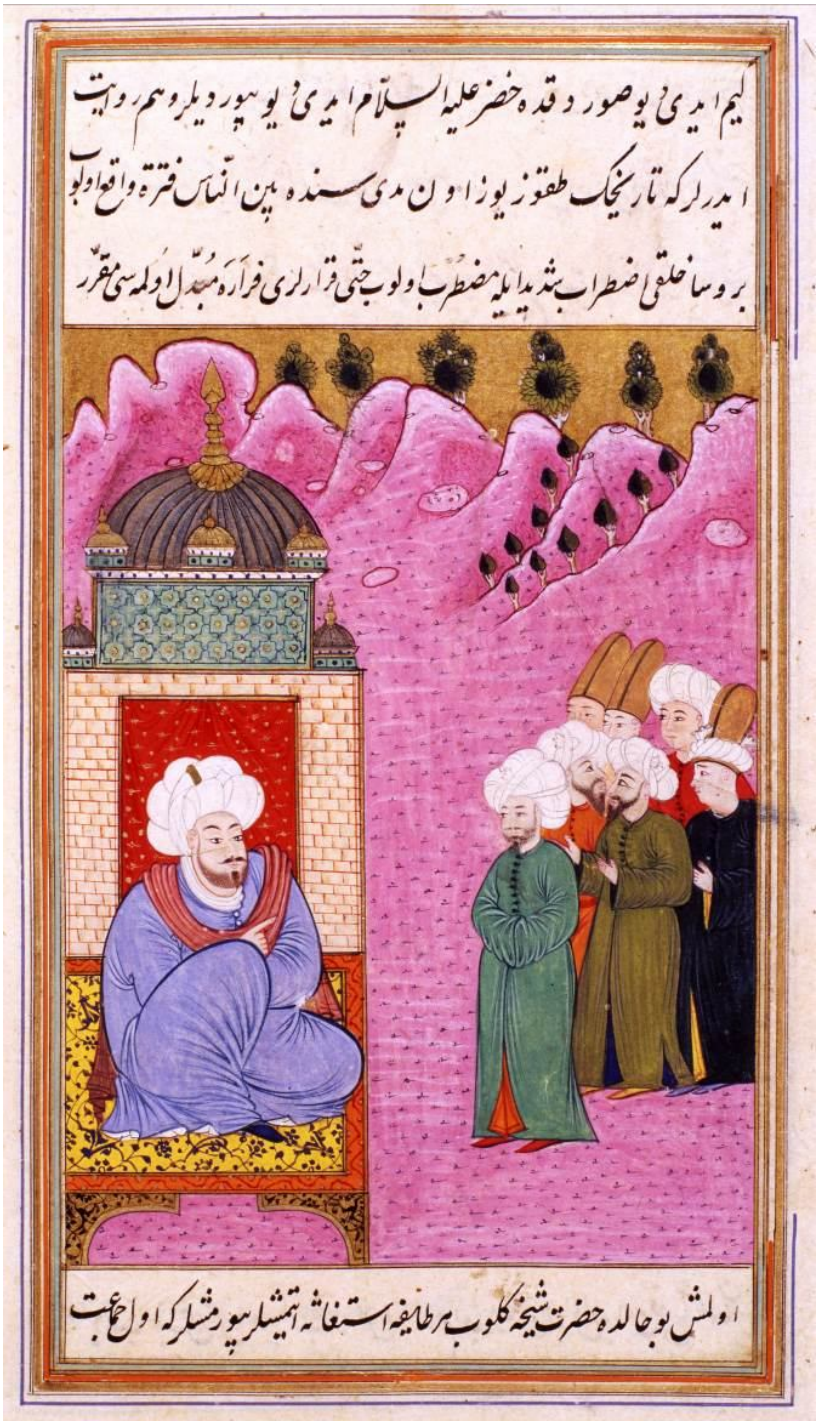
Kompozisyonda üst yazı cetvelinin hemen altındaki sıvama altın gökyüzü 1, sıvama yeşil altın bulut kümeleri 2, Sultan II. Bayezid'in sağında, atının arkasında görünen

askerin yüz zemini 3, başlığının altın kısmı 4, beyaz külahı 5, siyah tüy sorgucu 6, peyaz yelpaze 7, Sultan Bayezid'in ardındaki iki askerden arkada görünenin yüzü 8, başlığın altın kısmı 9, vişne rengi kumaşı 10, turuncu iç gömleği 11, açık sarı entarisi 12, diğer askerin yüzü 13, başlığın sıvama altın kısmı 14, vişne rengi kumaşı 15, üzerindeki kırmızı entari 16, belindeki altın kemer 17, üstte görünen kolun mavi zemini 18, elleri ise 19 numaralı çalışmalardır.

Tepenin ardındaki figürlerden son uygulama olan Sultan II. Bayezid'in yüzünün zemini 20, başındaki büyük beyaz kovuk 21, kenarından sarkan mücevherli sorgucu 22, küf yeşili iç gömleği 23, üzerindeki siyah entari 24, belindeki altın rengi kuşak 25, vişne rengi kaftanı 26, kürklü astarı 27, kıyafetin üzerine inen kahverengi sakalı 28, atın yularını tutan el 29, önündeki altın üzerine mücevher süslü atın eğeri 30, arkasındaki askerin at eğeri 31, atın lacivert örtüsü 32, Sultan II. Bayezid'in beyaz atı 33, mücevherli altın koşu takımı 34, küf yeşili toprak zemin 35, tepelerin uç noktalarındaki açık mavi tonlamalar ve figür çalışmaları 36, lacivert konturlar 37 numaralı kısımlardır.

Tepenin yamacındaki geyik sürüsünü önde-arkada olma durumuna göre numaralandırınca ortadaki 38, onun ardından gelen 39, en arkadaki 40, bir öndeki ise 41 numaradır. En önde, Geyikli Baba'nın bindiği geyik 42, üstündeki Geyikli Baba'nın yüz zemini 43, başındaki tac ve yeşil sarık 44, üzerindeki siyah entari 45, belindeki gülkurusu kuşak 46, entarinin yine gülkurusu olan astar kısımları 47, etek uçlarındaki astarlar 48 ve 49, ayağındaki lacivert çizme 50, elleri 51 ve 52, kıyafetin üzerine inen siyah sakalı 53 ve aşağıdaki av tazısı 54 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.38. Tasvir 37: Rüstem Halife Bursevî

Tasvir 37 Rüstem Halife Bursevî

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Devrin hak arifi tasavvuf şeyhlerinden Rüstem Halife Bursevî ve yaşanan bir huzursuzluğun halli için kendisinden yardım isteyen Bursa halkı.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 182 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boyalar
Hattı: Minyatürlü örneklerin genelinden farklı olarak, üstte altın cetvelle ayrılmış alana iki yerine üç satır ta'lik hat yazılmış, altta ayrılmış alana da yine siyah mürekkeple tek satırlık ta'lik yazı yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan kişi, Sultan II. Bayezid döneminin (M 1481- 1512) hak arifi tasavvuf şeyhlerinden Rüstem Halife Bursevi'dir. Hicri 917 senesinde Bursa'da yaşanan ayaklanmanın huzursuzluğundan muzdarip halk, gelerek kendisinden yardım isterler. Şeyh Rüstem Hazretleri "*Ayaklananlar bu şehre bir daha girip zarar veremeyecekler*" der ve aynen söylediği gibi olur. Burada anlatılan olay da budur[78].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Minyatürlü bu sayfada, yazı için ayrılan pencerelerde farklılığa gidilerek yazılar üstte üç, altta ise tek satıra yerleştirilmiştir. Minyatürle, metin kısmı örtüşmektedir.

Üst yazı cetvelinin hemen altında sıvama altın gökyüzü yer almaktadır. Alttaki toprak zeminde şeker pembesi kullanılmıştır. Üzerindeki nokta süsler acı yeşille yapılmıştır. Tepelerin uç kısımlarıda beyazla tonlama yapılıp, hem sulu vişne rengi ile hem de siyahla konturları çekilmiştir. Tepelerin yamacındaki bazı kayalarda insan yüzü çalışılmıştır. Yamaçlarda ve yukarda sarı karışık yeşil ve acı yeşille renklendirilmiş ağaçlar yer almaktadır. Ağaçlar yamaçtan aşağı doğru tepede yer alanlara göre daha küçük olarak yerleştirilmiştir.

Taşköprülüzade, Rüstem Halife Bursevî'nin, kerametlerini halktan gizleyip, tevekkül ile geçimini temin ettiğinden ve yanına gelen herkese cömertçe hediyeler sunduğundan bahsetmektedir. Muhtemelen tasvirde kullanılan mimari yapı, Bursa'da yaşadığı hayatının bir yansıması olarak bu şekilde çizilmiştir. Altın cetvel çizgileriyle hatları belirlenen yapının kubbesi, cami kubbesine benzemektedir. Ancak önceki minyatürlerde görülen, yapının herhangi bir yerine yerleştirilen ufak minarelerden burada yoktur. Bu durum, Taşköprülüzade'nin biyografi anlatımında[79], Rüstem Halife Bursevî'nin, müderris ve kadılık vazifelerinden bahsetmemesi ile ilgili olabilir. Kubbenin zemini sıvama gümüştür. Aralıklarla çizilen dik çizgilerde küf yeşili ile tonlama yapılmıştır. Kubbenin tepesindeki alem, sıvama sarı ve yeşil altındır. Kubbenin hemen altında aralıklarla yerleştirilen üç adet minik kubbenin zemini ve alemi sıvama altındır. Bunların duvar kısmında kullanılan zemin rengi beyaz ve mint yeşilidir. Bir alt katta yatay dikdörtgen duvarın zemini mint yeşili, üzerindeki geometrik desenler ise laciverttir. Desenlerin boşluklarındaki nokta ve artılarla süslemesi tamamlanmıştır. Üstte kullanılan minik kubbelerin aynısı bu dikdörtgen

[78] Muharrem Tan, *age.*, s. 265.
[79] Muharrem Tan, *age.*, s. 265.

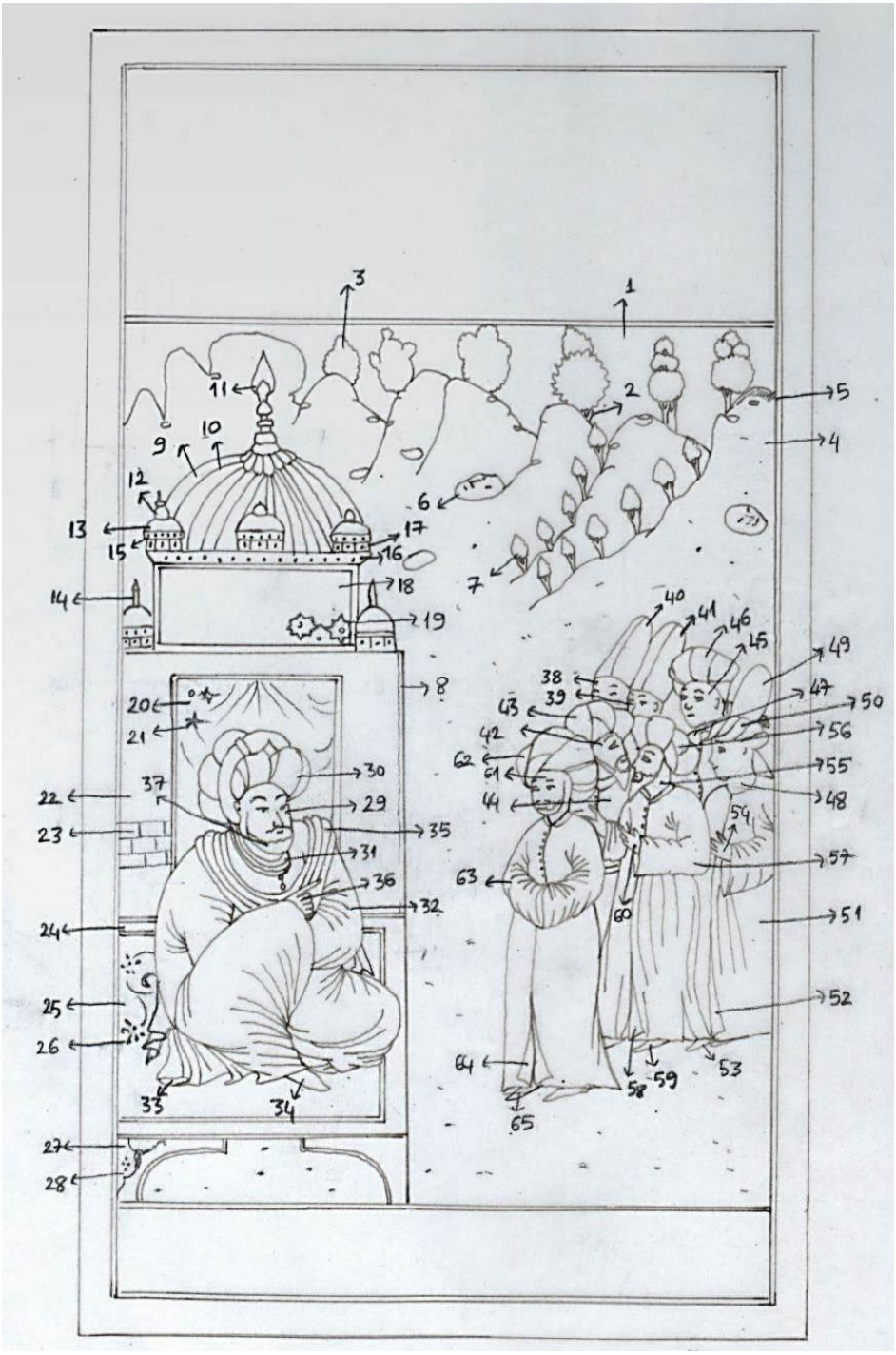
duvarın sağ ve soluna da birer tane yerleştirilmiştir. Ancak bu ikisinin kubbesi altın yerine sıvama gümüşle çalışılmıştır. Yalnız alemleri yine sarı altındır.

Alttaki somon rengi büyük duvarın, tuğla formu çizgileri aşı kırmızısı ile çalışılıp oldukça sulu turuncu kullanılarak gölgeleme yapılmıştır. Yüksek bir sedir üzerinde oturan Rüstem Halife Bursevî'nin, arkasında, zemini aşı kırmızısı olan bir perde asılıdır. Muhtemelen kapı ya da pencere olarak tasarlanan dikdörtgen formundaki bu perde, tuğla desenli duvarın ortasına yerleştirilmiştir. Tepesinde orta noktadan büzüldüğü için oluşan kumaş kıvrımlarında gölgelemeler koyu kırmızı ile yapılmıştır. Görsel anlamda çok başarılı çalışılan perdenin üzerindeki süslemelerde ise, sarı altın noktalar ve çizgiler kullanılmıştır.

Rüstem Halife Bursevî'nin oturduğu sedirin ayakları sıvama altın zeminlidir. Üzerindeki siyah çift tahrir süslemelerde rumi ve hatayi grubu kullanılmıştır. Sedirin üzerinde serili olan dikdörtgen halının kenarında dönen turuncu bordürün süslemeleri aşı kırmızısı ile yapılıp boşluklarda, sıvama altın noktalar yerleştirilmiştir. Halının ortasındaki ana zemin rengi ise kaysı sarısıdır. Süslemesindeki çift tahrir desenlerde lacivert kullanılmıştır. Sükûnetle karşısındaki bir grup insanı dinleyen Rüstem Halife Bursevî'nin başındaki sarık beyazdır. Sarığın üzerinde daha önceki kovuklarda görmediğimiz, altın bir parça bulunmaktadır. Yakasında görünen kıvrımlı bir sıra beyaz kumaş, muhtemelen sarığın boynuna dolanan ucu olabilir. Üzerindeki sade cübbe açık mavidir. Cübbenin konturları ayağındaki pabucun lacivertiyle aynıdır. Kumaş kıvrımlarında beyazla tonlama yapılmıştır. Boynuna atılan gülkurusu şalın iki ucu arkasından aşağı doğru sarkıtılmıştır. Şalın kıvrımlarındaki konturunda vişne rengi ve lacivert kullanılmıştır. Sakalı ve yüzündeki renklendirmede kahverengi görünmektedir.

Tasvirde, sağ tarafa yerleştirilen yedi kişilik grup kompozisyonu oldukça kalabalık göstermektedir. Bu özelliğiyle diğer kompozisyonlardan oldukça farklıdır. Daha önce bahsedildiği üzere, büyük bir sıkıntıyı ifade etmek için gelen bu insanlar, Bursa'nın ulemasında veya ileri gelenlerinden olabilir. Kalabalıktaki figürler Şeyh Rüstem Halife'ye göre daha ufak boyutlarda çizilmiştir. En öndeki kişinin üzerinde mint yeşili cübbe bulunmaktadır. Konturları lacivertle çekilen cübbenin astar kumaşı turuncudur. Ayağındaki ayakkabı aşı kırmızısı, başındaki sarığı ise beyazdır. Onun arkasındaki kişinin cübbesi sarı karışık yeşildir. Düğmeleri ve konturlarındaki renk, arkasındaki cübbenin siyahıdır. Astar rengi lacivert başındaki sarığı ise beyazdır. Onun arkasındaki kişinin üzerindeki cübbe mavi karışık siyah, astarı kaysı sarısı, pabuçları ise açık mavidir. Başındaki kavuk ve destarı[80] farklı bir cemmatin[81] sembolü gibidir. Muhtemelen Mevlevi olan şahsın arkasındaki iki kişide de benzer başlıklar bulunmaktadır. Gövde kısımları görünmeyen bu iki kişinin önündeki şahsın kıyafeti turuncu, konturları ise aşı kırmızısıdır. Arkada aşı kırmızısı kıyafeti kısmen görünen son kişinin başındaki sarık da beyazdır. Ellerdeki hareketler ve yüzdeki ifadelerle kalabalık grup konuşur gibidir.

[80] Destar: Alt- üst dolanan sarığa denilir.
[81] Mevlevilerin kullandığı sikke türlerinden birisi.

Ç. 37 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun üst kısmındaki sıvama altın gökyüzü 1, tepenin ardındaki ağaçların gövdesi ve yaprakları 2 ve 3, şeker pembesi toprak zemin 4, tepe noktalarındaki

beyazla yapılan tonlamalar ve siyah, vişne rengi konturları 5, tepenin yamaçlarındaki insan suretinde kaya parçaları 6, yine tepenin yamacından aşağı doğru sıralanan ağaçlar 7, sağdaki binanın alanlarını belirleyen altın cetveller 8, binanın yukarısındaki sıvama gümüş kubbe zemini 9, konturları ve gölgelemeleri 10, kubbenin ucundaki sıvama altın alem 11, büyük kubbenin eteğindeki üç ufak kubbenin farklı renkteki sıvama altın kısımları 12 ve 13, bir alt kattaki ufak kubbelerin altın kısımları 14, beyaz duvarları 15, büyük kubbenin beyaz bordürü 16, ufak kubbelerin mint yeşili zeminleri 17, büyük kubbenin yeşil duvarı 18, üzerinde lacivertle çalışılan geometrik desenler 19, alt duvarın ortasındaki aşı kırmızısı perdeli kısım 20, üzerindeki altın süslemeler 21, etrafındaki somon rengi duvar zemini 22, tuğla formundaki desenler 23, alttaki halının turuncu zemini 24, ortasındaki kaysı sarısı geniş zemin 25, üzerindeki lacivert süslemeler 26, altta sedirin sıvama altın zeminli iki ayağı 27, üzerindeki süslemeler 28 numaralı çalışmalardır.

Halının üzerinde oturan Şeyh Rüstem Halife'nin yüzünün zemini 29, başındaki beyaz sarık 30, boynunda muhtemelen sarığın parçası olan beyaz kısım 31, üzerindeki açık mavi cübbe 32, etek uçlarından görünen beyaz astar 33, lacivert pabucu 34, omzundaki gülkurusu şal 35, eli 36, yüz ve sakal 37 numaralı uygulamalardır.

Sağda yedi kişilik kalabalık bir grup halinde duran figürlerden en arkada başında Mevlevî sikkesi[82] bulunan en soldaki kişinin yüzü 38, yanındaki şahsın 39, başlıkların yine en soldaki 40, diğeri 41, onların önünde başını arkaya çeviren kişinin yüzü 42, başındaki beyaz sarık 43, üzerindeki turuncu elbise 44, görüntü büyütülerek bakıldığında arka sıradaki üçüncü şahsın yüzü 45, başındaki beyaz sarık 46, üzerindeki aşı kırmızısı entari 47, önünde yer alan Mevlevî sikkesi üzerine beyaz destarlı[83] başlığı olan şahsın yüzü 48, kahverengi sikke 49, üzerindeki beyaz destar 50, üzerindeki siyah cübbe 51, sarı kumaş astarı 52, açık mavi pabuçları 53, eli 54 numaralı kısımlardır. Önünde yer alan şahsın yüzü 55, beyaz sarığı 56, üzerindeki yeşil cübbe 57, astar kısımları 58, sarı pabuçları 59, elleri 60, en önde elleri saygıyla bağlı duran şahsın yüzü 61, başındaki beyaz sarık 62, üzerindeki mint yeşili cübbe 63, turuncu astar kısımları 64, ayağındaki pabuçlar 65 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

[82] Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim- Kuşam Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000, s. 109.

[83] Yahya b. Salih El-İslamboli, *Tarikat Kıyafetleri,* Sufi Kitap, İstanbul 2006, s. 26.

2.2.39. Tasvir 38: Sultan II. Bayezid oğlu Sultan Selim Han

Tasvir 38 Sultan II. Bayezid oğlu Sultan Selim Han

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Sultan II. Bayezid oğlu Sultan Selim Han (M 1512- 1520).

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 191 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 15 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirdeki kişi, Sultan II. Bayezid'in oğlu I. Selim (Yavuz Sultan Selim) Han'dır. 1512- 1520 tarihleri arasında hüküm sürmüştür. Burada, Yavuz Sultan Selim dönemine atfedilen dört adet ulema minyatürünün başlangıcı olarak dönemin Sultanı tasvirlenmiştir.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Minyatürlü bu sayfada, yazı için ayrılan pencerelerde farklılığa gidilerek yazılar üstte ve altta tek satır olarak yerleştirilmiştir.

Kompozisyonun üst yazı cetveline bitişik gökyüzünde bu kez daha önce gördüklerimizden farklı olarak sıvama altın yerine, açık mavi boya kullanılmıştır. Mavi zemin üzerindeki bulutların kontur ve tonlamasında lacivert kullanılmıştır. Cetvel çizgileriyle belirlenen mimari yapının orta kubbesinde zemin boyası sıvama gümüştür. Üzerindeki alem sıvama sarı altındır. Kubbenin altındaki mint yeşili bordür üzerinde ikili zencerek kullanılmıştır. Kubbenin altındaki beyaz duvarda üç adet kemerli pencere görünmektedir. Camlarında vitray sanatı uygulamasına benzer bölmeler vardır. Beyaz duvarın altındaki çatıda da, alt kattaki iki yan duvarın sıvama gümüş çatılarında da konturları siyahla çalışılmıştır. Ortadaki çatının alt kısmında, sıvama altın zeminli kitabelerin köşe boşluklarında aşı kırmızısı ile çift tahrir süsleme yapılmıştır. Kitabelerde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sağda ve solda yer alan ufak çatıların altında önce mint yeşili daha sonra somon rengi duvarlar bulunmaktadır. Yeşil olan duvarın geometrik süslemesi lacivert, somon rengi zemininki ise aşı kırmızısı ile yapılmıştır.

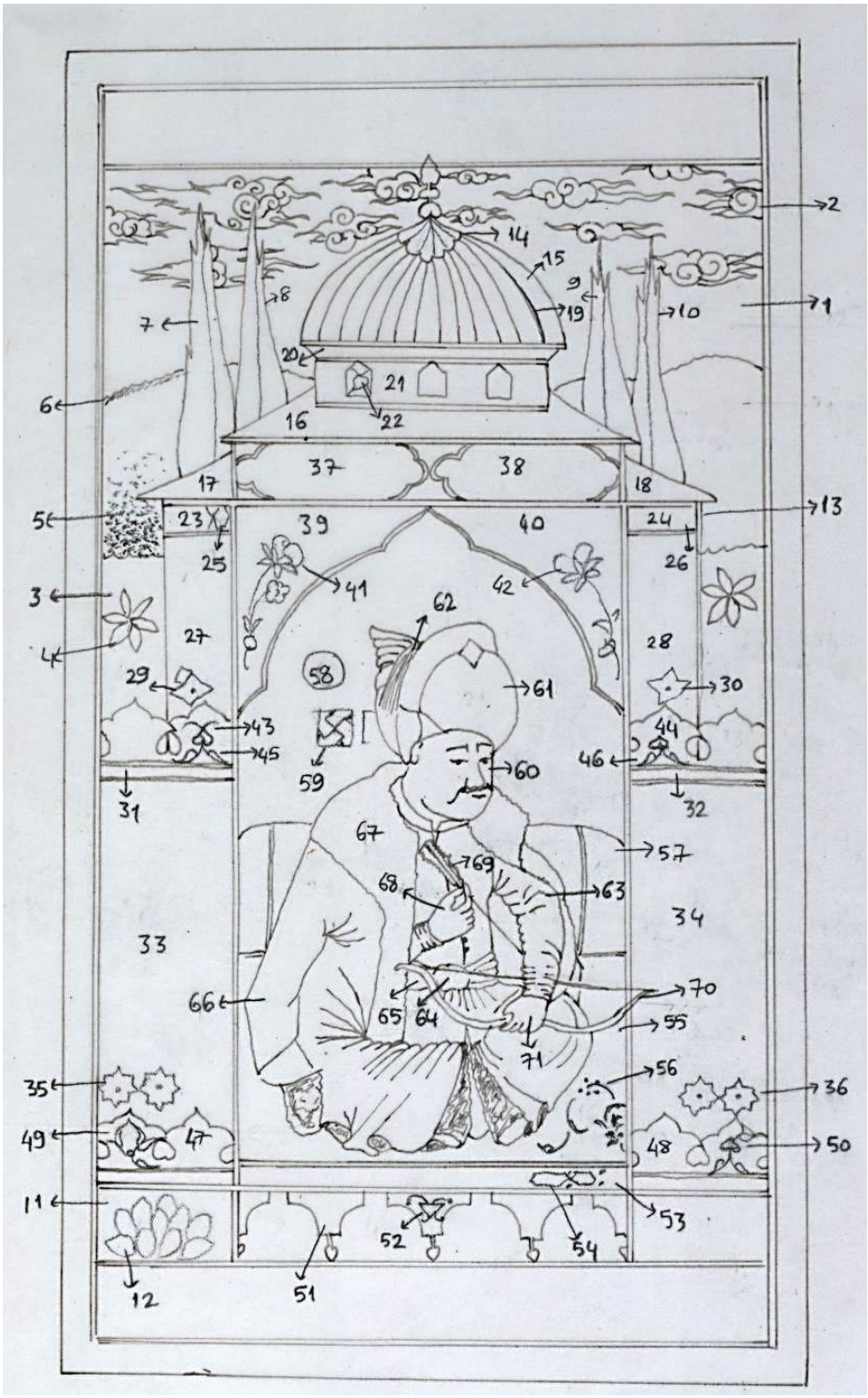
Yavuz Sultan Selim'in arkasındaki geometrik süslemeli küf yeşili duvarın, sağ ve solunda, sıvama yeşil altın kubbe köşelerinde (Köşebendlerde), sarı altınla hatayi grubu süslemeler yapılıp, konturları siyahla çekilmiştir. Mimari yapının buraya kadar olan kısmında arka fonda ve iki yan boşluklarda yeşilin tonları kullanılmıştır. Sağ ve solda ikişer adet servi ağacı çatıların arkasında yarım görünmektedir. Ağaçlarda sarı ağırlıklı yeşille, acı yeşil kullanılarak ışık gölge uygulaması yapılmıştır. Ağacın arkasındaki yeşil zeminin uzak tepe noktalarında turuncu, diplerde ise siyaha yakın koyu yeşille tonlama yapılmıştır. Tonlama nokta tarama metoduyla oldukça ince işçilikle çalışılmıştır.

Sultanların bulunduğu minyatürlerde genellikle yüksek duvarların üzerine yerleştirilen tepelik formundaki desen burada da kullanılmıştır. Sarı altın zemin üzerine yeşil altınla rumi deseni kullanılarak hazırlanan bu desen, açık pembe duvarların hem üst, hem de alt kısmında kullanılmıştır. Pembe zemindeki geometrik desenlerin konturları vişne rengi ile çalışılmıştır.

Kompozisyonun en alt kısmındaki zeminde küf yeşili, üzerindeki değişik yaprak öbeklerinde ise sarı ağırlıklı yeşil kullanılmıştır. Sultan Selim'in oturduğu tahtın,

sıvama altın zeminli dört ayağı bulunmaktadır. Üzerinde 6 mm. genişliğinde altın zeminli bir bordür sonrasında lacivert zeminli halıya geçilmektedir. Halının üzerindeki rumi ve hatayi grubu süslemeler altınla çalışılmıştır. Yavuz Sultan Selim'in arkasındaki yastık aşı kırmızısıdır. Konturları ise koyu kırmızıdır.

Tahtın üzerinde bağdaş kumuş oturan Sultan Selim, muhtemelen savaşçılığının ve gücünün sembolü olarak elinde ok ve yayla sembolize edilmiştir. Başındaki beyaz kovuğun kenarında, altın süslemeli siyah tüylü sorguç görünmektedir. Diğer Sultanlardan farklı olarak Yavuz Selim bıyıklıdır ve sakalı yoktur. İçindeki entari vişne rengidir. Tahrirleri koyu vişne rengi ile çalışılmıştır. Belindeki altın tokalı kemer mint yeşilidir ve yılan derisi görünümündedir. Üzerindeki kaftan sütlü kahverengidir. Sarı renk ile kumaş üzerinde dalgalı tonlama yapılıp konturlar sulu vişne rengi ile çekilmiştir. Kaftanın içindeki kürk astar siyahtır. Sırt kısmındaki altın zeminde iğne perdahı ile süsleme yapılan yay ve okun işçiliği oldukça incedir.

Ç. 38 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonun mavi zemin gökyüzü 1, üzerindeki lacivert bulutlar 2, kubbeli yapının ardındaki toprak zeminin siyaha yakın koyu yeşil kısmı 3, açık yeşil tek

çiçekler 4, açık zemine doğru nokta tarama yapılan kısım 5, tepelerin turuncu tonlama yapılan kısmı 6, sağdaki iki adet servi ağaçları 7 ve 8, soldaki iki adet servi ağacı 9 ve 10, kompozisyonun altındaki yeşil toprak zemin 11, üzerindeki sarı yapraklar 12 numaralı çalışmalardır.

Mimari yapının çerçevesini belirleyen altın cetvelleri 13, üstteki kubbenin sıvama sarı altın alemi 14, sıvama gümüş kubbe zemini 15, alttaki uzun çatı 16, sağ ve soldaki minik çatılar 17 ve 18, çatıların üzerindeki siyah kontur çizgiler 19 numara olarak çalışılmıştır.

Kubbenin altındaki yeşil kısım 20, beyaz duvar 21, üç adet pencere 22, yandaki ufak çatıların alt kısmında yer alan yeşil duvarlar 23 ve 24, üzerindeki desenler 25 ve 26, onların altındaki somon rengi duvarlar 27 ve 28, üzerindeki geometrik süslemeler 29 ve 30, bir alt kat olarak karşımıza çıkan, üzerinde tepelik formunda süslemeleri olan alanın ince yeşil bordürler 31 ve 32, hemen altındaki açık pembe duvar zemini 33 ve 34, üzerindeki desenler 35 ve 36 numaralı çalışmalardır.

Uzun çatının altında, kitabe formundaki sıvama altın zeminler 37 ve 38, köşebend sıvama yeşil zeminler 39 ve 40, üzerindeki hatayi grubu süslemeler 41 ve 42, sağ ve soldaki tepelik formunda, sıvama altın zeminler 43 ve 44, üzerindeki yeşil altın rumiler 45 ve 46, alt kattaki aynı şekilde tepelik formunun sarı altın zemini 47 ve 48, yeşil altın rumi süslemeleri 49 ve 50 numaralı kısımlardır.

Sultan Selim'in oturduğu tahtın sıvama altın ayakları 51, üzerindeki desenler 52, ayakların üzerindeki altın bordür 53, süslemeleri 54, lacivert minder 55, üzerindeki altın süslemeler 56, Sultan Selim'in arkasındaki aşı kırmızısı minder 57, arkasındaki küf yeşili zemin 58, üzerindeki geometrik süslemeler 59, Sultan Selim'in yüzü 60, başındaki beyaz kovuk 61, siyah sorguç 62, üzerindeki vişne rengi entari 63, belindeki kemerin altın tokası 64, yeşil kısmı 65, sütlü kahverengi kaftan 66, yaka, kol ağızları ve etek uçlarından görünen siyah kürk astar 67, oku tutan el 68, ok 69, yay 70 ve yayı tutan eli 71 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.40. Tasvir 39: Kara Âlim ile Molla Abdurrahman b. Seyyid Yusuf b. Hüseyin el-Hüseyni

Tasvir 39 Kara Âlim ile Molla Abdurrahman b. Seyyid Yusuf b. Hüseyin el-Hüseyni

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Hastalığında kendisine yardım eden keramet ehli zatlardan Kara Âlim ile birlikte namaz kıldıkları esnada Kâbe-i Şerifi karşılarında gören Taşköprülüzade'nin dayısı Molla Abdurrahman b. Seyyid Yusuf b. Hüseyin el-Hüseyni
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 198 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı üstte ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirdeki kişi, Taşköprülüzade'nin dayısı Molla Abdurrahman b. Seyyid Yusuf b. Hüseyin el-Hüseyni'dir Eserin biyografi metninde anlatıldığına göre yalnız yaşadığı için hastalığında zor durumda kalır. Bu anında keramet ehli bir zat, odasındaki duvardan gelerek her gün ihtiyaçlarını karşılayıp bakımını gerçekleştirir. İyileştiği son gün, artık bir daha gelmeyeceğini söyler ve eğer yola koyulursa kendisini bulacağıyla ilgili bir ifade kullanır. Şehirden çıktığında yolcuların bahsettiği köyde yaşayan kişinin kendisine yardım eden, Kara Alim adındaki zat olduğunu anlar. Gidip onu bulur ve misafiri olur. İkindi namazını eda etmek için çıktıkları tepeden baktıklarında, bu zatın kerameti ile Kâbe-i Şerif'in önlerinde olduğunu görerek namazlarını eda ederler[84]. Minyatürde anlatılan olay da budur.

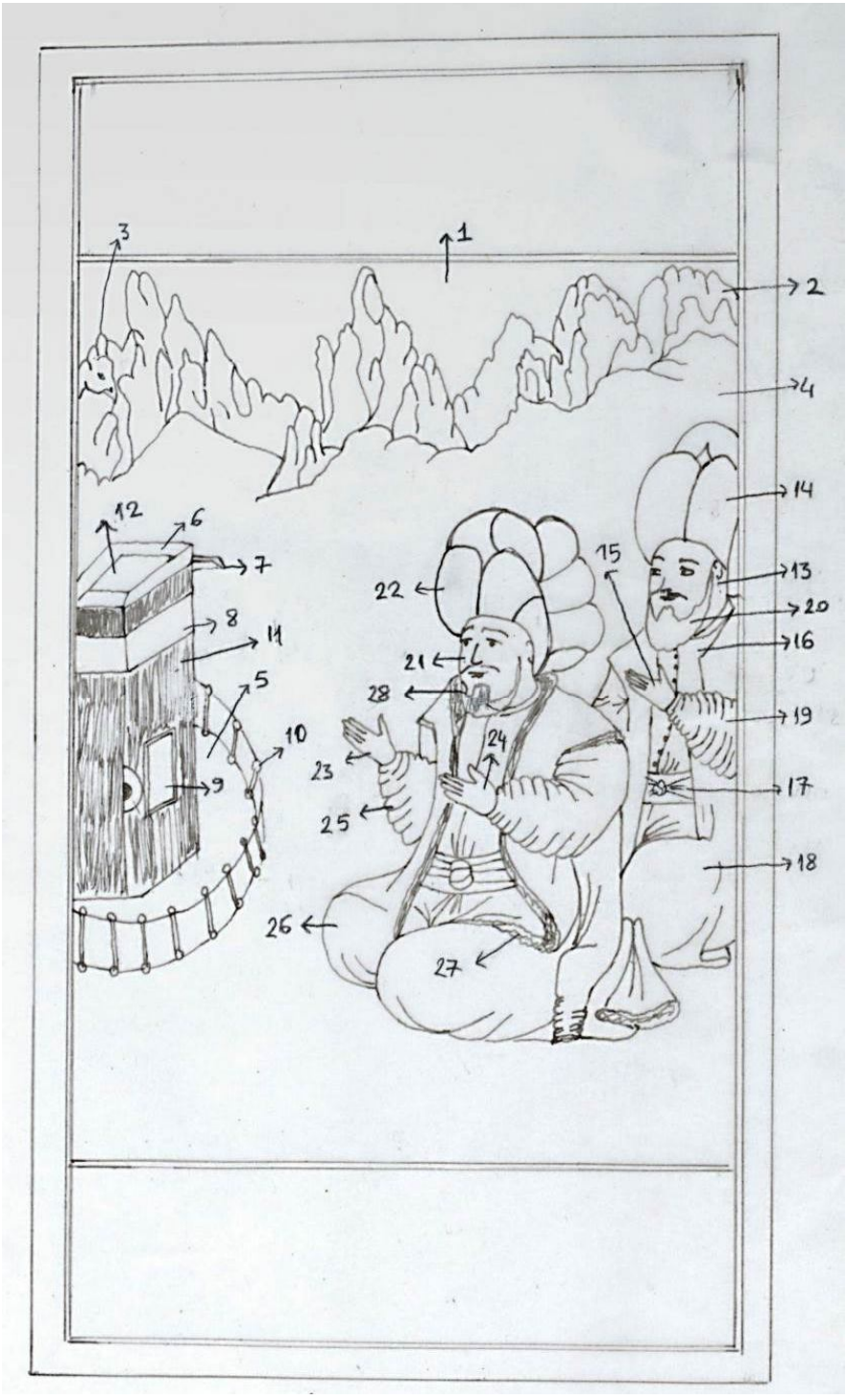
Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda üst yazı cetvelinin altında sıvama altın gökyüzü yer almaktadır. Daha önceki incelemelerde gördüğümüz, toprak zeminin bir parçası olarak çalışılan kayalık kısım burada daha farklıdır. Kayalar, koyu kurşuni ve sütlü kahverengi tonlarda çalışılarak açık sarı toprak zeminden bariz bir şekilde ayrılmaktadır. Kayaların en soluna saklanmış, Nakşî'nin tarzını yansıtan bir at başı figürü bulunmaktadır. Konturları siyahla çekilmiştir.

Toprak zeminin rengi, kağıdın rengine çok yakındır. Kompozisyonda asıl vurgulanan durumun muhtemelen biyografisi verilen Molla Abdurrahman olmasından dolayı, figür olarak Kâbe'den büyük çalışılmış olabilir. Solda cetvel çizgisine bitişik çizilen Kâbe'nin, küp şeklinden farklı olarak, dikdörtgen prizma şeklinde uygulanması ilginçtir. Hacerü'l Esved taşının sadece yarısı, altın muhafazası ile köşede görünmektedir. Sağında sıvama altın kapısı yer almaktadır. Kabenin örtüsü siyahtır ve üzerinde gerçeğindeki gibi zigzag form daha koyu siyahla kontur olarak çalışılmıştır. Örtünün üst tarafında kuşak yazısının yer aldığı kısım bir şerit halinde köşelice yerleştirilmiştir. En üstte sağda altınoluk dikkat çekicidir. Üst kısma kadar gerçek şekline uygun küpten bir kesit gibi dururken, en üst kısmındaki dikdörtgenle şekil daha farklı bir boyut kazanmıştır. Zemindeki beyaz mermerlerin etrafını, sıvama altın parmaklıklar çevirmektedir. Kıbleye karşı oturmuş dua eden iki figürden öndeki

[84] Muharrem Tan, *age.*, s.292- 293.

muhtemelen, hikâyedeki Kara Âlim lakaplı keramet ehli zattır. Başındaki sarık daha önce gördüklerimizden farklı olarak yeşil karışık siyahtır. İçindeki entari ve kuşak fildişi beyazıdır. Üzerindeki kaftan ise mat görünümde koyu mavidir. Konturları vişne rengi ile çekilmiştir. Kaftanın kürkü ise kahverengi karışık siyahtır. Arkasındaki Molla Abdurrahman'da onunla birlikte dua etmektedir. Başındaki sarık beyaz, içindeki entari ise yeşildir. Konturları yandaki kaftanın rengi ile çekilmiştir. Belindeki kuşak sarığı ile aynı renk beyazdır. Üzerindeki cübbe vişne rengidir.

Ç. 39 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:
Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1, sütlü kahve ve koyu kurşuni renkteki kayaların zemini 2, üzerindeki gölgeleme ve siyah konturlar 3, açık

sarı toprak zemin 4, sol cetvele bitişik Kâbe'nin zeminindeki beyaz mermer kısmı 5, örtüsünün en üstteki sıvama altın şeridi 6, sağından dışa doğru uzayan Altın Oluk 7, alttaki sıvama altın kuşak yazısı kısmı 8, kapısı ve Hacerü'l Esved taşının görünen kısmı 9, kenarında Kâbe'yi çeviren altın parmaklıklar 10, siyah örtü 11, en üstte çalışılan beyaz çatı kısmı 12 numaralı uygulamalardır.

Ancak beyaz zemin, muhtemelen alttaki siyah boya üzerine çalışıldığından tam olarak kapatıcı olmamıştır. Kâbe'ye karşı diz üstü oturup dua eden iki figürden arkadaki Molla Abdurrahman 'ın yüz zemini 13, başındaki beyaz sarık 14, dua eden eli 15, üzerindeki mint yeşili entari 16, belindeki beyaz kuşak 17, vişne rengi cübbe 18, sol kolu 19, kıyafetin üzerine inen sakalı 20 numara olarak çalışılmıştır. Önünde oturan Kara Âlim'in yüzünün zemini 21, başındaki siyah sarık 22, sağ ve sol eli 23 ve 24, içindeki beyaz entari 25, üzerindeki koyu mavi kaftan 26, koyu kahverengi kürk astarı 27, kıyafetin üzerine inen sakalı ve yüzü ise 28 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.41. Tasvir 40: Molla Arap

Tasvir 40 Molla Arap

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Arap namıyla meşhur, alim Molla Mehmet b. Ömer b. Hamza
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 203 b

Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 13 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün altın cetvelle ayrılmış olan üst kısmındaki iki satırlık yazı siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır. Minyatürün alt kısmında yine altın cetvelle ayrılmış olan alandaki tek satırlık yazı da siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, dönemin âlimlerinden Molla Mehmet b. Ömer b. Hamza'dır. Molla Arap namıyla tanınır. Özellikle kimya ilminde uzmandır. Antakya, Halep bölgesinde doğmuş ve ilim tahsil etmiştir. Kudüs, Mekke ve Mısır'da ikamet ederek ilim tahsilini sürdürmüş, daha sonra Anadolu'ya gelerek Sultan II. Bayezid döneminde Bursa'ya yerleşmiştir. Sultanın yanında savaşlara katılmış, ondan büyük hürmet görmüştür[85].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Sayfada yazı için açılan pencerelerden alttakinde alan daraltılıp satır sayısı teke indirilmiştir. Kompozisyon diğerlerine göre oldukça sadedir. Üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzünden sonra, şeker pembesi toprak zemine geçilmektedir. Toprak zeminin tepe noktalarındaki kayalık kısımlarda, beyaz renkle ve sulu vişne rengi ile tonlama yapılmış konturlar da aynı renkle çekilmiştir.

Kayalarda yine insan yüzleri çalışılmıştır. Yamaçlara yerleştirilen taşlarda da yine beyazla tonlama yapılıp, vişne rengi ve sulu lacivertle tahrirleri çekilmiştir. Hiçbir ağaç veya yeşillik kullanılmayan pembe zemindeki noktalı boşluk doldurmalar da yine sulu vişne rengi ile yapılmıştır.

Kompozisyonun ortasında dizüstü oturan Molla Arab'ın başındaki sarık oldukça büyük ve beyazdır. Sarığın ucu dışarı bırakılmıştır. Sarığın altında beyaz ve sütlü kahverengi çizgileri olan siyah bir örtü bulunmaktadır. İçindeki entari yaka kısmından görünmektedir. Zemininde bulanık kahverengi ve yeşil kullanılıp, aşı kırmızısı ile tahrirleri çalışılmıştır. Cübbenin siyahında koyu yeşil ton karışıktır. Kumaşın kat yerlerinde beyazla ışık verilip tahrirleri koyu siyahla çekilmiştir. Etek uçlarında görünen astar kumaşın rengide entariyle aynı şekilde tonlanmıştır.

[85] Muharrem Tan, *age.*, s. 302.

Ç. 40 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:
Kompozisyonda yer alan sıvama altın gökyüzü 1, şeker pembesi toprak zemin 2, tepelerin kayalık kısımlarında uygulanan beyaz tonlama ve konturları 3, Molla

Arab'ın yüzünün zemini 4, başındaki sarık 5, içindeki entari 6, kol ve etek uçlarından görünen kahverengi ve yeşil tonlamalı astarlar 7, görüntü büyütülerek bakıldığında sol ve sağ eli 8 ve 9, siyah cübbe 10, sarığın altından omuzlara inen örtü 11, yüzün ince işçiliği ve sakal 12 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.42. Tasvir 41: Molla Lami

Tasvir 41 Molla Lami

Nakkaşı: Ressam Nakşî
Konusu: Molla Lami namıyla tanınan, Şeyh Mahmut b. Osman b. Ali Nakkaş, ilimle meşgul iken görünmekte.

Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 209 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün üst kısmında yazı için ayrılmış olan alanda, ilk satır dikey olarak ortadan ayrımış ve yazı siyah mürekkeple ta'lik hatla yazılmıştır. İkinci satır ise mavi mürekkeple ve nesih hatla yazılmıştır. Minyatürün alt kısmında yer alan iki satırlık yazı da yine siyah mürekkeple ve ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirdeki kişi, Şeyh Lâmi Çelebi lakabıyla bilinen, Şeyh Mahmut b. Osman b. Ali Nakkaş'tır. Dedesi Ali, Bursa şehrindendir. Timur, Bursa'ya girdiği zaman, onu küçük yaşta olduğu halde yanına alarak Maveraünnehir' götürmüştür. Orada nakkaşlık öğrenen Ali'nin oğlu Osman ve sonrasında torunu Şeyh Lâmi Çelebi, Anadolu'da bir çok âlimden dersler almış ve tasavvufa yönelmiştir. Bursa'da müderrislikten emekli olmuştur[86].

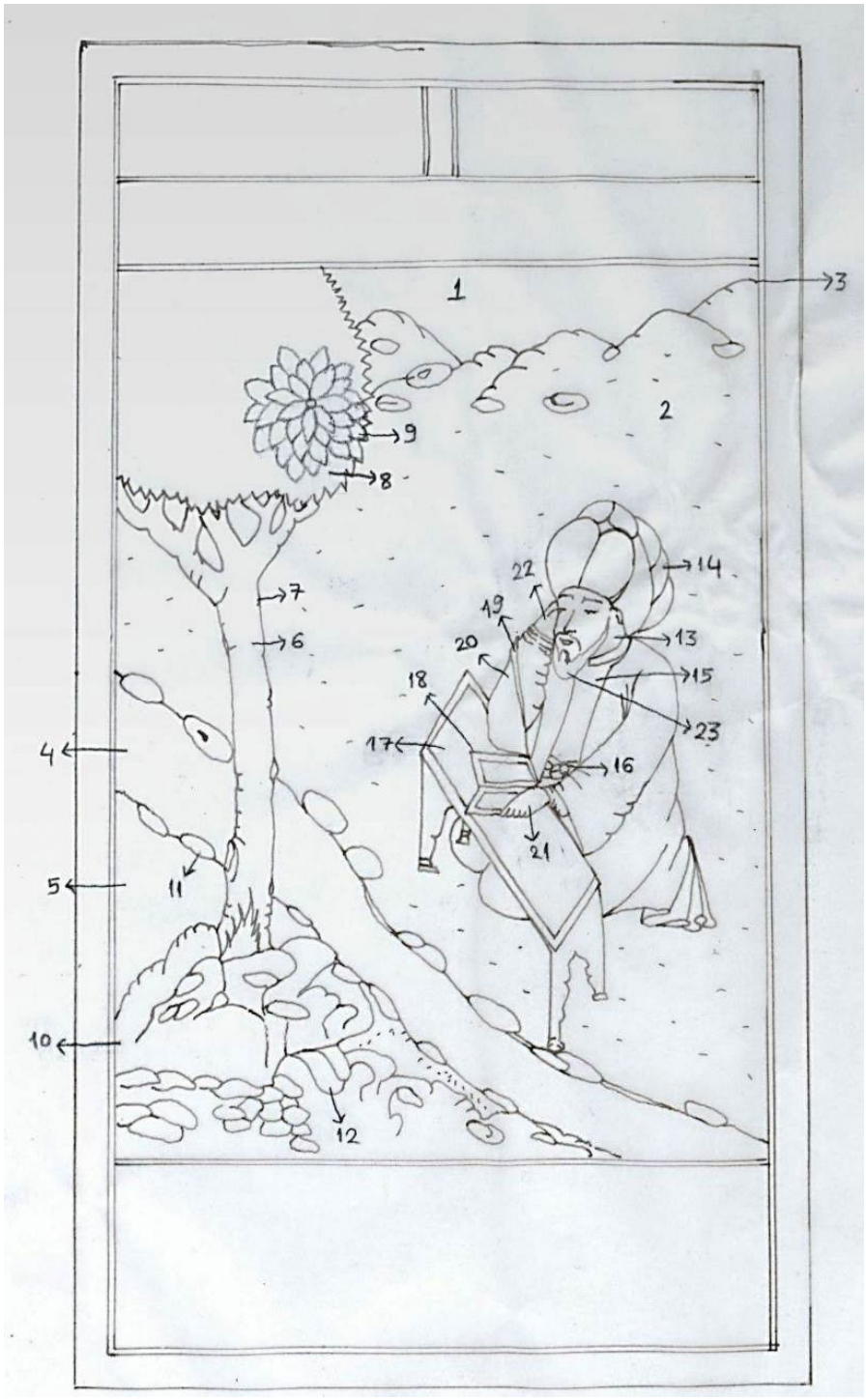
Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Sayfada üst yazı cetveline bitişik, sıvama altın gökyüzünün ardından şeker pembesi toprak zemine geçilmektedir. Vişne rengi sulu kullanılarak tepe uçlarında gölgeleme yapılıp konturlar da aynı renkle çekilmiştir. Zemindeki noktalamalar da yine vişne rengi ile çalışılmıştır. Kompozisyonu sol taraftan sağ köşeye doğru kesen derenin zemini sıvama gümüştür. Derenin öteki tarafında toprak zemin yeşil alana dönüşmektedir. Sol alt köşede bulunan kaya grubunun rengi eflatundur. Derenin kenarındaki taşlarda da, eflatun kayanın üzerindeki küçük taş parçalarında da kaysı sarısı renk kullanılmıştır. Hepsinin de konturları sulu vişne rengi ve lacivertle çalışılmıştır.

Kompozisyonun solunda kayanın ardında görünen ağaç üst yazı cetveline kadar yükselmektedir. Ağacın gövdesi bulanık sütlü kahverengi konturları ise sulu vişne rengidir. Tepesindeki yapraklı alanın zemini mavi karışık yeşildir. Üzerindeki yapraklar katmerli penç formunda acı yeşille çalışılmıştır.

Sağda önündeki sıvama altın rahleye yaslanmış, üzerindeki deftere bakan Şeyh Lâmi Çelebi'nin başındaki sarık beyazdır. İçindeki entari vişne rengi olup konturlarında daha koyu ton kullanılmıştır. Belindeki kuşak, önündeki defter ve cübbenin astar kısımları beyazdır. Yüzdeki işçilik oldukça incedir. Konturları vişne rengi ile çalışılan rahlenin üzerinde bir okka ve divit çizilmiş ancak renklendirilmemiştir.

[86] Muharrem Tan, *age.*, s. 315.

Ç. 41 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda yer alan sıvama altın gökyüzü 1, şeker pembesi toprak zemin 2, sulu vişne rengi konturları 3, aşağıda soldan sağ köşeye doğru inen sıvama gümüş dere 4, sol alt köşedeki yeşil zemin 5, ağacın sütlü kahverengi gövdesi 6, üzerindeki

tonlamalar ve vişne rengi konturlar 7, ağacın yeşil zemini 8, üzerindeki penç formunda dağılan yapraklar ise acı yeşille 9 numara olarak çalışılmıştır. Altta solda yer alan eflatun kayalık alan 10, dere kenarında ve eflatun kayaların üzerinde serpiştirilmiş kaysı sarısı ve eflatun taşlar 11 ve 12 numaralı kısımlardır.

Sağda oturan Şeyh Lâmi Çelebi'nin yüzünün zemini 13, başındaki sarık 14, içindeki vişne rengi entari 15, belindeki kuşak 16, önündeki sıvama altın rahle 17, üzerindeki kitap 18, cübbenin kol ve etek uçlarında görünen beyaz astarı 19, lacivert cübbe 20, sağ ve sol eller 21 ve 22, yüz ve kıyafetin üzerine inen siyah sakal 23 numara çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.43. Tasvir 42: Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han

Tasvir 42 Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han (M 1520- 1566).
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 213 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: Minyatürün üst kısmında yazı için ayrılmış olan alanda ilk satır altın, ikinci satır ise kırmızı mürekkeple, minyatürün alt kısmında yer alan yazı alanındaki üçüncü satır yine kırmızı dördüncü satır ise mavi mürekkeple ve nesih hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirdeki kişi, (M 1520-1566) döneminde hüküm süren Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han'dır.

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

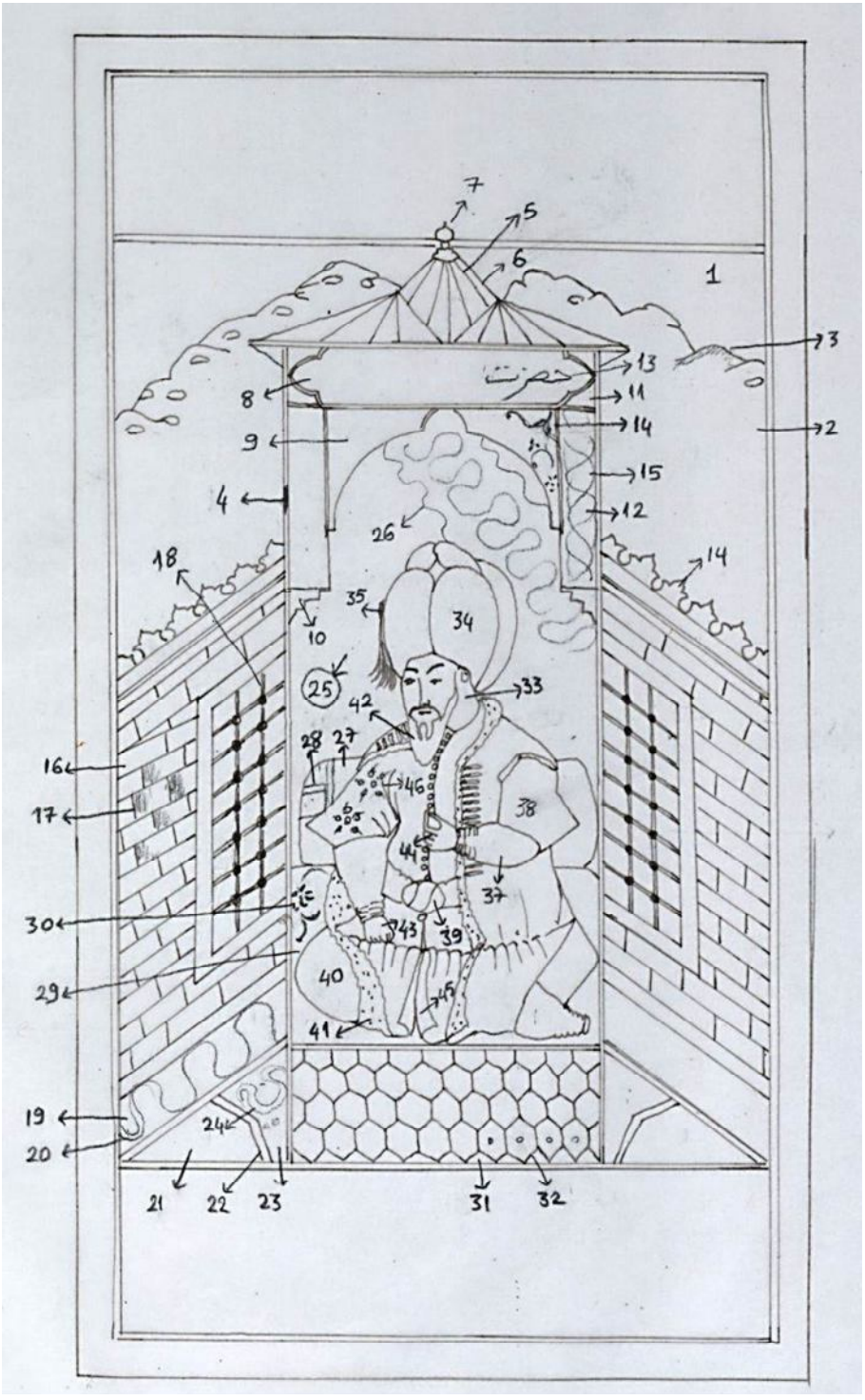
Sayfada üst yazı cetveline bitişik, sıvama altın gökyüzünün ardından açık sütlü kahverengi toprak zemine geçilmektedir. Tepe noktalarında vişne rengi ile sulu tonlama yapılıp, konturları siyah ve vişne rengi ile çekilmiştir. Kompozisyon, diğer Sultanların minyatürlerinde olduğu gibi mimari bir yapı üzerine tasarlanmıştır. Yapının sıvama gümüş beyaz çatısındaki alem sarı altındır. Ortada daha yüksek iki kenarda daha alçak üçgenden oluşan çatı, siyah renkle tahrirlenmiştir. Çatının altında yer alan, sıvama sarı altın kitabede beyaz hatla "*Hazret-i Sultan Süleyman Han*" yazılıdır. Kitabenin altında yer alan kemer formu sebebiyle sağ ve sol köşelerde oluşan sıvama altın zemindeki süslemeler siyahla çalışılmıştır. Bu iki köşebendin dış cetveline bitişik dikdörtgen parçalar sıvama yeşil altındır. Üzerindeki siyahla çalışılan süsleme üç iplik rumi desenidir. Yazmanın orjinal boyutuna göre değerlendirildiğinde işçilik oldukça incedir. Bu kemerli alanın ardındaki zemin açık gülkurusu rengindedir. Üzerinde silik şekilde çalışılan bulutlar, hem alt alta hem de eğik formda yerleştirilmiştir. Pembe zeminin sağ ve solunda simetrik olarak mimari yapı genişlemektedir. Bu yan duvarlar perspektif bir açıyla yerleştirilmiştir.

Padişahların tek başına oturarak tasvir edildiği, daha önceki minyatürlerde olduğu gibi burada da, mimari yapıya tepelik formunda süsleme unsurları yerleştirilmiştir. Bunların sıvama sarı altın zeminlerinde, iğne perdahı ile ışıltı verilmiştir. Tepelik formundaki süslemeden sonra, altın zeminli bir ara pervaz ve altın cetvel görünmektedir. Açık mavi zeminli duvarlarda, tuğla deseni bulunmaktadır ve muhtemelen trilinle[87] dümdüz çekilmiştir. Sulu lacivertle gölgeleme yapılıp konturlar da yine lacivertle çalışılmıştır. 2 mm. kalınlığındaki altın cetvellerle çerçevesi belirlenen pencerelerin kafes parmaklıkları sıvama beyaz gümüştür. Yine 2 mm.'lik altın cetvellerle, kirli sarı zeminli paftaya geçilmektedir. Üzerindeki silik bulut desenlerinde, sulu vişne rengi kullanılmıştır. Sağ ve sol köşelerde sıvama beyaz

[87] Trilin: Farklı kalınlıklardaki çizgiyi boya ve mürekkep kullanarak çizmeye yarayan araç.

gümüş havuzlar kompozisyonda simetrik olarak yerleştirilmiştir. Havuzların beyaz zemininde mühre ile su deseni çalışılmıştır.

Kompozisyonun ortasına yerleştirilen Sultan Süleyman'ın oturduğu tahtın altındaki mint yeşili zeminde, geometrik desen kullanılmıştır. Lacivertle tahrirleri çekilen desenin orta boşluklarında, sarı altın noktalar bulunmaktadır. Tahtın**,** kaysı sarısı halısında sulu vişne rengi ile çift tahrir süslemeler uygulanmıştır. Arkasındaki yastık turuncudur. Üzerindeki desenler yine sulu vişne rengi ile çalışılmıştır. Bağdaş kurmuş bir şekilde oturan, Kanuni Sultan Süleyman'ın başındaki kavuk beyazdır. Sol kenarından sorgucunun siyah tüyleri görünmektedir. İçindeki lacivert gömleğin, çift tahrir hatayi grubu süslemeleri altınla çalışılmıştır. Onun üzerindeki entari sarı karışık yeşil olup, tahrirlerinde cübbesinin siyahı kullanılmıştır. Önündeki düğmeler ve üzerindeki süslemeler sarı altınla yapılıp, iğne perdahı uygulanarak ışıltı verilmiştir. Entarinin etek uçlarındaki astarı kaysı sarısıdır. Belindeki kuşak kurşuni renktedir. Sarı altın çizgilerle süslenmiştir. Üzerindeki kaftan, yeşil karışık siyahtır. Kaftanın astarı siyah noktalı beyaz kürktür. Önünde yakasından aşağı doğru inen altın şeritler, kaftanı zenginleştirmiştir.

Ç. 42 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1, altındaki açık sütlü kahverengi toprak zemin 2, tepelerdeki sulu vişne rengi tonlama ve konturlar 3,

mimari yapının altın cetvelleri 4, sıvama beyaz altın üçlü çatı 5, siyah tahrirleri 6, üzerindeki alem 7, altındaki sıvama altın zeminli kitabe kısmı 8, ortadaki kemerli yapının altın zeminli köşebendleri 9, muhtemelen mukarnas olan, kemerin iki yandaki daralan altın zeminleri 10, sıva yeşil altın kitabenin kenar boşlukları 11, iki yandaki yeşil altın dikdörtgen alanlar 12, sıvama zeminler doldurulduktan sonra üzerine çalışılan kitabedeki yazı 13, altındaki köşbendlerin siyah çift tahrir süslemeri 14, yan dikdörtgen paftalardaki üç iplik rumi süslemeler 15 numara olarak çalışılmıştır.

Mimari yapının her iki yanda gelişen simetrik görüntüsünü uygulama açısından değerlendirdiğimizde, yanlardaki açık mavi duvarların zemini 16, lacivertle çalışılan tuğla görüntüsü 17, her iki yandaki pencerelerin demir kafesi 18, mavi duvarın altındaki kirli sarı paftalar 19, üzerindeki sulu vişne rengi ile çalışılan bulut desenleri 20, sağ ve sol köşelerideki sıvama beyaz gümüş havuzlar 21, kenarındaki köşeli yeşil pervazlar 22, pervazın yan tarafındaki açık sarı zeminler 23, üzerindeki silik süslemeler 24, Kanuni Sultan Süleyman'ın arkasındaki açık pembe zemin 25, üzerindeki desen 26, arkasındaki turuncu yastık 27, üzerindeki desenler 28, altındaki kaysı sarısı halı 29, çift tahrir süslemeler 30, alttaki yeşil zemin 31, üzerindeki petek geometrik süsleme 32 numaralı kısımlardır.

Taht üzerinde bağdaş kurmuş oturan, Kanuni Sultan Süleyman'ın yüzünün zemini 33, başındaki kovuk 34, kenardan görünen sorguç 35, içindeki lacivert gömlek 37, üzerindeki yeşil entari 38, belindeki kurşuni kuşak 39, siyah kaftan 40, kaftanın kürk astarı 41, kıyafetin üzerine inen sakalı 42, sağ ve sol eli 43 ve 44, etek uçlarındaki sarı astar kısmı 45 ve kıyafetlerin üzerindeki altın süslemeler ve iğne perdahları 46 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.44. Tasvir 43: Molla Kemal Paşazade

Tasvir 43 Molla Kemal Paşazade

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Sultan Selim Han'ın huzuruna gelen, ulemadan Molla Lütfi adındaki zatın ilmine hürmeten gördüğü saygıdan etkilenerek âlim olmaya karar vermiş olan, Molla Kemal Paşazade namı ile tanınan, Molla Şemseddin Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 218 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı minyatürün üstünde ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

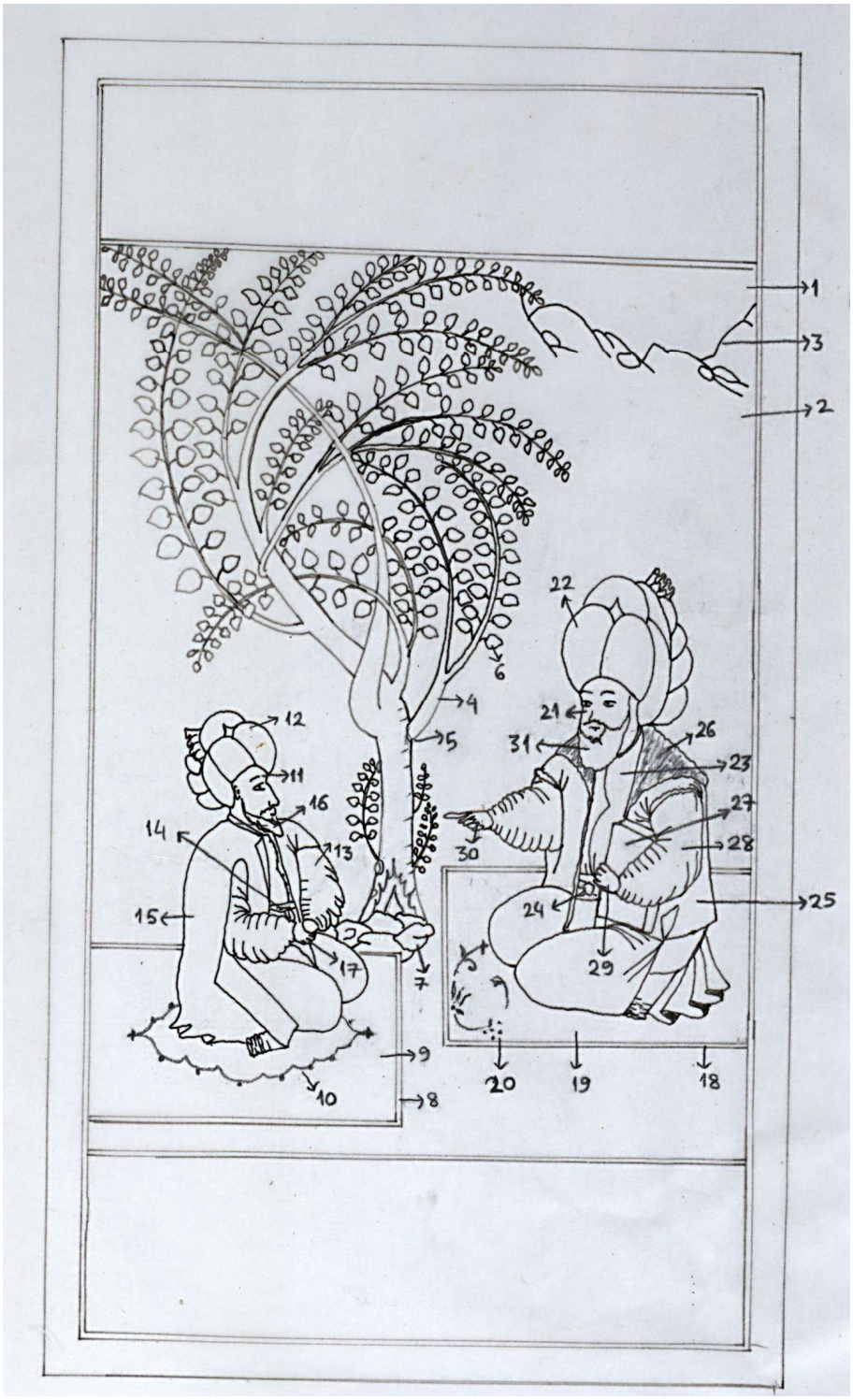
Tasvirde yer alan kişi, Kanuni Sultan Süleyman devrinin alimlerinden Molla Kemal Paşazade namı ile tanınan, Molla Şemseddin Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa'dır. Devlet erkanıyla bulunduğu bir anda Sultan Selim Han'ın huzuruna gelen, ulemadan Molla Lütfi adındaki zatın, ilmine hürmeten gördüğü saygıdan etkilenerek alim olmaya karar vermiştir. Yazdığı pek çok te'lif eseri vardır[88].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda sağ üst köşedeki sıvama altın zeminli gökyüzü, daha öncekilere göre ufak bir alandadır. Hemen sonrasında geniş bir alana hakim toprak zeminde, kağıt rengine yakın açık sarı kullanılmıştır. Aşağıda oturan iki figürden muhtemelen soldaki Molla Kemal Paşazade'dir. Hem kendisinin hem de karşısında oturan ve ulemadan olduğu anlaşılan şahsın altına serili halılar kompozisyonu zenginleştirmiştir. İkisinin arasına yerleştirilen ve üst yazı cetveline kadar uzatılan ağacın gövdesi koyu kahverengidir. Konturlarında ve ince işçiliğinde koyu tonu ile vişne rengi kullanılmıştır. Ağacın dibinde yer alan kayalarda açık mavi ve kirli sarı zemin rengi görülmektedir. Dalların üzerinde sıralı bir şekilde yerleştirilen ve dalın ucuna doğru küçülen yapraklarda, sarı karışık yeşil kullanılmıştır.

Sağda dizüstü oturup, karşısındaki kişiye bir şeyler söylediği anlaşılan Molla Kemal Paşazade'nin başındaki sarık beyazdır. İçindeki entari kaysı rengi olup konturları turuncu ile çalışılmıştır. Üzerindeki cübbe ise mint yeşilidir. Konturlarındaki renk muhtemelen yandaki cübbenin rengidir. Cübbenin yaka ve kol ağızlarından görünen kürk astarı kahverengi karışık siyahtır. Belindeki kuşak şeker pembesidir. Elinde tuttuğu kitabın cilt kapağında sıvama altın kullanılmıştır. Altında serili olan sütlü kahverengi halının üzerinde vişne rengi ile çift tahrir süsleme uygulanmıştır. Karşısındaki kişinin başındaki sarık beyazdır. İçindeki entari açık mavi, konturları ise cübbenin rengiyle aynıdır. Üzerindeki cübbenin rengi muhtemelen içinde gri, eflatun ve mavi karışımıyla hazırlanan bulanık bir renktir. Belindeki kuşak beyazdır. Altındaki şeker pembesi halının üzerinde şemse desen vişne rengi ile çalışılmıştır.

[88] Muharrem Tan, *age.*, s. 281.

Ç. 43 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda sağ köşedeki sıvama altın gökyüzü 1, açık sarı toprak zemin 2, tepesindeki konturlar ve boşluk dolduran noktalamalar 3, ortadaki ağacın kahverengi

gövdesi 4, üzerindeki ince işçiliği 5, yeşil yapraklar 6, dibinde üst üste yığın halinde duran açık mavi ve sarı taşlar 7, solda oturan kişin altında serili halının altın cetveli 8, şeker pembesi zemini 9, üzerindeki vişne rengiyle uygulanan süslemeler 10, halıda oturan kişinin yüzünün zemini 11, başındaki beyaz sarık 12, içindeki açık mavi entari 13, belindeki beyaz kuşak 14, üzerindeki bulanık gri cübbe 15, yüz ve sakal 16, eller 17 numara olarak çalışılmıştır.

Karşısında oturan Molla Kemal Paşazade'nin altındaki halının altın cetvelleri 18, sütlü kahverengi zemini 19, üzerindeki çift tahrir süslemeler 20, yüzünün zemini 21, başındaki beyaz sarık 22, içindeki kaysı sarısı entari 23, belindeki pembe kuşak 24, üzerindeki mint yeşili cübbe 25, kürk astarı 26, elindeki altın rengi kitap 27, sonradan çalışılan kitabı tutan kol 28, eli 29, diğer el 30, kıyafetin üzerine inen beyazlamış sakal ve yüz 31 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.45. Tasvir 44: Molla Sadi Çelebi Lakaplı, Molla Sadullah b. İsa

Tasvir 44 Molla Sadi Çelebi Lakaplı, Molla Sadullah b. İsa

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Sultan Süleyman devri âlimlerinden, Molla Sadi Çelebi adıyla ünlü, Molla Sadullah b. İsa, talebesiyle ders esnasında
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 223 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı minyatürün üstünde ve iki satırı da alttaki yazı bölmesinde ortadan altın cetvelle bölünmüş kısımda, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:
Tasvirde yer alan kişi, devrin alimlerinden Molla Sadi Çelebi adıyla ünlü, Molla Sadullah b. İsa'dır. İstanbul'da tahsil görmüş, burada kadılıktan başka, Sahn Medresesi müderrisliği ve İstanbul müftülüğü yapmıştır. Burada da bir talebesiyle ders yaparken görülmektedir. Metinde de belirtildiği gibi meşhur Beydavi Tefsiri üzerine haşiyeler yazmıştır[89].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü yer almaktadır. Altındaki toprak zemin açık somon rengidir. Tepelerde beyaz ve açık mavi ile tonlama yapılıp siyahla konturlar çekilmiştir. Tepelerin yamacına yerleştirilen kayalar ve zemindeki taşlarla boşluklar kısmen doldurulmuştur. Şimdiye kadar incelediğimiz en sade minyatürlerden birisidir. Hiçbir mimari unsur, ağaç, yeşillik veya zemine serili halı vb. obje yoktur.

Karşısındaki talebesiyle ders yapan Molla Sadi Çelebi'nin başındaki sarık beyazdır. İçindeki entari açık pembe, aynı rengin koyu tonu ile çalışılan konturları gülkurusudur. Belindeki kuşak beyazdır. Üzerindeki cübbe sarı karışık yeşil, tahrirleri ise elindeki kitap cildi ile aynı laciverttir. Muhtemelen, hocasının söylediği kısımı, elindeki kitapta bulmaya çalışan talebenin başındaki sarık da yine beyazdır. Üzerindeki entari eflatun, konturları laciverttir. Belindeki kuşak ve etek ucundan görünen astar rengi ise kirli sarıdır. Kuşağın üzerindeki çizgiler, elinde tuttuğu aşı kırmızısı kitap cildiyle aynıdır.

[89] Muharrem Tan, *age.*, s. 321.

Ç. 44 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1, alttaki somon rengi toprak zemin 2, tepelerdeki tonlama, konturlar ve dağınık serpiştirilen kaya parçaları 3, sol cetvel çizgisine bitişik duran talebenin yüzü 4, başındaki beyaz sarık 5,

üzerindeki eflatun entari 6, belindeki kuşak 7, etek ucundan görünen astar 8, elindeki altın bordürlü aşı kırmızısı kitap 9, kitabı tutan elleri 10 numara olarak çalışılmıştır.

Karşısındaki hocası Molla Sadi Çelebi'nin yüzünün zemini 11, başındaki sarık 12, içindeki açık gülkurusu renk entari 13, belindeki beyaz kuşak 14, cübbenin görünen beyaz astar kısımları 15, önde görünen sol kolu 16, tuttuğu lacivert kitap 17, kitabı tutan eli ve diğer eli 18 ve 19, kıyafetin üzerine inen sakalı 20 numara olarak çalışılıp, kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.46. Tasvir 45: Çak Muslihiddin Lakapıyla Ünlü Molla Muslihiddin

Tasvir 45 Çak Muslihiddin Lakapıyla Ünlü Molla Muslihiddin

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Dokumacılıkla uğraşmaktayken 40 yaşlarında ilim tahsiline gönül vermiş olan, Çak Muslihiddin lakabıyla tanınan Molla Muslihiddin
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 227 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Minyatürün Hattı: İki satırı minyatürün üstünde ve iki satırı minyatürün altında yer alacak şekilde dört satır olarak, siyah mürekkeple ve ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirdeki kişi, Çak Muslihiddin lakabıyla tanınan Molla Muslihiddin'dir. Dokumacılıkla uğraşmaktayken 40 yaşlarında ilim tahsiline gönül vermiştir. Âlimlerden aldığı ilim sonrası Tire beldesinde müderrislikle uğraşmış, Emir Buhari hazretlerinin sohbetlerinde bulunmuştur[90].

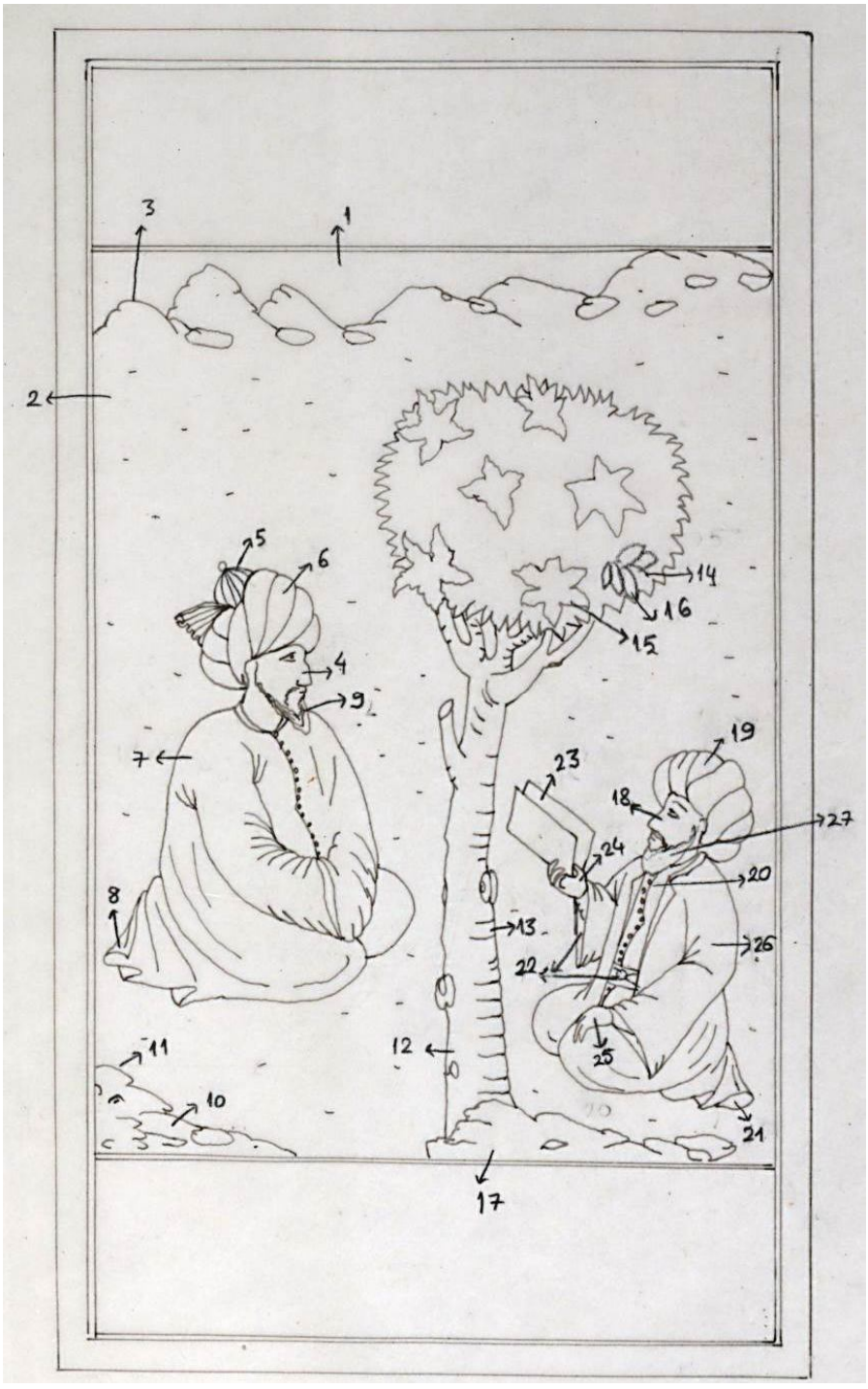
Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik gökyüzü, sıvama altındır. Alt tarafta devam eden toprak zeminde, diğer kompozisyonlarda sıkça kullanılmış olan mint yeşili sulu olarak uygulanmıştır. Ufak çizilerek uzaktaymış hissi uyandırılan tepelerin konturları siyahla çekilip yamaçlara birkaç kaya serpiştirilmiştir.

Yapraklarının şekline bakıldığında çınar ağacına benzeyen ortadaki ağacın zemini, sütlü kahverengidir. Beyaz renkle ışık verilmiş, aşı kırmızısı ve koyu kahverengi ile konturları çalışılmıştır. Ağacın tepesindeki yeşil kısım bir öbek şeklindedir. Aralara yerleştirilen altın rengi yaprakların konturlarında aşı kırmızısı, diğer yapraklarınkinde ise acı yeşil kullanılmıştır. Sol alt köşedeki somon rengi kayalarda hayvan figürü vardır. Ağacın dibindeki kayalarda da zemin somon rengidir.

Muhtemelen soldaki oturan kişi Molla Muslihiddin'dir. Başındaki tac siyah, sarığı ise beyazdır. Üzerindeki cübbenin eflatun zemin boyasında dalgalanma vardır. Konturları vişne rengi ve siyahla çalışılan entarinin etek uçlarında görünen astar rengi somondur. Karşısındaki kişinin boyut olarak daha ufak çalışılması aralarındaki hiyerarşik farktan kaynaklanmalıdır. Daha önceki minyatürlerle kıyaslayınca, elindeki kitabı karşısındaki kişiye okuyor olması da talebe olduğu düşüncesini baskın kılmaktadır. Başındaki sarık beyaz, içindeki entari kaysı rengidir. Üzerindeki yeşil cübbenin konturları aşı kırmızısı ve siyahla çekilmiştir. Cübbenin görünen astar yerleri de belindeki kuşak da beyazdır. Elinde tuttuğu kitabın cildi ise aşı kırmızısı renkte çalışılmıştır.

[90] Muharrem Tan, *age.*, s. 328.

Ç. 45 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda yer alan sıvama altın gökyüzü 1, yeşil toprak zemin 2, tepelerdeki siyah konturlar ve yamaçlarındaki kayalar 3, Molla Muslihiddin'in yüzünün zemini 4,

başındaki siyah tac 5, beyaz sarığı 6, üzerindeki eflatun cübbe 7, etek ucunda görünen sarı astar kısmı 8, kıyafetin üzerine inen sakal ve yüz 9 numara olarak çalışılmıştır.

Sol köşedeki somon rengi kayaların zemini 10, gölgeleme ve tahrirleri 11, ortadaki ağacın sütlü kahverengi zemini 12, üzerindeki tonlamalar ve konturu 13, tepesindeki yeşil alanın zemini 14, altın rengi yaprakları 15, diğer yeşil yaprakları 16, ağacın dibindeki somon rengi kayalar 17, sağda oturan kişinin yüzünün zemini 18, beyaz sarığı 19, içindeki kaysı sarısı entari 20, etek uçlarında görünen aynı renkteki kısımları 21, cübbenin kol ağızlarında görünen beyaz astar kısımları ve belindeki kuşak 22, görüntü büyütülerek detaylı bakıldığında, elindeki aşı kırmızı kitap 23, kitabı tutan eli 24, dizinin üzerindeki diğer eli 25, bunlardan sonra çalışılan üzerindeki asker yeşili cübbe 26, sakal ile yüz detayları 27 numaralı kısımlar olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.47. Tasvir 46: Molla Ubeydullah b. Yakub

Tasvir 46 Molla Ubeydullah b. Yakub

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Özellikle kıraat ilminde kâmil, Fenâri torunlarından Molla Ubeydullah b. Yakub ilimle meşgulken
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 233 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: ilk satır Arapça olarak nesih hattıyla ve mavi mürekkeple yazılmıştır. Diğer satırlar ta'liktir ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Bu sayfada satırlardaki elif harfleri ve bazı noktaların beyaz olduğu görülür. Bu muhtemelen ya CD çekiminden kaynaklanmaktadır veya mürekkebi dökülmüştür.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Fenâri torunlarından Molla Ubeydullah b. Yakub'tur (Öl. H 906). Yüksek ahlak sahibidir. Özellikle kıraat ilminde kâmildir. Kur'an-ı Kerim'i altı ayda hıfzetmiştir. Çok yüksek makamlara gelmesine rağmen yaptığı iyilikler ve cömertliğinden sebep hep borç içinde yaşamıştır. Taşköprülüzade'nin metninde bahsedildiğine göre, on binden fazla kitaplı bir kütüphanesi olduğu rivayet edilmektedir. Kasîde-i Bürde'ye yazdığı şerh önemli bir çalışmadır[91].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

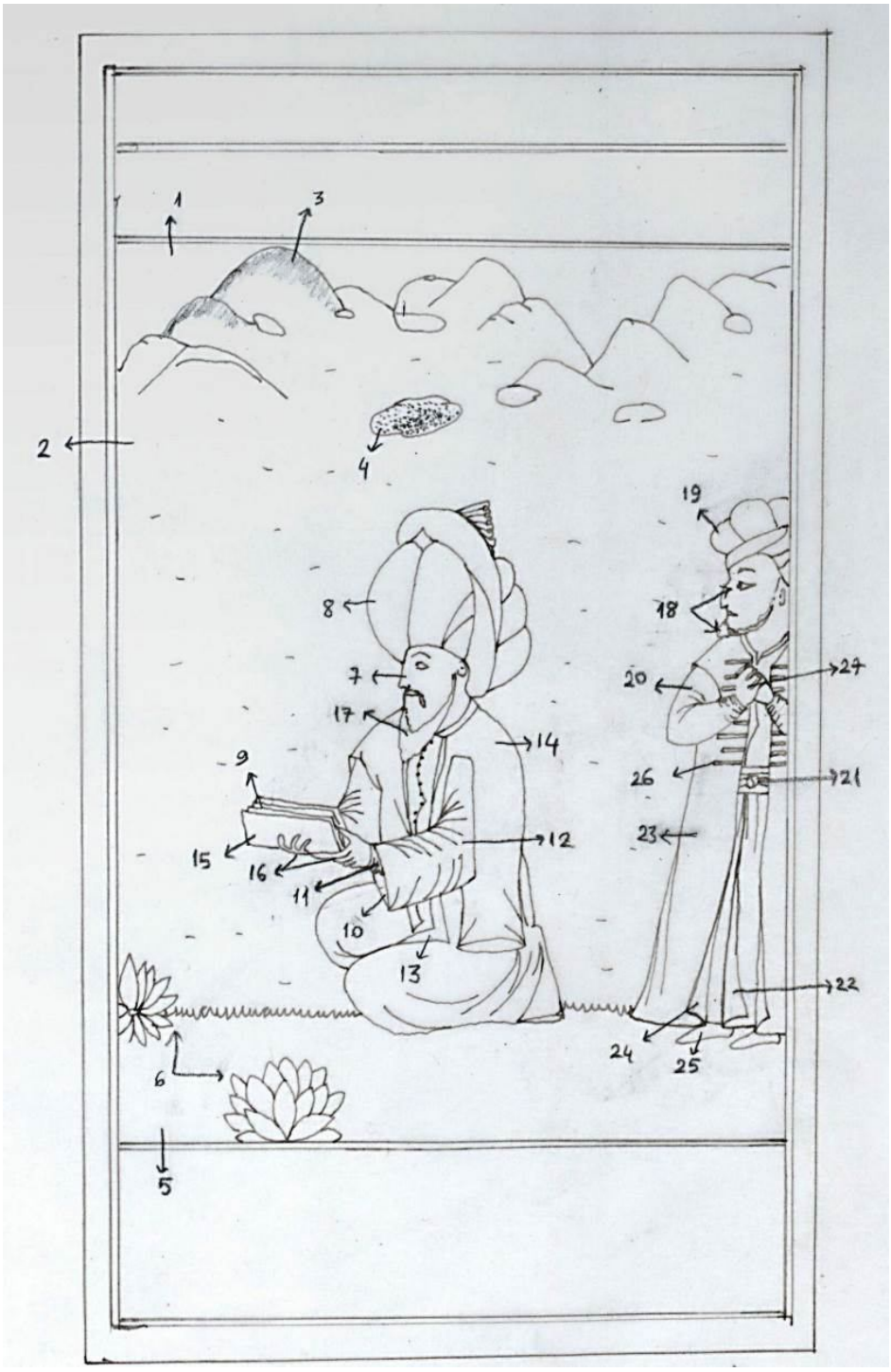
Üst yazı cetveline bitişik gökyüzünün zemini sıvama altındır. Aşağısında devam eden toprak zemin dıştaki kağıdın rengine yakındır. Ancak bu açık sarı rengin altında çok açık eflatun dalgalanmalar bulunmaktadır. Tepeler önlü arkalı yerleştirilip uçlarında sulu lacivertle gölgelemeler yapılmıştır. Öndeki kayaların bazılarında nokta tarama yapılmıştır. Konturları ise siyahla çalışılmıştır. Boş alanları doldurmak için yine aralıklarla noktalar yerleştirilmiştir.

Kompozisyonun alt kısmındaki zeminde kullanılan renk mavi karışık yeşildir. Üzerinde çalışılan yapraklardaki tahrir rengi ise koyu yeşildir. Molla Ubeydullah bu zeminde yüzü sola dönük bir şekilde profilden resmedilmiştir. Başındaki büyük sarık beyazdır. Sarığın ucu yukardan dışarı doğru bırakılmıştır. İçindeki entari limon sarısı, tahrirleri ise turuncudur. Bileğinden çok az görünen iç gömleği ise yeşildir. Üzerindeki cübbe oldukça sade kahverengi ağırlıklı hâkî yeşildir. Konturlarında siyaha yakın koyu tonu kullanılmıştır. Cübbenin görünen astar kısımlarında da yine sarı kullanılmıştır. İki eliyle tuttuğu lacivert ciltli kitabın kapak süslemesinde şemse deseni görünmektedir.

Molla Ubeydulla'ın arkasında ayakta durup ona bakan kişi, cübbesinde yakasından aşağı doğru görünen sırmalı paletlere bakılırsa muhtemelen sarayda görevli biridir. Ellerini birbirine kenetlemiş duruşu sıkıntılı gibidir. Onun da yüzü Molla Ubeydullah gibi profilden çalışılmıştır. Başında beyaz sarık bulunmaktadır. İçindeki entari kaysı sarısı, konturları aşı kırmızısıdır. Belindeki kuşak eflatun, önde etek ucundan görünen kumaş kıvrımına göre entarinin astarı ise açık somon rengidir. En dışdaki aşı kırmızısı

[91] Muharrem Tan, *age.*, s. 337.

kıyafete, sırmalı paletlerinden dolayı kaftan demek daha doğrudur. Onun etek uçlarındaki kumaş kıvrımlarından astar rengi küf yeşili olarak görünmektedir. Ayaklarındaki pabuçları ise Molla Ubeydullah'ın elindeki lacivert kitap kapağı ile aynıdır.

Ç. 46 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda en üstte yer alan sıvama altın gökyüzü 1, altındaki açık renk toprak zemin 2, tepelerdeki sulu lacivert tonlama ve siyah tahrirler 3, yamaçlarda görünen nokta tonlamalı kaya parçaları 4, alt zemindeki yeşil alan 5, üzerinde tahrirle belirlenen yapraklar 6, Muhtemelen arkasındaki kişiden habersiz, yerde dizüstü oturan Molla Ubeydullah'ın yüzünün zemini 7, başındaki büyük sarık 8, görüntü büyütülerek uygulama sıralaması incelendiğinde elindeki kitabın beyaz kısımları 9, kol ağzından görünen beyaz astar 10, bileğinden görünen yeşil iç gömlek 11, limon sarısı entari 12, önde ve etek ucunda görünen astar kısımları 13, üzerindeki hâkî yeşil cübbe 14, elindeki kitabın lacivert kapağı 15, kitabı tutan elleri 16, kıyafetin üzerine inen uzun sakalı 17 numara olarak çalışılmıştır.

Arkada ayakta duran şahsın yüzünün işçiliği sakalı da dahil 18, başındaki sarık 19, üzerindeki kaysı sarısı entari 20, belindeki eflatun kuşak 21, entarinin etek ucundan görünen somon rengi astarı 22, aşı kırmızısı kaftan 23, kaftanın etek uçlarındaki astar kısımları 24, ayaklarındaki pabuçlar 25, kaftanın önündeki sırmalı paletler 26, birbirine kenetlenmiş elleri 27 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.48. Tasvir 47: Molla Velayet

Tasvir 47 Molla Velayet

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Molla Velayet namıyla meşhur Seyyid Velayet, vefatından önce yakalandığı ağır bir hastalık sırasında, ziyaretine gelenlere, Azrail (a.s.)'ın, Molla Alâeddin Ali cemal-i suretinde yanına gelerek kendisine selam verdiğinden bahsetmiştir.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 250 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 14 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: Üstte bir satırlık yazının yarısı kırmızı, yarısı siyah mürekkeple ta'lik hatla, alttaki bir satırlık yazının tamamı ise siyah mürekkeple ve yine ta'lik hatla yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişi, Molla Velayet namıyla meşhur keramet sahibi mutasavvıf, Seyyid Velayettir (H 855- 929). Sultan Bayezid döneminden, Sultan Süleyman'ın tahta çıktığı yıla kadar 73 senelik bir hayat sürmüştür. Molla Gürâni de dâhil olmak üzere pek çok âlimden ders almıştır. Taşköprülüzade'nin metninde bahsedildiğine göre, bu minyatürde vefatından önce yakalandığı ağır bir hastalık sırasında ziyaretine gelenlere gece gördüğü rüyadan bahsetmekte ve " *Azrail (a.s.) şafak vakti, Molla Alaeddin Ali Cemalî suretinde yanıma gelince, ruhunu almak için değil, selam vermek için geldim*" demektedir. Tasvirde anlatılan da muhtemelen bu rüyadır[92].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Sayfanın yazı pencerelerinde bir değişiklik yapılarak alt ve üstte birer satırlık yazı alanı oluşturulmuştur.

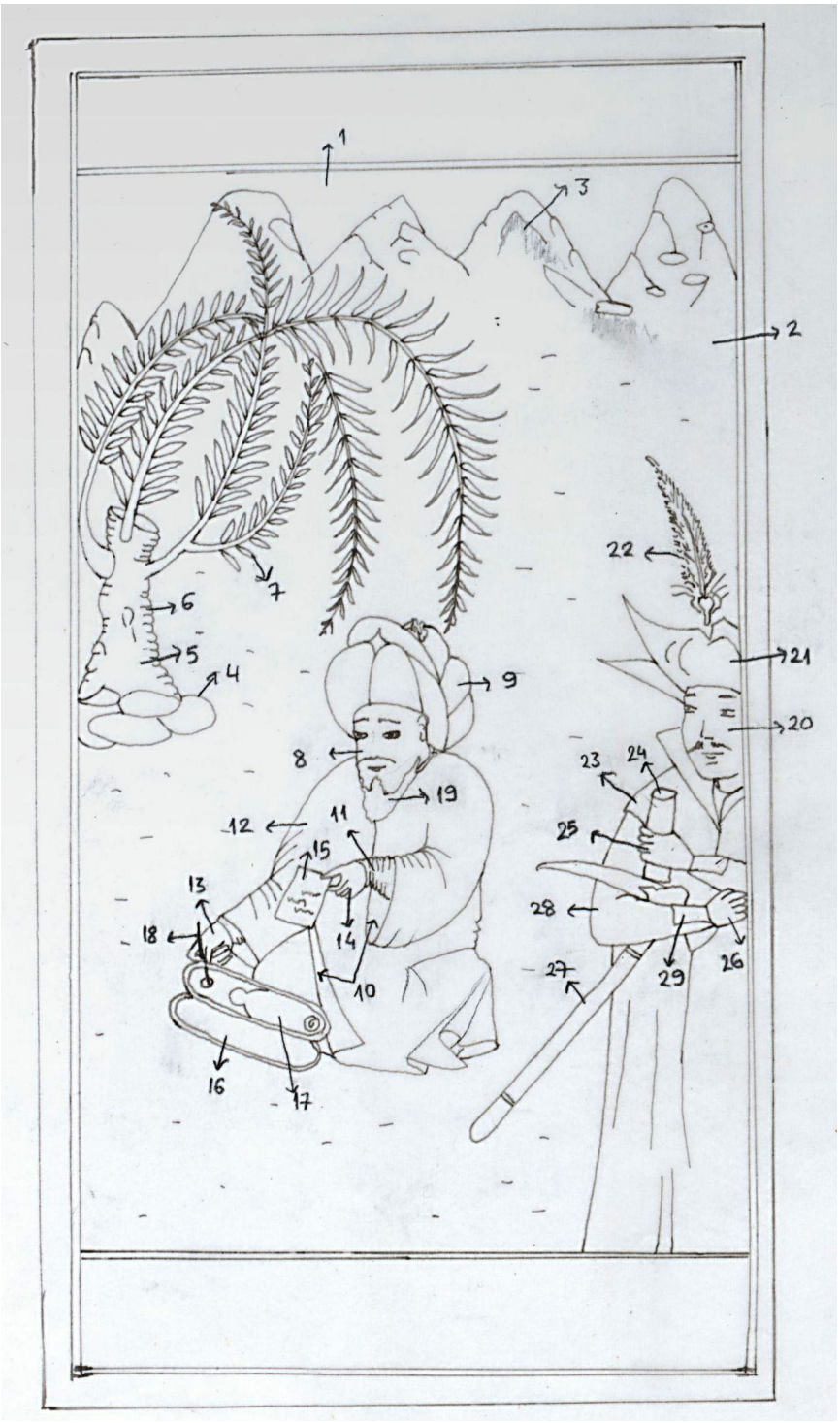
Üst yazı cetveline bitişik gökyüzünün zemini sıvama altındır. Alttaki toprak zemin çok açık mavidir. Tepelerde ve yamaçlarında sulu lacivertle ronlama yapılıp konturları da yine lacivertle çalışılmıştır. Kompozisyonda sol üstte çalışılan salkım söğüt ağacının gövdesi koyu kirli sarıdır. Tahrirlerinde kullanılan renk aşı kırmızısıdır. Ağacın önünde beş adet kaya parçasının yeri çizgilerle belirlenmiş ancak daha sonra çalışılmadan yarım bırakılmıştır. Ağacın dallarında uçlara doğru küçülen, uzun ince yaprakları koyu yeşille çalışılmıştır.

Ağacın altında oturan Molla Velayet elindeki kâğıda, önündeki yazı takımını kullanarak bir şeyler yazmaktadır. Görüntü büyütülerek detaylı bakıldığında yazıda *"bu mesele --cevab şu vechiledir"* benzeri bir yazı bulunmaktadır. Molla Velayet'in başındaki sarık beyazdır. Bileklerden ve yakadan görünen içindeki entari mint yeşilidir, tahrirleri ise laciverttir. Üzerindeki cübbede mor karışık siyah renk kullanılmıştır. Cübbenin kollarda ve etek uçlarında görünen astar rengi limon sarısıdır. Önündeki yazı takımının içi sıvama beyaz gümüştür. Kenarlarındaki şerit halinde dönen sarı kısım sıvama altındır. Kabın, mürekkebi olan parçasındaki turuncu zeminli haznede, kalemtraş, kamış gibi malzemeler yer almaktadır ancak sadece çizilip bırakılmıştır.

[92] Muharrem Tan, *age.*, s. 262.

Kompozisyonda sağda ayakta duran ve yukarda bahsedilen rüyaya atfen Molla Alâeddin Ali Cemalî olarak tasvir edildiğini düşündüğümüz kişinin, ulema kıyafetinde ve sakallı çizilmemesi oldukça ilginçtir. Sultan Selim Han devri âlimlerinden Molla Alaeddin Ali Cemalî, müftülük makamında fetva yazan bir zattır. Molla Velayet'in elindeki kâğıtta yazılan yazı da muhtemelen bir fetvadır.

Yine ayakta duran Molla Alâeddin Ali Cemalî olduğunu düşündüğümüz kişinin elinde de bir kâğıt rulo bulunmaktadır. Yüzü, Moğol veya Çinli görünümündedir. Başındaki başlıkta kullanılan renk yeşil karışık siyahtır. Üzerinde altın süslemeli bir siyah tüy takılıdır. Başlığın şekli Osmanlı minyatür sanatında gördüklerimizden farklıdır. İçindeki mor karışık siyah kıyafetin kol ağızlarındaki manşetler mint yeşilidir. Üzerindeki aşı kırmızısı cübbenin yaka şekli de daha önce gördüklerimizden tamamen farklı, dik yakadır. Bir elinde rulo beyaz bir kâğıdı tutarken diğerindeki orağın zemini sıvama beyaz gümüştür. Orağın bıçak kısmının dibinde sıvama altın süsü bulunmaktadır.

Ç. 47 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1, alttaki açık mavi toprak zemin 2, tepelerdeki sulu lacivert gölgeleme, konturlar ve arazideki boşluk

dolduran noktalar 3, sol üstteki salkım söğüt ağacın dibinde sadece çizilip bırakılan taşlar 4, ağacın kirli sarı gövdesi 5, üzerindeki aşı kırmızısı detaylar ve konturları 6, uzun ince yaprakları 7, yerde oturan Molla Velayet'in yüzünün zemini 8, başındaki beyaz sarık 9, görüntü büyütülerek bakıldığında, cübbenin kol ağızları ve eteklerinde görünen açık sarı astar kısımları 10, bileklerde ve yakada görünen mint yeşili entari 11, üzerindeki mor karışık cübbe 12, kamışı tutan eli 13, diğer eli 14, elindeki üzerinde yazı bulunan kâğıt 15, önünde yerde duran kalem kutusunun beyaz gümüş ve sarı altın kısımları 16, içindeki turuncu hazne 17, elindeki kamış 18 ve kıyafetin üzerine inen açık kahverengi sakalı 19 numaralı çalışmalardır.

Sağda ayakta duran Molla Alâeddin Ali Cemalî olduğunu düşündüğümüz kişinin yüzü işçiliğiyle birlikte 20, başındaki sivri uçları olan başlık 21, üzerindeki tüy 22, üzerindeki dik yakalı aşı kırmızısı cübbe 23, elindeki beyaz rulo 24, ruloyu tutan eli 25, diğer eli 26, gümüş saplı orak 27, yandaki cübbeyle aynı renk entarinin kolları 28, bileklerindeki yeşil manşetler ise 29 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.49. Tasvir 48: Merkez Halife Namlı Şeyh Muslihiddin Mustafa

Tasvir 48 Merkez Halife Namlı Şeyh Muslihiddin Mustafa

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Şeyh Sünbül Sinan hizmetinde tasavvuf yoluna girmiş olan, Merkez Halife namıyla tanınan Şeyh Muslihiddin Mustafa, hocasının huzurunda ders alırken
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 254 a
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: İlk satırın yarısı kırmızı mürekkeple bozuk bir ta'likle yazılmış, ikinci ve üçüncü satır yarım, son satır ise eksiksiz olarak siyah mürekkeple yine ta'lik olarak yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirdeki kişi, Sultan Süleyman devri alimlerinden Merkez Halife namıyla tanınan Şeyh Muslihiddin Mustafa'dır. Molla Hızır Bey oğlu Molla Ahmed Paşa'dan ders almış, Şeyh Sünbül Sinan hizmetinde tasavvuf yoluna girmiştir. Burada da muhtemelen, hocasının huzurunda ders alırken görülmektedir[93].

Sayfa düzeninde, minyatürle birlikte üst ve alt yazı pencereleri de dahil kullanılacak alan, dış sınırda 2 mm. kalın ve onun iç kısmında 0,5 mm. iki ince altın cetvelle belirlenmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik iplikler, turuncu ve küf yeşili renkle çekilmiştir. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir.

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik gökyüzü sıvama altındır. Mavi karışık küf yeşili toprak zeminde tepeler önlü arkalı yerleştirilip, yamaçlarına kayalar yerleştirilmiştir. Kayalarda açık şeker pembesi ve somon rengi kullanılmıştır. Sol ve sağ alt köşelere yerleştirilen kayalarda zemin rengi eflatun, tonlamaları ise kirli sarı ve sulu vişne rengiyle yapılmıştır. Konturlarında lacivert kullanılan kayalarda yine hayvan figürleri gizlidir.

Kompozisyonun sağında, dizüstü oturan kişi Şeyh Muslihiddin'in hocası Şeyh Sünbül Sinan Efendi'dir. Şeyh Sünbül Efendi'nin başındaki tac yeşil karışık siyah, sarığı ise beyazdır. İçindeki entaride kullanılan sütlü kahverengi, bulanık bir tondadır. Konturlarda başdaki tacın siyahı kullanılmıştır. Üzerindeki cübbe sarı karışık yeşil, konturları ise aynı siyahtır. Cübbenin etek uçlarından görünen beyaz rengi ile boynundan aşağı sarkan beyaz şal aynı renktedir.

Muhtemelen aralarındaki ilmi hiyerarşiyi belirten bir bakış açısıyla, karşısında oturan talebe Şeyh Muslihiddin daha ufak çalışılmıştır. Başındaki somon rengitac daha önce gördüklerimizden biraz daha yüksek olup ucunda minik top bulunmaktadır. Tacın etrafındaki sarığı da etek uçlarından görünen astar rengi de beyazdır. Üzerindeki eflatun cübbenin konturları sulu lacivertle çalışılmıştır. Sakalının siyah olduğuna bakılarak yaşça genç olduğu söylenebilir.

[93] Muharrem Tan, *age.*, s. 369.

Ç. 48 (D.S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyonda üstteki sıvama altın gökyüzü 1, küf yeşili toprak zemin 2, tepelerdeki tonlamalar ve konturler 3, yamaçlardaki pembe ve somon rengi kayalar 4, solda oturan Şeyh Sünbül Sinan Efendi'nin başındaki siyah tac 6, üzerindeki beyaz sarık 7, içindeki sütlü kahverengi entari 8, yeşil cübbe 9, etek uçlarından görünen beyaz astar 10, boynundaki beyaz şal 11, yüz ve nokta tarama sakal 12 numaralı kısımlardır.

Karşısında hürmetle oturan Şeyh Muslihiddin'in yüzünün zemini 13, başındaki somon rengi tac 14, beyaz sarık 15, etek uçlarındaki beyaz astar kısmı 16, eflatun cübbe 17, kıyafetin üzerine inen siyah sakal ve yüz detayları 18, sağ alt köşedeki kayaların zemini 19, sağ köşedeki kayaların zemini 20, üzerlerindeki tonlamalar ve konturlar 21 ve 22 numara olarak çalışılıp kompozisyon tamamlanmıştır.

2.2.50. Tasvir 49: Vezir Gürcü Mehmet Paşa Nakkaş Nakşi ile

Tasvir 49 Vezir Gürcü Mehmet Paşa Nakkaş Nakşi ile aynı mekānda

Nakkaşı: Ressam Nakşî

Konusu: Minyatürdeki kişilerden eseri resimleten Vezir Gürcü Mehmet Paşa muhtemelen eseri tercüme eden Mehmed Hâkî ile eser hakkında konuşmakta. Aşağıda sağda görünen kişi ise eserin minyatürlerini çalışan Ressam Nakşi.
Yazma Eserde Bulunduğu Sayfa: 259 b
Eserin ebatları: 30 x 17,8 cm., (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, su bazlı boya
Hattı: Altta ve üstte yer alan 2,5 satırlık ta'lik hatlar, siyah mürekkeple yazılmıştır.

Renk Açısından İncelenmesi:

Bu tasvir, eserde yer alan son kompozisyondur. Resimlendiği dönemin çağdaşı olması özelliğiyle diğer kırksekiz adet minyatürden ayılır. Taşköprülüzade'nin *Eş-Şakâ'ikû'n-Nu'mânîyye* adlı biyografi eseri, yaşadığı dönemde büyük ilgi görmüş ancak Arapça metni herkes okuyamadığı için Muhtesîbzâde Mehmed Hâkî, Taşköprülüzade'den izin alarak eserin Türkçe tercümesini yazmıştır. Sultan II. Osman döneminde Vezir Gürcü Mehmet Paşa tarafından resimlenmek üzere seçilen eserin, arkasına Ahmed Çelebi tarafından bir hatime kısmı yazdırılır. Hatimenin son kısmında bahsedilen kitabın iki Ahmed ve iki Mehmed'in çabası ile tamamlandığı ifadesine bakılırsa, bahsedilen Mehmed'lerden ilki esere hamilik yaparak resimlettirip değerini arttıran Vezir Gürcü Mehmet Paşa, diğeri eseri tercüme eden Mehmed Hâkî'dir. Ahmed'lerden ilki Taşköprülüzade Ahmed Efendi diğeri ise esere hatime yazan Ahmed Çelebi olmalıdır[94].

Bu bilgiler ışığında son tasvirdeki kişilerden, yukarda sağda oturan sakalsız ve yuvarlak yüzlü kişinin Nadirî'nin Şehnamesi'nde Sultan II. Osman'ın Hotin seferine çıkışını anlatan resimde yanında bulunan ve Vezir Gürcü Mehmed Paşa olduğu bilinen kişiyle aynı olduğu görülmektedir. Solda oturan yaşlı kişinin kıyafetine bakılırsa ulemadandır ve muhtemelen eserin tercümesini yaparak geniş kitlelere ulaşmasına vesile olan Mehmed Hâkî'dir.

Kompozisyonda sağda, daha aşağıda ve daha küçük boyutlarda çalışılan kişi ise, nüktedanlığı, zekâsı ve farklı tarzıyla sanatından övgüyle bahsedilen Nakşî olmalıdır. Elleri önünde saygıyla bağlı ve yaşça daha genç olduğu görülen Nakşî'nin, yerleştiriliş şekli ve pozisyonu hiyerarşik yapıyı sergiler gibidir[95]. Kompozisyonda kullanılan mekân mimari bir yapıdır. Burada daha önce incelediğimiz, mimari unsurlar taşıyan minyatürlerden farklı olan şey, gökyüzü ve toprak zeminli şablonun kullanılmamış olmasıdır. Altın cetveller kullanılarak, mimari yapı paftalar halinde ayrılmıştır.

Gürcü Mehmed Paşa ile Mehmed Hâkî'nin arkasındaki duvarda, pencerenin etrafındaki duvar kısımlarında, mavi karışık küf yeşili renk kullanılıp konturlar ve geometrik desenler lacivert ile çalışılmıştır. Çerçevesi sıvama altınla belirlenen iki dikdörtgen pencerenin dışarıya açılan manzarasında, zeminde koyu yeşil, yapraklarda ise sarı karışık yeşil kullanılmıştır. Yapraklar tüm alanı kaplayacak şekilde yerleştirilmiştir. Pencerenin kafes parmaklıkları aşı kırmızısıdır. Üzerinde oturdukları

[94] Tülün Değirmenci, *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, s. 298.
[95] Tülün Değirmenci, *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*, s. 298- 301.

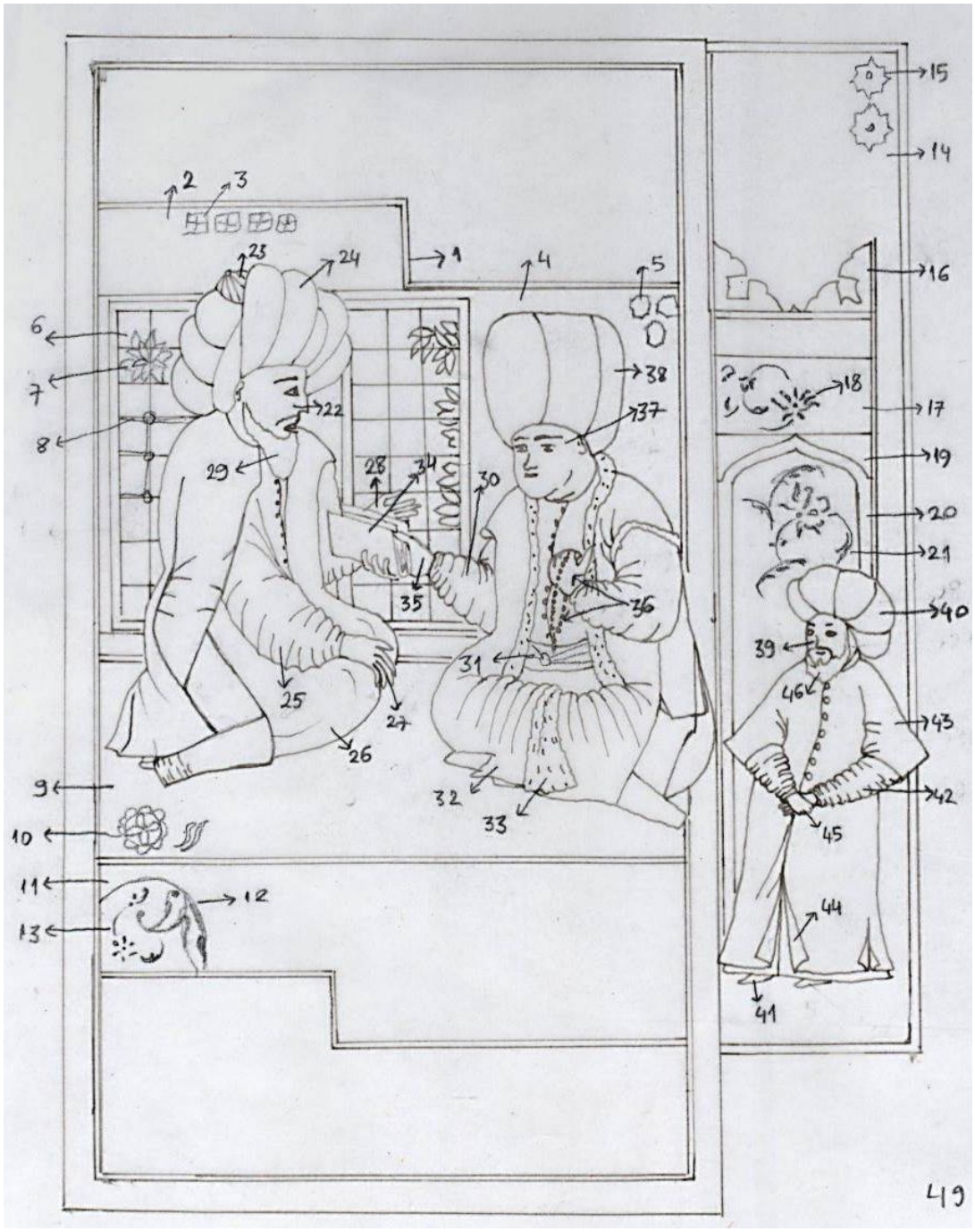
sedirin zemini beyazdır. Burada, çintemani deseninin orjinal üç nokta formu yerine penç çiçek kullanılmıştır. Çiçeklerde merkezde dört yapraklı açık mavi penç, etrafında da dokuz yapraklı ikinci bir kat turuncu ile çevrilmiştir. Aralarda yine pars postu denilen ikili dalgalı desen vişne rengi ile uygulanmıştır. Çintemani deseni, güç ve iktidarın sembolü olarak görülmektedir. Sedirin alt kısmındaki paftada zemin rengi koyu somondur. Zeminindeki süslemede lacivert hurde rumi[96] motifleri ve turuncu, vişne rengi çift tahrir çiçekler kullanılmıştır.

Sağda cetvel çizgilerinin dışına taşılıp yandaki sayfa boşluğu kompozisyona dâhil edilmiştir. Yukarda cetvel çizgisiyle aynı noktada biten bu ek kısım, aşağıda alt yazı cetvelinin başlangıç sınırına kadar getirilip orada bırakılmıştır. Bu alanın zemin rengi, kâğıt tonuna yakın açık sarıdır. Üzerindeki geometrik desenlerin konturunda sulu vişne rengi kullanılmıştır. Kemerli kapının üst kısmında sıvama altın zeminli tepelik formunda bir pafta oluşturulmuştur. Onun altında yer alan beyaz zeminli dikdörtgen alanda, çift tahrir hatayi grubu süslemeler lacivertle çalışılmıştır. Etrafında küf yeşili pervaz dönen kemerli kapının ardındaki açık somon rengi zeminde, kızıl kahverengi çift tahrir süslemeler kullanılmıştır. Kemerli yapının sağ ve sol boşlukları kızıl kahverengi ile boyanmıştır.

Yukarda oturan iki kişiden sağdaki Vezir Gürcü Mehmet Paşa'nın başında beyaz vezir kovuğu vardır. İçindeki entari mavi karışık yeşildir. Kumaş kıvrımlarındaki konturlar koyu yeşille çalışılmıştır. Belindeki kuşak süslemesiz sade ve beyazdır. Üzerindeki kaftan vişne rengi, astar kürkü ise beyaz üzerine siyah noktalıdır. Sol elinde kırmızı bir tesbih tutmaktadır. Diğer elinde muhtemelen hamisi olarak resimlettiği bu tercümeyi karşısındaki Mehmed Hâkî olduğu düşünülen kişiye uzatmaktadır. Karşısındaki kişinin başındaki beyaz sarık ve açık mavi tac ulemadan olduğunu göstermektedir. İçindeki entari gülkurusu, konturları ise sulu vişne rengidir. Beyaz sakalları yaşlı olduğunu göstermektedir.

Biraz daha aşağıda kapıda saygıyla bekleyen ve eserin resimlerini yapan Nakşî olduğu düşünülen kişinin başında da ulemanın kullandığı sarıktan bulunmaktadır. Üzerindeki cübbe kızıl kahve, konturları daha koyu kahverengidir. Cübbe kumaşında çok hafif desen uygulanmıştır. İçindeki entari gülkurusudur. Cübbenin etek uçlarından görünen astar rengi ise açık mavidir.

[96] Hurde rumi: Bir rumi motifinin içerisine küçük rumi motiflerinin yerleştirilmesinden oluşan rumi çeşidi.

Ç. 49 (D. S. 2012)

Kompozisyon Açısından İncelenmesi:

Kompozisyondaki mimari bit yapının parçası olan paftaları oluşturmada kullanılan altın cetveller 1, en üstteki yatay dikdörtgen küf yeşili zemin 2, üzerindeki geometrik

desenler 3, sağdaki ve pencere altındaki aynı renk zemin 4, üzerindeki desenler 5, altın çerçeveli iki pencerenin ardındaki doğa manzarasının yeşil zemini 6, üzerindeki açık yeşil yapraklar 7, pencerenin aşı kırmızısı parmaklıkları 8, oturdukları zeminin beyaz renkli kısmı 9, üzerindeki çintemani deseni 10, sedirin alt kısmındaki somon rengi zemin 11, üzerindeki lacivert hurde Rumiler 12, ara boşlukları dolduran çift tahrir süslemeler 13 numaralı kısımlardır.

Sağda, diğer sayfalardaki standart cetvel çizgisinin dışına taşan açık sarı zemin 14, üzerindeki geometrik desenler 15, kapının üzerindeki tepelik formundaki sıvama altın zemin 16, alttaki beyaz dikdörtgen zemin 17, üzerindeki lacivert çift tahrir süslemeler 18, kapının kemerinin iki yanındaki kızıl kahverengi alanlar 19, kapının dışındaki küf yeşili pervaz 20, iç kısmındaki kızıl kahverengi hatayi gurubu süslemeler 21 numaralı uygulamalardır.

Yukarda solda oturan Mehmed Hâkî'nin yüzünün zemini 22, başındaki açık mavi tac 23, beyaz sarığı 24, içindeki gülkurusu entari 25, üzerindeki siyah kaftan 26, dizinin üstündeki eli 27, diğeri 28, kıyafetin üzerine inen beyaz sakal ve yüzünün detayları 29 numaralı kısımlardır. Yanında oturan Vezir Gürcü Mehmed Paşa'nın yüzü, görüntü büyütülerek bakıldığında sonra çalışılıp önce içindeki yeşil entari 30, belindeki beyaz kuşak 31, üzerindeki vişne rengi kaftan 32, beyaz kürklü kısımları 33, elindeki kitap 34, kitabı tutan el 35, diğer el ve tesbih 36, yüzünün zemini ve detayları 37,başındaki beyaz kovuk 38, sağda kapıda duran Nakşî'nin yüzünün zemini 39, başındaki beyaz sarık 40, ayaklarındaki sarı pabuçlar 41, içindeki gülkurusu entari 42, üzerindeki kızıl kahverengi cübbe 43, etek uçlarından görünen açık mavi cübbe astarı 44, elleri 45 ve kıyafetin üzerine inen sakalı 46 numara olarak çalışılarak kompozisyon tamamlanmıştır.

2.3. Ressam Nakşî'nin Resim Üslubunun Renk ve Kompozisyon Açısından Özel Tasarım Üzerinde Uygulanması

2.3.1. Tasvir 50: Fatih Sultan Mehmed ve Hocası Akşemseddin Fetih Sonrası İstanbul'a Girerken

Tasvir 50 (D.S. 2013)

Minyatür Tasarımı: Derya Soyyiğit
Konusu: Tasvirde, Fatih Sultan Mehmed Han'ın Hocası Akşemseddin ile birlikte fetih sonrası İstanbul'a girişi anlatılmaktadır.
Minyatürün ebatları: Cetvel sınırları: 17,9 x 9,5 (Minyatürün Ebadı 9,5 x 12 cm.)
Tekniği: Ezilmiş altın, guaj ve akrilik boya

Renk Açısından İncelenmesi:

Tasvirde yer alan kişiler Osmanlı İmparatorluğunun yedinci padişahı Fatih Sultan Mehmed (M 1451- 1481) ile, hocası Akşemseddin Hazretleri(M 1390- 1459) dir. İstanbul'un fethinden hemen sonra şehre girişlerini anlatmaktadır. Fatih'in hocası Akşemseddin'e olan hürmetini ve saygısını göstermek amacıyla Fatih önde ve atından inmiş, hocası ise atın üzerinde tasvir edilmiştir.

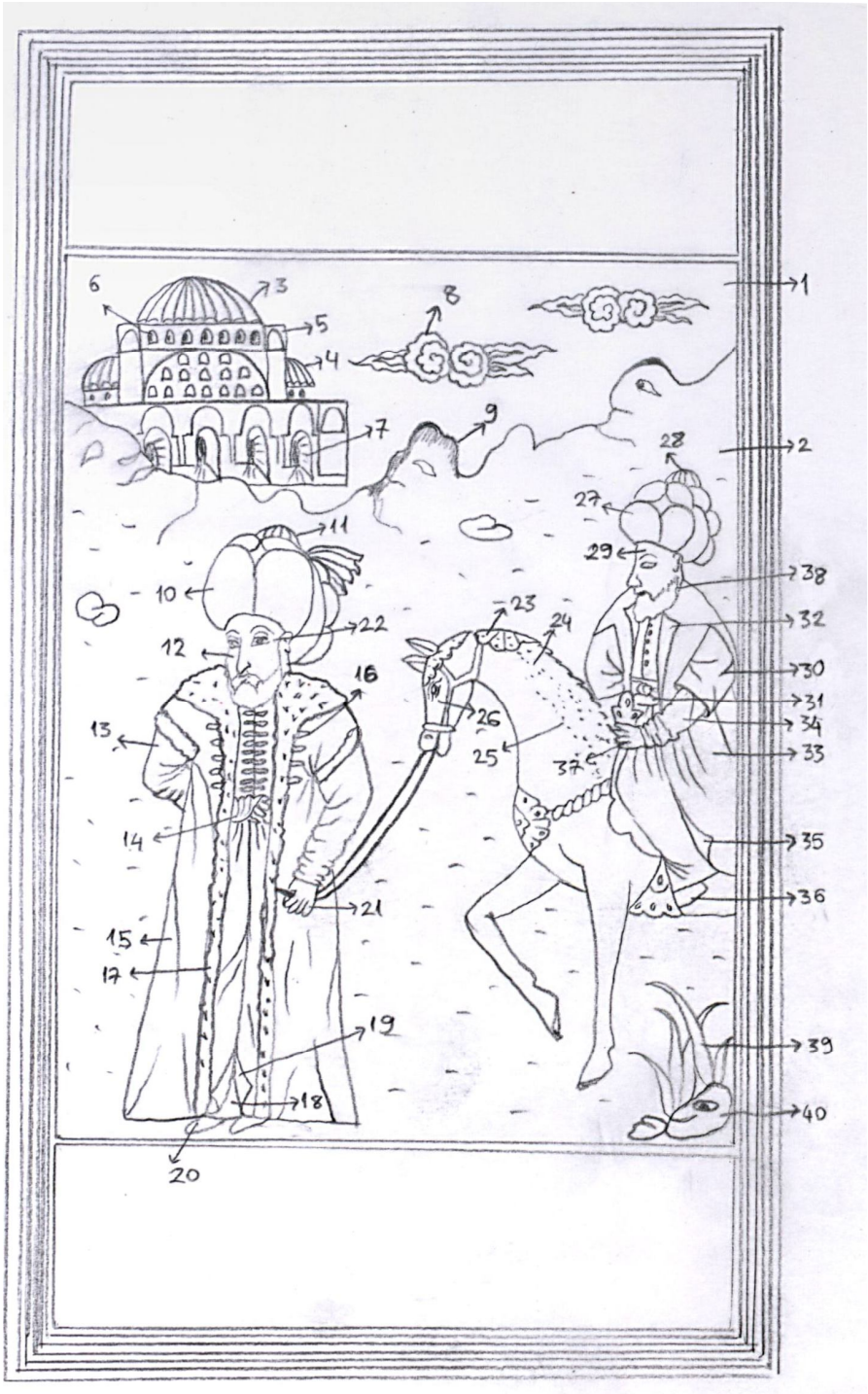
Sayfa düzeninde, orijinal kompozisyonlarda olduğu şekilde altın cetveller çekilmiştir. Altın cetvellerin arasında ince 1 mm.lik ipliklerde, turuncu ve küf yeşili renkler kullanılmıştır. 1 mm boşluk sonrası her sayfada çekilen lacivert iplikle cetvel çizgileri sona ermektedir. Çetvel çizgilerinde özellikle orijinal tasvirlerde görüldüğü üzere çok ince bir çalışmaya girilmemiştir.

Kompozisyonda üst yazı cetvelinin hemen altında Nakşî'nin üslubuna uygun olarak sıvama altın gökyüzü yer almaktadır. Sağdaki bulutlarda ise sıvama yeşil altın kullanılmış bu arada da yine Nakşî'nin orijinallerine uygun çalışılmıştır. Sol üst köşede yer alan Ayasofya, orijinal görüntüsüne uygun olarak somon ve kiremit rengi tonlarında renklendirilmiştir. Konturlarda koyu tonlar kullanılıp bazı kısımlarda beyazla ışık verilmiştir. Yine Ressam Nakşî'nin ortaya koyduğu farklılıklardan birisi sayılan perspektif bakış açısı, girişe yerleştirilen kemerli kapılarda vurgulanmaya çalışılmıştır. Yapının büyük ana kubbesi ve yan küçük kubbelerinde Nakşî'nin üslubuna sadık kalınarak sıvama beyaz altın[97] kullanılmıştır. Konturlar ise siyahla çekilmiştir. Hemen aşağıda devam eden toprak zeminin rengi küf yeşilidir. Üzerinde boşluk doldurmada kullanılan aralıklı minik çizgilerde daha koyu yeşil kullanılmıştır. Tepelerin sınırlarında yer alan canlı figürler de Nakşî'nin 49 adet minyatüründe sıkça karşımıza çıkan özelliklerden birisidir.

Solda tasviri yer alan Fatih Sultan Mehmed'in başındaki kavuk beyaz, üzerindeki tac ise laciverttir. İçindeki entari mint yeşili, belindeki kuşak turuncudur. Nakşî'nin renklendirmede kullandığı en belirgin özelliklerden birisi olan, zemindeki tonların farklı alanlardaki konturlarda kullanılması burada da uygulanmıştır. Örneğin mint yeşili entarinin konturları lacivertle çekilmiştir. Yine astarı ve yakası beyaz kürklü vişne rengi kaftanın konturları da lacivertle çalışılmıştır. Kaftanın ve entarinin önündeki paletler sıvama altındır. Etek uçlarındaki kumaş kıvrımlarında astar rengi somon ve laciverttir. Ayaklarındaki pabuçlar da belindeki kuşağın turuncusu ile aynıdır. Sağ yandaki beyaz atın üzerindeki eğer takımı sıvama altındır. Üzerinde

[97] Ressam Nakşî'nin eserlerindeki kullanılan malzeme sıvama gümüştür.

oturan kişi Fatih'in hocası Akşemseddin'dir. Nakşi'nin minyatürlerinde görülen hiyerarşik bakışa uygun olarak hocası Fatih'ten daha küçük boyutta çizilmiştir. Akşemseddin'in başındaki sarık beyaz, üzerindeki tac kırmızıdır. İç gömleği Fatih'in kaftanı gibi vişne rengidir. Üzerindeki entari turuncu, konturları ve düğmeleri ise vişne rengidir. Belindeki kuşak laciverttir. Üzerindeki cübbe acı yeşildir. Sarı ile kumaşın kıvrım yerlerinde tonlama yapılmıştır. Ayağındaki çarık aşı kırmızısıdır. Sağ alt köşede yer alan kaya parçasında da yine canlı figür vardır. Ardında yükselen yapraklarda da yeşilin tonları kullanılmıştır.

Çizim 50 (D.S. 2013)

Kompozisyon Açısından Değerlendirilmesi

Kompozisyonda üst yazı cetveline bitişik sıvama altın gökyüzü 1 numara, aşağısındaki küf yeşili toprak zemin 2, sol üst köşedeki Ayasofya'nın sıvama beyaz

kubbeleri 3 ve 4, kiremit rengi duvarlar 5, pencereler 6, alt kattaki kemerli kapılar 7, sağ köşede yer alan yeşil altın bulutlar 8, toprak zeminin tepe kısımlarındaki somon tonlamalar ve konturlar 9 numaralı çalışmalardır.

Aşağıda sol alt kısımda yer alan Fatih Sultan Mehmed'in başındaki sarık 10, üzerindeki tac 11, yüzünün astar zemini 12, içindeki mint yeşili entari 13, belindeki turuncu kuşak 14, üzerindeki vişne rengi kaftan 15, mintan ve kaftandaki altın paletler ve süslemeler 16, kaftanın beyaz kürk kısımları 17, eteklerin ucundaki kıvrım astar kısımları 18 ve 19, ayağındaki pabuçlar 20, öndeki el 21, yüzün detayları ve sakal 22 numaralı uygulamalardır.

Sağda yer alan beyaz atın sıvama altın eğer takımı 23, beyaz zemini 24, üzerindeki nokta tonlamalar 25, göz detayları 26, üzerinde oturan Hoca Akşemseddin'in başındaki beyaz sarık 27, üzerindeki tac 28, yüzün zemini 29, üzerindeki turuncu entari 30, belindeki lacivert kuşak 31, yaka kısmındaki kumaş kıvrımı 32, üzerindeki yeşil cübbe 33, üst katta kalan vişne rengi iç gömlek zemini 34, etek ucundaki astar kıvrımı 35, aşı kırmızısı pabuç 36, eğeri tutan eli 37, sakal ve yüz detayları 38, sağ alt köşede görünen kaya ve ardındaki yapraklar 39 ve 40 numaralı uygulamalardır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Osmanlı minyatür sanatının geç klasik dönemi olarak kabul edilen zaman dilimi, 17. yüzyılın ilk yarısını ihtiva eden kısımdır. Yüzyılın başlarından itibaren, minyatürlerin konu seçimi haricinde, üslupta da farklılıklar başlamıştır. Tasvirlerde sayısı azalan karakterlerin vazifeleri, toplumdaki yerleri, yüzlerdeki ifadeler resimsel düzeyde vurgulanıp, öne çıkarılmıştır. Kompozisyonlarda, kimi zaman cetvel çizgilerinin dışına taşırılan bir dinamizm göze çarpmaktadır.

16. yy'da Nakkaş Osman ile Seyyid Lokman ve Nakkaş Hasan ile Talikizade arasında görülen şehnameci minyatür sanatçısı ortaklığının 17. yy.'daki son temsilcileri Nakşî ile Nadiri arasında görünen birlikteliktir. Nakşî'nin, 16. yy.'ın son çeyreğinde Nakkaş Hasan'ın ekibinde ortak eserlerde çalışarak ürünler verdiği bilinmektedir. Gazaname türü eserlerden *Vekâyinâme-i Ali Paşa*, ayrıca *Falname, Şehname-i Nadiri* gibi eserlerde bu göze çarpmaktadır. Nakşî'nin üslubunda, ortak eserler verdiği Nakkaş Hasan'ın tarzını yansıtan canlı renkler ve bazı teknik özellikler kısmen görünse de, eserlerinin hepsi kendi imzasını taşır niteliktedir.

17. yy'ın ilk yarısında verdiği eserlerle minyatür sanatına yenilikler getiren Nakşî, döneme damgasını vuran sanatkârdır. Kullandığı üslup oldukça farklıdır. Mimari yapılar, daha ufak çizilerek uzakta oldukları vurgulanmaktadır. Ayrıca kapı ve pencerelerdeki iç içe geçen çizgiler perspektif bir bakışın yansımasıdır ve minyatür sanatımızda ilk kez Nakşî ile karşımıza çıkmaktadır. Kayalarda, tepelerde yerleştirilmiş insan ve hayvan figürleri oldukça sıra dışı ve espirili bir yaklaşım sergilemektedir. Bu tür çalışmalar diğer Doğu minyatürlerinde bulunsa da, Osmanlı minyatür sanatında ilk kez karşımıza çıkmaktadır. Yine klasik minyatür anlayışından farklı olarak, kıyafetlerin kumaş kıvrımlarında yapılan tonlamalar ile derinlik duygusu verilmiştir. Dikkat çekici hususlardan bir diğeri, kişilerin hiyerarşik konumlarına göre kompozisyondaki boyutlarının farklı tutulmasıdır.

Tezimiz için incelemesini yaptığımız, *Hadâiku'r-Reyhan* adlı eserde yer alan minyatürler, yukarda Nakşî'ye has farklılılar olarak sıraladığımız hususların tamamını yansıtmaktadır. Ayrıca, dönemin mimari yapısı, kullanılan süsleme unsurları bitki örtüsü, ilmiye sınıfı, padişah, devlet erkânı ve askeri sınıfın kıyafetleri hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Ezilmiş sarı ve yeşil altın, gümüş ve su bazlı doğal boyalar kullanılmıştır. Günümüzde kullanılan akrilik boyanın yerine o dönem ne kullanıldığının tespiti için muhakkak ki laboratuar çalışmaları gerekmektedir. Renklerin seçiminde arka fonda kurgulanan doğal ortamlarda açık küf yeşilinin farklı tonları, pembe, somon rengi ve eflatun gibi pastel tonlar seçilmiştir. Önde çalışılan figürlerin kıyafetlerinde seçilen renkler ise oldukça canlıdır. Lacivert, aşı kırmızısı, mint yeşili, turuncu, kirli sarı, şeker pembesi, vişne rengi gibi renkler kullanılmıştır. Kullanılan renklerin daha iyi anlaşılması amacıyla tezin ekler kısmına bir renk paleti yerleştirilmiştir.

Eserdeki minyatürler incelenmek üzere ele alındığında, her biri eskize çizilerek numaralandırma işlemi yapılmıştır. Yapılan bu çalışma ile uygulama esnasında katmanlar boyanırken hangi sıralamanın takip edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Tasvirlerde kullanılan renkler, incelemede ifade edildiği isimleriyle bir renk paleti olarak hazırlanıp bölümün ilgili kısmına yerleştirilmiştir.

Nakşî'nin kullandığı renkler, Türk minyatür sanatına getirdiği yenilikler yukarda da bahsi geçtiği üzere değerlendirilip, özel bir tasarım hazırlanmıştır. 49 adet minyatürün çizilen eskizi ve nasıl bir sıralamayla ilerlemiş olduğunu göstermek için kullanılan numaralandırma şekli, şahsi kompozisyonda da tatbik edilmiştir. Bu numara verme işleminin, bir açıdan doğruluğunu teyit etmek amacıyla kompozisyonun uygulaması yapılmıştır. Şüphesiz böyle bir çalışma ile hedeflenen, minyatür sanatını uygulama açısından değerlendirecek sonraki araştırmalar için bir adım olabileceği düşüncesidir.

Yapılan bu çalışmlarla minyatür sanatını uygulama açısından değerlendirecek sonraki araştırmalar için, tezimizin bir adım olacağı düşüncesindeyiz.

KAYNAKÇA

AND Metin, *"Osmanlı Tasvir Sanatları"*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

ÂŞIK ÇELEBİ, *"Meşâ'irü'ş-Şu'arâ"*, haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul 2010.

ATASOY Nurhan, "*Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim- Kuşam Tarihi"*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

ATIL Esin, "Ahmed Nakşi, an Eclectic Painter of the Early 17th Century", *Fift International Congress of Turkish Art,* Akademiai Kiado, Budapest 1978, s. 103- 121.

BAĞCI Serpil, [et al.], *"Osmanlı Resim Sanatı"*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006.

DEĞİRMENCİ Tülün , *"* Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şaka'iku'n-nu'maniyye*", Bilig*, Yaz 2008, S.46., s.114.

DEĞİRMENCİ Tülün, "*İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, II. Osman Devrinde Değişen Güç Simgeleri*", İstanbul 2012.

DERMAN M. Uğur, *"Doksandokuz İstanbul Mushafı"*, Türk Petrol Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.

FETVACI Emine, *"Sarayın İmgeleri: Osmanlı Sarayının Resimli Tarihi",* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

"Günümüzde Klasik Türk Cilt Sanatı", Klasik Türk Sanatları Vakfı, İstanbul 2010.

İNALCIK Halil, Günsel Renda, *"Osmanlı Medeniyeti"*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

EL-İSLAMBOLİ Yahya b. Salih, *"Tarikat Kıyafetleri",* Sufi Kitap, İstanbul 2006.

"Kıyâfetü'l-insâniyye fi şemâili'l-Osmâniyye", Ministry of Culture and Tourism of the Turkish Republic, Ankara 1987.

Kâtip Çelebi, "*Kashf al-zunûn",* Maarif Vekaleti, Ankara 1941- 1943, c. II.,

LEVEND Agâh Sırrı, "*Türk Edebiyat Tarihi"*, v.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973.

MAHİR Banu, "Minyatür" mad., *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, c. 30, s.118-123.

MAHİR Banu, *"Osmanlı Minyatür Sanatı",* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.

MERİÇ Rıfkı Melül, "*Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları"*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 1953.

ÖZCAN Abdülkadir, "Eş-Şakâ'ikû'n-Nûmânîye*"* mad., *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, c. 38, s. 485-486.

ÖZKEÇECİ İlhan, *"Türk Sanatında Kompozisyon: Tezhip, Cilt, Kalemişi, Çini, Ahşap, Maden, Hat",* İlhan Özkeçeci Yayınları, İstanbul 2008.

RENDA Günsel, "Nakşi" mad., YEM Yayın Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, c. ,s.1333.

SEÇKİN Selçuk, "17. yy.'ın Önemli Minyatür Yazması Vekayi-i Ali Paşa", *OTAM Dergisi*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2007, S. 21, s. 109.

SÜSLÜ Özden, "İstanbul Üniversitesi Kitaplığı Müzesindeki 16ncı Yüzyıla Ait Osmanlı Minyatürlerindeki Kumaş Desenleri Üzerine Bir Deneme", *Sanat Tarihi Yıllığı*, c. 5, y. 1972- 1973, İ.Ü. Ed. Fak. Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1973, s. 547-577.

TAN Muharrem, "*Taşköprülüzade Osmanlı Bilginleri*", İz Yayıncılık, İstanbul 2007.

ÜNVER A. Süheyl, *"Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler 1*", İşaret Yayınları, İstanbul 2007.

ÜNVER A. Süheyl, *"Ressam Nakşi: hayatı ve eserleri"* , İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949.

YAVUZ Yusuf Şevki, "Taşköprizade Ahmed Efendi" mad., *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2011, c. 40, s. 151- 152.